

С. К. ЦВИГУН

МАХФИЙ ФРОНТ

(Империализмнинг СССРга
қарши қўпуровчилик фаолия-
ти ва совет кишиларининг
хушёр бўлиши тўғрисида)

„ЎЗБЕКИСТОН“ НАШРИЁТИ
Тошкент — 1975

С. К. Цвигунинг "Махфий фронт" китобида империалистик разведкалар ва бошқа махсус хизматлар, шунингдек капиталистик давлатлардаги реакцион пропагандистик ташкилотлар ва марказларининг СССР ҳамда социалистик ҳамдустлик мамлакатларига қарши олиб бораётган кўпқуровчиллик ҳаракатлари фош этилади.

Автор китобда кўпгина фактик материаллардан фойдаланган. Китоб кенг ўқувчилар оmmasига мўлжалланган.

32С9+327

На узбекском языке

Цвигун Семен Кузьмич

ТАЙНЫЙ ФРОНТ

Перевод с издания «Политиздат» Москва, 1973 г.

Издательство «Узбекистан» 1975 Тошкент

Редакторлар У. Муҳамедова, М. Исмоилов, Ж. Ёқубова,
М. Гаффарова

Рассом А. Саибпазаров

Бидний редактор М. Гумаров

Техредактор Т. Абаасов

Корректор С. Назарова

Теришга берилди. 23 IX-1975 й. Босилга рухсат этилди. 6, XI-1975 й. Қоғоз форматини. 70×109 мм. № 1 Бос. а. 13,0 Шартли бос. а. 18,2 Нашр а. 18,6; 0,29 вкл. Тиражи 30000.

«Узбекистон» нашриёти. Тошкент, Навоий, 30. Шартнома № 92-75

У «ССР Министрлар Совети нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари бўйича давлат комитетининг» Тошкент, 1-босмахонасида босилди. Ҳамза кўчаси, 21. Зағ. № 813. Баҳоси ледерин муқовада 82 т. Қоғоз муқовада 70 т.

Ц 70302—387
М351(06)75 61—75

© «Политиздат», Москва, 1973 йил.

© Русча нашридан таржима «ЎЗБЕКИСТОН» нашриёти, 1975.

*Империализм ва унинг . . . агент-
ларининг кирдикорларига нис-
батан ҳушёрликни ошириш
зарур . . .*

КПСС XXIV съездининг резолюциясидан

ҚИРИШ

Студент Сорокинни тенгқурлари унчалик ёқтиришмасди. Бунинг ўзига яраша сабаби бор эди, албатта: ўзига бино қўйган, такаббур Сорокин донмо ўзини бошқалардан устун қилиб кўрсатишга уринарди, ҳолбуки бунинг учун жилла бўлса-да асоси йўқ эди. Сорокиннинг бирдан-бир суҳбат темаси чет эл кинокартиналари деса бўларди. Уни айниқса қизиқтирадигани буржуача ҳаёт тарзининг ташқи ялтироқлиги: дабдабали рестороанлар, давлатманд кишиларнинг гўзал аёллар жамиятида ўйин-кулги билан вақт ўтказишлари, сирли вақти чоғликлар эди.

Албатта, кўпроқ ана шу фильмларнинг таъсири остида Сорокиннинг ўзи ҳам ичкиликка мойил бўлиб, Москва рестороанларида ҳаминша ҳозир у позир бўлиб қолди. Устига-устак топиш-тутиши яхши бўлган ота-онаси ҳам ёлғиз ўглини пулдан қисиб қўйишмади. Шу тариқа танишлар ҳам орттирди, улар ҳам ўзи сингари, Ғарбга сажда қилувчилар жумласидан эди. Кейинроқ эса шундай танишлари орасида чет элликлар ҳам бор бўлиб чиқди. Ана шулар сурбетлик билан Сорокинни Советларга қарши руҳда аврай бошладилар. Сорокин характеридаги

ўзларига керакли жиҳатни пайқаб олиб, унинг «билим-дошлиги» ва «одоблилиги»ни, «оригинал ва мустақил қарашга» эгаллигини ҳар ёқлама кўкларга кўтариб мақтадилар.

Сорокин жиний йўлга бирдан ўтиб олгани йўқ, албатта. Аммо ресторанлар ўқишга асло ёрдам бермади, аксинча, унга гов бўлди ва орадан кўп ўтмай Сорокин фанларни ўзлаштиролмаганлиги учун институтдан чиқарилди. Шундан сўнг министрликлардан бирига ишга жойлашди. Бу вақтга келиб чет эллик танишлари жумласидан бўлган буржуа разведкасининг ходими у билан алоқа боғлади ва ҳеч бир қийинчиликсиз уни жосуслик ишига тортди.

Совет ваколатли органлари Сорокинни қамоққа олишга ва ғарб давлатларидан биридаги разведка хизматининг топшириги билан жосуслик маълумотлари йиққанлиги учун уни жиний жавобдорлик тортишига мажбур бўлди.

...Жаҳонга машҳур «Америка овози» 115 та кучли радиопередатчикларни, шу жумладан АҚШ дан ташқарида 76 та радиопередатчикни ўз ичига олган, ўнлаб студиялари, редакциялари, контроль олиб эшиттириш ва бошқа марказлари бўлган радиосистемадан иборат. «Америка овози» нинг биргина Гринвилда (Шимолӣ Каролина штати) жойлашган марказининг ўзи умумий қуввати жиҳатидан АҚШ даги 96 та энг йирик коммерция радиостанцияларига тенгдир. «Америка овози»нинг ўз передатчилклари ҳафтасига 824 соат давомида эшиттириш бермоқда. Бундан ташқари, унинг лентага ёзиб олинган программаларини бошқа капиталистик мамлакатларда жойлашган 800 дан ортиқ радиостанциялар олиб эшиттирмоқда, уларнинг бир ҳафта давомидаги эшиттиришлари ҳажми 13 минг соатни ташкил этади.

«Америка овози» социалистик дунёга қандай эшиттиришлар бераётгани бизга яхши маълум. СССР ва бошқа социалистик мамлакатлар шаънига кўп сайин ёлгон

хабарлар тарқатилаётир, ивво-буҳтон ёғдирилаётир. Бундан кўзланган мақсад битта, у ҳам бўлса кишиларнинг онгини заҳарлаш, ҳозирги вақтда жаҳонда юз бераётган ҳақиқий сиёсий жараёнлар ҳақида уларда нотўғри тасаввур ҳосил қилиш, уларни йўлдан тойдиришдан иборат. Бу ўринда шунини ҳам айтиш керакки, бундай эшиттиришларнинг кўпчилиги аноним асосида тайёрланади, аслида қаердан олдингиларни маълум эмас.

...Каттагина Гарвард университетида (АҚШ) мана бир неча йилдирки, Рус тадқиқот маркази иш кўрмоқда. Хўш, у ерда олимлар нима билан шугулланишаётир? Мана, марказ амалга оширган тадқиқотлардан бири. Шунини айтиш керакки, бу иш Пентагон билан тузилган шартнома асосида олиб борилган. Теманинг номи -- «Совет социал системаси» деб аталади. Бу тадқиқот партия аппарати, давлат ва жамоат муассасалари, совет жамиятида юз бераётган ички жараёнлар, миллий муносабатлар, черковнинг аҳволи, совет кишиларининг давлатга, жамиятга, бир-бирларига бўлган муносабати, уларнинг шахсий турмушини ўз ичига олади. Тадқиқот 50 га яқин докладдан иборат бўлиб, бу докладларнинг ҳаммаси беистисно советларга қарши характерга эга. Бу докладлардан бир қисмини мамлакатимизда америка виставкаларини ташкил қилиш чоғида, СССР учун берилган радиоэшиттиришларда ва бошқа хил қўпоровчилик мақсадлари учун фойдаланилган. Бундан ташқари, марказ ошкора сураатда советларга қарши руҳдаги нашрлар ҳам босиб чиқарди. «Совет Иттифоқида ижтимоий фикр», «Совет системаси қандай ишлайди: маданий, психологик ва социал томонлари», «Совет граждани: коммунистик жамиятдаги кундалик ҳаёти», «Совет ёшлари: тартиб-қондалар ва тарбия», «Совет гражданининг сиёсий дояллиги» кабилар шулар жумласидан бўлиб, булар ёвуз тухмат ва инҳоятда мужмал маълумотлар билан тўлиб-тошган. Буларнинг ҳаммаси яна нарий объективлик ниқоби остида берилмоқда.

Бир-биридан бошқа-бошқа учта факт. Ammo улар ўртасидаги боғлиқликни пайқаб олиш қийин эмас, уларнинг ҳар бири империализмнинг разведка ва идеология марказлари мамлакатимизга қарши яширин уруш олиб бораётганлигидан далолат беради. Бу урушни ҳеч нарсадан тап тортмасдан, ҳамма воситаларни ишга солган, қўлорувчилик фаолияти механизмини муттасил такомиллаштирган ва созлаган ҳолда олиб бормоқдалар, бу йўлда илмий-техника революциясининг энг сўнгги ютуқларидан фойдаланмоқдалар. Социалистик мамлакатларнинг ҳамдўстлиги кучайиб ва мустаҳкамланиб борган сайин, яширин урушнинг кўпдан-кўп бошлиқлари ва ташкилотчиларининг бу йўлда қилаётган ҳаракатлари тобора кўп томонлама бўлиб ва ўткирлашиб бормоқда.

КПСС XXIV съездида социалистик манфаатлар ва коммунистик идеаллар асосида совет жамиятининг бирлиги мустаҳкамланиб бораётганлиги таъкидлаб ўтилди. Мамлакатимиз аҳдасин барча синфлари ва социал гуруҳларини манфаатларининг бирлиги билан бундан ҳам янада мустаҳкамланиб бориши учун партия бир қанча янги тadbирлар кўрди. Совет экономикаси ва маданиятининг муваффақиятлари, Коммунистик партия ва Совет ҳукумати актив тинчликсевар ташқи сиёсат олиб бораётганлиги туфайли Совет Иттифоқининг халқаро миқёсда ёрғун-эътибори ошмоқда. Асосий антимпериалистик куч бўлган жаҳон социалистик системаси ўсиб ва ривожланиб бормоқда. Съезд КПСС Марказий Комитетининг империалистик уруш ва агрессия сиёсатига қатъий қаршилик кўрсатиш, тинчлик ва озодлик ишига душманликдан иборат ниятларни фoш этиш ва барбод қилишга қаратилган йўлини маъқуллади.

Съезд белгилаб берган Тинчлик программаси муваффақиятли амалга оширилади. Совет ташқи сиёсати — коммунистик жамият қуриш учун қўлай ташқи шароитни таъмин этишга қаратилган актив, изчил фаолиятдир. Бу сиёсат социалистик ҳамдўстлик мамлакатларининг

жиқслигини ва қардошларча бирлигини мустаҳкамлашга, социал ва миллий озодлик барча кучларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга қаратилган; бу сиёсат тинчликни мустаҳкамлаш ва халқаро хавфсизликни таъминлаш, социал тузуми турлича бўлган давлатларнинг тинч-тотув яшаши принципларини ривожлантириши ҳамда агрессияга қарши қатъий кураш олиб бориш мақсадини кўзлайди.

Совет Иттифоқи билан бошқа социалистик мамлакатлар келишган ҳолда актив ташқи сиёсат олиб бораётганликлари натижасида империалистик давлатлар халқаро кескинликни юмшатиш йўлига ўтишга мажбур бўлдилар. КПСС Марказий Комитети Бош секретари ўртоқ Л. И. Брежневнинг Германия Федератив Республикасига, Америка Қўшма Штатларига ва Францияга қилган тарихий визитлари бунда жуда катта роль ўйнайди. Жаҳонда юз бераётган катта ижобий ўзгаришлар «созуқ уруш» давридан турли ижтимоий-сиёсий системалардаги давлатлар ўртасида тинч-тотув яшаш ва ўзаро манфаатли ҳамкорлик қилиш даври томон тарихий бурилиш ясалганини кўрсатади.

Янги шароитлар барча халқларнинг манфаатларига мос бўлиб тушадиган мустаҳкам, барқарор тинчлик ўрнатилиши учун имконият яратмоқда. Бироқ халқаро сиёсий муҳитнинг юмшашини хушламаётган кучлар ҳали ҳам бор.

«Империализмнинг агрессия кучлари, — деб кўрсатди Л. И. Брежнев 1973 йил 11 июлда Кремлда сўзлаган нутқида, — эҳтимол, ҳали узоқ вақтгача ўз қуроқларини ташламасалар керак; ўзларининг худбинлик манфаатлари йўлида янги уруш ёнғинини чиқаришдан қайтмайдиган авантюристлар ҳам ҳали барҳам топган эмас. Шу сабабли биз сиёсатни олиб боришда ҳеч қандай тасодиф бизни гафлатда қолдирмайдиган бўлишини, дунёни орқага, «созуқ уруш» замонларига қайтариш йўлидаги ҳар қандай урғинишга дарҳол муносиб зарба беришни назар-

та тутишни ўзимизнинг муқаддас бурчимиз деб ҳисоблаймиз»¹.

Халқаро майдонда ижобий ўзгаришларнинг мустақамланишига қарши чиқаётган реакцион кучларнинг қўлидаги қудратли қурол империалистик давлатларнинг разведка хизматлари бўлиб, уларнинг фаолияти илгаригидек асосан СССР га ва бошқа социалистик мамлакатларга қаратилгандир. Шу сабабли доимо ҳушёр бўлиш ҳамда империализм реакцион ва агрессив доираларининг пайрангларига шай бўлиб туриш ҳақида ҳозирги босқичда партия томонидан қўйилган вазифа империалистик разведкаларни ўз вақтида фош этиш ва уларнинг қўйрувчилик ишларига қарши эҳтиёт чораларини кўришни ҳам ўз ичига олади.

КПСС XXIV съездининг қарорлари, унинг хотиржам ишончи ва ижодий ишчанлик руҳи Совет мамлакатининг моҳиятқилиларини барча тараққийпарвар кучларни социализм ва коммунизм идеаллари учун тинчлик ва социал адолат учун курашга янада кўпроқ раҳомлаштирмоқда.

Мамлакатимизда коммунистик қурилишнинг ғолибона одимлари реакция кучларига тинчлик бермаяпти, империализмнинг тобора кучли қаршилигига дуч келмоқда. Бу кураш идеологиянинг ҳамма соҳаларида капиталистик давлатларнинг ташқи ва ички сиёсатида, экономика ва фан-техника тараққиёти соҳасида кўринмоқда.

Империализм ўз мақсадларига эришиш учун сиёсий тазйиқ, алдов ва қўрқинтиш билан чекланмаётир. У тўғривдан-тўғри ҳарбий авантюраларга қўл урмоқда, маҳаллий урушлар деб аталмиш урушларни келтириб чиқармоқда. Кейинги чорак аср мобайнида милитаристлар ўттизта уруш ҳамда хавфли ҳарбий можаролар, шу жумладан Ҳинди-Хитой халқларига қарши уруш можаролари

¹ Л. И. Брежнев. Ленин йўлидан. Нутқлар ва мақолалар, Т. «Ўзбекистон» нашриёти, 1974, 4- том, 219- бет.

келтириб чиқардилар. Исроилнинг ҳамда унинг ҳомийси бўлмиш америка империализми ва халқаро сионизмнинг айби билан Яқин Шарқда урушнинг жуда хавфли ўчоғи сақланиб турибди. АҚШда эса муайян кайфиятдаги милитарист доиралар социалистик ҳамдўстлик мамлакатларига ва энг аввало СССР га қарши жаҳон термоядро урушини тайёрлаш планларини ишлаб чиқмоқдалар.

Лекин Совет давлати ва бошқа социалистик мамлакатларнинг куч-қудрати империалистик доираларга жаҳон термоядро урушини бошлашга журъат қилишларига имкон бермаётир. Моддий ва сиёсий кучларнинг нисбати тобора кўпроқ жаҳон социализми фойдасига ўзгариб бормоқда, ижтимоий тузуми турлича бўлган давлатларнинг тинч-тотув яшаш принципи мустақамланиши ва ривожланишига олиб келмоқда. Шу боисдан ҳам бу принцип капиталистик дунёнинг раҳбар арбоблари томонидан эътироф қилинмоқда. Бироқ шунинг ҳаммиша ёдда тутиш керакки, агрессив кучлар ҳали старли даражада зарарсизлантирилгани йўқ, бинобарин янги жаҳон уруши хавфи тўла бартараф этилган эмас.

Халқаро империализм ўзгариб бораётган шароитга мослашиб, янги системанинг иқтисодий ва илмий-техника соҳасидаги мусобақасида ютиб чиқиш учун кўп куч сарфламоқда. Социализм билан империализм ўртасида идеология соҳасидаги кураш ҳозирги дунёда айниқса кескин характерга эга. «Биз,— деди Л. И. Брежнев XXIV съездда қилган Ҳисобот докладда,— империалистик пропаганда энг маккорона усуллардан ва қудратли техника воситаларидан фойдаланиб, бизнинг мамлакатимизга қарши, социализм дунёсига қарши тўхтовсиз идеология уруши олиб бораётган шароитда яшамоқдамиз. Буржуазия қўлида бўлган ақл-идроққа таъсир қилувчи ҳамма воситалар — матбуот, кино, радио — кишиларни чалғитиш, уларга капитализм даврида гўё салкам жаннатдагидай ҳаёт кечирish мумкинлиги ҳақидаги тасаввурни сингдириш, социализмга бўҳтон қилиш учун

сафарбар этилгандир. Эфир мамлакатимизнинг, қардош социализм мамлакатларининг ҳаёти ҳақидаги ҳар хил уйдирма гаплар билан тўлдириб юборилгандир»¹.

Социалистик система билан тинч-тотув яшаш зарур бўлиб қолган империализм ўзининг синфий мақсадларига эришиш учун капиталистик давлатлар разведка органларининг ва бошқа махсус хизматларининг қўпоровчилик фаолиятидан мумкин қадар кенгроқ фойдаланишга уринмоқда.

Ўзгаларнинг кўзидан яширилган бу хизматлар кўпдан-кўп ва энг реакцион аппаратга, ҳокимиятнинг ваколатли органлари томонидан назорат қилинмайдиган махсус куч ва воситаларга, каттагина молча ва моддий-техника ресурсларига эга.

Мавжуд бўлган барча имкониятлар қўпоровчилик фаолиятининг самарасини оширишга қаратилмоқда: ракета ва бошқа махсус қўруқлар (контрразведка, спецоператив органлари, қўлини ва доказот) аппарати ташкиллангизилмоқда, ҳукумат ва хусусий пропаганда органлари, илмий техника муассасалари ва ҳатто махсус ҳарбий қисмлар ҳам қўпоровчилик ишларини амалга оширишга жалб этилмоқда. Империалистик разведкалар мухожирликдаги қаланგი-қасапчилардан, мухожирлардан тузилган турли гуруҳлар ва ташкилотлардан, социалистик мамлакатлардан кўчиб ўтган шахслардан, сотқин ва хонлардан илгаригига қараганда янада активлик билан фойдаланмоқда. Булар кичик ҳажмда ишланган радиоэлектрон аппаратураларнинг сўнгги намуналаридан тортиб Ернинг суний йўлдошларигача энг янги техника воситалари билан таъминланмоқдалар.

Дирик империалистик давлатлар разведкаларининг қудрати ва таъсири кейинги ўн йил ичида шу қадар

¹ КПСС XXIV съездининг материаллари, Т., «Ўзбекистон» нашриёти, 1971, 102-бет.

ошиб кетдики, улар ҳозирги кунда ўз мамлакатларининг ташқи сиёсат соҳасидаги ишларига таъсир кўрсатмоқдалар. Масалан, АҚШ разведкаси ташқи сиёсат соҳасида гоят муҳим ишларнинг тобора кўпроқ ташаббускори ва актив ижроچиси бўлиб майдонга чиқмоқдаки, бу дунёнинг айрим районларида халқаро кескинликнинг узоқ вақт сақланиши манбаига айланиб қолмоқда. Америка идеологлари ва сиёсатдонларининг ўзлари эътироф қилаётганларидек, бу мамлакатнинг тарихида разведка давлат сиёсатига ҳеч қачон ҳозиргидек кучли таъсир кўрсатган эмас. Бунда Америка матбуоти мақтовини келтираётган глобал жосусликни мазкур мамлакатнинг ҳукмрон доиралари халқаро муносабатлардаги одатдаги иш деб ҳисобламоқдалар. Америкадаги баъзи сиёсий арбоблар, ҳеч бир уялмай-нетмай, ошкора суратда америка махсус хизматларининг жосуслик функцияларини янада кенгайтиришга даъват этмоқдалар. Социалистик мамлакатларга қарши жосусликни кенгайтириш ва қўпоровчилик ҳаракатини авж олдириш ҳақидаги йўл-йўриқлар АҚШ конгрессининг расмий ҳужжатларида бот-бот кўришиб қолмоқда.

Кейинги йилларда АҚШда талай назарий асарлар пайдо бўлдики, уларда жосусликнинг қонунийлиги асосланилади ёки жосуслик қилиш оқлаб кўрсатилади. Бундай асарларининг муаллифлари социалистик мамлакатларга «разведка йўли билан кириб бориш» зарурлигини ўз халқи ва жаҳон афкор оммаси олдида оқлашга уришиб, Америка давлати олиб бораётган жосуслик фаолиятининг синфий моҳиятини ва қўпоровчилик характерини ҳар ёқлама ҳаспўшламоқдалар. Маккорона далилларини ишга солиб, бу «назарийчилар» АҚШ разведка хизматларининг жосуслик ишини бошқаришнинг зарур таркибий қисми ҳисобланган одатдаги маълумотлар йилги билан сал бўлмаса бирдай қилиб кўрсатмоқдалар. Масалан, америкалик профессор Г. Виленскийнинг «Раз-

ведканинг ташкилий функцияси»¹ деб номланган китобда шундай нуқтаи назар баён қилинади. Қалта ўйловчи кишиларни кўзда тутган ҳолда унда разведка шунчалик кенг шарҳланадими, натижада АҚШ махсус хизматлари уюштираётган жосуслик билан хусусий соҳибкорликни маълумотлар билан таъминлаш ўртасида ҳеч қанақа фарқ қолмайди.

Душман разведкаларининг жосуслик фаолияти энг аввало СССРга ва қардош социалистик мамлакатларга қарши олиб борилаётган синфий курашнинг ниҳоятда хавфли яширин фронтдан иборатдир. Империализм жосуслик ёрдамида социализм системасининг социалистик позицияларини заифлантиришга ва қудратига путур етказишга уринмоқда.

Жосуслик — СССРга ва бутун социалистик ҳамдўстликка қарши олиб борилаётган кўпуровчилик фаолиятининг энг муҳим йўлларида бири, аммо бирдан-бир усул эмас. Кейинги йилларда идеологик диверсияларга, идеологик урушга, кишиларнинг ақл-идрокига таъсир этиш учун курашга тобора кўпроқ аҳамият берилмоқда.

Иқтисодий мусобақада, муҳим социал проблемаларни ҳал қилишда, турмуш кечирish тарзида социализмга ютқазиб қўяётган империалистик буржуазия ошкора гоявий курашда халқ оммасига ўзининг таъсирини сезиларли даражада йўқотиб қўймоқда. Шу боисдан ҳам империализм тобора кўпроқ идеологик диверсиялардан фойдаланмоқда. Булар ранг-баранг ва хилма-хилдир. Булар урушни ва инсониятга душманликни сурбетлик билан ошкора суратда тарғиб қилиш, маълумотларни беҳаёларча бузиб кўрсатиш, жамият ҳаётида шов-шув чиқариш учун турли овозалар тарқатиш, ҳозирги замон проблемаларини анализ қилишга уринаётган сиртдан

¹ *Harold L. Wilensky. Organisational Intelligence Knowledge and Policy in Government and Industry. N. Y.—London, 1967.*

қараганда салмоқли назарий «тадқиқотлар»дир ва ҳоказо.

Монополистик буржуазия идеологик диверсиялар аппаратини такомиллаштиришга катта-катта маблағлар сарфламоқда. Бу аппарат фақат буржуа пропагандасининг давлат ва хусусий органлари билан уларнинг кудратли оммавий алоқа воситалари — матбуот, кино, радио, телевидениени эмас, шу билан бирга разведка органлари ва бошқа махсус хизматлар билан уларнинг идеологик диверсия олиб бориладиган объектларни ва ишонларни танлаш соҳасидаги, шунингдек мўлжалланган қўпурувчилик ишларини амалга ошириш учун зарур бўладиган социалистик мамлакатлар тўғрисида маълумотлар йиғишни ҳам ўз ичига олади.

Идеологик қуролини тайёрлашга алоҳида эътибор берилаётир. Масалан, Қўшма Штатларда ўнлаб университетларда шундай марказлар ва кафедралар ташкил қилинганки, уларда кремленологлар ва советологлар деб аталмиш кишилар иш қўрмоқдалар. Бой кутубхоналар, лабораториялар уларнинг ихтиёрига бериб қўйилган, жуда кўп миқдорда ахборот материаллари уларнинг қўлига келиб тўйланмоқда. Шунинг ҳам айтиш керакки, бундай материалларнинг каттагина қисми ноғасий суратда, номаълум йўллар орқали, шу жумладан жосуслик манбаларидан ҳам олинмоқда. Ноширлик ишининг йўлга қўйилган. Советларга қарши ва антикоммунистик руҳдаги адабиёт ҳаддан зиёд кўп чиқарилмоқда. Социалистик мамлакатлар халқларининг тилларида адабиёт чиқариш билан бир вақтда босма «маҳсулотни» яширини шароитда кўп нусхада босиб чиқариш учун турли хил қалбақли ҳужжатлар, матрицалар, клише ва шунга ўхшаш нарсалар ҳам тайёрланмоқда. Ҳатто черков амволи (минбари)даги туриб ўқилладиган хутбаларнинг текстлари ҳам олдидан тайёрлаб қўйилмоқда, радио орқали сўзлаш учун шпаргалкалар ёзилмоқда. Буларнинг моҳияти битта — у ҳам бўлса ижтимоий мулк

ва коллективизмни бадном қилиш, инсоннинг ожизлигини, диний хурофотларни тавсифлаш, эксплуатацияни оқлаш, халқлар ўртасида душманлик ва бир-бирига нафрат билан қарашни кучайтиришдан, мақсади эса — социализм ва коммунизмни ичдан бузиш ҳамда ағдариб ташлашдан иборат.

Ҳозирги замон антисоветчилари ва антикоммунистларнинг асарлари, одатда, маълум пухталиги ва пихоятда фирибгарлиги билан ажралиб туради. Илгарилари кўпинча қилиниб келинганпдек, социализмга тўғридан-тўғри ва қўпол туҳмат қилиш ўрнига, уларда, масалан, социалистик тузум маълум муваффақиятларга ва ютуқларга эришганлиги эътироф қилинади, антикоммунизм идеологияси эса инқобланган ҳолда берилади.

Шу тариқа маккорона усуллар ва пухта ишлаб чиқилган методларнинг бутун бир системаси тарқиб бўлиб кетди. Бутун маданиятлик ҳамдустликка айрим маданиятлик давлатларига, СССРдаги ва қардон мамлакатлардаги ҳаётининг муанян гуруҳларига, айрим совет граждандарига қарши идеологик қўпорувчилик иши олиб бориш чоғида ана шу усуллардан фойдаланмоқдалар. Кенг уйланган «махсус операциялар» — турли хил невогарлик кампаниялари; оммавий алоқа воситалари, айниқса радио ёрдамида социалистик мамлакатларга қарши муттасил, кун сайин пропаганда олиб бориш; олдиндан тапланган адресларга — ҳам ташкилотларга, ҳам айрим кишиларга советларга қарши руҳдаги адабиётларни кўп-лаб юбориш; душманлик руҳидаги варақаларни ва советларга қарши руҳдаги бошқа ҳужжатларни яширин суратда тарқатиш, шунингдек советларга қарши яширин гуруҳлар тузиш ва улар билан алоқа боғлаш учун ўз эмиссарларини юбориш; баъзи бир сиёсий жиҳатдан тутуруқсиз совет граждандарини танлаб советларга қарши шайлаш ва ҳоказолар шулар жумласига киради.

Совет социалистик тузумига, меҳнатқашларни капи-

тал исканжасидан озод этган, инсоният учун социал ва миллий адолатнинг, мустақкам ва узоқ муддатли тинчлик учун ҳормай-толмай кураш олиб боришнинг, барча совет кишиларининг фаровонлиги ва турмуш даражасини ошириш ҳақида доимий гамхўрлик қилишнинг ажойиб намунаси бўлган, янги инсонни тарбиялаб вояга етказган ва бутун халқнинг маънавий-сиёсий бирлигини таъминлаган ана шу тузумга зарар етказиш душман қўпоровчилик ҳаракатлари учун қийин, албатта. СССР га қарши қаратилган ва жосуслик ва на идеологик диверсиялар империалистларга алоҳида муваффақият келтиролмайди.

«Ғоялар курашидаги позициямиз ҳар қачонгидан ҳам мустақкам,— деган эди Л. Н. Брежнев Болгария Коммунистик партиясининг X съездида сўзлаган нутқида.— Социализм эришган реал муваффақиятлар ҳақиқати бизнинг томонимизда. Биз жуда қудратли қуролга, марксизм-ленинизм таълимолига эгамиз. Бу таълимот турмуш қўйган янги саволларга тўғри жавоб топишимизга ёрдам беради. Ғояларимизнинг кучи шундаки, ижтимоий ривожланишнинг бутун бориши бу ғояларнинг тўғрилигини исботламоқда, бутун инсониятни қадамбақадам социализмга яқинлаштирмоқда»¹.

Ўз ишларини амалга ошириш учун бизнинг жамиятимизда биронта социал базага эга бўлмаганларидан, империалистик разведкалар хусусий мулкчилик психологияси ва ўтмишнинг бошқа сарқитлари билан заҳарланган, сиёсий калтабинлик касалига мубтало бўлган, сиёсий ҳушёрликни йўқотиб қўйган, Ғарб олдида сажда қилувчи кишилар жумласидан бўлган муртадлар ва сотқинларни қидириб топишга ҳаракат қилмоқдалар ва баъзида топмоқдалар ҳам. Шунин ҳам унутмаслик

¹ Л. Н. Брежнев, Ленин йўлида, Нутқлар ва мақолалар, 3-том, Т., «Ўзбекистон» нашриёти, 1972, 369-бет.

керакки, СССР га қарши душманлик ишларини амалга оширишда ғарб разведкалари капиталистик давлатларнинг граждaнлари ҳисобланган ҳамда дипломатлар ва коммерсантлар, туристлар, халқаро алоқа транспорт воситаларига хизмат қилувчи ходимлар ва ҳоказолар сифатида мамлакатимизга келаётган ўз разведкачилари ва агентларидан тобора кўпроқ фойдаланмоқдалар. Шундай қилиб, империализм қўпоровчилик ишларининг ошкора йўллари кейинги икки ўн йил ичида кенгайди ва кенгайиб бормоқда.

Душман унсурларнинг СССР территориясида қўпоровчилик ишлари олиб бориш йўлидаги ҳар қандай имкониятни аввалбошданоқ барбод қилиш, йўқотиш учун Коммунистик партия ва Совет ҳукумати давлатимизнинг тегишли органларини — давлат ҳавфсизлиги, прокуратура, суд ва бошқа органлари мустаҳкамлаш соҳасида ҳамма даражани кўрмоқдалар. Партия уларнинг фаолиятини қўллаб ва пазорат қилиб турибди, қонунчилик ва ҳуқуқ тартибини мустаҳкамлаш ҳақида самхўрлик қилмоқда.

«Империализмнинг қўпоровчилик ишлари давом этаётган бир шароитда, — деди Л. И. Брежнев КПСС XXIV съездига Ҳисобот докладида, — давлат хавфсизлиги органлари муҳим роль ўйнайди. Ҳисобот даврида бу органлар сиёсий жиҳатдан етук кадрлар билан мустаҳкамланди. Партия ана шу органларнинг ходимларини ленинча принциплар руҳида, социалистик қонунчиликка қаттиқ риоя қилиш руҳида, совет жамиятини душман унсурларнинг ҳаракатларидан, империалистик разведкаларнинг кирдикорларидан муҳофаза қилиш учун курашда қаттиқ ҳушёрлик руҳида изчил тарбиялаб келмоқда»¹.

¹ КПСС XXIV съездининг материаллари, Т., «Ўзбекистон» нашриёти, 1971, 91—92-бетлар.

Шу билан бирга тарихий тажриба ўргатадики, Совет давлатининг душманларига қарши курашнинг муваффақияти кўп жиҳатдан меҳнаткашларнинг ҳушёрлигига, сиёсий етуқлигига боғлиқдир.

Душман унсурлар ўзларининг жинояткорона хатти-ҳаракатларини қанчалик ниқобламасинлар, давлат хавфсизлик органларининг назаридан қочиб учун қандай ҳийла-найранглари ишга солмасинлар улар совет кишилари билан муомалада бўлмаётган иложлари йўқ. Мана шунда совет ватанпарварлари уларнинг йўлига тов бўладилар. Юксак онглик ва сиёсий активлик, ўз халқига, Коммунистик партияга, Ватанга чуқур муҳаббат — булар совет гражданининг империалистларга ёлланган малайларнинг қўпоровчилик фаолиятига қарши курашда фидокорона хатти-ҳаракатини белгиловчи хислатлардир.

Бизнинг Фарбдаги душманларимиз ана шу ажойиб ватанпарварлик хислатларини заифлаштиришга беҳуда умид боғламоқдалар. Иваново областидаги Яковлев зигир тола комбинатининг ёш тўқувчиси А. В. Смирнова КПСС XXIV съезди минбарида туриб бундай урпнишлар муқаррар барбод бўлиши ҳақида ишонч билан, ҳаяжонланиб сўзлади. Делегатларнинг гулдурас қарсақлари остида у бундай деди: «Улар (мамлакатимизнинг чет элдаги душманлари.— С. Ц.) шунни билиб қўйишсинки, улар совет воқелигига, совет турмуш тарзига бўҳтон қилиш, бизнинг социалистик Ватанга, ленинчи партияга бўлган меҳр-муҳаббатимизга путур етказиш учун беҳуда уринаятилар»¹.

Ҳушёрлик — меҳнаткашларнинг ажойиб сиёсий фазили бўлиб, В. И. Ленин Совет ҳокимияти вужудга келган дастлабки кунларда ноқ буни тарбиялаш тўғри-

¹ «XXIV съезд Коммунистической партии Советского Союза». Стен. отчёт, т. I, М., Политиздат, 1972, 170-бет.

сида катта ғамхўрлик қилган эди. Ления васиятларига амал қилиб, Коммунистик партия коммунистлар ва партиясизларнинг ана шу жанговар, принципиал руhini доимо сақлаб келмоқда, айни замонда совет кишилари орасида шубҳа ва ишончсизлик вазиятини тугдириш йўлидаги ҳар қандай уринишларнинг олдини олмоқда.

Сиесий хушёрлик пухта ниқобланган душманини пайқаб ола биллиш, унинг жинояткорона хатти-ҳаракатини ўз вақтида фош этиш ва олдини олиш, буржуа таъсири-нинг ҳар қандай формаларига мардонавор қаршилик кўрсатиш ва айни чоғда софдил совет граждaнларининг ҳуқуқ ва манфаатларини кўз қорачиғидек қўриқлашдан иборат.

Хушёр бўлиш учун, имперналистик разведкалар агентларининг ҳамда бошқа душман унсуруларнинг кўпоровчилик ҳаракати форма ва методлари, кўпоровчиликнинг усуллари ва турли хил ҳийла-найранглари, уларнинг қучли ва заиф томонларини яқини биллиб олиш мумкин. Китобда ана шу ҳақда гап боради. Муаллиф ҳозирги даврда импернализмининг кўпоровчилик фаолиятини давом эттиришга ундаётган сабабларни кўриб чиқишни, имперналистик разведкалар билан капиталистик давлатлар ҳукмрон доиралари юргизаётган агрессив сиеват ўртасидаги ўзаро боғлиқлиқни кўрсатиб бериш, разведка ва бошқа махсус хизматларнинг структураси ҳақида, ана шу органлар ишининг асосий форма ва методлари ҳақида ҳикоя қилиб бериш мақсадини ўз олдига қўйган. Капиталистик мамлакатларнинг разведкалари ва пропаганда марказлари уюштираётган жосусликка ва идеологик диверсияга бизнинг душманларимиз катта аҳамият бераётганлигини назарда тутиб, китобда жосуслар ва идеологик диверсантларнинг кўпоровчилик ишлари олиб бориш тактикаси, ниқобла-ниш усуллари ва бошқа хил ҳийла-найранглари муфассал баён қилинган. Капиталистик мамлакатларда

вақтинча бўладиган совет гражданларига қарши махсус хизматлар олиб бораётган ишлар ҳақида алоҳида бобда ҳикоя қилилади.

СССРга қарши империалистик давлатлар олиб бораётган қўпуровчилик ишларига онд китобда келтирилган ҳамма фактлар ишончлидир. Айрим мулоҳазаларга кўра маълумотларнинг бир қисмини баён қилишда эгаси кўрсатилмаганлиги учун муаллиф китобхонлардан узр сўрайди.

ИМПЕРИАЛИЗМ СССРга ҚАРШИ ҚЎПОРУВЧИЛИК ИШЛАРИНИ ДАВОМ ЭТТИРМОҚДА

XX асрнинг иккинчи ярми бутун дунёда туб социал ўзгаришлар юз берганлиги билан аҳамиятлидир. Бу қадар чуқур ва бунчалик миқёсда кенг ўзгаришларни, буннинг устига бу ўзгаришлар гоятда тез, муттасил юқори суръатлар билан содир бўлганини тарих билган эмас. В. И. Ленин бундан ярим аср муқаддам башорат қилганидек, «жаҳон тараққиёти жуда тезлик билан бориши жараёни кечмоқда»¹.

Ҳозирги даврда амалга оширилган барча асосий социал ўзгаришлар орасида жаҳон революцион процесси муҳим ўрин тутаяди. СССРда ва бошқа социалистик мамлакатларда социализм ва коммунизм муваффақият билан қурплаганлиги, қарам ва мазлум халқларнинг миллий-озодлик ҳаракати, капиталистик мамлакатлардаги меҳнаткашларнинг эксплуатациядан озод бўлиш учун, тинчлик ва социализм учун оммавий ҳаракати жаҳон революцион процессининг энг муҳим таркибий қисмларидир.

Социалистик мамлакатларнинг иқтисодий, сиёсий ва идеологик соҳаларда жуда катта муваффақиятларга

¹ В. И. Ленин. Асарлар, 33-том, 360-бет.

эришаётганлиги инсониятнинг ривожланишига ҳал қилувчи таъсир кўрсатмоқда.

Бу муваффақиятлар империализм қароргоҳида ташвиш ва душманлик уйғотмоқда. Империалистик давлатларнинг ҳукмрон доиралари СССРни ва бошқа социализм мамлакатларини заифлантириш, уларнинг планли равишда олға томон ҳаракатини тўхтатиш, жаҳон социализм системасини йўқ қилиш ва бутун дунёда монополстик буржуазия ҳукмронлигини тиклаш учун ҳар қанақа қабихликлардан тоймаётирлар.

Ижтимоий тараққиёт диалектикаси шундайки, социалистик мамлакатларда социализм ва коммунизм қурилиши халқаро майдонда синфий кураш кескинлашган, империализмнинг агрессивлиги кучайган бир шароитда кечмоқда. Ҳозирги ижтимоий ҳаёт В. И. Лениннинг империализм ҳамма соҳалар бўйича реакциядир, у муқаррар тарихий жараёни тўхтатиб қолишга ожизлигидан «ҳар қандай ёввойилик, ваҳшийлик ва хиёнатлар қилишга»¹ қодирдир, деган хулосасини кун сайини тасдиқламоқда.

Кейинги ўн йиллар давомида йирик империалистик давлатлар сиёсий тажрибасининг характерли хусусиятларидан бири монополстик буржуазия синфий ҳукмронлиги қуролли бўлган разведкалар ролининг кучайганлигиндир. Бу кўп даражада империализм лагеригадаги социал жараёнлар билан ва аввалам бор, капитализм умумий кризисининг янада чуқурлашуви билан боғлиқ. КПСС Марказий Комитетининг XXIV съезидга Ҳисобот докладига таъкидлаб ўтилганидек, ҳозирги замон капитализми жаҳондаги янги вазиятга мослашмоқда. «Капитал мамлакатларининг ҳукмрон доиралари социализм билан ўзаро кураш шаронтида синфий курашнинг ўсиб, оммавий революцион ҳаракатга айланиб кетишидан ҳозир жуда ҳам қўрқмоқдалар. Ана шунинг

¹ В. И. Ленин. Асарлар, 19-том, 96-бет.

учун ҳам буржуазия меҳнаткашларни эксплуатация қилиш ва эзишнинг янада кўпроқ ниқобланган формаларини ишлатишга интиломоқда...»¹.

Этакки империалистик давлатларнинг, айниқса АҚШнинг милитаризми ҳам ҳозирги замон капитализми тараққиётининг характерли хусусиятидир. Жаҳоннинг ҳеч бир мамлакатнда, ҳеч қаерда ва ҳеч қачон милитаризация Америка Қўшма Штатларидагичалик давлат ҳаётининг барча соҳаларига шунчалик кириб бормаган, ялли тус олмаган ва кенг қулоч ёймаган. Бутун иқтисодий ва сиёсий ҳокимиятини ўз қўлида ушлаб турган бир ҳовуч монополистлар капиталистик дунёнинг энг бой мамлакати ҳаётини эрксевар халқларга қарши агрессив урушлар тайёрлаш ва олиб бориш эҳтиёжларини қондириш йўлига солиб юборди. АҚШ қуроли кучларида 3,5 миллион киши бор², шундан бир миллионга яқин солдат чет элдаги 100 дан ортик давлат территорияларида жойлашган. АҚШнинг старт майдонларида 1954 та қитъалараро баллистик ракеталар жойлашган ва атом сув ости кемаларида ҳам 656 та шундай ракета бор.

Қўшма Штатлар ҳарбий эҳтиёжлар учун жуда катта маблаглар сарфламоқда. Масалан, 1973 молня йилида Пентагон ўз бюджетини 6,3 миллиард доллар кўпайтирди ва у 83,4 миллиард долларни ташкил қилди³. Ҳарбий бюджетнинг кўпайтирилиши асосан стратегик ядро кучларини ишлаб чиқиш ҳисобига бўлмоқда. Иккинчи жаҳон уруши тугагандан буён АҚШнинг ҳарбий мақсадларга қилган харажатлари жуда катта рақамни — 1400 миллиард долларни ташкил этдики, бу иккинчи жаҳон урушида қатнашган барча капиталистик мамла-

¹ КПСС XXIV съездининг материаллари, 16—17-бетлар.

² „Army Times“, July, 1972.

³ «Мировая экономика и международные отношения», 1972, № 8, 70-бет.

катларнинг ҳарбий харажатларидан анча-мунча кўп-дир¹.

Ф. Энгельснинг «Армия давлатнинг асосий мақсади бўлиб қолди, у муайян мақсад бўлиб қолди», деб айтган ўринли сўзлари АҚШ милитаризми характеристикасига ҳам тамомила тааллуқлидир.

Ўз-ўзидан равшанки, милитаризация разведкаларининг активлигини ошириш билан бир вақтда кечмоқда ва у билан тўлдирилмоқда. Империалистик давлатларнинг ҳарбий-сиёсий раҳбарлиги бошқа мамлакатлар ва халқлар ҳақида кенг ва ишончли разведка маълумотига эга бўлмас экан, қуролланиш пойғасини кенг авж олдиришни, айниқса уруш олиб боришнинг кўпдан-кўп воситаларини самарали қўлланишни таъмин эта олмайди. Шу сабабли империалистик давлатларнинг ҳарбий машинаси маифеатлари йўлида улар разведкаларининг нухта ниқобланган ҳолда, яширин ҳамда легал формаларга асосланган ҳолда, ошкора суратда жуда кўп қиррали фаоллят олиб бориши милитаризмнинг муқаррар йўлдошидир.

Ўз эндиятларини ҳарбий куч ишлатиш йўли билан ҳал қилишдан воз кечмаган ҳолда, империализм социалистик давлатларнинг мудофаа қуввати ошиб кетганлиги, СССРда қудратли ракета-ядро қуроллари борлиги билан ҳисоблашмасдан иложи йўқ. Жаҳон термоядро уруши хавфи империализм системасининг ўзи ҳалок бўлиши хавфини тундиради. Бунни, афтидан, унча узоқни кўрмайдиган буржуа сиёсатдонлари ҳам тушуниб етсалар керак. Шу сабабли капиталистик давлатларнинг ҳукмрон донралари социалистик ҳамдўстликка қарши кўрашда урушдан бўлак воситалардан тобора кенг фойдаланадиган бўлиб қолдилар. 1968 йилда Чехословакияда юз берган воқеалар бутун дунё олдида шунини намоён қилиб кўрсатдики, империализм социалистик

¹ «Литературная газета», 1971 йил 10 февраль.

мамлакатларни ичдан бузиш, уларнинг бирлигига путур етказиш, уларни капиталистик тартибларни қайта тиклаш йўлига солишга уриниб кўриш мақсадини кўзлаб, 60-йилларнинг бошиданоқ стратегия ва тактика ишлаб чиққан ва аста-секин амалга ошира борган. Кези келганда шуни айтиб ўтиш керакки, Америка матбуотининг ўзи ҳам аллақачондан буён узоқни кўзловчи сирли мақсадларга эришиш учун урушдан бўлак воситалардан фойдаланиш ҳақида ёзипти. Масалан, Ч. Донеллининг «Америка ташқи сиёсатн воситалари» деган китобида бундай дейилган. «Қуроли кучлар миллий ташқи сиёсатининг муҳим қуроли бўлиб қолади, аммо бугунги кунда улардан фойдаланишнинг хавфлилиги жаҳондаги давлатларни (бунда АҚШ назарда тутилади.—С. Ц) ўз миллий мақсадларига эришиш учун кўпроқ бошқа воситаларга мурожаат этишга мажбур қилмоқда. Бу воситалар сиёсий ва дипломатик тазйиқ ўтказишдан фойдаланишни, заёмлар, эҳсонлар, қулай савдо битимлари ва техника соҳасида ҳамкорлик шигари иқтисодий чораларни қўллаанишни, пропаганда, кўрқитиш, ғаразли ҳаракатлар, баъзида ички сиёсат соҳасида бошқа мамлакатларга таъсир этадиган тадбирлар кўришдан иборат психологик методлардан фойдаланишни ўз ичига олади»¹.

Империализм социализм ва тинчлик кучларига қарши курашнинг урушдан бўлак, яъни сиёсий, иқтисодий ҳамда идеологик воситалари ва методларидан фойдаланар экан, бунда разведкани биринчи ўринга қўймоқда. Бунда разведка империализм мўлжал қилган ишларни тайёрлаш ва таъминлашдагина жалб қилиниб қолмасдан, шу билан бирга бу ишларни амалга оширишда фаол қатнашмоқда ҳам. Аслини олганда, диверсия, террор, бандитизм формасида ва айниқса идеологик

¹ Цитата: Г. А. Арбатов «Идеологическая борьба в современных международных отношениях» китобидан олинди. М., Политиздат, 1970, 61-бет.

характердаги қўпоровчилик ишлари тарзида амалга ошириладиган яширин агрессия разведканинг вазифасига киради. Мақсади эса айни ўша социалистик давлатларнинг асосига путур етказишдан иборат.

Шуни айтиш керакки, капиталистик мамлакатларнинг разведкалари бир-бирларига нисбатан ҳам активлик кўрсатмоқда. В. И. Ленин кашф этган капиталистик давлатларнинг иқтисодий ва сиёсий жиҳатдан нотекис ривожланиши қонун ҳозирги даврда ҳам тўла амал қилмоқда, айрим капиталистик мамлакатлар ўртасида рақобатчилик тобора кучайиб бормоқда. Империализм лагерида мол сотиш бозори ва капитал солиш соҳалари учун асосий капиталистик давлатлар ўртасида кескин рақобат кураши бормоқда. АҚШ билан Япония, АҚШ билан Англия, Франция билан ГФР ўртасида савдо соҳасида рақобат қилиш урушдан кейинги йилларда мислсиз даражада кескинлашди. Валюта системаларида бўлаётган кризислар капиталистик дунёни тобора тез-тез ларзага солмоқда, энг йирик капиталистик монополиялар ўртасидаги рақобат ннҳоятда шиддатли тус олмоқда. Ҳамма ерда ва ҳамма нарсада манфаатдор бўлган капиталистик давлатлар разведкага мурожаат қилмоқда. Унинг ёрдамида табиий ресурслар, саноат, қишлоқ хўжалиги, кредит-молия системаси, ташқи савдодаги аҳвол ва иқтисодий алоқалар ўрганилмоқда. Разведка ёрдамида қарам мамлакатларнинг ҳукуматларига ва давлат аппаратига тазйиқ ўтказилаётир, уларнинг сиёсий ва иқтисодий аҳволи устидан контроль олиб борилаётир, шунингдек турли хил қўпоровчилик ишлари амалга оширилаётир.

Ҳозирги вақтда жаҳонда содир бўлаётган социал-жараёнлар тақозосида капиталистик давлатлар разведкаларининг роли кучаяётганлиги бир қанча аломат ва белгиларда яққол кўринмоқда.

Аввалам бор империалистик разведкаларнинг функциялари беқиёс кенгайди. Разведка капиталистик дав-

латинг спёсий ва қисман иқтисодий ҳамда илмий-техника вазибаларини ҳал қилишда тегишли маълумотлар билан таъминловчи органдан, бир қанча ички спёсий ва айниқса ташқи спёсий ишларни бевосита бажарадиган органга аста-секин айланиб бормоқда. Яна шуни ҳам таъкидлаш айниқса муҳимки, социалистик система мамлакатларини заифлаштиришни кўзда тутган идеология курашининг қўпоровчилик формалари ва методларини қўлланишда империалистик разведкалар ҳақиқатан ҳам чекланмаган ваколатга эга бўлиб қолдилар.

Сўнгра капиталистик давлатлар разведкаларининг ҳамма бўғинлари мунтазам суратда кучайтирилмоқда: уларнинг сони кўпайтирилади, структураси такомиллаштирилади. Пропаганда олиб боровчи-қўпоровчи ташкилотлар ва марказлар, илмий-тадқиқот муассасалари, техника хизматлари, махсус ҳарбий қисмлар, хитомчи муассасалар, фирмаларини оқовчи ва бошқа реакция ташкилотлар ҳамда инфоқлар разведка ишига шай қилинган.

Разведка хизматларида қўлланиладиган техника воситаларининг салмоғи йилдан-йилга ошиб бормоқда. Бу воситалар илмий-техника революцияси асридан орда қолмай, барча яроқли фан-техника ютуқларидан фойдаланилади.

Бир қанча капиталистик мамлакатларда ҳукуматлар бошлиқлари даражасида иш кўрувчи раҳбарлик ва координация қилувчи разведка органлари кучайтирилмоқда ёки янгидан ташкил қилинмоқда. Империалистик разведкаларнинг талай миқдорда давлатлараро координация қилувчи органлари мавжуд. Баъзан жуда ҳам қўпол бўлган бу разведка системалари турли мамлакатлардан олинадиган разведка маълумотларини йиғиш, ишлаб чиқиш ва анализ қилиш билан машғул бўлиб, улар бунда электрон-ҳисоблаш техникасидан ҳамда ҳозирги замон бошқариш ва алоқа техника воситаларидан фойдаланидилар.

Капиталистик давлатларнинг разведкага ажратаётган бюджет маблағлари ҳақида расмий маълумотга эга эмасми. Аммо буржуа матбуотида вақт-вақти билан кўришиб қолаётган маълумотларнинг ўзи ҳам типч шарҳида разведкани сақлаб туриш харажатлари мислсиз даражада кўпайиб бораётганлигидан далолат беради. Шунинг ҳам айтиш керакки, айни шу харажатлар капиталистик мамлакатларнинг ҳатто олий ваколатли органлари назоратидан чиқарилган.

Импералистик давлатларнинг ҳукмрон доиралари разведка органларига давлат фаолияти, фан ва техниканинг асосий соҳаларидан хабардор бўлган мутахассислар ва олимларни жалб этиш йўли билан уларнинг кадр составини яхшилаш ҳақида алоҳида гамхўрлик қилмоқдалар.

Разведкалар теварагида эса рекламага зўр бериб катта шов-шув тугдирилаётганини айтмайсизми! Иккинчи мақсадни кўзлаб шундай қилинмоқда: бир томондан, буржуа разведкасида мартабага эришиш учун қанақа қулай имкониятлар очилаётганини кўз-кўз қилишмоқчи бўлса, иккинчи томондан, имперализм разведка системасининг гўё чексиз имкониятларга эгаллиги ва юксак даражада самараллилиги билан кўрқитишмоқчи. Бунда мазкур системанинг синфий моҳияти турли йўллар билан хаспўшланмоқда, унинг ҳозирги дунёда халққа қарши реакция роль ўйнаётганини ниқоблаб кўрсатишмоқда.

АМЕРИКАНИНГ ГЛОБАЛ РАЗВЕДКА ДОКТРИНАСИ — ҲОЗИРГИ ДАВРДА ИМПЕРИАЛИЗМ СИЁСАТИНИНГ ИФОДАСИ

Ҳозирги замон имперализми сиёсий практикасида разведканинг роли ошиб бораётганлиги импералистик системанинг таянчи ҳисобланган Америка Қўшма Штатларида айниқса яққол кўзга ташланаётганлиги мутлақо тасодиқий ҳол эмас.

АҚШда разведка ва бошқа махсус хизматлар ўзга мамлакатлар ва халқларга қарши олиб бораётган қўпурувчилик ишини давлат практикасида мутлақо қонуний бир ҳол деб қарашади. Ҳатто ҳукумат расмий суратда қабул қилган разведка доктринаси таркиб топган бўлиб, бу ташқи ва ички сиёсатни амалга оширишда разведканинг ўйлайдиган роли ва тутган ўрни, разведка ишининг стратегик вазифалари, асосий йўналишлари ва мазмуни, унинг сиёсий ва ҳарбий стратегия билан ўзаро алоқаси, қўпурувчилик ишининг асосий форма ва методлари ҳақидаги қарашлар системасидан иборат.

АҚШ разведка доктринаси америка империализми сиёсий ва ҳарбий доктриналарининг ривожлантирилиши ҳамда конкретлаштирилишидан иборатдир. Урушқоқ антикоммунизм АҚШ нинг бутун сиёсати каби, унинг разведка доктринасининг ҳам ғоявий асоси бўлиб хизмат қилади. «Ҳозирги замон антикоммунизм тўғрисида АҚШ Коммунистик партияси Миллий комитетининг Баённоларидан бирида, энг чиркин ва энг жиркинч кампериалистик идеология рутубатларини», шу жумладан антисоветизм, неонацизм ва профашизм, пркшлик ва оқ шовинизм, лоялизм ва супер ватанпарварлик, антисемитизм ва ўта миллатчиликни ўзига сингдириб олгандир»¹.

АҚШнинг ўз таъсир доирасини мустаҳкамлаш ва кенгайтиришни кўзловчи барча империалистик мақсадларни асосида антикоммунизм ётади. Америка реакция доираларининг халқаро майдондаги ҳамма қора ишлари: ҳарбий-сиёсий агрессив блокларда қатнашиш, бошқа мамлакатларнинг ички ишларига аралашиш, маҳаллий урушлар чиқариш ва интервенциялар қилиш «коммунистик хавф» ҳақида дод-вой қилиш билан ниқобланмоқда. АҚШ реакция кучлари Коммунистик партияга, демократик ва либерал кайфиятдаги кишиларга қарши ҳужум

¹ «Советское государство и право», 1968. № 10, 137-бет.

олиб бориш, демократияни чеклаш монополияларнинг диктатурасини мустаҳкамлаш мақсадида ички сиёсатда ҳам антикоммунизм ваҳимасидан фойдаланмоқдалар.

Урушқоқ антикоммунизм идеологияси олиб бориб, АҚШ ҳукмрон доиралари ўз сиёсий ва ҳарбий стратегиясига глобал тус бермоқда, бутун дунёни ўз манфаатлари йўлида бўйсундиришга интиломоқда.

Сиёсий стратегия соҳасида иккинчи жаҳон уруши тугагандан буён орада ўтган қарийб ўттиз йил мобайнида АҚШ ҳукмрон доиралари бир қанча агрессив раҳбарлик концепцияларни илгари сурдилар ва практикада амалга оширдилар. Коммунизмни «тўхтатиб қолиш» (1947—1952 йиллар) ва «ялли қасос олиш» (1953—1961 йиллар) ҳарбий-стратегик концепциялари билан машъум «куч ишлатиш» сиёсати ўтказиб келинди. Бу сиёсат агрессив ҳарбий блоклар системасига кирган ёки икки томонлама боптимлар асосида АҚШ билан боғланган капиталистик дунёдаги асосий мамлакатларни АҚШ томониغا тортиб СССР га ва бошқа социалистик давлатларга қарши жаҳон термоядро урушини тайёрлаш ва бошланганини кўзда тутарди.

Жаҳон майдонида социализм билан капитализм ўртасидаги кучлар нисбатида социалистик система фойдасига туб ўзгариш юз берганлиги бу планларни барбод қилди ва улар кун тартибидан олиб ташланди.

60-йилларнинг бошида АҚШ ташқи сиёсат соҳасида ваҳима солувчи концепциялардан ваз кечиб, бирмунча айёрони, аммо анча агрессив бўлган «эпчил ҳаракат қилиш» стратегиясини эълон қилишга мажбур бўлди. Бу стратегия учта асосий элементдан: жаҳон термоядро урушига тайёрланиш, оддий ва тактик ядро қуролидан фойдаланган ҳолда «чекланган» (маҳаллий) урушлар олиб бориш ва «махсус урушлар» деб аталган урушларга, партизанчилик типидagi урушларга тайёрланишдан иборат. Бироқ бу концепция ҳам етарли эмаслиги

маълум бўлиб қолди. Шундан кейин бу концепция президент Жонсон томонидан эълон қилинган «АҚШ ни Шарқий Европадан ажратиб турган жарлик устидан кўприк ўтказиш» сиёсати билан тўлдирилди. «Эпчил ҳаракат қилиш» ва «кўприк ўтказиш» стратегияси социалистик мамлакатларга қарши курашнинг бир талай восита ва усулларини, шу жумладан идеологик қўпоровчилик ишини активлаштиришни ўз ичига олади. Бу стратегиянинг асослари «Никсон доктринаси» деб аталган доктринада ҳам амалга оширилади. Европа қитъасининг сиёсий ҳаётида, шунингдек Совет-Америка муносабатларида юзага келган янги жиҳатлар билан ҳисоблашишга мажбур бўлган империализм лагеридаги агрессив реакция доиралар ҳозирги мавжуд вазиятни тинчлик ва социализм кучларига қарши янги ҳужумларни қайта гуруҳлаш ва тайёрлаш йўлида фойдаланишни истаган бўлганлар.

АҚШ разведка қўпоровчилик фаолияти. АҚШ ҳукумати доираларининг кўпоровчилик фаолияти биноан синфий курашнинг ҳамма соҳалари, социалистик ривожланаётган ва капиталистик мамлакатлар ижтимоий ҳамда давлат ҳаётининг ҳамма соҳалари, бутун дунё территорияси АҚШ разведкаси қўпоровчилик фаолиятининг объекти ҳисобланади.

Жаҳон социалистик системасига қарши, барча социалистик мамлакатларга ва биринчи навбатда Совет Иттифоқига қарши кураш АҚШ разведкаси қўпоровчилик фаолиятининг асосий соҳаси ҳисобланади. АҚШ разведкасининг собиқ раҳбарларидан бири, 1-сонли жосус А. Даллес ҳам ўзининг «Разведка сийёсати» деган асарига бунини очиқдан-очиқ эътироф этган эди. У Совет Иттифоқига, бошқа социалистик мамлакатларга ва халқаро коммунистик ҳаракатга қарши яқин ва глобал кураш олиб боришга даъват этди.

АҚШ разведка хизматлари социалистик ҳамдўстлик мамлакатларининг ҳарбий-иқтисодий қудрати ҳақида,

уларнинг ядро қуроли ёрдамида яксон қилиш учун мўлжалланган стратегик ҳамда бошқа муҳим ҳарбий объектлари ва нишонларнинг жойлашишни тўғрисида, қўққисдан ҳужум қилиш ва термоядро ёки маҳаллий урушлар бошлаш учун энг қулай фурсат ҳақида разведка маълумотлари йиғади. АҚШ ҳукумати ҳужжатларида бир неча марта таъкидланганидек, разведканинг СССР нинг ракета-ядро қудрати ҳақида маълумот олиш юзасидан олиб бораётган фаоллиятига алоҳида эътибор берилмоқда. Америка разведка доктринасининг бу қондаларини АҚШ нинг ер кurrasининг турли районларида социалистик мамлакатларга қарши амалга оширган кўпгина агрессив ишлари етарли даражада тасдиқлаб турибди. Америка разведкаси 1950—1958 йилларда Кореядаги агрессив урушни таёйрлаш ва олиб боришда қатнашди, 1961 йилда Кубага қарши интервенцияни амалга оширди, Вьетнам Демократик Республикасига қарши жирканч уруш олиб боришда қатнашди. Америка разведкаси социалистик мамлакатларга қарши мунтазам равишда разведка ишлари олиб бормоқда.

Американинг глобал разведка доктринаси ривожланаётган, бетараф капиталистик давлатлар ва ҳатто АҚШ нинг ўз иттифоқдошлари бўлган мамлакатларининг ҳарбий-иқтисодий потенциали ҳақида мунтазам маълумот олиб туришни кўзда тутади. Бунда мазкур мамлакатларнинг бутун миллий муҳофаа комплекси: АҚШ манфаатлари йўлида ҳарбий стратегик ресурсларини сафарбар қилиш ва улардан фойдаланиш, стратегик районлардан, ҳарбий-денгиз, ҳарбий ҳаво базаларидан АҚШ ва унинг иттифоқчилари ҳарбий объектлари ва ҳарбий кучларини жойлаштириш мақсадида фойдаланиш имкониятлари қўш билан ўрганилади. Чунончи, Америка матбуоти-нинг тан олишича Америка-Сайгон агрессорларининг бетараф Камбоджага ҳужуми олдиан АҚШнинг махсус хизмат маҳкамалари, шу жумладан Марказий Разведка Бошқармаси (МРБ) томонидан разведка ва бош-

қа құпорувчилик ишлари программаси кенг амалга оширилган¹.

АҚШ конгрессининг 1971 йил февраль ойида нашр қилинган расмий ҳужжатида кўрсатилишича, АҚШ нинг раҳбар доиралари ўзларининг ташқи сиёсат соҳасидаги фаолиятларида халқаро воқеаларда тасодифийлик ва кутилмаганлик фактори бўлиши мумкин эмас, деб ҳисоблайдилар. Бу дунёнинг турли районларида етилиб келаётган хатарли воқеаларни ўз вақтида аниқлаш, шунингдек бундай жойларда америка империализмининг кейинги хатти-ҳаракати учун қулай шароит яратиб бериш вазифаси зиммасига юклатилган америка разведкасига очикдан-очик ишора қилиб ўтишдан бошқа гап эмас.

Стратегик концепцияга биноан АҚШ разведкаси ҳам бевосита сиёсий ёки иқтисодий аралашувлар учун, ҳам ҳарбий ҳужумлар учун дурустроқ баҳона топиб бериши ёки бунга баҳона бўладиган ҳолат яратиб бериши керак. Америка разведкаси ана шу мақсадда атайлаб хатарли ситуациялар яратишга, кишиларни чалгитатишга ёлгон яшиқлар тўқишга, сўш уларни оммавий ахборот воситалари орқали тарқатишга уринади, бу найранг АҚШ нинг агрессив ҳарбий хатти-ҳаракатини ҳеч бўлмаганда дастлабки даврга оқлаш учун қилинади. МРБсининг ижрочи директори Л. Қиркпатрик ўзининг «Подлинное ЦРУ» (МРБ нинг қиёфаси) деган китобида бу ҳақда яширмай-нетмай ёзади. Қиркпатрик 1961 йилда Халқ Кубасига қарши америка ҳарбий интервенцияси вақтида МРБ Кочинос қўлтиғида уюштирган операция барбод бўлганлигини таҳлил қилиб, уялмай-нетмай шундай дейди: «Аввал ишлаб чиқилган режага биноан бомбардимончи «Б-26» самолётларидан биттаси Кубага² ҳужум

¹ «Нью-Йорк таймс», 26 декабрь 1970 йил.

² Самолётдаги Куба Ҳарбий Ҳаво кучлари белгиси ва унинг фиолияждаги ўқ ўрни МРБ кўрсатмасига биноан Никарагуадаги Пуэрто-Кабесас аэродромида атайлаб тайёрланган эди. У ерда америка бомбардимончиларининг базаси мавжуд эди. Мазкур само-

қилиб қайтаётиб Майамига қўнади, унинг учувчиси эса Кастронинг ҳарбий-ҳаво кучларидан қочиб ўтдим, деб баёнот беради. Бу найранг Кубани бомбардимон қилиш туфайли жаҳон жамоатчилигида туғилган таассуротни бирмунча пасайтириши ва матбуотда кўтарилган шов-шувни босиб қўйиши керак эди¹. Гарчи бу режа МРБ ўйлагандан бошқачароқ тарзда бўлса ҳам амалга оширилганига қарамасдан оқибати самарасиз бўлиб чиқди, лекин у америка разведкаси фаолиятининг АҚШ реакция кучлари стратегияси манфаатлари йўлида олиб бораётган чиркин ивogarлик методларини очиқ-ойдин фoш қилиб ташлади.

АҚШнинг глобал разведка доктринасида америка разведкасининг халқаро коммунистик ҳаракатга, жаҳон социалистик системасига қарши қўпоровчиликдан иборат фаолияти муҳим ўрин тутди. Мазкур фаолият капиталистик ва ривожланаётган мамлакатлардаги коммунистик ва ишчи партиялар обрў эътиборини туширишга, дунёнинг турли районларида контрреволюцияни экспорт қилишга қаратилгандир.

Америка империализми жаҳон революцион процессининг галабасини, бу галаба қандай шаклда намоён бўлмасин америка монополиялари позицияларига, АҚШнинг «миллий» манфаатларига бевосита қилинган ҳужум деб қарайди. Шу сабабли америка разведкасининг анча кучи коммунистик ва барча революцион ҳаракатни ичдан емиришга қаратилган. Бунда коммунистик ва ишчи партияларни таъқиб этишга, уларни Совет Иттифоқи Коммунистик партиясига қарама-қарши қўйишга, шу билан бирга унинг тобора кучайиб бораётган халқаро таъсирини сусайтиришга, социалистик лагерь сафлари-

лёт ана шу базадан Майамига учиб борган эди. Бу ҳақда Д. Уайз ва Т. Росснинг «Невидимое правительство» китобида батафсил ёзилган. М., Воениздат, 1965, 24—38-бетлар.

¹ L. Kirkpatrick, Jr. The Real CIA. N. Y., 1968, 156-бет.

ни бузишга, Варшава мудофаа шартномаси ва Узаро Иқтисодий Ёрдам Кенгашининг обрўсини туширишга, СССР ва бошқа социалистик мамлакатларнинг Осиё, Африка ва Америкадаги ривожланаётган мамлакатлар, шунингдек капиталистик дунё мамлакатлари билан халқаро алоқаларини сусайтиришга катта аҳамият берилмоқда. Албатта АҚШнинг раҳбар доиралари Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар ички ҳаётини қўпоршга қаратилган разведка ҳамда бошқа махсус хизмат бошқармаларини алоҳида жонкуярлик билан қўллаб-қўлтиқлаб келмоқда.

АҚШ разведкаси ана шу мақсадларни кўзлаб халқаро коммунистик ҳаракат ренегатлари ва сафбузарлари билан алоқа ўрнатмоқда, уларнинг коммунистик ва ишчи партияларда олиб бораётган қўпоровчиллик фаолиятлари учун маблағ бериб турибди. Американинг махсус хизмат корчалонлари социалистик лагердан чиққан сотқин ва ваташ хоншларига хайбаракатчилик қилмоқда, социалистик лагерь мамлакатларига ўз агентларини юбормоқда, сиёсий ва идеологик диверсиялар уюштирмоқда. Буларнинг ҳаммаси социалистик лагерини нодан бузиш ва аста-секин нуратишга мўлжаллангандир.

Социалистик мамлакатларга юборилган америка разведкаси агентлари аниқлашнинг ва фош қилишнинг, шунингдек бу разведканинг коммунистик ҳаракат ва социалистик ҳамдўстликка қарши фаолиятига оид сўнгги йилларда маълум бўлган фактлардан АҚШ разведкаси қандай мақсадни кўзлаганлиги яққол кўриниб турибди.

АҚШ империализми ҳамма жойда ўз стратегик мақсадларини амалга оширишни кўзлайди. Америка разведка хизматининг қўпоровчиллик фаолияти ривожланаётган ва капиталистик мамлакатларда сиёсий тузумларини демократлаштиришга қарши, мустамлака ва қарам мамлакатларга қарши, ҳар қандай антиимпериалистик курашга қарши, ўз мамлакатадаги демократик кучларнинг ўсишига қарши қаратилгандир.

Буни эллигинчи, олтмишинчи йиллардаги халқаро ҳаётга доир бир қатор мисоллар билан тасдиқлаш мумкин: Америка разведкаси 1953 йилда Эронда Мусаддиқ ҳукумати, 1954 йилда Гватемалада Арбенс ҳукумати, ни ағдаришда қатнашди, 1962—1964 йилларда Конгога қарши ҳарбий ғвогарликларда, 1965 йилда Индонезияда, 1966 йилда Ганада, 1968 йилда Грецияда реакцион тўнтаришни амалга оширишда иштирок этди.

АҚШ разведка органлари маълумотларни фақат мунтазам равишда, систематик тарзда тўплаш, баҳолаш, таҳлил қилиш билангина шуғулланиб қолмасдан, балки уларни империалист сиёсатдонлар учун фойдали шаклда талқин ҳам қилади. Разведка маълумотлари эса хорижий мамлакатлар, биринчи навбатда социалистик давлатларнинг ташқи сиёсатга, ички сиёсатга, ҳарбий, иқтисодий илмий-техник, идеологик, маданий фаолиятига алоқадор бўлади.

Америка разведкаси учун бошқа давлатлар сир тутаётган маълумотларни қўлга киритишда ҳуқуқ ва маънавий-ахлоқий жиҳатдан тўсиқ бўладиган бирон масала йўқ: унинг учун энг муҳими муттасил маълумот келиб туришини таъминлашдан иборат. Америка разведкаси бу мақсадда ҳозирги замон илмий-техника маълумотларини қўлга киритишга яроқли бўлган барча восита ва имкониятларнинг ҳаммасини ишга солади. Америка разведкаси қўпоровчилик ишларини ҳам ўз мамлакатини территориясида, ҳам учинчи давлат территориясида туриб, ҳамда ўзлари мўлжаллаган объект ҳисобланган мамлакатларга разведкачи ва агентлар юбориб амалга оширади. Информация манбаига легал ва нелегал тарзда бориш имкониятларидан бирортаси эътиборсиз қолмайди. Халқаро алоқанинг бирор шакли: дипломатия, савдо-сотиқ, савдо-саноат алоқалари, халқаро ташкилотлар, конференциялар, олимлар, мутахассислар, ижодий ходимлар учрашувлари, халқаро ярмарка ва виставкалар, студентлар, стажерлар алмашиш, туризм

ва ҳоказоларга АҚШ разведка хизмати тумшугини тикмай иложи йўқ. АҚШда глобал разведка фақат биллиб туриш, шунчаки хабардор бўлиш учун эмас, балки биллиб олиб, шунга қараб ҳаракат қилиш учун амалга оширилади. Кенг кўламда олинган маълумотлар АҚШнинг халқаро муносабатларининг барча соҳасида, унинг ички ҳаётининг кўпгина жиҳатларида амалий тарзда қўлланилади. АҚШда разведка ахборотлари ташқи сиёсат ҳамда ҳарбий стратегияни ишлаб чиқишда, планлаштиришда ва сиёсий, иқтисодий, ҳарбий, идеологик жабҳаларда ва бошқа мамлакатларда разведка қўпоровчилик ҳатти-ҳаракатларини ўтказишда, ички сиёсий, социал иқтисодий, ҳарбий ва бошқа проблемаларни ҳал қилишда фойдаланилади. Америка разведкасининг умумжаҳон ва талаф, яъни ҳамаёқни қамраб олишдан иборат қўпоровчилик фаолияти ҳозирги замон халқаро империализми сиёсатининг мужассамлаштирилган ифодасидир.

РАЗВЕДКА ТАРМОҚЛАРИ

Америка Қўшма Штатларининг разведкаси шубҳасиз кўп тармоқли ва қудратлидир. Ҳозирги замон империализмининг бу қалъа қўрғониди шундай разведка тармоғи яратилганки, у ўзининг ташкилий структура кўлами, кўп погонали ва кенг территорияда тармоқ отгани, сони ва минг ниқобда турганиши (мақсадига қараб белгиланиши ва ниқобланиши маъносиди) жиҳатдан тарихда тенги топилмайди. Биз тилга олган Л. Киркпатрик китобида айтилишича, ҳатто президент Эйзенхауэр элигинчи йилларнинг бошларидаёқ америка разведка системаси иккинчи жаҳон урушидан кейин нақадар кенгайиб кетганлигидан ҳайрон бўлган. Ҳолбуки, бу система шундан кейин ўзгаришсиз қолгани йўқ, балки тағин ҳам ўсди ва яна ўсмоқда.

АҚШнинг мамлакат ичидаги ва чет эллардаги разведка ва бошқа қўпоров муассасаларининг мураккаб ор-

ганизмини гигант спрут (искагич)га ўхшатиш мумкин, америка разведка хизмати унинг искагич тумшуқлари бўлса, кўп сонли разведка, диверсия, фитна ва галаён уюштирувчи ҳамда бошқа махсус қисмлари унинг сўрувчи паразитик сўргичлари ҳисобланади. Мазкур қисм ва бўлинмалар бошқа давлатларнинг территорияларида, айниқса социалистик мамлакатларга яқин зоналарда жойлашган.

АҚШнинг ҳозирги замон разведка системасининг структураси энг аввало социалистик ҳамдўстликка, унинг асосий кучи бўлган Совет Иттифоқига, шунингдек революцион ҳаракатнинг бошқа отрядларига қарши қўпоровчилик ишлари олиб бориш учун мослаштирилган.

Разведка ишларига раҳбарлик қилиш юксак ҳукумат даражасида АҚШ президенти ва унинг қошидаги олий консультатив орган — миллий хавфсизлик кенгаши қўлида марказлашган.

Хўш, АҚШнинг разведка системаси қандай?

Унинг энг юқори маҳкамаси Марказий Разведка Бошқармасидир. Бу орган чет эллардаги қўпоровчилик ишлари бўйича умумдавлат вазифаларни ҳал қилади. Бундан ташқари МРБ бевосита қўпоровчилик ишлари билан ҳам шуғулланади, АҚШнинг бошқа разведка органлари қўлга киритган разведка маълумотларини анализ қилади, баҳолайди, барча разведка тармоқлари фаолиятини планлаштириб, координация қилади.

МРБ — шпионаж, диверсия, террор, қарам мамлакатларда қонли жазо операциялари ташкил этиш маркази, энг кескин шаклдаги идеология ва сиёсий қўпоровчилик ишларини ўтказиш, чунончи галаёнлар, исёнлар, давлат тўнтаришлари, интервенциялар ва ҳарбий можаролар чиқариш марказидир.

МРБ фаолиятининг барча томонлари фақат америка халқидан эмас, балки жаҳон жамоатчилигидан, ҳаттоки АҚШ конгрессидан ҳам қаттиқ сир тутилади. Гоҳ-гоҳ

айрим нарсаларгина ошкор бўлиб қолади, бу ҳам МРБнинг баъзи хатти-ҳаракати дунёнинг у ёки бу районида барбод бўлганда билинади.

МРБ структурасини умумий тарзда билиш учун (албатта чалғитишга мўлжалланган сохта ахборотларга танқидий назар билан қараган ҳолда) америка матбуотида босилаётган маълумотлардан фойдаланиш мумкин. Ҳолбуки, сўнгги 10—15 йил ичида америка разведкаси тўғрисида анча адабиётлар босилиб чиқди.

Шундай қилиб, эълон қилинган адабиётлардан маълумки, МРБ составида мустақил бошқарма даражасидаги йирик идоралар мавжуд. Улар марказий аппаратда кўп сонли бўлимларга, четда асосан чет мамлакатларда гоаят катта бўлимларга эга бўлиб, улар шпионажга ихтисослашгандир. Баъзи америка адабиётларида мазкур бўлимга «Оператив бошқарма» деб аталган ва энг махфий ва пазир ишларни қўқовчи кеш миқёсда албатта, биринчи навбатда Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар ҳақида махфий разведка ахборотлари тўплаш билан шуғулланади.

Оператив бошқарма составида алоҳида махфийлаштирилган бўлимга иш кўради. У чет мамлакатлар, айниқса социалистик мамлакатларга қарши махфий қўпоровчилик операцияларини тайёрлаш ва амалга оширишга ихтисослаштирилган.

Диверсия ва террорчилик кирдикорлари, фитналар, ишгервенциялар, давлат тўнтаришлари, идеология ва сиёсий қўпоровчилик ишлари ва ҳоказоларни худди ана шу бошқарма ташкил қилади.

Техника воситалари ёрдамида разведка қилиш масалалари билан МРБнинг илмий-техника бошқармаси шуғулланади. У техника разведкасининг барча турларини, шу жумладан Ернинг сунъий йўлдошларидан разведка мақсадларида фойдаланишни йўлга қўяди ва координациялаштириб туради. Мазкур бошқарма чет мамлакатлардаги асосий илмий-техника тармоқлари, айниқса

янги ҳарбий техника ва қурооллар ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлган тармоқларнинг ривожланишига оид разведка материалларини тўплайди ва ишлаб чиқади.

МРБнинг ички операциялар бошқармаси АҚШда мавжуд баъзи жамоат ташкилотларидан (касаба соювлари, ёшлар, студентлар, маданий-оқартув ташкилотлари ва шу кабилардан) шпionлик ҳамда қўпоровчилик ишларида фойдаланиш билан шуғулланади, чет эллар билан алоқаси бўлган турли хусусий фондлар ва хизмат фирмалардан, антисовет ва контрреволюцион мухожирлик ташкилотлари ҳамда бир қатор матбуот органларидан ҳам бу мақсадда фойдаланади.

МРБнинг таъминот бошқармаси кадрлар составини танлайди ва тайёрлайди, моддий-техника таъминоти ва алоқа ишларини бажаради. Мазкур бошқармага разведкаси ва агентларининг хавфсизлигини таъминлаш, яширин ишларини ташкил этиш юклатилган.

МРБнинг асосий штаб-квартираси америка матбуоти томонидан кенг равишда реклама қилинган. У Вашингтон яқинидаги Ленгли деган жойда бутун бир антенна системасига эга бўлган улкан замонавий бинодадир. МРБнинг алоқида пинҳон иш кўрадиган бўлима ва хизматлари Вашингтоннинг шаҳар районларида хилма-хил ташкилот ва фирмалар ниқоби остида иш кўради. Бундан ташқари МРБнинг асосан ички операцияларни бошқариш билан боғлиқ бўлган филнал ёки бўлимлари бошқа шаҳарлар (Нью-Йорк, Чикаго, Детройт, Сан-Франциско ва бошқалар) да қам мавжуд.

МРБнинг марказий аппарати мазкур маҳкаманинг фақат бир улушинигина ташкил қилади. Унинг жуда пухта ниқобланган бўлиналари чет элларда жойлаштирилган.

Улардан энг муҳимлари резидентуралардир. Худди ана шулар америка империализмининг шпionлик ва бошқа қўпоровчилик ишларининг амалга оширади. Резидентуралар чет эллардаги дипломатик вакилликлар,

АҚШ Информацион агентлиги халқаро ривожланган бошқармаси, «тинчлик корпуси» сифатида, шунингдек американинг чет эллардаги савдо ва саноат фирмалари, илмий муассасалар, хайр-эҳсон, мисспонерлик каби бошқа ташкилотлар номи остига яшириниб ишлайди. МРБнинг жуда кўп резидентураси Европа, Осиё, Африка, Австралия ва Латин Америкасидаги кўпчилик мамлакатларда жойлашган. Америка матбуотининг тан олишича, социалистик мамлакатларда, шунингдек социалистик мамлакатлар билан чегарадош бетараф ҳамда АҚШ билан иттифоқдош капиталистик мамлакатлардаги АҚШ ваколатхоналарида айниқса йирик резидентуралар яратилган.

Америка «разведка бирлашмаси»нинг йирик шерикларидан бири Мудофаа министрлигининг Разведка бошқармаси (РУМО) ҳисобланади. Бу ҳарбий стратегик разведка органи бўлиб, жуда кўп АҚШ ҳарбий министрлиги штабининг разведка бошқармаси, ҳарбий-ҳаво кучлари разведка бошқармаси, ҳарбий денгиз разведкаси бошқармаси, Европа, Тинч океан, Аляска, Марказий ва Жанубий Америка ҳамда АҚШ территориясидаги бирлашган Америка қўмондонлиги штабларининг разведка бўлимларидан иборат. Америка матбуотининг 1973 йилги маълумотига қараганда РУМО га бирлашган АҚШ ҳарбий разведкасида 115 мингдан зиёд киши ишлайди.

РУМО бутун америка ҳарбий разведка хизмати қўпорувчилик фаолиятини ташкил қилади ва координациялаштиради, чет мамлакатлар, биринчи навбатда Совет Иттифоқи ҳамда бошқа социалистик давлатлар, уларнинг қуролли кучлари янги қурол турлари ва ҳарбий техникаси тўғрисида разведка маълумотлари тўплайди ва уларни таҳлил қилади. Унинг ўзи қўпорувчилик ишларини, айниқса Варшава Шартномаси ва бошқа социалистик ҳамда ривожланаётган мамлакатлар армияларини кучсизлантиришга қаратилган идеологик характердаги қў-

порувчилик ишларини планлаштиради ва амалга оширишга уринади.

АҚШнинг ҳарбий разведкаси америка ҳарбий машинасининг ғоят агрессив хисми ва америка монополияларининг энг садоқатли хизматкори ҳисобланади. Фақат ҳарбий стратегик разведкагина ғараз билан танлаб олинган шпионлик маълумотлари асосда СССРнинг АҚШга ҳарбий ҳужум қилиш хавфи борлиги тўғрисидаги ёлғон-яшиқларни ўйлаб чиқаради ва бу ёлғон-яшиқлар «АҚШ ва унинг иттифоқдошларини ҳимоя қилиш учун» қуролли кучларни такомиллаштириш кераклигига асос қилиб олинади.

Ҳарбий разведка органлари жаҳон термоядро урушига разведка тайёрлиги кўрмоқда, термоядро зарбаси бериш учун СССР ва бошқа социалистик мамлакатлар территорияларидан объектларни пухталик билан танламоқда. Ҳарбий разведка ўтказмоқда. Ҳинди-Хитойдаги Ҳарбий разведка органлари жаҳон термоядро урушига разведка тайёргарлиги кўрмоқда, термоядро зарбаси бериш учун СССР ва бошқа социалистик мамлакатлар территорияларидан объектларни пухталик билан тайламоқда. Ҳарбий разведка локал (чекланган) урушлар бўйича ҳам разведка тайёрлиги ўтказмоқда. Ҳинди-Хитойдаги агрессив уруш давомида АҚШ ҳарбий разведкаси МРБ билан биргаликда ҳарбий эскалация (зўр бериш)ни авж олдиришда бир неча марта ташаббус кўрсатди ва Вьетнам, Лаос, Камбоджа тинч аҳолисига нисбатан ўтказилган сон-саноқсиз жазо чораларини амалга оширди. Ниҳоят, ҳарбий разведка органлари, америка матбуотида бир неча марта хабар берилганидек, америка граждандари ва прогрессив ташкилотларнинг урушга қарши ҳаракатини бостириш учун таъқиб чораларини амалга оширишда бош-қош бўлмоқдалар.

МРБ ва ММРБ яширин қўпоровчилик операцияларини ўтказиш айниқса диверсия, террор, безориллик — бузғунчилик ва жазо ҳаракатлари билан боғлиқ операция-

ларни ўтказиш учун разведка органлари ихтиёрига махсус диверсион разведка ҳарбий бўлиmlарни ажратиб беради.

Расмий жиҳатдан бу ҳарбий кучлар разведка органлари составига кирмайди ва АҚШ Мудофаа министрлиги штаб бошлиқлари бирлашган комитети қошидаги гаалаёнга қарши ва махсус операция кўшиклари бошқармасига бўйсунди. Мазкур бошқарма ҳарбий денгиз, ҳарбий ҳаво кучларидаги диверсион разведка бўлиmlарини тайёрлаш, уруш чиқиб қолган тақдирда улардан фойдаланишни планлаштириш «партизанилик» ҳаракати, яъни чет элларда бебошликлар уюштириш ва жазо операцияларини ўтказиш стратегияси ва тактикасини ишлаб чиқиш билан шуғулланади. Ҳинди-Хитойдаги воқеалар кўрсатганидек, АҚШ махсус вазифали кўшикларининг фаолияти бевосита жанговар ҳаракатлар соҳаси ва унга яқин жойларда америка разведкасининг кўпорувчилик ишлари билан боғлиқдир.

АҚШнинг диверсия — разведка кўшинларида ҳозиргача минглаб ёлланма каллакесарлар тайёрланди, улар қаторида социалистик ва ривожланибган мамлакатлардан чиққан сафбузарлар, хонлар, сотқинлар оз эмас. Мазкур кўшинларнинг ҳарбий хизматчилари антикоммунизм, ўз хўжайинлари буйруғини кўр-кўрона бажариш руҳида идеологик ва психологик таълим олади. Уларда инсонликка зид қусурлар, шафқатсизлик, ирқчилик каби энг ярамас хусусиятлар ривожлантирилади. Худди ана шунинг учун ҳам америка разведкаси уларни яширин кўпорувчилик ишлари учун жуда мос келадиган инжирочилар деб билади.

Сўнгги ўн йилликда турли мамлакатлар матбуотида АҚШнинг яна бир алоҳида махфийлаштирилган ўзига хос разведка органи Миллий хавфсизлик агентлиги (МХА) тўғрисида маълумотлар тез-тез кўзга ташланадиган бўлиб қолди. Мазкур орган АҚШ Мудофаа министрлигига бўйсунди, ўз фаолияти юзасидан у Миллий хавф-

сизлик кенгаши билан Президент олдида жавобгар-
дир.

АҚШнинг мўътабар саналган бу разведка хизмати бажариб келаётган функциялар жуда кўп. Унинг бир жиҳати дунёнинг АҚШ разведкаси қизиққан райони ёки қисмида радио, радиорелье ва телефон алоқаларини ушлаб олиш ҳамда чет мамлакатларнинг халқаро ёки ички алоқа каналлари бўйлаб шифрланган ёки кодланган тарзда бериладиган ҳужжат ёки бошқа муҳим ахборотларни дешифровка қилиш соҳасидаги фаолиятидир. Ернинг сунъий йўлдошлари, радио тўлқинларини ушловчи самолётлар «Либерти» ва «Пуэбло» тинидаги сув усти шпионлик кемалари, сув ости кемалари ва жойлардаги радиотехник постлар орқали амалга ошириладиган радиоқароқчилик ёрдамида Миллий Хавфсизлик Агентлиги (МХА) гоят кўп зашифровка қилинган текстларни, шунингдек передачани амалга ошираётган пунктларнинг координаталари ва алоқа трассаларини қўлга киритади.

Америка публицисти Э. Таллининг «Супершпионлар» деган китобида келтирилган маълумотларга қараганда радиоқароқчилик йўли билан ушлаб олинган материаллар ҳажми шу қадар каттаки МХА жами текстларнинг атиги 15 процентини ўқиб чиқишга улгуради, холос¹. Бироқ ишонч билан шунни айтиш мумкинки, криптоанализчиларнинг асосий эътибори СССР ва бошқа социалистик мамлакатларга оид текстларга қаратилган.

Криптоанализ математиканинг турли соҳаларига мансуб йирик олимлар ва юксак малакали мутахассислар томонидан бажарилади. Бундан ташқари, бу ишда ҳисоблаш машиналари ва махсус дешифровка қилувчи аппаратуралардан фойдаланилади. Чет давлатлар ҳукуматларининг дешифровка қилинган махфий ҳужжатлари америка разведкаси томонидан шубҳасиз энг ишончли ҳужжатга асосланган разведка ахбороти сифатида

¹ «За рубежом», 1970, № 47, 25-бет.

қадрланади. Расшифровка қилинган текстлар АҚШнинг турли ҳукумат идораларига юборилади. МХАнинг «Қора китоби»га хилма-хил дешифровка ва таржима қилинган муҳим ҳужжатлар киритилади ва мазмуни шахсан Президентга доклад қилинади.

Шуни айтиш керакки, АҚШнинг мазкур ҳукумат муассасасининг фаолияти илгари пухта ниқобланган эди, лекин сўнги вақтларда, айниқса МХА собиқ ходимлари Митчел билан Мартинлар 1960 йилда Москвада совет ва чет эл журналистлари матбуот конференциясида фош этган машҳур воқеадан кейин ниқоб чок-чокидан йиртилди.

Разведка ҳақида ёзувчи америкалик авторлар Давлат департаментининг разведка ва тадқиқот бюросидек АҚШ разведка хизмати ўчоғини ҳам албатта тилга олади. Бу ташкилот жаҳондаги барча мамлакатлар ташқи сиёсати ҳамда халқаро аҳволига онд ҳам махфий, ҳам ошкор тусдаги ахборотларини йиғиш ва анализ қилишига ихтисослашмоқда. Мазкур бюро давлат раҳбарлари ва сиёсий арбобларнинг мамлакат ички сиёсати соҳасидаги позицияси, ғоявий ҳамда синфий-сиёсий қарашлари билан жуда қизиқади. Давлат департаменти разведка ва тадқиқот бюроси бир қатор регионал (жаҳоннинг турли районлари бўйича) ва функционал бўлимлардан иборат. Масалан, социалистик мамлакатлар бўйича анализ ва тадқиқот бўлими мавжуд. У Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик давлатларга онд ахборотларни тўплаш ва ишлаш билан шуғулланади. Америка матбуотининг 1972 йилги маълумотига қараганда, Вашингтондаги разведка ва тадқиқот бюросида 300 га яқин киши ишлайди, ҳолбуки 1948 йилда унда жами 18 ходим ишлар эди, холос.

Буржуа матбуоти Давлат департаменти разведка ва тадқиқот бюроси фаолиятига баҳо бериб: гўёки бу орган фақатгина АҚШнинг чет эллардаги дипломатик вакиллари докладларни ҳамда бошқа разведка органларидан

тушган ташқи сиёсат проблемаларига онд разведка ахборотларини ўрганиш ва анализ қилиш билан шуғулланади, деган фикрни илгари суради.

Бундай нуқтаи назар ҳақиқатга тўғри келмайди. Давлат департаментининг разведка ва тадқиқот бюроси бошқа ишлардан ҳам четда турмаганлиги маълум. Масалан, у бошқа мамлакатлар, айниқса социалистик мамлакатларга қарши йирик қўпоровчилик ишларини тайёрлаш ва ташкил этишда бевосита қатнашган, муҳим сиёсий ахборотлар тўплаш, идеологик ва сиёсий диверсия уюштириш билан шуғулланган. Буларнинг ҳаммаси социалистик давлатлар бирлигини бузиш ва халқаро коммунистик ҳаракат жипслигига зарба берилганга қаратилган кирдикорлардир.

Бундан ташқари, давлат департаменти разведкачилари, қоида тариқасида МРБ ва АҚШнинг бошқа разведка хизматининг энг йирик қўпоровчилик операцияларида тенг қатнашади. Бунинг АҚШнинг собиқ давлат секретари Роджерснинг баёноти тасдиқлайди. У Никсон маъмурияти ҳокимият устига олгандан кейинги нутқларидан бирида: «Разведка бюросидан самаралироқ пажодий иш» кутаман деган эди. Бунда у разведка бюроси разведка органлари қўлга киритган информацияларни ишлаш билан чекланиб қолмасдан ўзи ҳам разведка маълумотларини қўлга киритиши лозимлигини назарда тутди.

АҚШ Разведка тармоқлари составида ўта алоҳидаликда иш кўрадиган ташкилот Атом энергияси бўйича федерал комиссиянинг разведка бўлимидир, унинг вазифаси ядро физикаси, ядро ва термоядро қуроллари ва атом энергиясидан ноҳарбий мақсадларда фойдаланиш проблемаларига онд маълумотларни тўплаш ва анализ қилишдан иборат.

Мазкур бўлимнинг вазифаси анча кенг. У ҳам ошкор, ҳам яширин восита ва усуллар (агентура ва махсус сунъий йўлдошлар ёрдамида маълумот тўплашдан то

турли усуллар билан қўлга киритилган ҳаво, сув ва тупроқ намуналарини физик-химик анализ қилиш) билан илмий-техника революциясини энг долзарб йўналишлари тўғрисида тасаввур яратади. Социалистик мамлакатлар асосан СССРдаги илмий кашфиётлар, тадқиқ қилинаётган ечимлар, парчаланувчи материаллар саноатининг ишлаб чиқариш базаси, атом потенциалли, давлат ажратмалари, шунингдек мазкур соҳада ишлаётган таниқли олимлар, мутахассислар тўғрисидаги маълумотлар пухта ўрганиб чиқилади.

Атом энергияси бўйича федерал комиссиясининг разведка фаолияти Қўшма Штатлар раҳбар доираларининг алоҳида назорати остида ишлайди, чунки унинг фаолияти социалистик лагернинг ҳарбий стратегик ва иқтисодий потенциалининг бош объектига қаратилган ва бу ишлар юсак даражада компетентли мутахассислар томонидан амалга оширилади.

Америка разведка тармоғининг федерал Қидирув Бюроси ҳам жаҳон жамоатчилигига яхши маълум. Мазкур бюро АҚШ территориясида сиёсий айғоқчи, контрразведка ва жиний ишлар билан шуғулланади ва юстиция министрлиги составида иш кўради.

Федерал Қидирув Бюроси айтиб ўтилган функцияларидан ташқари яна контрразведка вазифаларини бажариш баҳонаси билан чет элларда қўпоровчилик ишлари билан ҳам шуғулланади. Америка матбуотининг тасдиқлашича Федерал Қидирув Бюроси дунёдаги кўпгина мамлакат марказлари ва турли давлатларнинг кўпчилик шаҳарларида ўз агентлигига эга, ФҚБ Латин Америкасидаги демократик ва прогрессив ҳаракатларга қарши айниқса актив ифвогарлик хатти-ҳаракатини амалга оширади.

Американинг ичкарисида ФҚБ вазифаси «ғайри фикрдагилар»ни аниқлаш ва таъқиб этишдан, антисовет ва антикоммунистик ифвогарликлар уюштиришдан иборат. ФҚБ шпиончилик ва шубҳаланиш вазивасаларини

авж олдиршига қаратилган антисовет пропагандани ташкил этиш, прогрессив арбоблар ва ташкилотлар, шунингдек АҚШдаги Совет граждaнлари ва муассасаларига қарши сиёсий ифвогарликлар уюштиришдан иборат.

ФҚБнинг собиқ директори Э. Гувернинг 1971 йил мартида конституцион ҳуқуқлар бўйича сенат комиссиясига қилган докладида келтирилган фактлар сўзимизнинг исботи бўла оладн. Чунончи у ФҚБда 2,5 миллион «ғайри фикрли» америкаликлар ҳақида маълумот тўпланганлигини айтади. Жуда катта рақам! Ҳозирги Америка ана шунақа. Унинг разведка ва айғоқчилик органлари сиёсий ҳаётнинг ҳамма соҳаларига таъсир кўрсатади, бирорта ҳам америкаликни назардан қочирмайди, дунёнинг барча томонларига ўз қора тузоғини ёйиб ташлаган.

Америка разведка тармоқларининг асосий органлари шунчаки кўздан кичирилишининг ўзи уларнинг фаолияти агрессив ва реакцион характерга эга эканлигини кўрсатади. В. И. Лениннинг Америка Қўшма Штатлари «Ҳамма нарсени ўзига итоат қилдираётган, ҳамма нарсани эзиб ташлаётган бюрократик-ҳарбий муассасаларнинг ифлос ва қонли ботқоғига батамом ботиб кетди»¹ деган сўзлари янги куч билан тасдиқланмоқда.

Башарти, АҚШ разведка системасида унинг сиёсий органиларидан ташқари гоаят кўпчилик давлат ва давлатдан ташқари муассасалар ва ташкилотлар қатнашаётганлиги, АҚШнинг МРБ ва Ҳарбий стратегик разведкаси бир қатор агрессив ҳарбий-сиёсий иттифоқ ва блоklar қошида ҳам қатор разведка-қўпоровчилик хизматлари ташкил қилганлиги, шунингдек, қатор капиталистик давлатларнинг разведка ва бошқа махсус хизмат органларини маълум даражада ўз вазифаларини ҳал қилишга ва ўз таъсирига бўйсундирилганлиги эса олинса, бу

¹ В. И. Ленин. Асарлар, 25- том, 457- бет.

АҚШ разведка шохобчалари типни социализм давлатлари ва мустақил ривожланиш йўлига тушиб олган мамлакатларга қарши ҳаракатларни янада кенгайтиришга қаратилганлигини тасаввур қилиш қийин эмас.

АҚШнинг сиртдан қараганда разведкадан четда бўлган, бироқ Америка разведкасининг СССР га қарши қўпоровчилик фаолиятига бевосита алоқадор муассасалари орасида АҚШ аэроавтика ва космик фазони тадқиқ этиш миллий бошқармаси (НАСА)ни айтиш керак. Мазкур муассасанинг расмий вазифаси космик фазони тадқиқ қилиш бўйича илмий ва эксперимент ишлари ўтказишдан иборат. Бироқ НАСО илмий тадқиқот ишларидан ташқари МРБ, ММРБ, МХА билан ҳамкорликда космик разведка олиб боради, олинган ахборотларни ишлашда қатнашади, СССР ва баъзи бошқа мамлакатларда космик фазони ўзлаштириш бўйича утказилган тадқиқотларга оид ахборотларни, шунингдек бу соҳада ишловчи етакчи мутахассислар эришган илмий натижаларни қўлга киритишда иштирок этади.

Етакчи империалистик давлатлар молия-валюта системасида катта тенглик юз берганлиги муносабати билан сўнги йилларда АҚШнинг молия министрлиги махфий хизмат бўлими ўз фаолиятини жонлантириб юборди. Унинг фаолияти етакчи капиталистик мамлакатларнинг молиявий аҳволини ўрганиш, социалистик ҳамдўстлик мамлакатлари кредит-молия системасини бўшаштириши мумкин бўлган тадбирларни ўтказишга қаратилди. Товар чиқариш бозорларини кенгайтириш ва капиталистик дунёдаги ташқи савдо соҳасидаги конъюктурадан америка империализми учун наф келтирадиган тарзда фойдаланиш йўлида олиб борилаётган иқтисодий курашда ғолиб чиқишни таъминлаш мақсадида АҚШ савдо министрлиги ҳам чет элларда разведка ишлари билан шуғуллана бошлади. Савдо министрлигининг чет эллардаги коммерция хизмати бошқармаси тилга олинган масалалар бўйича маълумот тўплайди ва жаҳон бозори-

да социалистик мамлакатлар олиб бораётган ташқи савдо фаолиятини камситиш ва обрўсизлантиришга мўлжалланган кирдикорларини ўтказишда МРБ билан шерикликда ишлайди.

Собиқ мустамлака ва қарам мамлакатларда мустамлакачилик системаси чок-чокидан сўкилгандан сўпг империалистик сиёсат учун янги ўткир воситалар излаш давомида АҚШ ҳукумон доиралари 1961 йилнинг бошларида «Тинчлик корпуси» аталмиш махсус давлат ташкилоти тузилди. Тўғри, тузилган вақтда унинг расмий вазифаси ёш ривожланаётган мамлакатларга малакали кадрлар юбориш орқали ёрдам кўрсатишдан иборат деб белгиланди. Бироқ давлат департаменти ва МРБ раҳбарлигида иш олиб бориб, «тинчлик корпуси»ни ривожланаётган мамлакатлар аҳолисига америка империализмининг ғоявий-сиёсий таъсирини ўтказиш, шпионлик ва ғоявий диверсиялар ташкил қилиш қуролига айлантириб юборди. «Тинчлик корпуси» ёрдамида америка империализми ривожланаётган мамлакатларда уларнинг давлат тузуми ва ҳукумат сиёсатига ҳал қилувчи таъсир ўтказиш учун муҳим позицияларни қўлга киритишга умид боғламоқда. Чет эл матбуотининг маълумотларига қараганда «Тинчлик корпуси» вакиллари 59 мамлакатга жойлашиб олган. Қўнгилли ходимларнинг асосий кўпчилиги Латин Америкаси мамлакатларида иш кўрмоқдалар.

Давлат департаменти составида халқаро ривожланиш Бошқармаси (ХРБ) мавжуд. У ривожланаётган мамлакатларга «ҳарбий бўлмаган» иқтисодий ва техника ёрдами кўрсатиш билан шуғулланади. Лекин бу ХРБ вазифасининг бир қисми, холос. Мазкур идоранинг ривожланаётган давлатлардаги кўпгина вакиллари (80 га яқин миссиялар) мазкур мамлакатлар давлат аппарати ва экономикасининг барча звеноларига суқилиб киришга интилмоқда, Америка етказиб бераётган товарлардан маҳаллий маъмуриятни оғдириб олиш учун, миллий

экономикани издан чиқариш учун, социалистик давлатлар кўрсатаётган ёрдамнинг прогрессив таъсирини сусайтириш учун фойдаланишга уринмоқда.

АҚШ разведка органлари ёки у билан бевосита ҳамкорликда ишлайдиган органлар ҳақида биз ҳикоя қилган фикрлар махфий сирликдан чиқиб ошкор гапга айланиб қолганига анча бўлди. Бироқ, ана шу тахлитда иш олиб борадиган кўпгина ташкилотлар борки, улар «шпионаж», «диверсия» ёки «разведка» деган гаплардан ўзини четда тутди.

АҚШ разведкасининг СССР га қарши Совет давлати тузилган дастлабки кунлардан бошлаб олиб борган кўпорувчилик ишлари тажрибаси кўрсатадики, мазкур мамлакат махус хизмат маҳкамаларининг раҳбарлари разведка мақсадларида дипломатик ваколатхоналар, информацион хизмат, хайр-эҳсон ташкилотлари (Қизил Крест, Уларга ердам кўрсатиш жамияти ва ҳоказолар), хусусий савдо ва саноат фирмалари кабилар хизматидан фойдаланишдан сира ҳам тортиниб ўтирган эмаслар. Чунончи, 1918—1920 йиллардаёқ ВЧК органлари томонидан америка шпионлари бўлган коммерсант Қаламаттиано, «Ассошиэйтед Пресс» мухбири Гаррисан, қизил ёрест ходими Кильпатрик ва бошқалар қамоққа олиниб фюш этилган эди.

Америка разведка тармоқларининг буржуа матбуоти ва хилма-хил жамоат ва хусусий ташкилотлар кенг шохобчалари билан тарихан таркиб топган ҳамқадамлиги АҚШ раҳбар донралари разведка хизмати органларини СССР ва бошқа социалистик мамлакатларга қарши идсологик разведка ишларига кенг жалб қила бошлаган урушдан кейинги йилларга келиб айниқса беқпёс ўсди.

Бу топфадаги ташкилотлар орасида ташқи сиёсат пропагандаси билан шуғулланувчи бош ҳукумат органи — АҚШ Информация Агентлиги (АИА) этакчи роль ўйнайди. АИА жаҳон жамоатчилиги олдида АҚШ ташқи сиёсатини оқлаш учун «америкача ҳаёт тарзини»

пропаганда қилади ва бу соҳада МРБ ҳамда бошқа разведка хизматлари билан актив ҳамкорлик қилади. АИА — кўпдан-кўп мустақил хизмат бўлимларига эга бўлган анча йирик агентлик. Чуиончи, унинг қарамоғида матбуот, радиоэшиттириш, телевидение, кино регионал (шу жумладан СССР ва Шарқий Европа мамлакатлари бўйича) ҳамда функционал (планлаштириш ва анализ кабилар бўйича) бўлимлари бор. АИА штатида 12 минг киши ишлайди, улардан кўпчилиги АҚШ территориясидан ташқарида хизмат қилади. Агентликнинг биргича 1973 молля йилига мўлжалланган бюджети 200 миллион доллардан иборат эди. АИА системасида дунёнинг юздан ортиқ мамлакатида 192 бўлим ишлайди, 24 номда 29 тилда, умумий тиражи 1,3 миллион нусха журнал, шунингдек 47 тилда 400 миллион нусха варақа ва брошюра нашр этилади. Чет мамлакатлар учун 30 тилда, 30 миллиондан ортиқ тиражда қарийб 60 газета чиқарилади. АИА чиқарган нашрлар орасида ўзининг ўта антисовет мазмуни билан ажралиб турадигани «Коммунизм проблемалари» журналидир. АИА чет мамлакатларда гоаят кўп кинофильм ва телевизион программаларни памойиш қилади, кўп сонли америка виставкаларини ташкил этади. Бунга АИА нинг хусусий сектори иши кирмайди. Ҳолбуки, хусусий сектор номи аслида хусусийликдан йироқ бўлган хилма-хил қарам нашриётлар, фондлар ва бошқалардан иборат бўлиб, улар АИА, МРБ ва бошқа АҚШ махсус хизмат органлари фаолияти учун жуда қулай ишқоб бўлиб хизмат қилади.

АИА ихтиёрида буржуа пропагандасининг муҳим қуроли бўлган «Америка овози» радиотармоғи ишлайди. Маркази пропаганда маркази 35 тилда эшиттириш беради, шундан 40 проценти социалистик мамлакатларга эшиттирилади. 1968 йилда АИАнинг Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар билан чегарадош районларда «Америка овози» радиостанциясининг тармоқларини яратишдан иборат махсус планни амалга

ошириш тугалланди. 1972 йилда Греция территориясида янги кучли радиопередатчик ишга туширилди. «Америка овози»нинг 1973 молия йилидаги бюджети 52 миллион доллар қилиб белгиланган эди.

АҚШ да идеологик қўпоровчилик ишларини тайёрлаш ва амалга ошириш учун юзлаб «тадқиқот» ва энгисовет марказлари тузилган. Булар орасида энг қадимги ва йириги Стенфорд университети қошидаги уруш, революция ва тинчлик масалаларни билан шуғullanувчи Гувер институти ҳисобланади. У собиқ АҚШ президенти Г. Гувер томонидан 1919 йилдаёқ ташкил этилган эди. Институтнинг етакчи бўлими — Шарқий Европа бўлиמידир. У тарих ва КПСС ҳамда Совет давлати сиёсати масалаларини ўрганadi. Гувер институти уруш, тинчлик ва революция, антисовет ва антикоммунистик пропаганда масалаларни соҳасида ишбарий» изланишлар билан машғул бўлиб, АҚШ нинг АИА, МРБ, Пентагон, давлат департаменти ва бошқа давлат муассасалари махсус хизмат бўлимлари учун илмийнамо уйдирма тайёрлаб беради. Мазкур институт донрасида 1961 йилдан бошлаб Халқаро сиёсий тадқиқот маркази ишлай бошлади, унга учига чиққан антикоммунист, АҚШ ташқи сиёсатида авантюризмни тарғиб қилувчи Стефан Поссоли бошчилик қилади.

АҚШ нинг пропагандистик қўпоровчилик ташкилотлари орасида Гарвард университети қошидаги рус тадқиқоти маркази кўзга кўринarli роль ўйнайди. Мазкур марказ 1948 йилда КПСС ва СССРнинг давлат ва ижтимоий тузумини ўрганиш учун тузилган. Бу қўштирноқ ичидаги тадқиқот маркази ўз фаолиятида Совет матбуотида босилган материаллар билан бир қаторда қочқиндилар, сотқинлар, шунингдек, Совет Иттифоқида бўлган туристлар, стажёрлардан сўраб олинган ва бошқа норасмий манбалардан қўлга киритилган маълумотлардан ҳам фойдаланади.

Ана шундай «тадқиқотлар» натижасида пайдо бўлган

ангисовет уйдирмалар бевосита қўпоровчилик ҳаракатлари ёки кампанияларида ҳам, Гарвард университетиде «советолог» кадрлар тайёрлашда ҳам фойдаланилади. 60 йилларда ана шу университетнинг ўзида халқаро муносабатлар бўйича марказ тузилди. Бу марказ давлатларнинг, энг аввало социалистик мамлакатларнинг ташқи сиёсатини ўрганади.

Ана шундай «тадқиқот»чи ташкилотлардан бири Нью-Йоркдаги Колумбия университети қошидаги коммунизм проблемалари бўйича тадқиқот марказидир. Унинг директори Збигнев Бжезинский деган зот бўлиб, у социалистик мамлакатларга қарши диверсион идеология сиёсати юргизишнинг ваъзхонларидан ҳисобланади. Идеология соҳасида ўртага «кўприк ташлаш» ва коммунизм «эрозияси» ҳақидаги назариялар худди ана шу институтда ўйлаб чиқилган. Бой китоб, ҳужжатлар тўпланган базага эга бўлган мазкур муассаса бизнинг мамлакатимиз ҳақида фактларни кўнлаб бузиб кўрсатиш, КПСС, совет халқи адресига бўҳтондан иборат уйдирмалар тўқиш орқали ғайри илмий ишлар тайёрлашга ихтисослашмоқда. Тадқиқот марказидаги зотлар мўътабар кишиларнинг фикрлари, воқеалар, рақамларни шундай ғаразғўйлик билан талқин қиладиларки, охири улар фан кўзлаган мақсадга хизмат қилмайдиган ҳолда тақдим қилинади. Колумбия университети АҚШнинг дипломатик, разведка, ҳарбий ва бошқа муассасалари учун СССР бўйича мутахассислар тайёрлаб беради.

1962 йилда Жоржтаун университетининг стратегик тадқиқотлар маркази ҳозирги «Хожа институти»га асос солинди ва ўзининг ўрта реакцион антисоветизми билан тез орада машҳур бўлди. Унга собиқ адмирал Рали Берк бошчилик қилади. Бу ашаддий акционер, «Жон Бёрч жамияти» аталмиш фашистлар ташкилоти билан яқин алоқаси борлиги билан шуҳрат топган.

АҚШнинг разведка ва қўпоровчилик пропаганда хизмати ўз мақсадлари учун яна Мичиган университети қо-

шидаги рус ва шарқий Европа тадқиқот маркази, «Совет Иттифоқини ўрганиш университети» «Совет ва Шарқий Европа тадқиқотлари бўйича Жон Кэрол институти», Вашингтон университети қошидаги «Узоқ Шарқ ва Рус ишлари институти» ва ўнлаб бошқа шу каби марказлардан ҳам фойдаланади. Америка матбуотининг ёзишича, номлари кўрсатилган ва тилга олинмаган шуларга ўхшаш университет ташкилотларининг кўпчилиги МРБ ва Американинг бошқа разведка органлари шундай шохобчаларга жуда қаттиқ эҳтиёж сезган 50—60 йилларда майдонга келган. Аслини олганда улар ана шу сон-саноксиз «марказ» ва «институтлар» фаолиятини номигагина хусусий ҳисобланган фондлар (Фредерик Броун фонди, Хобби фонди, Рубиков фонди ва ўнлаб бошқалар) ёрдамида маблағ таъминлаб туради.

АҚШ разведка тармоқлари социалistik дотерга қарши қунорувчилик идеология фаолиятида «хусусий», «бетараф», ҳукуматдан ташқари» ва доказо нашриётлар, радиостанциялар, жамиятлар, иттифоқлар ва шу кабиларга анча катта аҳамият бермоқда. Бунга йирик «Фредерик Прэггер» нашриёти яққол мисол бўла олади. Мазкур нашриёт америкалик муаллифлар ҳамда социалistik мамлакатлардан ўтган қочқинларнинг бемаза антисовет мазмундаги асарларини чоп этади. Бу китобларнинг кўпгина қисми пулсиз жўнатилишига қарамасдан мазкур нашриёт зарар кўрмай ишлайди, чунки у бошқа ўн саккиз матбуот органи қаторида МРБ маблағи ҳисобига ишлайди.

Антисоциалistik радиоэшиттириш системасида «Озод Европа» (маркази Мюнхенда) радиостанцияси яқин вақтларгача ҳам хусусий муассаса сифатида иш кўриб келди. Мазкур станция 28 та кучли радиопередатчикка эга бўлиб, чех, словак, венгер, поляк, румин ва болгар тилларида эшиттириш беради. Унинг Европадаги социалistik давлатларга берадиган жами эшиттиришлари ҳафтасига деярли 3 минг соатни ташқил қилади. У кундалик тен-

денциоз ахборот тўплаш бўйича катта аппаратга эга. «Озод Европа» билан ҳамкорлик қилган кимсалар разведка ишларидан ҳам тап тортмайдилар.

Эндиликда АҚШ конгресси ҳужжатларидан яхши маълумки, бу ашаддий бўҳтон ва дезинформация ўчоғи МРБ ихтиёрида бўлиб, у томонидан маблағ билан таъминланади. Саккиз йил давомида «Шарқий Европани тадқиқ этиш ва анализ қилиш» бўлимида бўлган поляк разведкачиси А. Чеховичнинг гувоҳлик беришича, «Озод Европа» бир томондан Шарқий Европадаги социалистик мамлакатлар ҳақида разведка ахборотлари тўплаш билан, иккинчи жиҳатдан эса радиоэшиттириш орқали мазкур мамлакатларга қарши идеологик диверсияларни амалга ошириш билан шуғулланади.

СССР га қарши қўпоровчилик кирдикорларини ташкил этиш ва амалга оширишда «Озодлик» радиостанцияси ҳам ана шундай роль ўйнайди. Унинг ГФР, Тайвань ва бошқа жойларга ўрнатилган кучли станциялари СССР халқларининг 19 тилида ҳафтасига 1600—1700 соатдан антисовет эшиттириш беради. Буржуа пропагандистлари узоқ вақтгача мазкур радиостанцияни контрреволюцион муҳожирларнинг мустақил давлатдан ташқари ташкилоти сифатида кўрсатиб келди. Бироқ бир қатор кирдикорлар фош қилингандан кейин сир очилди. Маълум бўлишича «Озодлик» радиостанцияси ҳам шпioonлик — қўпоровчилик ишлари учун гоят катта маблағ сарфлаётган АҚШ раҳбар доиралари томонидан МРБ нинг яширин каналлари орқали маблағ билан таъминлаб турилади.

АҚШнинг разведка ва пропаганда-қўпоровчилик органлари аҳвол жиддий равишда мураккаблашган вақтларда гўёки оппозициячи кучлар номидан эшиттириш бераётган бўлиб махфий передатчикларни ишга солади. Америка ёлланма каллакесарларини Плайя-Хирои яқинига тушириш вақтида ана шундай қароқчи радиостан-

циялардан бири Суон оролидан Кубага эшиттириш берган эди.

АҚШнинг разведка ва бошқа махсус хизмат муассасалари кўпгина антисовет муҳожирлик ташкилотларини қўпоровчилик ишларига тобора кўпроқ жалб этмоқдалар. Масалан, узоқ ўн йиллар давомида империалистик разведкага бош эгиб хизмат қилиб келаётган «Халқ меҳнат иттифоқи» (ХМИ) нинг қўпоровчилик соҳасидаги фаолияти кучайди. ХМИ нинг шпionлари, унинг сафидаги сотқинлар, диверсантлар ва террорчилар Улуғ Ватан уруши орасида ҳам, уруш давомида ҳам, Гитлер разведкасининг агентлари сифатида совет халқига қарши хиёнаткорона кураш олиб бордилар. Улар ҳозирги вақтда ҳам АҚШ ва бошқа империалистик давлатлар разведкалари топшириғи билан Совет давлатига қарши яширин курашда яна ҳам кўпроқ жонбозлик ўрсатиб қатлашмоқдалар. ХМИ Маркази СССРга юбориш учун шпionлар танлайди ва ёллайди: капиталистик мамлакатларга борган совет граждaнларини Ватанга хиёнат қилиши учун йўлдан урмоқчи бўладилар, бевосита СССР территориясида антисовет платформага мойиллиги бўлган кимсаларни қидириб топишга уринмоқдалар, кейинчалик улардан яширин антисовет гуруҳлар тузиш ва совет жамиятига душман қарашлар ва адабиётларни тарқатишда фойдаланишга, улар билан СССРга сафар қилган капиталистик мамлакатлардан келган чет элликлар орқали алоқа ўриатишга умид боғламоқдалар: ва ниҳоят, КПСС фаолияти, СССРнинг давлат органилари, унинг ички сиёсий аҳволни тўғрисида шпionлик ахборотлари тўплашга интиломоқдалар. «Россия халқларини озод қилиш учун кураш иттифоқи» (РХОКИ) ва чет эллардаги бир қатор антисовет йўналишдаги ташкилотлар ҳам ана шундай кирдикор билан шуғулланади.

Миллий муносабатлар соҳасида Совет давлатига қарши қўпоровчилик ишларини «Украина миллатчилари ташкилотининг чет эл бўлими» (УМТЧЭБ) таъминламоқ-

да: унга капиталистик мамлакатларда муҳожирликда яшаётган украин буржуа миллатчиларининг энг реакцион элементлари бирлашган: келиб чиқиши украинлик бўлган буржуа миллатчиларининг «босиқроқ» қисми тўпланган «Украин бош озодлик ҳаракати чет эл вакиллари» (УБОХЧЭВ), энг реакцион литва муҳожирларидан иборат «Литвани озод қилиш олий комитети» (ЛОҚОК), совет халқининг ашаддий душманларидан иборат буржуа латиш муҳожирларини бирлаштирган «Даугавас ванаги» (унинг аъзоларидан кўплари Улуғ Ватан уруши йиллари гитлерчилар билан актив ҳамкорлик қилган), эстон буржуа муҳожирларининг антисовет доираларини бирлаштирган «эстонларнинг Швециядаги вакиллиги» (ЭШВ), граждандлар уруши давридан буён ўзининг совет давлатига душманлиги билан шуҳрат топган ва ҳозир ўз составига ашаддий антисовет арман муҳожирларини бирлаштирган «Дашнок Цутюн» кабилар ҳам ана шундай кўпоровчилик ишлари билан мунтазам шуғулланмоқда. Ана шу ва бошқа миллатчи ташкилотларда Улуғ Ватан уруши йиллари оғир жиноятлар қилиб жазодан қочиб қолган кўпгина собиқ гитлерчи сотқинлар бор. АҚШ империалистлари Совет Иттифоқига қарши идеологик диверсия ва бошқа мақсадларда фойдаланаётган капиталистик мамлакатлардаги энг қутурган реакцион яҳудий буржуа-миллатчи элементларни бирлаштирган халқаро сионистик марказлар, ташкилотлар борган сари қутурган кучга айланиб бормоқда. Сионистик ташкилотлар орасида сўнгги вақтда «Америка раввин совети», «Америка еврейлари бирлашган ёрдан комитети» («ЖОИИТ»), «Бутун дунё сионистик ташкилоти», «Еврейларни ҳимоя қилиш лигаси» ҳаддидан жуда ошиб кетди.

СССРга қарши идеологик диверсияда қатнашишга АҚШ ва бошқа капиталистик мамлакатлардаги кўпгина антикоммунистик (социал демократлардан тортиб фашистларгача) ташкилотлар кенг жалб қилинмоқда. Им-

перналистик махсус хизмат ҳомийлигида 1966—1967 йилларда бир қатор ғарб мамлакатларидаги реакцион кайфиятдаги бир қисм студент ёшлар ўртасида майдонга келган сурбетлик билан «Генийларнинг энг ёш ташкилоти» (ГЭЕТ) аталган ташкилотни бунга мисол қилиб кўрсатиш мумкин. Бу тиник антикоммунистик уюшма бўлиб, унинг вакиллари 1969—1970 йилларда бизнинг мамлакатимизга турист сифатида келиб бир қатор ифвогарлик ҳаракатлар уюштиришга уринганларида совет жамоатчилиги томонидан тегишли зарбага учраган эди.

Бу ўринда албатта чет эллардаги реакцион диний марказларини тилга олмай бўлмайди. Улардан кўплари америка разведка хизмати томонидан рағбатлантириб турилади ва социалистик мамлакатларга қарши қўпоровчилик ишлари билан шуғулланади. Масалан, МРБнинг махфий қўллаб-қўлтиқлаши туфайли «Брүклин неговист маркази» (Нью-Йорк) ва «Баптистларнинг жаҳон иттифоқи» (Вашингтон) Совет Иттифоқидаги неговист ташкилотлар ҳамда баптистлар сектаси билан нолегал алоқалар ўрнатиш, Совет жамиятига қарши идеологик ҳуружларда улардан фойдаланишга уринмоқда.

Америка монополияларига хизмат кўрсатадиган АҚШ разведка тармоқларининг турлашиб турадиган қиёфаси ана шундай. АҚШнинг империалистик доиралари ҳозирги замон империализмининг социалистик мамлакатларга қарши барча қўпоровчилик ишларининг ташкилотчиси сифатида иш кўрмоқдалар. Бу америка разведкаси бир қатор йирик империалистик давлатларнинг разведкаси томонидан социалистик давлатларга қарши амалга ошираётган кирдикорларга катта таъсир кўрсатаётганлигида ва АҚШга қарам майда капиталистик давлатлар разведка органларини ўзига бўйсундираётганлигида яққол кўринади.

Америка разведкаси НАТО, СЕАТО, СЕНТО, ОАГ каби адресив ҳарбий, сиёсий блоklar системасида ту-

силган разведка халқаро координация органларида етакчи роль ўйнайди.

НАТО да МРБ ва Пентагон билан яқин алоқада ишловчи разведка алоқалари бўйича Европа координация комитети, олий бош қўмондон штаби қoшпда махсус разведка бошқармаси, Европадаги тахмин қилинган уруш — ҳаракатлар районларида қўмондонликлар штабларининг разведка органлари мавжуд.

СЕНТО да ҳарбий разведка ва контрразведка комитети тузилган. СЕНТОда ҳарбий планлаштириш бирлашган штабининг разведка бўлими бор. ОАГ да АҚШ ва Латин Америкаси разведка ва контрразведка фаолиятини координациялаш маркази ишлаб турибди.

Америка разведка тармоқлари бошқа империалистик давлатлар разведкаларидан янада активроқ фойдаланиш мақсадида бир қатор аралаш разведка ва координациялаш органлари билан ҳамкорлик қилади. Масалан, Лондонда АҚШ, Англия ва Канаданинг бирлашган разведка бюроси жойлашган. Улар ўртасида ўзаро ахборот алмашилиш тўғрисида шартнома тузилган, бир қанча капиталистик мамлакатларда АҚШ Махсус хизматининг вакиллари, маслаҳатчилари ва инструкторлари ишлаб турибди. Бундан ташқари, Америка разведкаси социалистик давлатларга қарши қўпоровчилик ишларини координациялаш учун тез-тез турли капиталистик мамлакатлар разведка хизмати раҳбарларининг кенгаш ва учрашувларини ташкил этади.

АҚШ разведкаси Англия разведкаси билан яқин алоқада ишлайди. Унинг бош органи мустақил давлат комитети ҳуқуқида иш қўрадиган «Сикрет интеллидженс сервис» (СИС)дир. Мазкур кекса разведка хизматининг вазифаси империалистик сиёсатдонларнинг назарида Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларда СССРнинг қудратини сусайтириш ва зиндан қўйориш, айрим мамлакатларни социалистик ҳамдўстликдан ажратиш ва уларда капиталистик тартибларни

қайта тиклаш учун фойдаланиши мумкин бўлган сиёсий ва иқтисодий тенденцияларни аниқлаш ва ўрганишдан иборат.

КПСС ва Совет ҳукуматининг ички ва ташқи сиёсати ҳақида СССР ҳарбий иқтисодий потенциални тўғрисида ахборотлар қўлга киритиш, идеологик диверсиялар ва бошқа қўпоровчилик хатти-ҳаракатларини ташқил қилиш ва амалга оширишга СИС катта аҳамият бермоқда. Англияда СИС дан ташқари тармоқ ҳарбий разведка хизмати: пиёда аскарлар ҳарбий разведка бошқармаси, денгиз разведкаси ва Британия Рейн армиясининг разведка бошқармаси бўлиб, улар совет ракета-ядро қуроли ҳарбий денгиз флоти, олисга учувчи авиацияси, ҳаво ҳужумига қарши мудофаа ва ракетага қарши мудофаа-си ҳамда бутун ҳарбий иқтисодий потенциали хусусида маълумот тўплаш билан шуғулланади.

АҚШ билан ГФР разведкалари ўртасидаги ҳамкорлик ўзига хос характерда шаклланган. 50- йилларнинг охиригача «Гален ташкилоти» сифатида маълум бўлган Ғарбий Германия разведка хизмати аслида америка разведкасига тобе эди ва у томондан маблағ билан таъминлаб келинди. «Гален ташкилоти» федерал разведка хизмати (БНД)га айлантирилгандан кейин унинг АҚШ разведкасига тобелиги анча сусайди. Бироқ БНД СССР ва Варшава шартномасига кирган бошқа қардош мамлакатлар қуроли кучлари бўйича, жосуслик ишларини социалистик давлатларга қарши идеологик диверсияни тайёрлаш ва амалга оширишда аввалгидек АҚШ разведкаси манфаатларини ҳисобга олиб иш қўради. БНД ўзининг структураси ва имкониятлари бўйича бошқа капиталистик мамлакатлар разведкалари орасида етакчи ўринлардан бирини эгаллаб турибди. БНД системасига СССРга, ГФР даги совет муассасалари ва граждандарига, шунингдек бир қатор бошқа мамлакатларга қарши қўпоровчилик билан шуғулланувчи кўпгина бўлинмалар бўлиб, улар турли пунктларда, шу жумладан Ғарбий

Берлинда жойлашган. ГФР да яна бир разведка хизмати — Мудофаа министрлигининг ҳарбий разведкаси мавжуд. Унинг фаолияти асосан СССРнинг ҳарбий-иқтисодий потенциали ва Варшава шартномаси мамлакатлари қуролли кучларининг дислокацияси, жанговар қобилияти тўғрисида разведка ахбороти тўплаш ва ўрганишга қаратилган.

Америка разведкаси (аввало МРБ) Япония разведка органларини тиклашда катта ёрдам кўрсатди. Юксак даражадаги бир группа америка разведка консультантлари Япониянинг асосий разведка органи: министрлар кабинети қошидаги информация тўплаш ва анализ қилпш бошқармаси тадқиқот бюросини ташкил этишда қатнашди. Ҳозирги вақтда бу асосий эътибори СССР ва Узоқ Шарқдаги социалистик мамлакатлар ташқи ва ички сиёсати ҳақида, СССР нинг ҳарбий-иқтисодий потенциали тўғрисида маълумот тўплашга қаратилган катта ва малакали разведка аппаратига айланган. Япония разведкасида бевосита АҚШ разведкаси учун, у қизиққан масалалар бўйича информациялар тўплаш ва докладлар тайёрлаш одат тусига кирган.

Америка разведка хизматлари Совет Иттифоқи ва бутун жаҳон социализм системасига қарши қўпоровчилик ишларининг авансост (олдинги марра) ларидан бирига айланган Исроил разведкаси билан мустақкам алоқа қилиб туради. Исроил разведкасига раҳбарлик Бош министр ихтиёрига бериб қўйилган. Разведка ва контрразведка органларининг амалий фаолиятини изга солиб турувчи координациялаш разведка комитети унинг бевосита қарамоғида ишлайди. Улардан асосийлари: ташқи сиёсат разведка бошқармаси, ҳарбий разведка бошқармаси (Модерн Аман) хавфсизлик хизмати (Шин Бет)лардир. Ташқи ишлар министрлигининг информация бўлими ҳам актив разведка ишлари олиб боради. Исроилнинг бутун разведка механизми идеологик диверсия ўтказиш мақсадида араб давлат-

лари ҳақида Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар тўғрисида кенг сиёсий, ҳарбий ҳамда иқтисодий ахборот тўплашга қаратилган. Исроил разведкаси Араб мамлакатларига қарши кенг кўламда диверсия ва қўпоровчилик ишларини планлаштирмоқда ва амалга оширмоқда.

Исроил разведкаси фаолиятида «СССРда еврейлар масаласи» деган бўҳтондан иборат гапларни тўқиш ва тарқатишга катта ўрин берилмоқда. Исроил разведкаси ўз ишида дунёнинг кўпгина мамлакатларида илдиз отган кўп сонли спонистик ташкилотларга суяшмоқда.

Америка разведка тармоқлари ҳамда унинг иттифоқчилари махсус хизмати структураси ва таркибий қисмини характерлаб берувчи умумий ва тўла бўлмаган маълумотлар ана шулардан иборат. Уларнинг ҳаммаси социализм, демократия ва тинчлик лагерига қарши қўпоровчилик ишлари билан боғлиқдир. Бу кучлар хилма-хил кўринишда бўлиб, икки зиддиятлардан холи эмас. Бироқ бу мураккаб механизмнинг ҳаммаси ваҳимага тушганликдан ашаддий антикоммунизм, меҳнаткашларга душманлик, жаҳон революцион жараёнининг муттасил ривожланиши ва социализм системаси ғолибона қудрати ҳамда таъсирининг ўсиши олдида кўрқанликларидан ҳамкорликда ҳаракат қилмоқдалар.

ШАКЛЛАР ЯНГИ — МАЗМУНЛАР ЭСКИ

Ҳозирги замон империализми глобал разведка доктринасини ишлаб чиққанлиги ва уни амалга ошириш учун 50—60 йилларда улкан разведка машинасини яратганлиги разведка ва бошқа махсус хизмат органлари ишнини икки система ўртасидаги қарама-қарши курашнинг янги шароитига мослаштириш учун катта зарурат сезганлиги оқибатидир. АҚШ, Англия ва бир қатор бошқа империалистик давлатлар разведкасида социалистик давлатларга қарши қўпоровчиликда қўл-

ланиб келган традицион йўналишлар, формалар ва методлар етарли эмас деб топилди.

Эндиликда империалист мамлакатлар раҳбар доиралари социализм билан капитализм тинч-тотув яшаш шароитида разведкадан синфий кураш воситаси сифатида фойдаланиб, ўзларининг махсус хизмат органилари фаолиятини социалистик мамлакатлар ички заминини, уларнинг бирлигини ва халқаро позицияларини бўшаштиришга қаратмоқдалар.

Империалистик разведканинг СССРга ва бутун социалистик системага қарши фаолиятида қуйидаги асосий йўналишлар кенг қўлланилмоқда:

— сиёсий, ҳарбий, иқтисодий ва илмий-техника соҳасида шпионлик ахборотлари;

— социалистик давлатлар бирлигини бузиш; —

— СССР ва бошқа социалистик мамлакатлар ижтимоий-сиёсий негизига ичдан зарар етказиш, социализмни аста-секин эрозияга учрашини ташкил қилиш;

социалистик давлатлар ички ривожиятини ва социалистик жамиятининг турли қатламларида содир бўлаётган социал жараёнларни ўрганиш;

— социалистик мамлакатлардаги коммунистик ва ишчи партиялар фаолияти ва ривожланишини характерлаб берувчи теиенцияларни ўрганиш;

Империалистик разведка ана шу сингаб ўтилган ва бошқа кўпгина янги қўнорувчилик йўналишларида актив ҳаракат қилиш билан бирга, традицион кирдиюрларидан бири — СССР тўғрисида разведка ахборотлари тўплашни бўшаштиргани йўқ. Улар бу ишни кунт билан ва тобора кенг кўламда амалга оширмоқдалар.

Империалистик давлатларининг, аввало АҚШ нинг раҳбар доиралари мамлакатимизни барча махфий сирларини билишга, Совет Иттифоқининг давлат ва ижтимоий ҳаётнинг барча жиҳатларига кўз ташлаб туришга интиладилар. Улар Совет ҳокимияти турли

қатламларининг кайфияти ва уларнинг ички ва халқаро ҳаётнинг муҳим фактларига муносабати билан жуда қизиқадилар, айниқса мамлакатимиз ҳаётида салбий жараёнлар ва ҳодисалар қидиришга зўр берадилар, миллий муносабатлар, диний эътиқод масалаларида пайдо бўладиган проблемаларни ҳал этиш практикаси ҳам улар назаридан четда қолмайди, кўпгина сиёсий жамоат арбоблари ва бошқалар ҳақидаги маълумотларга катта аҳамият берадилар.

СССРнинг халқаро эътибори ортиши ва унинг ҳозирги замонда таъсири кучайиши билан империалистик давлатлар раҳбар доиралари ва разведканинг совет давлати ташқи сиёсатига: унинг актуал халқаро проблемалар соҳасидаги позициясига, бошқа социалистик мамлакатлар нокапиталистик ривожланиш йўлига тушиб олган ва капиталистик мамлакатлар билан ўзаро муносабатларига, СССР нинг ташқи сиёсат соҳасидаги планларига оид ахборотларга қизиқиши яна ортади.

СССР нинг агрессивлиги ҳақидаги уйдирмалар билан ниқобланиб империалистик давлатлар Совет Иттифоқининг мудофаа қудрати, унинг қуролли кучлари: турли қўшин турлари, қисмлари айниқса стратегик ракета ҳаво ҳужумига қарши қисмларнинг структураси, дислокацияси, қуролланиши, жанговар тайёргарлиги ва жанговар қобилияти ҳақида мунтазам равишда атрофлича ахборот тўплашга алоҳида аҳамият бермоқдалар. АҚШ реакцион доираларининг ҳарбий стратегик планларига биноан Америка разведкаси 50-йиллардан бошлаб зўр бериб СССРга қарши ракета-ядро урушига разведка ҳозирлиги кўрмоқда. У АҚШ қўмондонлиги белгилаган режа бўйича биринчи ядро зарбаси берилиши кўзда тутилган объектлар ҳақида аввало мамлакатимизнинг ракета-ядро потенциалига зарба етказиш имкониятлари ҳақида, турли қувватда ядро зарбаси беришга мўлжалланган марралар ва объектларнинг аниқ координатлари тўғрисида маълум

мотлар тўлламоқда ва уларни ўрғанимоқда. Аввалгидек улар Қуролли кучлар ва халқ хўжалигининг сафарбарлик имконияти, уруш ҳаракатлари бўлиши тахмин қилинган жойлар, СССРнинг тўсатдан берилган ядро зарбасини дафъетиш ва оддий қуроллардан фойдаланиб уруш ҳаракатлари олиб бориш қобилияти билан қизиқмоқдалар.

Империалистик давлатлар разведкаси мамлакатимиз экономикаси ҳақида кенг ахборотга эга бўлишга интиломоқда. Уларга ҳарбий иқтисодий потенциал тўғрисида, мудофаа саноати иши тўғрисида, у ишлаб чиқараётган маҳсулотнинг характери ва ҳажми, қазиб олувчи ва қайта ишловчи саноат, ишлаб турган, қурилаётган ва лойиҳаланаётган корхоналар (уларнинг йўналиши, қуввати, технологик ускуналари, ишловчилар сони) тўғрисида, энергетика, транспорт, алоқа, қишлоқ хўжалиги, савдо ва молия-кредит системаси ҳақида хилма-хил маълумотлар керак. СССР билан капиталистик мамлакатлар ўртасидаги иқтисодий ва савдо алоқалари анча кенгаётган ҳозирги вақтда империалистик разведка кўпроқ мамлакатимиз иқтисодий сиёсатини характерлаб берадиган маълумотлар билан тобора кўпроқ қизиқмоқдалар.

Илмий-техника революцияси натижаларидан капиталистик монополиялар манфаати йўлида максимал даражада фойдаланишни кўзлаб империалистик давлатлар ҳукуматлари ўзларининг разведка хизматларини совет фанининг йирик ютуқларига оид ахборотларни қўлга киритишга сафарбар қилмоқда.

Америка ҳукуматининг расмий ҳужжатларидан бири — АҚШ Президенти қошидаги фан ва техника бўйича махсус группанинг докладида очиқдан-очиқ: АҚШнинг фан соҳасидаги сиёсатининг муҳим жиҳати «ишончли разведка ахборотлари ва агентлар қўлга

киритган маълумотларга суяниш кучайганлигидир»¹ дейлади. Имперпалистик разведка зиммасига фаннинг барча асосий йўналиши, аввало перспективаси ва тез ривожланаётган — ядро физикаси, ракета техникаси, электроника, лазер техникаси ва ҳоказоларнинг актуал проблемаларни тўғрисида маълумот тўплаш вазифаси юклатилган. Бунда мамлакатнинг ҳарбий иқтисодий потенциалга муҳим таъсир кўрсатадиган фундаментал илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишларига алоҳида эътибор берилди.

Разведка органлари ўзларнинг сиёсий, ҳарбий иқтисодий ва илмий-техника характеридаги разведка ахборотлари тўплаш фаолиятида аввалгидек очиқ ва яширин шпионлик имкониятларидан кенг фойдаланмоқдалар, бунда ҳар икки ҳолда ҳам разведканинг турли техника воситаларини кенг қўлланмоқдалар. Улар илмийлик, террор, зараркушандачилик, диверсия, худди шунингдек курашнинг бошқа кескин формаларидан фойдаланишдан ҳам тап тортмаётирлар.

Бироқ коммунистик матбуотда идеологик диверсия деб ном олган янги йўналиш — ғоявий қўпоровчилик жадал ривожлантирилмоқда. Бу социалистик мамлакатларни ичдан бўшаштириш, улар сафини бузиш социализмни «аста-секин эволюция» га учратиш натижасида капитализмни тиклашга мўлжалланган душманлик ҳаракатларининг бутун бир системасидан иборат. КПСС МК апрель (1968 йил) Пленуми «КПССнинг жаҳон социалистик системаси бирлиги учун кураши ва халқоро аҳволнинг актуал проблемаларни» тўғрисидаги қароридан шу муносабат билан бундай дейилган. Ҳозирги вақтда антикоммунистик пропаганданинг ғоят катта барча аппарати социалистик мамлакатлар, халқаро коммунистик ҳаракат бирлигини бўшаштиришга,

¹ "Science and Technology Tools for Progress". The Report of the President's Task Force of science Policy. April, 1970.

давримизнинг илғор кучлари сафини, социалистик жамиятни ичдан бузишга қаратилган. Империализм, энг аввало АҚШ империализми жиддий силкинншларга дуч келганлиги, ички ва ташқи сиёсатда катта қийинчиликларга учраганлиги сабабли ҳарбий-сиёсий соҳада илғоварликлар уюштириш билан бир қаторда социалистик мамлакатларга, коммунистик ва барча демократик ҳаракатга қарши сиёсий ва идеологик қўпоровчилик қилишга тобора кўпроқ зўр бермоқда¹.

Идеологик диверсия социалистик мамлакатларга нисбатан қўпоровчилик қилиш формаларидан бири, халқаро империализм томонидан амалга оширилаётган ўртага «кўприк ташлаш» дан иборат америка сиёсий доктринасининг таркнбий қисми сифатида қуйидаги асосий элементлари: а) айрим социалистик давлатлар билан тинч-тотув яшаш билан бир қаторда бошқаларига нисбатан чекланган (локал) уруш ва бошқа агрессив ҳаракатлар қилиш; б) баъзи социалистик мамлакатларнинг социалистик система манфаатларига зид равишда капитализм билан яқинлашувини ҳар тарафлама рағбатлантириш; в) айрим социалистик давлатларнинг Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар билан дўстлик алоқаларини бўшаштиришни ўз ичига олади. АҚШ да антикоммунизм тарғиботчиларидан бири З. Бженский сурбетлик билан шундай дейди: «Борди-ю, биронта мамлакат СССРдан мустақиллигини ўстира борса у ҳолда тегишлича рағбатлантириш: башарти бирор мамлакат ўзининг ички системасини либераллаштира, бунда кўмаклашиш керак. Аксинча, бунинг тескарисига олиб борадиган тенденция кўзга ташланса, АҚШ ёрдам беришни тўхтатиши керак»²

¹ «Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК КПСС». 8- нашри, 9-том, М., 1972, 423-бет.

² L. Brzezinski. Alternative to Partiton. N. Y., 1965, p. 159.

Идеологик диверсия илҳомчилари социалистик мамлакатларнинг «эрозия» га учрашига, коммунистик идеологиянинг «трансформацияланиши»га аста-секин унинг буржуа идеологияси билан алмашилишига умид боғламоқдалар. Улар ўзлари кўз тутган «эрозия»ни таъминлаш учун яширин оппозициячи кучларни тайёрлаш ва ҳаракатга келтиришни мўлжалламоқдалар. АҚШ сенатининг ташқи ишлар комиссияси 1960 йилдаёқ «коммунистик идеологиянинг эвентуал эрозияси асосан коммунистик жамият ва коммунистик орбитадаги кучларга боғлиқ — деб таъкидлаган эди. Бундай «эрозия» га кўмаклашиш учун четдан қилинадиган махсус ҳаракатлар чеклангандир, бироқ бундай ҳаракатларни зўр бериб амалга оширишга арзирлидир»¹.

Идеологик диверсантлар тилга олинган идеологик ўзгаришлар социалистик давлатларда сиёсий ўзгаришларга олиб келиши, бу эса давлат раҳбарлигининг партиянинг раҳбарлик ролини қутатишига, сиёсий ва идеологик парокандаликка ва ҳокимият органларининг бузилишига, давлатнинг сиёсий ва иқтисодий муассасалари бўшашувига, бировардида меҳнаткашлар ҳокимиятининг негизи дарз кетишига олиб келиши мумкин деб тахмин қилмоқдалар. Улар идеологик диверсиянинг ҳозирги босқичида мамлакатдаги ревизионистик ва оппортунистик элементлардан иборат «яширин оппозицион кучлар» ҳокимият тепасига келишига кўмаклашишни назарда тутишди. Кейинчалик мамлакатни капиталистик мамлакатларга иқтисодий ва сиёсий қарамлигини ўрнатish ва социалистик тузум аста-секин буржуа тузumi томон огиб кетишига кўз тутишмоқда.

Импералистик кучлар 1968 йили Чехословакияда идеологик диверсияни худди ана шундай қадамба-қадам амалга оширмоқчи бўлган эдилар. ЧКПнинг 1970 йил

¹ «Идеология и внешняя политика», М., «Иностранная литература» нашриёти, 1960, 122-бет.

декабрь пленуми қабул қилган ҳужжатда таъкидланганидек, Чехословакия империализми томонидан пухта ўйланган сиёсий ва идеологик диверсия объекти бўлган эди.

«Унг кучларнинг ички ҳужуми, дейилади ҳужжатда, жаҳон антикоммунизм гоявий марказлари билан мустақам боғлиқ эди. Уларнинг узок вақт ўтказган таъсири ва улар ишга солган идеологик диверсия методлари ҳамда турли психологик операциялар ЧССР ва социализмнинг бутун иегизили аста-секин қўпоришга ва партиа ичида ревизионизм таъсири кучайишига кунт билан йўналтирилган эди. Мазкур марказлар ЧССР га қарши ягона тактика билан иш кўрдилар, бунда партиа ичида баъзи кризисли ҳодисалар кучайиши оқибатида ЧКП ички аҳволида содир бўлган бўшашувдан фойдаландилар»¹.

Шундай қилиб, идеологик диверсия социалистик система ва алоҳида социалистик мамлакатларга қарши империализмнинг қўпоровчилик фаолиятининг комплекс формасидир. Идеологик диверсиянинг баъзи операциялари одатда қўпоровчилик мазмунидаги пропаганда, сиёсий, психологик разведка ва ташкилий-техникавий тадбирларни ўз ичига олади.

Социализм тарихий ҳужум қилиб турган, СССР ва бошқа социалистик мамлакаатларга қарши термоядро урушини бошлаб юборишдан тийиб туриш учун ҳарбий, иқтисодий соҳада етарли потенциалга эга бўлган ҳозирги замон шароитида империализм кучлари идеологик диверсияга гоят катта умид боғламоқдалар. Идеологик диверсия бўйича америка мутахасссларидан бири бўлмиш Э. Решаурэ деган кимса бу ҳақда очиқдан-очиқ ганириб: «Модомики антикоммунизм сиёсатида ҳарбий

¹ «Уроки кризисного развития в Компартии Чехословакии и общества после XIII съезда КПЧ», Документ, принятый на пленуме ЦК КПЧ в декабре 1970 г., М., Политиздат, 1971, 10-бет.

васига кўлами чекланган ва жамоатчиликда салбий фикр уйғотар экан, иқтисодий восита эса сушт ва кам самарали экан, биз стратегик курулларимизнинг учинчиси — идеологик воситадан фойдаланишга мажбур-миз»¹.

Шу сабабли империалистик доиралар Чехословакияда гарбага учраганларидан кейин ҳам идеологик диверсиядан воз кечганларни йўқ. Л. И. Брежнев Коммунистик ва ишчи партияларнинг Москвада 1969 йилда бўлиб ўтган халқаро кенгашида сўзлаган нутқида таъкидлаганидек, империалистларнинг социализм позицияларини ичдан бузиш, социалистик давлатлар ўртасидаги муносабатларга ихтилоф ва ёлғизланиш уруғини сочиш соҳасидаги уринишлари бир лаҳза бўлсин тўхтагани йўқ².

Ҳозирги вақтга келиб идеологик диверсия тагин ҳам кўхтароқ ишлаб чиқилмоқда. Уни амалга оширишга тобора кўпроқ турли давлат органлари, реакцион жамоат ташкилотлари (айниқса социалистик ташкилотлар) жалб қилинмоқда, идеологик диверсияни амалга оширишга йилдан-йилга кўпроқ маблағ сарфламоқдалар.

Улар «совет тузумини эрозияга» учратиш вазифасини илгари сураб экан совет ижтимоий ва давлат тузуми мустақкамлигини, мамлакатимизда социалистик жамиятга қарши ижтимоий кучлар йўқлигини кўрмасликлари мумкин эмас ва шу сабабли идеологик диверсия ёрдамида «совет кишилари айрим гуруҳларининг дунёқарашига бир амаллаб таъсир кўрсатишга, уларнинг синфий онгини сийқалаштиришга ҳали ҳам умид қилиб келмоқдалар»³.

¹ Цитата «Правда»нинг 1968 йил 30 апрель сонидан олинди.

² Коммунистик ва ишчи партиялар халқаро кенгаши. Хужжат ва материаллар, М., Политиздат, 1969, 53-бет.

³ Л. И. Брежнев. Ленин йўлидан. Нутқ ва мақолалар, «Ўзбекистон» нашриёти, 2-том, 241-бет.

Империалистик доираларнинг СССРга қарши қўпоровчилик пропагандаси қунт билан, бир мақсадга йўналтириб олиб борилади ва аста-секин совет жамияти айрим қатламларидаги «норозиликни бўрттириш»ни мўлжаллайди.

Империализм планларида совет ёшларини ижодий интеллигенцияни, ҳарбий хизматчиларни динга ишонувчиларни ва совет граждaнларининг бошқа баъзи табақаларига идеологик таъсирни ўтказиш катта ўрнни тутади. СССР территориясида яширнн антисовет группа ва ташкилотлар тузиш бўйича махфий иш олиб бориш кўзда тутилади. Бундайларга моддий ёрдам беришади ва душманлик фаолиятини четдан туриб координация қилишади. Империалистик разведка томонидан сиёсий жиҳатдан етук бўлмаган совет граждaнларини Ватанга хиёнат қилиш ва Ғарбга қочишга кўндириш учун таъсир ўтказишга уриниш ҳам Совет давлати сиёсий негизига зарба беришга қаратилган.

Шуни айтиш керакки, бизнинг матбуотимизда баъзан идеологик диверсия билан қўпоровчиликдан иборат империалистик пропаганда бир қаторга қўйилади. Бу унчалар тўғри эмас. Масалан, империалистик давлатлар разведкаси ва махсус хизматларининг душманликдан иборат пропаганда ёрдамида социалистик давлатлар территорияларида яширнн группалар тузиш ва уларнинг ҳаракатини баъзи бошқа қўпоровчилик ишлари билан боғлаб олиб боришни оддий идеологик диверсия ҳаракати деб ҳисоблаб бўлмайди. Идеологик диверсияларнинг мўлжалича, қўпоровчилик пропагандаси аҳоли ва унинг айрим группалари ўртасида империалистлар кўзлаган мақсадга олиб бора оладиган сиёсий ва психологик вазият яратилиши керак. Америкалик идеологик диверсия тарғиботчиси Г. Шнеер, энг муҳими, деб таъкидлайди, бевосита пропаганда қилинувчилар «сиёсий жиҳатдан ўринли оппозицион ҳаракат» қилишларига эришишдан, аниқроғи ишни сусайтириш, диверсия қи-

лиш, миш-миш тарқатиш, порози кимсаларни ёки яширин фаолият билан шуғулланаётганларни уюштиришдан иборат»¹.

Социалистик давлатларга қарши олиб бориладиган идеологик диверсия ва операцияларнинг илҳомчиси ва ташкилотчиси империалистик давлатларнинг раҳбар доиралари ва уларнинг хизматда бўлган турли даражадаги назариячи ва идеологлардир.

Империализмнинг социалистик давлатларга қарши қўпоровчилик фаолияти формаларидан бири бўлган идеологик диверсия Ғарбнинг энг реакцион монополистик доираларининг «совуқ уруш» даврида кўзлаган бош мақсади — социализмни тугатиш ва социалистик мамлакатларда капиталистик тартибга шароит яратиш мақсадини Ж. Кеннеди сўзи билан айтганда анча «нозикроқ, шу куннинг талабига жавоб берадиган восита ва методлари билан таъминлашга қаратилган.

СССР ва бошқа социалистик давлатларга қарши идеологик диверсия уюштириш ва ўтказиш буржуа идеологияси оғир кризисининг янада чуқурлашганлигини, унинг илғор социалистик идеология билан очиқ кураш олиб боришга қобил эмаслигини, тарихий синфий жиҳатдан ҳалокатга маҳкумлигини аке этиради.

¹ Цитата: Г. А. Арбатовнинг «Идеологическая борьба в современных международных отношениях» китобидан (208-бет) олинган.

ШПИОНАЖ

Империалистик давлатларнинг разведкаси ва бошқа махсус хизмат органлари Совет Иттифоқига қарши кўпоровчилик фаолиятида шпионликка, яъни ўз разведкачилари, агентлари ва эмиссарларни орқали ўзларини қизиқтирган маълумотларни тўплашга катта аҳамият бермоқда. Империалистлар Ватанимизга турли расмий йўллар ёки баҳоналар билан, яширин йўллар билан айғоқчи юбориш, шунингдек ёлланган шпионлар, СССР ичидаги баъзи сиёсий ва маънавий беқарор элементлардан фойдаланиш орқали ўз муддаоларига эришмоқчи бўладилар.

Совет қонунарига асосан шпионлик алоҳида хавфли давлат жинояти ҳисобланади. Мамлакатимизнинг ҳарбий ва иқтисодий қувватига оид давлат сирин бўлган маълумотлар чет эл разведкаси қўлига тушиши мамлакатимиз сиёсий-ҳарбий ва иқтисодий қувватига зарар етказди. Империалистик давлатлар шпионликдан фойдаланиш орқали тинч-тотув яшаш шароитида Совет давлатига қарши курашда, СССР ва бошқа социалистик ҳамдўстлик мамлакатларига янги қуролли ҳужум тайёрлаш учун ўзларига қулай шароит яратиб олишга уринмоқ-

далар. Улар мамлакатимиз мудофаасида ҳал қилувчи роль ўйнайдиган, ядро ва бошқа оммавий қирғин қуроғи билан биринчи зарба бериш таҳмин қилинган муҳим қарбий, халқ хўжалик ва бошқа объектлар тўғрисида атрофлича маълумотга эга бўлишга иштирокдалар.

Шпионликнинг хавфи яна шу билан белгиланадики, у одатда диверсия, зараркушоналик, террор, антисовет пропаганда ва ҳоказоларни тайёрлаш ва амалга ошириш билан узвий боғланган бўлади.

Шундай қилиб, ҳар бир шпионлик факти Совет давлатига, бизнинг жамиятимизга, бевосита ва жиддий зарар етказадн, ҳар бир совет гражданининг хавфсизлиги ва фаровонлигини хавф остида қолдиради.

Синфий мақсадларни кўзлаб шпионлик билан ҳам кичик, ҳам йирик капиталистик мамлакатлар шуғулланмоқда. Бунда шпионликнинг интенсивлиги монополистик буржуазия раҳбар доиралари ва уларга суянгани группаларнинг агрессивлиги билан бевосита боғлангандир. Мазкур доиралар нечоқлик агрессив бўлсалар, шпионлик шунчалар кенг миқёсда олиб борилади.

Уз фаолиятида жаҳонга ҳукмрон бўлишга интиляётган Америка Қўшма Штатлари империалистларининг ўзи глобал шпионлик доктринасини майдонга ташлагани бежиз эмас.

Совет давлатининг шпионлик билан кураш соҳасидаги тарихий тажрибасидан маълумки, империалистик разведка СССР территориясида энг масъулиятли вазифаларни ҳал қилишда аввало яширин агентлардан кенг фойдаланиб келди ва фойдаланмоқда. Дushman агентлари Совет муҳитига суқулиб олгач, разведка қизиқан объектларда ишлайди ёки унга яқин жойлашиб шпионлик маълумотлари тўплашга ва уни яширин равишда ўз марказларига юбориб туришга ҳаракат қиладилар.

Бир қатор совет ва чет эл матбуоти хабарларидан маълумки, мамлакатимизда фош қилинган баъзи тажрибали разведкачилар ва агентлар СССРда ишлаш учун

махус тайёрликдан ўтган, рус тилини, баъзан ҳатто бошқа совет халқлари ва элатлари тилини биладиган шахслар капиталистик мамлакатларнинг Москвадаги элчихоналарида хизматда турган, дипломатик паспортга эга бўлган, яъни аслида дипломатик дахлсизликдан фойдаланадиган кишилар бўлиб чиққан.

Бошқа разведкачи ва агентлар ўз мавқеига қўра чет эл коммерсантлари, мутахассислари, соноат фирмаларининг вакиллари, виставкаларнинг ходимлари, олимлар, студентлар ва ниҳоят туристлар сифатида СССРга кириб келганлар. Жуда кўп уринишлари фош қилинганлигига қарамасдан душман разведкаси шпионлик учун СССР билан капиталистик давлатлар ўртасида тобора кенгайиб бораётган дипломатик, савдо-сотиқ, илмий ва маданий алоқалардан сурбетлик билан фойдаланмоқчи бўлмоқдалар.

Бир қатор йирик империалистик давлатлар, айниқса АҚШнинг разведка хизмати СССР тўғрисида разведка маълумотларини разведка техникаси ёрдамида тўплашни ҳам йилдан-йилга кенгайтирмоқдалар.

ЯШИРИН ҲОЛАТДА

СССР территориясидаги тегишли объектлар тўғрисида разведка марказини қизиқтирган маълумотларни тўплаш ва узатиш учун зарур бўлган барча нарсалар билан таъминланган, яхши таълим кўрган агентни тайёрлаш ва мўлжалланган жойга ташлаш — империалистик мамлакатлар разведка хизмати ўта конспиратив профессионал фаолиятининг энг муҳим босқичларидан биридир.

Илгари бўлганидек, ҳозир ҳам душман разведкаси совет гражданларидан агентлар танлаш ва ёллашда катта қийинчиликларга дуч келмоқда. Шу сабабли улар кўпинча муҳожирлар ва мамлакатимиздан чиққан бошқа кимсалардан агентура танлашга мажбур бўлмоқда-

лар. Кўп ҳолларда шпионликка кандидатларни чет элдаги хилма-хил антисовет муҳожир ташкилотлар ва совет халқига нисбатан душманлик кайфиятидаги бошқа шахслар орасидан топмоқдалар.

Бир неча йил аввал америка разведкаси Литва ССР территориясига шпионлик қилиш учун совет давлат чегараси орқали Гунг исмли агентини ташлайди, унинг жиний кирдикори Улуғ Ватан уруши давридаёқ бошланган: у совет Литвасининг немис-фашист босқинчилари вақтинча босиб олган территориясида фашист кўшиқларининг жазо операцияларида қатнашган. У жавобгарликдан қўрқиб, чекинаётган гитлерчилар билан қочади. Сўнг кўчириб келтирилганлар лагеридан америка қисмларидан биридаги хизмат кўрсатиш бўлини масига ўтади ва ниҳоят америка разведкасининг агентига айланади. Мазкур шпионни тайёрлашда АҚШ разведкасининг тажрибали офицерлари шунингдек эгади, улар агентини ҳарбий характердаги разведка маълумотлари тўплашнинг турли методларига, совет территориясига кириб олган ва шпионлик вазифаларини бажаришда конспирация ва маскировка усулларига риоя қилишга ўргатадилар. Гунгга Совет армияси ва бир қатор мудофаа саноати объектлари тўғрисида кўпгина махфий маълумотлар тўплаш вазифаси юклади. Яхши тайёрликдан ўтганлиги ва пухта экипировка қилинганлиги (объектга ташланганлиги)га қарамасдан шпион вазифасини бажара олмади. У ўз вақтида фош қилиниб, қамоққа олинди. Бошқа бир америка агенти, Карпин деган кимсанинг тарихи бундай: Улуғ Ватан уруши бошларида у Совет Армиясида хизмат қилишдан бош тартади. Дизертир сифатида Белоруссиянинг фашистлар вақтинча босиб олган территориясида қолади ва гитлерчилар полициясига хизматга киради. Белоруссия ва Украинадаги бизнинг партизан отрядларимизни қиришга ташланган немис-фашист жазо отрядлари билан ҳамкорлик қилади, фашист оккупантларига қарши курашган совет гражданиларини қамоққа олиш ва

отишда қатнашган. Урушнинг сўнгги кунларида Қарпин тор-мор қилинган немис-фашист қўшинларининг қолган-қутгаилари билан Германиянинг Ғарбий зонасига қочади. Гитлерчиларнинг арзандасини кўп ўтмай америка разведкаси ўз бағрига олади ва агент сифатида ёллайди.

Қаллакасар, совет халқининг ашаддий душмани Қарпин мамлакатимиз Марказий районларидан бирида муҳим шпюнк топшириқни бажаришга мўлжалланади. У бир неча разведка мактабда таълим олади. Бироқ қисмати барибир аввалги сотқинчикига ўхшайди: Қарпин самолётда Совет Иттифоқи территориясига ташлангандан сўнг тез орада қўлга тушади ва давлат хавфсизлик органлари томонидан фош этилади.

Ана шуларга ўхшаган юзи қора кимсалардан танланган имперялистик разведка агентлари ҳар томонлама таълим кўради. АҚШ ва бир қатор бошқа капиталистик мамлакатларда разведка мактаблари мавжуд. У ерларда агентларни келажакдаги иш, шпюнк техникаси ва тактикаси, миналаштириш — қўлорувчилик иши ва диверсия уюштириш, конспирация ва маскировка қондалари, шифердан фойдаланиш, махфий ёзув, қурол ишлатиш, радио алоқа, мўлжал олиш (орентирование), шахсий хавфсизликни таъминлаш, парашютдан сакраш, сув остида сузиш ва ҳоказоларга ўргатишади.

АҚШда Совет Иттифоқига қарши қўлорувчилик ишлари олиб бориш учун ташкилий равишда агентлар тайёрлаш мавжудлигини тап олиб, америка журнали «Нейшнс бизнес» шундай ёзган эди: «Биз психологик урушнинг энг хатарли турлари бўйича шпюнклар, диверсантлар, мутахассислар тайёрлаймиз. Уларни бирон махфий сирни билиб олиш учун рус корхоналарига қандай суқилиб олишга, кўликларни, темир йўл станцияларини ва ҳарбий заводларни портлатишга ўргатишади. Улар махфий алоқа боғлаш усулларини биладилар ва билибларни кўрган билганларини хабар қила оладилар.

Улар аҳоли зич жойлашган жойларга бориб ташвишлик миш-мишлар тарқатадилар».

Агентлар тайёрлаш - программасига уларни антисоветизм руҳида зўр бериб тайёрлаш ҳам киради. Шу мақсадда КПСС ва Совет ҳукумати сиёсати, СССРнинг ички аҳволи ва ундаги турмуш шароити душманлик позициясидан туриб таҳлил этилади. Ҳуқуқчилар албатта «Америка овози» радиостанциясининг, «Озодлик» ва бошқа қўпоровчи радиостанцияларнинг антисовет иттифоқидан иборат эшиттиришларини тинглайди, шунингдек антисовет газеталар, журналлар ва китоблар билан танишади. Агентлар билан чет эл антисовет марказларининг бошлиқлари билан «дил тўкиб» суҳбатлашадилар.

Агентларнинг маънавий юзтубанлиги яна ана шундай таъсир билан кучайтирилади. Фош қилинган америка шпионларидан бири оқибатда шундай деди: «Бизни ўзининг шайхони ҳурмати айлантириш учун америка билан пастиқашликдан иборат инстинктларни шакллантирди».

Шпионларни «ишга» ўргатиш курси ҳам жуда пухта қўйилган. Бўлажак агентлар совет кишиларининг турмуши ва одатларининг совет қонунчилиги асосларини, ишга, ўқишга жойланиш тартибининг, пропискадан ўтиш, меҳмонхонада яшаш, барча турдаги транспортда мамлакат ичкарисинда юриш қондаларини ва бошқа қўпгина нарсаларини ўргатадилар.

Ҳар бир агент учун сохта гаржиман ҳол, яъни афсона тўқилади. Уларга жўнатиш олдидан Совет Иттифоқида тикилган кийимлар кийинтирилади, совет документлари, тегишли тоза бланкалар билан, радио алоқа, яширин ёзув воситалари, тайпник учун контейнерлар, шифер бланкетлар, заҳарлар, кўплаб совет пуллари, ва албатта, қурол берилади.

Масалан, совет органлари томонидан қўлга туширилган америка шпионлари Османов билан Саранцевдан: радиостанция, яширин ёзув воситалари, заҳар, пистолетлар, кўплаб совет пуллари, совет ҳужжатларининг тоза

Блапқалари, штамплар, печатлар ва уларнинг қўнорувчилик пшларига хизмат қиладиган бошқа ашёлар чиқди.

Агентлар Совет Иттифоқига жўнатиш олдидан атроф-лича инструктаждан ўтказилади. Уларга аввало, радиостанция, қурул, яширин ёзув воситалари ва бошқа сирни очиб қўядиган ашёларни яшириш учун қулай жой таълаш тавсия қилишади. Зарур хавфсизлик ва конспирацияни таъминлаш мақсадида ҳақиқий Совет хужжатларини қўлга киритиш маслаҳат берилади. Бунинг учун барча воситалардан: сотиб олиш, ўғирлаш, қаллоблик, ҳатто ўлдиришгача бўлган барча ҳаракатлар яроқли ҳисобланади. Агентлардан маҳаллий шароитга имкони борича пухта мослашиб олиш, шубҳа остида қолмаслик учун барча чораларни кўриш талаб қилинади.

Шпионлик фаолиятининг барча йўллари: разведка қизиққан объектни шахсан кузатиш ва ўрганиш, ана шу объектлар атрофида жамоат транспортида, ошхона, ресторан ва бошқа жойларда совет кишилари сўзларини, нималарни сўраб суриштиришларини зимдан эшитиш ва ҳоказолар кунт билан ўрганилади.

Агентларни чегарадан ўтказишда фойдаланиладиган техника воситалари муттасил такомиллаштириб борилмоқда. Бунинг учун кичик самолётлар ва вертолётлар, ракета пояслари, ўта кичик сув ости кемаларни ва бошқа мосламалардан фойдаланилмоқда.

Чунончи оғирлиги 115 килограмм келадиган бир ўринли америка вертолети жуда қисқа вақт ичида йиғиллиб, тахт қилиниши мумкин. Бу вертолетнинг яшиқларига жойланган деталлари агент турган жойга самолётдан парашют орқали ташланиши мумкин.

Жарлик, дарё, тўсиқлардан ўтиш учун американинг «Нью — Жерси» фирмаси елкага боғланадиган ракета пояси ишлаб чиқди. У иккита портатив ракета двигателидан иборат. Бундай пояс ёрдамда 50 метр масофага сакраш мумкин. Шпионлик техникасида янги ўта кичик сув ости кемаси ҳам пайдо бўлди. Бундай кемаларнинг

янги моделларида тезлик соатига 20 километрга, сув остига тушиш имконияти 35 метргача оширилди. Шпион бундай кемадан чиқиб соҳилгача сузиб келади. Сувлик чегарадан ўтишда бир америка шпиони костюм — кемадан фойдаланди.

Ҳар бир шпион олдига: ҳарбий, илмий, ишлаб чиқариш ва бошқа сирларни биладиган Совет кишиларини топиш, улар билан «тил топиб» гаплашиш вазифаси юклатилади. Табiiйки, улар энг аввало сиёсий ва ахлоқий жиҳатдан беқарор, жиноятчи кимсаларга кўз тикадилар Шубҳасиз, улар советларга қарши кайфиятдаги шахслардан фойдаланишга, айрим бундай кимсаларни шпионлик қилишга, шунингдек антисовет адабиётлар, душманлик руҳидаги миш-мишлар тарқатишга, ёки совет паспортлари, гувоҳномалари, пропускарлари ва бошқа ҳужжатларни қўлга киритишда фойдаланиш имкониятини қўлдан бермасликка уринадилар.

Халқаро аҳвол жиддий равишда кескинлашган пайтларда ёки СССРга қарши уруш ҳаракатлари бошлангудай бўлса империалистик разведка асосан яширин иш кўрадиган агентларга катта аҳамият беради. Чет эл матбуотининг хабар беришича, бир қатор йирик капиталистик мамлакатларда бундай агентлар тайёрлаш билан кўп йиллар давомида шуғулланмоқдалар.

АҚШ, Англия ва бошқа капиталистик мамлакатларнинг разведкаси ҳаминша СССРга яширин агентлар ўтказишга имконият излайди. Шу билан бирга улар энг муҳим сиёсий, ҳарбий, илмий-техника маълумотларини қўлга киритиш учун совет граждaнларидан айниқса хизмат доирасига кўра давлат сирлари билан таниш кишилардан агентлар ёллашга интиладилар. Разведка учун бундайлар жуда қадрли кадрлар ҳисобланади.

А. Даллес ўзининг «Искусство разведки» (разведка санъати) китобида шу муносабат билан бундай деб ёзган эди: «Агар разведка хизмати пухта қўриқланадиган объектга ўз агентини юбора олмаса унинг ўша жой-

даги кишилардан агентлар ёллашдан бошқа иложи қолмайди. Эҳтимол у одам сизни қизиқтирган ахборотга бевосита қўли етадиган жойда бўлмаслиги мумкин. Эҳтимол у хизмат фаолиятини энди бошлаган бўлиши, бироқ бу уни қачонлардир сиз мўлжаллаган объектга қўли етадиган вазифага олиб чиқиши мумкин. Энг муҳими, у яроқли ва шубҳа туғдирмайдиган туб жойли киши бўлиши керак»¹.

Империалистик давлатларнинг разведкаси Совет граждaнлари орасидан давлат сирларини билладиган кишиларни аниқлашга жон-жаҳд билан уринадилар, бироқ бунда жиддий қийинчиликларга дуч келадилар. Чунки Совет ҳокимияти йиллари бизда социалистик тузумга, ўз халқига ғоят содиқ бўлган янги кишилар авлоди вояга етди, улар буржуа разведкасининг кирди-корларига тегишлича зарба берадилар.

Шунга қарамасдан, Пеньковскийга ўхшаган юзи қоралар ҳам йўқ эмас. Улар ўзларининг ахлоқий бузуқлиги, сиёсий беқарорлиги сабабли душман тузогига плинадилар ва ватанимизга қарши турли қўпоровчилик ишларни, шу жумладан шпионлик қилишда душман қуролига айланиб қоладилар.

Пеньковский иши бўйича тергов вақтида терговчи айбланувчидан сўради:— Айтингчи, Пеньковский, сиз Совет ҳокимияти даврида туғилган, маълумот олган киши бўла туриб қандай қилиб совет кишиси қиёфасини, уят, виждонни батамом йўқотиб, оддий бурчни ҳис этмасдан сотқинлик қилишга пастлашиб кетдингиз?

Савол Пеньковскийга ёқимсиз бўлганидан у истар-истамас жавоб берди:

— Менинг пасткашлик жарига қулашим, ярамаслик қилишимга айниб кетишим сабаб бўлди. У бир оз ўйла-ниб қолгач, ҳар сўзда бир тутилиб, давом этди: менда жиддий қусурлар: ҳасадчилик, шухратпарастлик, енгил

¹ Allen Dulles. The Craft of Intelligence. N. Y., 1963.

ҳаётга ўқлик мавжуд эди, аёллар билан кўп элакишардим, буларнинг устига ичкиликка ружу қилдим.

Қамдан-кам бўлса ҳам айрим граждaнларни бойлик, шахсий бойлик ошириб қолиш умиди йўлдан уради. Яқинда Совет ҳокимияти органлари томонидан министрликлардан бирига илгари инженер бўлиб ишлаган Юров деган кимса жинoий жавобгарликка тортилди. У хизмат мавқеини суиистеъмом қилиб капиталистик мамлакатлардан бирининг разведка хизмати билан боғланган, чет эл фирмаси вакили билан жинoий алоқада бўлган. Бу сотқин қимматбаҳо совғалар тарзида тўланган ҳақдан оғзи қулоғига етиб чет элликларга сир сақланган ахборотларни бериб турган, бошқа хизматлар кўрсатган. Терговда маълум бўлишича, Юровнинг сотқинлиги оқибатида Совет Иттифоқига бир неча ўн миллион сўм зарар етказилган.

Уна бир қатор сотқинларнинг чет элликлар билан жинoий алоқа боғлашига ҳам очкўзлик ва маиший попоклик сабаб бўлган. Чунончи, Галинский, Аносов, Судобин, Крейсик ва бошқалар жинoий жавобгарликка тортилди. Уларнинг ҳаммаси илгари, турли муассасаларда хизмат қилган вақтида ҳақ эвазига давлатнинг илмий-техника ва иқтисодий масалаларга онд махфий ахборотларини капиталистик мамлакатлар разведкачиларига бериб турган.

Жуда кам бўлса ҳам, баъзан чет эл разведкаси совет мамлакатига узоқ йиллар яшаганига қарамасдан Совет давлатининг ашаддий душманлигича қолган граждaнларни ўз агенти қилиб ёллаш фактлари ҳам учраб туради.

Шпионлик практикасида қўрқитиш ва турли хил илвогарлик кўп тарқалган. Масалан, империалистик давлатлардан бирининг разведкаси гражданин Карповнинг пайига тушиб бир йилдан ортиқ кузатади, уни обрўсизлантирадиган маиший фактларни тўплайди, характеридаги ожиз томонларини аниқлайди. У алоқа

боглашда кишиларнинг фарқига бормайдиган ичкиликка ўч киши бўлиб чиқди. Оқибатда, Карпов чет элги командировкага борганда душман разведкаси ана шу ожиз томонлардан фойдаланади. Бир марта у тунги маншатхонага борган бўлади, ўша ерда уни енгилтак хотинлар орасида маст ҳолда суратга туширишади. Бушнинг устига ўша кечаси у подотчет олган анча катта пулни ўғирлатиб қўяди.

Шпионлик хизмати уни дўқ-пўписа, ваҳима билан қўрқитиб ўзига агент бўлиш ва Совет Иттифоқига қарши шпионлик билан шуғулланишни таклиф қилади. Башарти кўнмаса разведка унинг барча чет эл саргузаштларини матбуотда эълон қиламиз деб қўрқитишди. Чўчиб қолган Карпов шпионлик қилишга рози бўлади ва буни ёзма равишда тасдиқлайди. Бироқ бир неча кун ўтгач туғилган вазиятни таҳлил қилиб зудлик билан Совет Иттифоқига қайтади ва бу ерда тегишли совет органларига ҳамма гапни самимий равишда айтиб беради. Шу билан чет эл разведкасининг ундан Совет давлатига қарши қўпоровчилик ишида фойдаланиши истаги амалга ошмай қолди.

Бироқ империалистик разведка мамлакатимизга юбораётган агентларнинг бари маиший бузуқ, аной одамлар, уларни фош қилиш осон, деган фикрга бормаслик керак. Улар орасида тегирмондан йирик чиқадиган эпчил, устомон одамлар оз эмас. Душмanning кучига, маккорлигига, ақл ва имкониятларига етарли баҳо бермаслик нақадар хатарли экани маълум.

Империалистик разведканинг мамлакатимизда қўзлаган мақсадлари барбод бўлиши, фош қилиниши замирида маънавий-сиёсий, синфий характердаги сабаблар ётибди. Чет эл разведкаси агенти катта ақл, қобилият эгаси бўлиши, қисқаси разведканинг «лири» бўлиши мумкин. Бироқ унинг ўзи ва мамлакати разведка системаси суюнган маънавий-сиёсий негиз фарзга асосланган, турмушп аллақачон чириб битган маъна-

вий бўшлиқдан иборат. Душман агенти ўз синфи — капиталистлар синфи мақсадлари учун хизмат қилмоқда, деб эътироз билдиришлари мумкин. Тўғри, буни ҳисобга олмаса бўлмайди. Фақат у жаҳон даврасидан кетиб бораётган синфининг, одамзодни қонга ботирган синфининг, ўз моҳиятига кўра ахлоққа зид бўлган синфининг манфатларини ҳимоя қилишни унутмаслик керак!

Бундан ҳам муҳими шуки, энг тажрибали душман шпиони Совет Иттифоқи территориясига келибоқ фақат тегишли совет органлари эмас, балки барча совет кишилари билан тўқнашадилар. Кучлар нисбати бундай бўлганда ҳаммаша халқ голиб чиқади.

ДИПЛОМАТИК ПАСПОРТ БИЛАН

Империалистик давлатларнинг раҳбар доиралари Совет давлати ташкил топган дастлабки кунлардан оқ социализм мамлакатига расмий ваколатхоналардан ўз разведкалар ҳатти-ҳаракатини яшириш учун фойдалана бошлаганлар. Инглиз разведкачи дипломати Б. Локкарт 1918 йили Совет ҳукуматини ағдариш, В. И. Ленинни ўлдириш, мамлакатимизда капиталистлар ҳокимиятини тиклаш мақсадида шпионлик — қўнорувчилик тармоғини тузган эди. 20—30 йилларда дипломатик, савдо ва хайр-эҳсон миссиялари ниқобини остида ўнлаб шпионлар Совет ҳокимиятига қарши не-не қора ишларни қилмадилар. Иккинчи жаҳон уруши даврида эса Англия ва АҚШ элчихоналаридаги разведкачилар антигитлерчи коалициядаги иттифоқлик алоқаларидан фойдаланиб мамлакатимиз тўғрисида интенсив равишда шпионлик ахборотлари тўплаш билан шуғулландилар.

СССР нинг жаҳондаги барча мамлакатлар билан дипломатик, савдо ва бошқа расмий алоқалари тобора кенгайиб бормоқда. Душман разведкаси бу алоқаларни четлаб ўтади, деб бўлмайди. Аксинча, разведкачилар

Ўзларнинг СССР территориясида бўлган вақтида бехатарлигини таъминлаш учун кўпгина дипломатик паспорт олишга интилади. Негаки, чет мамлакатларнинг дипломатлари ва баъзи расмий вакилларига халқаро ҳуқуқ ва шартномалар принципига асосан шахсий дахлсизлик ҳуқуқи берилади.

Дипломат-разведкачилардан СССРда агентура разведкаси олиб бориш учун фойдаланиш практикаси ҳаммага маълум.

Фақат сўнги йиллардаёқ Америка элчихонаси маданий бўлимининг бир неча ходими фош қилинди. Ана шу бўлимининг иккинчи секретари Жерман Пушкин кўчасидаги подъездлардан бирида жиҳозланган тайникдан шпионлик материални олиб туришда қатнашган. Бўлимининг аттасеси Гарнетт Москвада ўқийган африкалик студентлар орасидан агент ёллашга уринган, улар ўз навбатида олий мактабда бирга ўқийдиган ҳамкасбларини «сиёсий сабаблар» билан АҚШ га кетишини уюштирмоқчи бўлганлар. Маданият бўлимининг маслаҳатчиси Рассел ва бўлим ходими Вернер совет олимларидан агентлар ёллаганлар ва у орқали кенг миқёсда шпионлик ахборотлари олиб турмоқчи бўлганлар.

Чет эл дипломат-разведкачилари энг мукаммал техника: узоқ масофадан суратга оладиган кучли телеобъективли фотоаппаратлар ва кийимга, бошқа ашёларга яширинган протатив радиоэлектрон ва радиоразведка аппаратлари, йиғинчоқлик овоз ёзиш воситалари билан таъминланган. Улар ўзларининг дипломатик дахлсизлигидан фойдаланиб, совет халқининг тарихи, урф-одати, маданияти билан танишиш баҳонаси остида мамлакат бўйлаб кўп сафар қиладилар. Бироқ кўпгина фактлар бундай дипломатлар сафаридан аслида разведка мақсадларида фойдаланилишини кўрсатади.

Баъзи разведкалар бундай сафарлар самарасига юксак баҳо бериб, йилдан-йилга шу воситадан фойда-

ланмоқдалар, сафар шаронти, транспорт ва кузатиш объектини ҳисобга олган ҳолда кузатиш усулларини такомиллаштирмоқдалар, сафарларни атрофлича, пухта тайёрламоқдалар.

Бундай шпионлик хатти-ҳаракатлари бир неча марта шов-шув билан фош қилингандан кейин, унинг кўз илғамас томонлари совет ва жаҳон жамоатчилигига маълум бўлиб қолди. Узоқ Шарққа сафар қилган америка ва инглиз ҳарбий дипломатик вакилларининг кўпчилики ўлдида шармандали фош қилинганлиги ҳаммининг эсида.

1964 йил октябрида совет граждандари (Москва — Владивосток поезди пассажирлари) поездда кетаётган тўрт чет элликнинг шубҳали қадам босишига эътибор берадилар. Улар поезд кетаётган йўл атрофидаги темир йўл узеллари, кўприк, тоннель, ҳарбий техника ортилган состав, саноат корхоналари ва бошқа объектларни суратга туширишар, топографик карталарга белгилар қўйишар, шунингдек алланарсаларни ёзишар эди.

Уша чет элликлар: АҚШ элчихонасининг ҳарбий атташеси полковник Ж. А. Обри, АҚШнинг СССРдаги ҳарбий атташеси ёрдамчиси подполковник К. Р. Ливер, ҳарбий ҳаво атташеси ёрдамчиси Майор Ж. Ф. Смит, шунингдек Буюкбритания ҳарбий-денгиз атташеси ёрдамчиси капитан-лейтенант Н. Н. Лавиллар эканлиги аниқланди. Маълум бўлишича, улар ўзлари турган мамлакатдаги чет эл дипломатлари ҳамма тан олган нормаларни қўпол равишда бузиб, чиндан ҳам разведка ишлари билан шугулланганлар.

Улардан тортиб олинган материаллар полковник Обри, подполковник Ливер, майор Смит ва капитан-лейтенант Лавил учига чиққан шпионлар эканлигини тўла тасдиқлайди. Улар номерланган фотоленкаларга 900 дан ортиқроқ сурат олганлар. Разведка топшириқлари ва уларнинг бажарилиши 26 блокнотга ёзиб олинган. Буларнинг ҳаммаси улар темир йўл узеллари,

кўприклар, тоннеллар, радио қурплмалари, аэродромлар, ҳарбий қисмлар жойлашган ерлар ва мудофаа аҳамиятига эга бўлган бошқа объектлар ҳақида ўзларига керак маълумотларни қурут билан тўплаганлар.

Поезд босиб ўтган йўл давомида ёзилган ёзув ва лавҳаларда маълумотлар аниқ акс этган. Масалан, ёзувлардан бирда шундай дейилган: «Юқорн вольтлин электр узатгич линия (2 номерли фотоаппарат, А катушка, 24-кадр); дарё кўприги, икки казарма, ҳарбий аэродром (6 номерли фотокамера, В катушка, 21—24- кадрлар), «чапдаги сурат». Мана бир ёзув: «катта диаметрли қитъалараро ракета учун 12 та ҳали ўриштирилмаган таягач: «Земля — Земля» (4 камера, Е катушка, 5—7- кадрлар)».

Ҳатто бу ишлардан беҳабар киши ҳам ёзувлар оддий кундалик эмаслигини билади. Бунинг устига разведкачилардан мазкур сафар учун тайёрланган топшириқ ёзуви ҳам чиқади. Унда 400 дан зиёд савол бўлиб, шу жумладан транссибирь темир йўли қирғоғидаги объектлар рўйхати бирма-бир келтирилган. Афтидан мазкур объектлар америка ва инглиз разведка хизматини жуда қизиқтирган бўлса керак.

Буларнинг ҳаммаси Обри, Ливер, Смит ва Лавилларнинг сафари разведка операцияси сифатида аввалдан планлаштирилган ва пухта тайёрланганлигидан далолат беради. Совет кишиларининг ҳушёрлиги туфайли мазкур режа барбод бўлди ва унинг қатнашчилари СССРдаги дипломатик хизматларини барвақт тугаллашга тўғри келди.

Совет кишилари берган сабоқлардан кейин ҳам разведкачи дипломатлар тийилмади. Мамлакатимиз бўйлаб махсус сафарлар тўхтагани йўқ. Фақат бундай сафарлардан кузатилган асл мақсадни хас-пўшлаш усуллари, албатта анча нозиклаштирилди.

Автомобиль сайрларида улар совет шоферларисиз иш бигиришга, бироқ Совет Иттифоқида чиқарилган

машиналарда юришга, совет кийимларини кийишга, фақат русча гаплашишга ва шу каби бир қатор воситалардан фойдаланиб ниқобланишга уринмоқдалар.

1967 йил ёзида Москва корхоналаридан бирининг ходими Шугоев Москва — Ленинград тош йўли бўйлаб кетар экан йирик саноат объекти ёнида дипломатик белгиси бўлган машина тўхтаганига эътибор беради. Қараса машинадан икки киши чиқади ва копотни қўғариб моторни кавлаштира бошлайди. Учинчи йўловчи машина ичида қолиб, очиқ ойна орқали телеобъектив билан объект иншоотларини суратга тушира бошлайди. Шугоев ҳушёрлик кўрсатади ва чора кўришни сўраб ГАИ инспекторига мурожаат қилади. Текширишдан маълум бўлишича, булар АҚШнинг Москвадаги ҳарбий атташеси ходимлари подполковник Де Рус, майор Ликоу ва Скуби бўлиб чиқади.

Атташенин СССРдаги ҳарбий ҳаво атташеси Дэвис ва АҚШ нинг ҳарбий денгиз атташеси ёрдамчиси Ландринген Узоқ Шарқдаги шаҳарлардан бирига бориш хоҳишини билдирадилар. Уларга рухсат берилади. Бироқ, кейинчалик маълум бўлишича, уларни шаҳарнинг ўзи эмас, балки муҳим бир объект қизиқтирган. Улар шаҳарга келибоқ ўша объект томон йўл оладилар. Аввал шаҳар транспорти ёрдамида, кейин пиёда юриб, гўёки сайр қилишгандек бўлишади. Бироқ объект атрофида ихоталанган тўсиқ (тахта девор) олдига келиб, ундан ошиб ўтишга урнишади. Худди шу пайтда уларни дружиначилар кўриб қолади ва тўхтатади. Совет кишиларини бепарво деб ўйлаб, бундан фойдаланмоқчи бўлган шпionлар бу гал ҳам қўл еди.

Америка дипломатлари гарбий чегарадаги шаҳарларимизга тез-тез бориб, СССР Мудофаа министрлигининг шу шаҳар доирасидаги юк базаси билан жуда қизиқади. 1970 йил баҳорида мазкур шаҳарга АҚШ ҳарбий атташеси ёрдамчиси майор Шумакер билан ҳарбий денгиз атташеси ёрдамчиси капитан-лейтенант Эглин келади.

Улар автомобиль сафарини Москвадан эмас, Варшавадан бошлашади. Уларнинг автомобили поезд орқали келтирилади.

Шумакер билан Эглин шаҳарга қоронғи тушинини мўлжаллаб кириб келади ва тўхтовсиз юк базаси томон жўнайтиди. Машинанинг чирогини ўчириб йўл босишади. Улар объект территориясига киришга, баъзи бир кузатишлар қилиш ва ёзишга улгуришади. Бироқ бу рекогносцировка (вазият билан танишув) эди холос. Эртасига эрталаб шаҳарда Шумакер билан Эглин яна юк базаси томон жўнашади. Бу гал улар фақат кузатиш ва ёзиш билан чекланиб қолмасдан, балки йўлда учраган ҳарбий техникани суратга ҳам туширишади. Тақибланган зона белгисини назар-нисанд қилмаган душман разведкачилари бевосита юк базасига яқинлашадилар, бироқ патрул уларнинг йўлини тўсади. Ишнинг бундай бўлиши дипломатларга албатта ёқмайди ва улар жонжаҳди билан норозилик билдиришади, ҳужжатларини кўрсатишни истамайди, дағаллик қилишади, ҳарбий хизматчиларни ҳақоратлашади, улар билан жанжал чиқаришга уринишади, ўзларини жазаваси тутган қилиб кўрсатади. Эглин ҳатто ўзини ерга ташлаб, кийимларини йирта бошлайди. Ниҳоят, бу қилиқлар оғир-босиқ патрулларга таъсир қилмаслигига ишонишгач, Шумакер билан Эглин ҳужжатларини, икки фотоаппарат, плёнка, ёзувлар қилинган блокнот, кўнгина бошқа нарсаларни кўрсатишади. Воқеа содир бўлган жойда тузилган актда буларнинг ҳаммаси ўз ифодасини топди. Унга америкалик мазкур шпионлар кирдикорларини ифодалайдиган кўпгина ҳужжатлар илова қилинди.

Дипломатларнинг разведка мақсадларида қилган сафарларидан улар бошқа маибалардан олинган маълумотларни аниқлаш, текшириш учун фойдаланган пайтлар ҳам бўлади. Америка разведкачи-дипломатлари ўзларининг агентларидан мудофаа заводлари жойлашган район ҳақида маълумот олиб, бу маълумотни тўғрилиги-

ии текшириш учун АКШ нинг Москвадаги ваколатхонаси ҳарбий атташеси ва унинг ёрдамчисини махсус сафарга чиқишини уюштирганлар.

Дипломатик ниқоб остида ҳаракат қилаётган капиталистик мамлакатлар разведкачилари СССР граждандари билан мулоқатда бўлган пайтларда айниқса актив, шу билан бирга нозик разведка ишлари олиб борадилар.

Империалистик давлатларнинг раҳбар доиралари ўз элчихоналари ходимларининг совет граждандари билан яқин алоқада бўлишларини ҳар тарафлама рағбатлантирадилар. Элчихона ўзини қизиқтирган кимсалар билан яқиндан танишиш учун хилма-хил баҳоналардан фойдаланади, бу мақсадда, хизмат воситалари, шунингдек норасмий учрашувдан фойдаланадилар. Бунинг учун дипломатлар Совет муассасалари ва жамоат ташкилотларига ташриф буюрдилар, расмий дипломатик қабул маросимлари уюштирадилар ва кинофильмлар намойиш қилиш, элчихонага келувчиларни қабул қилиш, миллий соврин ва мукофотларни топшириш, конференция ва симпозиумларда қатнашиш вақтида ўзларининг гаразли иниятларини амалга оширишга имконият қндирадилар. Танишувда илм, санъат, адабиёт, тил, харисмандлик (балиқ овлаш, марка тўплаш ва ҳоказо) соҳасида бўладиган муносабатлардан ҳам фойдаланишади. Сўнгги йнлларда Москва ва бошқа шаҳарлардаги баъзи Совет муассасаларига дипломатларнинг расмий визитлари анча кўпайди. Бундай визитлар пайтида улар мазкур муассаса ҳал қилаётган вазифаларни билиб олишга, бу муассасаларнинг характери, фаолияти хусусида тасаввур олишга уринмоқдалар. Шу мақсадда етакчи мутахассислар билан танишишга интиладилар. Бунда кўпинча чет элликлар учун белгиланган тартиб, муассасага ташриф буюриш учун тегишли министрлик ва идоралар билан келишиш тартибини ҳам бузишади.

Совет давлат аппарати, илмий техника арбоблари, ижодкор интеллигенция билан алоқа боглашда эячи-

хоналарда ва дипломатларнинг квартираларида ўтказиладиган қабул маросимларига катта ўрин берилди. Бунда совет муассасалари, ижодий соҳалар ва бошқа ташкилотларнинг расмий вакиллари билан бир қаторга алоҳида шахсларни таклиф қиладилар. Шубҳа йўқки, бундай учрашувларда разведкачиларни қизиқтирган маълумотларни олиб олиш учун қўлдан келганича ҳаракат қилишди.

Разведкачилар ва агентлар ўз суҳбатдошларнинг ишончини қозонишга, сўнг баъзи кишиларнинг лақмалиги, соддалиги ёки сиёсий гўрлигидан фойдаланиб ўзини қизиқтирган маълумотларни олиб олишга урнали. Керакли ахборотлар майда-чуйда фактлардан ажратиб олинади. Бироқ ана шу майда-чуйда фактлар идрок билан таҳлил қилинганда ўрганилаётган проблема хусусида керакли тасаввур ҳосил қилиш учун кифоя қилади.

1969 йилнинг охирида областлардан бирига фарб дипломатларидан бир гуруҳи боради. Расмий кишилар билан бўлган учрашувларда улар областда қандай саноат объектлари борлигини, қандай маҳсулотлар қанча миқдорда ишлаб чиқарилишини, совуқ тушган даврда сув таъминоти қандайлигини, рангли металл конлари бор-йўқлигини, областда ахборот воситалари структураси қандайлигини, медицина ходимлари қандай тайёрланиши ва уларнинг соғи қанчаллигини, мазкур жойда қандай специфик касалликлар учраши ва улар билан кураш қандай ташкил қилинганини сурштиришади. Суҳбат самимий вазиятда ўтади, бир қарашда берилган саволларда ҳам бир оз гараз борлиги кўзга ташланмайди: гўёки дипломатлар Совет Иттифоқи хусусида ўзларининг тасаввурларини кенгайтирмоқчи бўлгандек туюлади. Бироқ разведкачи мутахассислар учун (группа орасида бундай кимсалар борлиги шубҳасиз) саволга берилган жавоблар СССРнинг ҳарбий иқтисодий қувватига оид муҳим маълумотлар бериши мумкин эди.

Совет граждaнларининг турли табақалари билан алоқа боғлашда буржуа журналистлари элчихона ходимларига нисбатан кенгроқ имкониятларга эга. Журналистлар СССРнинг ички ҳаёти ва ташқи сиёсатидан кўпроқ хабардор бўлган Совет матбуоти ходимлари, ташқи ишлар, савдо, ташқи савдо ва бошқа министрликлар ходимлари билан, ёзувчилар, фан, маданият ва санъат намояндалари, давлат аппарати ва жамоат ташкилотлари ходимлари билан учрашиш мумкин.

Шпионлик билан кураш тарихида буржуа журналистларидан шпион сифатида фойдаланилган ҳоллар кўп учрайди, 1920 йиллик американинг биз тилга олиб ўтган «Ассошиэйтед Пресс» агентлигининг мухбири М. Гаррисон деган аёл Совет Россиясига келиб сиёсий ва ҳарбий соҳада актив шпионлик ишлари билан шуғулланади. бунинг учун у ВКК суди томонидан жавобгарликка тортилади.

Яқиндагина ўша «Ассошиэйтед Пресс» агентлигининг мухбири етакчи совет газеталаридан бирининг сиёсий шарҳловчиси билан учрашиб, у орқали Яқин Шарқда вазият кескинлашуви муносабати билан Совет Иттифоқи кўйиши мумкин бўлган қадамларни билиб олмоқчи бўлади.

Учига чиққан антикоммунистлар тоифасидан бўлган айрим буржуа мухбирлари ўзларининг профессионал бурчларини унутиб сурбетлик билан сиёсий разведка билан шуғулландилар. Американинг «Вашингтон пост» газетасининг мухбири А. Шуб билан Италия газетаси «Стампа» мухбири Э. Кареттолар ана шу соҳада жуда активлик кўрсатдилар ва журналистликка ярашмайдиган хатти-ҳаракатлари учун СССРдан чиқариб юборилди.

Хуллас мамлакатимизга юборилган буржуа журналистларининг баъзилари шундай маълумотлар тўплаш билан шуғулландиларки, кўпинча улар шпионлик маълумотларидан фарқ қилмайди.

Империалистик разведканинг СССРга қарши шпионлик фаолияти умумий системасида турли сўёсий, илмий ва справочник нашрлар, вақтлий матбуот, радио, телевидение материаллариши, ҳужжатли фильмлар, оммавий лекциялар ва бошқа очиқ ахборот манбалари маълумотларини маълум мақсадни кўзлаб тўйлаш ва ишлаб чиқиш катта ўрни тутлади. Илмий техника ва ҳарбий адабиётлар, атом энергияси, ядро химияси, биология, ракетасозлик, ракета ёнилғиси, электроника, теломеханика автоматика ҳамда фан ва техниканинг замонавий тармоқларига бағишланган ишларга айниқса кўпроқ қизиқмоқдалар.

Беҳабар кишиларга бу ғалати туюлади. Халқаро китоб алмашиниш тартибида олинган бу очиқ нашрлар қандай аҳамиятга эга бўлиши мумкин, деб тажжубланишади улар.

Шунга қарамасдан махсус хизмат органларининг халқаро китоб алмашинишида қатнашмайдиган ҳам давлат, ҳам маҳаллий идора нашриётлари томонидан муайян проблемаларга бағишлаб чиқарилган совет адабиётларини қўлга киритишга уринаётганлигидан кўз юмиб бўлмайди. Айни бир мавзуга бағишланган кўпдан-кўп адабий манбалардан эҳтиётсизлик билан ёки унча аҳамияти йўқ деб ўтказиб юборилган фактларни битталаб тўйлаб, пировардида муайян ҳулосага келиш қийин эмас.

Сўнгги йилларда чет эл илмий ташкилотлари ва нашриётларидан мамлакатимиздаги турли институтлар, корхоналар, мутахассислар номига ҳар хил анкета ва сўровлар кўп келадиган бўлиб қолди. Уларда илмий-техника ва бошқа масалаларга оид нашр қилинган ва нашр қилинмаган материалларни, фан ва техниканинг муайян соҳасида ишловчи ходимлар тўғрисидаги маълумотларни чет элга жўнатиш яхши ният билан ниқобланиб сўралади. Айтайлик, америка физика институти томонидан совет илмий ташкилотларига юборилган анкетага жавоб олиш учун «назарий физика масалалари

бўйича ҳали журналларда нашр қилинмаётган мақола-ларнинг оттискларини қайта кўпайтириш ва тарқатиш учун марказлашган хизмат яратиш»нинг энг яхши йўл-ларини қидиришга бел боғлаганлиги баҳона қилинади. Бундай анкета ва сўровларни тузувчилар кўпинча раз-ведка хизмат органлари чирмаидасига ўйнашини айтиб ўтирмасак ҳам бўлади.

АҚШ, Англия ва баъзи бошқа капиталистик мамла-катларнинг разведка хизмати аллақачоноқ юқори мала-кали мутахассислардан ташкил топган махсус муассаса тузганлар. Мазкур муассасалар бошқа очиқ манбалар-дан олинмаган барча адабиёт ва материалларни қунг билан ўрганади ва анализ қилади. Баъзи разведка раҳбарлари баёнотига қараганда улар бундай йўл билан анча муҳим маълумотларни қўлга киритишга муяссар бўлганлар.

— Шпионлик фаолияти деганда сиз нимани назарда тутаётганингни тушунолмаяман. Мен ўзим эса шпион-ликка ҳеч қанақа алоқам йўқ. Мен коммерсантман, савдо-сотиқдан бошқа ҳеч нарса мени қизиқтирмайди.

Бу гапни худди шпионнинг ўзи айтгани кишининг кулгисини келтиради. У. Винн шпион ва сотқин Пеньковс-кийнинг қора ишларига шерик. Бироқ унинг гапида озгина жон бор. Инглиз фуқароси Винн чиндан ҳам коммерсант, бироқ шпион ҳам, яъни икки юзли бир ки-са. Винннинг ўзи тан олган жавоблар тиркалган тергов ишидан, шунингдек мазкур шпионнинг 1967 йилда Лон-донда «Хатчинсон» нашриёти томонидан нашр қилинган «Человек из Москвы» («Москвадан келган одам») де-ган «мемуар» китобидан маълум бўлишича, у Москвага кўп марта қилган сафариди икки мақсадни кўзлаган. Улардан муҳими—шпионлик бўлган. У сотқин Пеньковс-кийдан жуда ҳам сир тутилган маълумотларни олиб инглиз разведкасига етказиб турган. Ёрдамчи вазифаси эса совет ташқи савдо ташкиотлари билан турли ком-мерция масалаларини ҳал қилишдан иборат бўлган.

Совет давлат хавфсизлик органлари томонидан шпийон Виннинг фош қилиниши империалистик давлатлар разведка хизмати билан баъзи коммерсантлар ўртаеида мустақкам иттифоқ ва ҳамкорлик борлигини жаҳон жамоатчилигига очиқ-ойдин кўрсатиб берди. Инглиз разведкаси Винни ишончли кимса ҳисобланганлиги еабалн ўз ишига тортган. Бунинг устига СССРга мунтазам келиб туриш учун Винда баҳона ҳам бор эди. Буржуа корчалонларини Вин шпийонликда қўшимча бизнес борлигини пайқаб бир топшириқни қабул қилган. Чунки бу билан инглиз разведка хизматидан мўмайгина «ойчақа» ундириб олиш, шу билан бирга ички бозордаги рақобат курашида мазкур қудратли ташкилотнинг кўллаб-қўлтиқлашига суяниш имкониятига эга бўлган.

Совет суди ҳукми билан Вин қилинишига яраша жазо олди ва Совет Иттифоқи дарвозаси унга бир умр ёниб қўйилди. Бироқ, кўпгина фактларнинг кўрсатишича, империалистик давлатларнинг разведкалари йилдан-йилга СССРга кўплаб келаётган коммерсантлар, саноат фирмаларининг вакиллари, виставкалар, транспорт ҳодимларидан шпийонликда фойдаланиш мақсадидан воз кечганлари йўқ.

СССРнинг савдо ва саноат алоқалари йилдан-йилга ўсиб бормоқда. Чет эллик савдо ва саноат вакиллари мамлакатимизнинг турли районларига келиб, совет давлати муассасалари ва идораларига, илмий-тадқиқот ташкилотларига ва корхоналарга борадилар, совет граждандлари билан иш юзасидан ёки шахсий алоқа бўғлайдилар.

Империалистик давлатларнинг разведкалари албатта бундай ўзи учун ўнғай вазиятдан бирор маълумот олиш учун фойдаланишга уринмаслиги мумкин эмас.

Капиталистик давлатларнинг баъзи коммерсантлар, мутахассислар ва бошқа савдо-сотиқ доиралари бизнинг мамлакатимизга қилган сафарларидан фақат коммерсия мақсадларида фойдаланиш билан чекланмайдилар.

Ленинградга битта бетараф капиталистик мамлакатнинг савдо фирмаси вакили сифатида Олар деган кимса келган. Совет савдо ташкилотларининг ходимлари у бир илмий-тадқиқот институтининг ёш мутахассислари билан танишишга жуда интиланглигига эътибор қилишди. Кейинчалик маълум бўлишича, Олар мазкур илмий-тадқиқот институтининг кичик илмий ходими Петров билан танишди ва уни махфий тема юзасидан ўтказган тадқиқотлар натижаларини беришга кўндириб учун зўр бериб уринган.

1971 йили «Внешторгреклама» бирлашмаси билан музокаралар олиб бориш учун Совет Иттифоқига америкалик коммерсант Купер келди. Лекин Москвада уни рекламдан бошқа нарсалар кўпроқ қизиқтирди. Купер мамлакатимизда ўрнатилган тартиб-қондани менсимасдан, ўз ташаббуси билан, Москва ва Ленинграддаги бир қанча илмий-тадқиқот муассасаларини бориб кўрди, совет мутахассислари билан бўлган суҳбатда химиялик қилиб, ядро физикаси ва космик биология соҳасидаги тадқиқот ишларимизда қандай янгиликлар борлигини билиб олмоқчи бўлди. Тўғриси айтганда, мақсадига эришолмади.

Гарбдаги йирик саноат фирмаларининг биридан келган мутахассис Дойссер мамлакатимизнинг шарқий районларидан бирида узоқ вақт туриб қолди. Бу шахс муҳим саноат объектлари ва радар установакаларини сурбетларча, очикдан-очик фотосуратга ола бошлади. Разведка нуқтани назаридан қизиқиш туғдирган мутахассислар билан учрашганида улардан баъзиларини советларга қарши иш олиб боришга зўр бериб ундади.

Волга бўйидаги бир ёш шаҳарда қорхонага полиэтилен ишлаб чиқарадиган установакани ўрнатишда Гофман исмли ажнабий мутахассис иштирок этди. Дастлабки кезларда бу мутахассис ҳаддан ташқари дилкаш, совет халқига дўст бўлиб кўринди. Бироқ муайян вақт ўтгандан кейин Гофманнинг разведка учун ахборот тўплаёт-

гани аниқланди. У муҳим саноат объектлари, уларнинг ишлаб чиқариш қуввати, қандай маҳсулот ишлаб чиқариши, зенит ракеталари учириладиган старт майдончалари ва шу кабилар билан ниҳоят даражада қизиқди. Гофман жанговар техникани фоторасмга олаётганида қўлга тушди ва СССРдан чиқариб юборилди.

Қоғоз фабрикаси учун чет элдан сотиб олинган ускунани ўрнатиш юзасидан капиталистик мамлакатларнинг биридаги фирма билан тузилган шартномага мувофиқ, Совет Иттифоқига Ворсье деган буржуа мутахассиси келди. Ишга энди киришган пайтларида у мамлакатимизга ва халқимизга тўғри, самимий муносабатда бўлди. Лекин маълум вақтдан кейин советларга қарши қаратилган гаплар тарқата бошлади, совет граждaнларининг баъзиларини чет элга кетишга ундади, советларга қарши қаратилган адабиётлар тарқатди, жосуслик йўли билан ҳарбий объектлар тўғрисида маълумотлар тўплади.

Украинадаги химия комбинатида чет элдан сотиб олинган ускунани йиғиб ўрнатишда иштирок этган япон фирмасининг мутахассиси Тикахоси Харуо зўр бериб ҳарбий ва иқтисодий масалаларга тегишли ахборотлар тўплади. Шундай пожуя ҳаракатлари учун у СССРдан ҳайдаб юборилди.

Ғарб мамлакатларидан келган мутахассислар делегацияларининг аъзолари разведка йўли билан турли ахборотлар тўплаган ҳоллар ҳам бўлган. Масалан, капиталистик мамлакатларининг биридан СССРга келган темирйўлчи — мутахассислар делегациясининг аъзолари Москва, Ленинград, Рига, Киев, Луганск ва Ростов-Дон шаҳарларидаги темир йўл объектларини бориб кўрган вақтларида махфий разведка билан шуғулланганлар. Маълум бўлишича, бу делегация аъзолари СССРга жўнашдан олдин махсус тайёргарликдан ўтган, фото ва киноаппаратлар, ихчам магнитофонлар ҳамда разведка учун керак бўладиган бошқа техник воситалар билан таъминланган экан. Делегация аъзоларига объектлар

барвақт тақсимланиб, уларнинг ҳар бири ўзига «бирки-тилган» объект тўғрисида мумкин қадар кўпроқ маълумот тўплаши лозим бўлган.

Капиталистик давлатларнинг мамлакатимизда турли кўргазмалар ташкил этишдан мақсади ҳам шу, яъни импералистик разведкани қизиқтирадиган ахборотлар тўплашдир. Кўргазма ташкил этиш халқаро савдо, саноат ва илмий-техника алоқаларини кенгайтириш формаларидан бири бўлгани учун, мутахасссларнинг ҳамда совет жамоатчилиги кенг доирасининг эътиборини ўзига тортади. Капиталистик давлатлар томонидан ташкил этилган кўргазмаларнинг ходимлари орасида ҳамма вақт малакали разведкачилар ва жосуслар бўлади. Кимга ва қандай саволлар бериш кераклиги уларга олдиндан айтиб қўйилган бўлади, улар суҳбатни ўзларини қизиқтирадиган томонга буриб юборишга жуда уста, улар гўё самимий суҳбатлашаётгандек бўлиб, мутахасссларимиздан кўп нарсади, қандай илмий ва техника масалалари ҳал қилинаётганлигини, фаннинг ва техниканинг у ёки бу соҳаси қай даражада ривож топганлигини билиб олмоқчи бўлишади. Импералистик разведка, шундай қилиб, кўргазмалардан маълумот тўплаш мақсадидагина эмас, балки идеология соҳасида кўпуровчилик ишлари олиб бориш учун ҳам фойдаланади.

СССРда капиталистик мамлакатлар томонидан ташкил этилган кўргазмаларнинг бир қанчасида кўргазмага борган совет кишиларига анкета тўлғазиш таклиф этилган; анкетада мана бундай саволлар бор; фамилияси, исми, отасининг исми, ёши, ихтисоси (касби), илмий даражаси, унвони, ишлаш жойи, қизиқтирадиган илмий-техника масалалари ва ҳоказо. Бу саволларга кўпчиликдан жавоб олинса, шу жавобларга асосланиб, баъзи совет ташкилотларининг ва муассасаларининг қандай иш билан шуғулланаётганлиги, айрим корхоналарнинг қандай маҳсулот ишлаб чиқариши, айрим фан-техника тармоқларининг тараққиёт даражасини юзаки бўлса ҳам

аанализ қилиш мумкин. Масадан, СССР Фанлар академияси Сибирь бўлимининг Академиклар шаҳарчасида 1968—1969 йилларда Англия, Япония ва Франция томонидан ташкил этилган техника китоблари ва илмий ускуналар кўргазмасида, шунингдек Москвада ўтказилган Англия ва Ғарбий Германиянинг «Химия», «Қишлоқ хўжалик техникаси», «Оргтехника» кўргазмаларида шуидай анкета тўлғазилди таклиф этилди.

«АҚШ графикаси» кўргазмаси гидларидан айримлари кутилмаганда Ўрта Осиё районларидан бирида қандай ракета позициялари борлиги ва уларнинг қаерда жойлашганлиги билан қизиқиш қолди. Москвада ўтказилган Америка саноати кўргазмасининг ходими эса чет эллик меҳмонларни мамлакатимизда сайр қилдириш юзасидан белгиланган тартибни бузиб, ўзинча Горький областига боради ва у ердаги жуда муҳим корхона биносини ва унга олиб борадиган темир йўл тармоқларини расмга олаётган вақтида уни шу корхона ишчилари қўлга туширади.

Ленинградда ўтказилган Америка савдо-саноат кўргазмасининг иккита ходими тегишли рухсат олмасдан Украинанинг жанубий районларига боради. Чет элликлар учун ёпиқ ҳисобланган районга ўтиб олганларида уларни совет граждандарни қўлга туширади.

«АҚШ медицинаси» кўргазмасининг, яъни бундай қарашда ҳар қандай махфий ниятдан узоқ бўлиб кўрилган бу тармоқнинг икки ходими — Маннаскер билан Шительманининг ҳарбий характердаги маълумотлар тўплаш билан шуғулланганлиги далилларда исбот қилинди.

АҚШ, Англия, ГФР, Япония ва бошқа капиталистик мамлакатларнинг разведкалари денгиз савдо ва балиқчилик флотини кемаларни экипажининг баъзи аъзоларидан, мамлакатлар ўртасида қатнайдиغان поездларнинг айрим бригада аъзоларидан, халқаро ҳаво йўлида қатнайдиغان самолётларининг экипажи составига қўшилган айрим шахслардан СССРда жосуслик қилиш учун фойдала-

нади. Бу категориядаги чет элликлар Совет Иттифоқининг кўпгина йирик шаҳарларига мунтазам равишда бориб-келиш ва денгиз соҳилидаги, денгиз бўйи районларидаги, магистрал темир йўллар ҳамда асосий ҳаво йўллари яқинда муҳим объектларни мунтазам равишда ўрганиш имкониятига эга. Бу разведкачилар бутун куч-қувватини совет ҳарбий-денгиз портларининг қаердалиги ва техника билан қуролланиш даражаси, Совет Ҳарбий-Денгиз Флотининг кучи, қуроллари ва техникаси қаерда тўплаганлиги ҳақида, СССР территориал сувлари ва денгиздаги давлат чегарасининг қўриқланиш системаси, муҳим саноат, темир йўл ва бошқа объектлар тўғрисида, СССР территориясига яширин йўл билан ўтиш имкониятини билиб олиш мақсадида чет эллик денгизчиларнинг совет савдо портларида бўлиш режими ҳақида маълумот йиғиш ва тўплашга сарфламоқда. Чет эл кемалари экипажи айрим аъзоларининг бегона киши ҳужжати билан ёки бутунлай ҳужжатсиз совет соҳилига чиқиб олишига кўп марта лаб барҳам берилган.

Жосуслик билан қўлга тушган В. Альрихсинг айтишича, у штурман бўлиб ишлаган вақтидаёқ жосуслик қила бошлаган. У кемада Совет Иттифоқи портига келар экан, совет денгиз портларининг ҳолати ҳақида, соҳил яқинидаги сувнинг чуқурлиги, портларнинг қўриқланиш системаси тўғрисида, шунингдек СССР Ҳарбий-Денгиз Флотига тааллуқли кемалар, ҳарбий қисмларнинг жойлашиши, уларнинг шахсий состави ҳамда қуроллари тўғрисида маълумот тўплаган.

Япон балиқчилари ва Япония денгиз флоти денгизчилари орасидаги разведкачилар ва жосуслар Узоқ Шарқдаги совет портларида бўлганларида тўғридан-тўғри кузатиш йўли билангина эмас, балки техника воситалари (фото, киботехника, радиотехника ва электрон аппаратлар) ёрдамида ҳамда совет кишиларидан суриштириб, улар билан алоқа боғлаб ҳар хил ахборотлар тўплашга уринишади.

Империалистик разведканинг одатини яхши биламиз; шунинг учун, СССРнинг капиталистик мамлакатлар билан хизматга доир алоқаларни ривожлантиришидан, бундай алоқаларнинг кўп хиллигидан жосуслик соҳасидаги «мутахассислар» келгусида ҳам давлатимизга қарши қаратилган қўпуровчилик ишлари учун фойдаланишлари мумкинлиги бизни таажжублантирмайди. Бироқ мамлакатимизга Фарбдан иш билан келувчи ажибийларнинг кўпчилиги жосусликни маъқулламаяптилар ва улар тузилган шартномаларга мувофиқ ўз вазифаларини виждонан бажаришга уринмоқдалар.

«ЛИНКОЛЬН ОПЕРАЦИЯСИ» ВА БОШҚАЛАР

Илм-фан ҳозирги вақтда инсонлар ҳаётида борган сари каттароқ роль ўйнамоқда. Фан соҳасидаги алоқалар фаннинг ривожланиш суръатини ва характерини белгилаб берадиган жуда кўп факторлардан бири бўлиб, муҳим аҳамиятга эга. Муболағасиз айтish мумкинки, илмий-техника революцияси шароитида фаннинг турли тармоқларида олимлар ўртасида алоқа ўрнатиш фан ва техникани илгарн суриш учун туртки бўлади.

Америкалик машҳур олим Норберт Винер олимлар ўртасидаги алоқаларнинг илмий пжодиёт учун катта аҳамияти борлиги тўғрисида бундай деб ёзган:

«Мен гидрокли, доно одамлар билан барвақт танишганлигимдан гоят мамнунман, ҳолбуки мени бошқа алоқалар фан соҳасига мутлақо бошқа йўл билан етаклаши ҳам мумкин эди, бу ҳолда мен ҳар хил илмий алоқалар йўқлигидаё ношуд тентакка айланиб қолардим. Илмий алоқаларнинг нисбатан камлиги ҳалокатга олиб бормаган бўлса-да, ҳар ҳолда сезиларли даражада зиён етказган ҳоллар жуда кўп бўлган»¹.

¹ Н. Винер. Я — математик. М., «Наука», 1967, 344-бет.

Илм-фан соҳасидаги алоқалар фан соҳасида эришилган ютуқларни ва ихтироларни кенг ёйишга ёрдам беради. Улар эришилган ютуқларни танқидий таҳлил қилиш ишларини жонлантириб юборади, кўзда тутилаётган проблемалар ва тадқиқот йўналишларининг илмий жиҳатдан маъқуллатилишига имкон беради, олимларнинг бир-бирини илмий гипотезалар, назариялар, фактлар билан, шунингдек самарали тадқиқот усуллари ва методлари билан бойитишга йўл очиб беради.

Фан-техника тараққиёти юксак даражага кўтарилган Совет Иттифоқи сингари давлатда фан соҳасида мамлакат ичида самарали алоқалар ўрнатилган учун жуда катта имкониятлар бор, албатта. Бироқ Совет Иттифоқи илмий-техника соҳасидаги ҳамкорликни изчиллик билан кенгайтириб, социалистик мамлакатлардаги олимлар билангина эмас, балки капиталистик мамлакатларнинг олимлари билан ҳам алоқа боғламоқда. СССР Министрлар Советининг Раиси А. Н. Косигин ҚПСС XXIV съездида қилган докладада, илмий-техника соҳасидаги ҳамкорликни кенгайтириш янги беш йиллик топшириқларини муваффақиятли бажаришимизга ёрдам бермоғи лозим, деб таъкидлаган эди.

Империалистик давлатларнинг разведкалари олимларнинг алоқа боғлашга объектив натижаларидан ўз манфаатларни йўлида фойдаланишга ҳаракат қилмоқдалар. Шуниси ачинарлики, илмий-техника соҳасида фикр ва тажриба алмашиш мақсадида совет олимлари билан мунтазам равишда учрашиб турадиган баъзи олим ва мутахассисларни шу соҳадаги разведка ишларига тортиш амалда қўлланилмоқда.

Америка разведкаси жосуслик йўли билан маълумот тўплаш учун махсус операциялар ишлаб чиқмоқда. Шундай операциялардан бири «Линкольн операцияси» деб аталади; бу операция СССРнинг ракетасозлик соҳасидаги илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишлари ҳақида жосуслик йўли билан маълумот тўплаш

учун америкалик олимлардан фойдаланишни кўзда тутади.

Америка матбуотида босилиб чиққан кўпгина хабарларга қараганда, Марказий разведка бошқармаси (МРБ) Совет Иттифоқига юбориладиган делегация аъзоларини танлашда кўпинча иштирок этиб, ўз разведкачилари ва агентларини делегацияга қўшиб қўяр ва улар учун иш программаси тузиб берар экан; илмий-техника ишлари соҳасидаги разведкани қизиқтирадиган масалаларни аниқлаб берадиган саволлар жуда пухта ишлаб чиқилар экан.

Делегация составидаги олим ва мутахассисларнинг СССРга бориб келганлик тўғрисидаги ҳисобот бериш тартиби ҳам МРБ иштирокида ишлаб чиқилган. Ҳисоботда конкрет илмий масалалар тўғрисидаги ахборот мукаммал баён қилиниши, СССРдаги у ёки бу фан тармоғининг ривожланиш даражасини АҚШ даги шу фан тармоғига солиштириб уларга берилган қиёсий баҳо кўрсатилиши, СССРдаги фан ва техниканинг аҳволи тўғрисидаги маълумотлар, шунингдек совет жамоатчилигининг ҳаётига тааллуқли маълумотлар ёзилиши шарт қилиб қўйилган.

АҚШ Фанлар миллий академияси қошидаги СССР ва Шарқий Европа мамлакатлари масалалари бўйича комитет ҳатто бу тўғрида қўлланма чиқарган. Қўлланмада, жумладан, бундай дейилади: «Тажриба алмашиш мақсадида СССРга бориб келган ҳар бир олим чет эл бўлимига ҳисобот топиши лозим, унинг ҳисоботи фойдали ахборот манбаи бўлиб ҳисобланади... Олим мазкур мамлакатнинг қаерларида бўлганлигини, қайси институтларга борганлигини, бу институтларнинг адресларини, бўлимларининг рўйхатини, институтларда ишловчи олимларнинг номларини, шунингдек институтларда олиб борилаётган ишларнинг таърифини ва уларга берилган баҳонни хронологик тартибда ҳисобда кўрсатиши керак». Қўлланмага мувофиқ, етакчи совет мутахас-

ислари билан бўлган учрашувлар ҳисоботда алоҳида кўрсатиб ўтилган лозим.

Ҳар йили Совет Иттифоқига капиталистик мамлакатлардан юзлаб олимлар ва мутахассислар делегациялари келади. Бу делегация аъзоларининг ҳар бирини потенциал разведкачи деб қараш ақлсизлик бўлур эди, албатта. Лекин шунинг эсдан чиқармаслик керакки, келган олимлар ва мутахассислар орасида муҳим масалаларга тааллуқли илмий ишлар ва лойиҳалар ҳақидаги яширин ахборотларини билиб олишга уринувчи шахслар ҳам бўлиши мумкин.

Масалан, Совет Иттифоқига илмий ахборот алмашиш учун келган америкалик олим Стивин баъзи совет олимлари билан учрашганида улардан ўзи учун керакли маълумотларни билиб олишга уринади. Стивин усталик билан иш қилади. Насл-насабининг руслигига таяниб у ҳақдаги маълумотга муносабатдалигини, бизнинг «ватандошимиз» эканлигини таъкидлайди. Шу йўл билан у баъзи олимларни ўзига ишонтириб, ажнабийларга рухсат этилмайдиган айрим илмий муассасаларга бориш учун рухсат олишга муяссар бўлади.

Бундан уч йил муқаддам Ўрта Осиёдаги совет республикаларига америкалик ўсимликшунос олимлар келади. Шу олимлардан иккитасининг юриш-туриши қандайдир шубҳали кўринади. «Районнинг ўсимликлар дунёсини ўрганш» баҳонаси билан бу икки шахс муҳим ҳарбий объектлар жойлашган ерга бормоқчи бўлишади. Бундан ташқари, улар СССР Ўрта Осиё қисмининг йирик масштаби харитасини зўр бериб ахтаришарди.

Мамлакатимизга олим сифатида келган разведкачилар хусусан халқаро илмий конференцияларда, конгрессларда, симпозиумларда, кенгашларда турли ахборотлар олишга жон-жаҳдлари билан ҳаракат қиладилар. Чунки бундай илмий анжуманлар нисбатан тор соҳадаги масалаларга бағишланган бўлиб, унга фаннинг у ёки бу тармоғига алоқаси бўлган юқори малакали мутахассис-

ларгина йиғилади. Бундай конференция ва симпозиумларга капиталистик мамлакатлардан келувчи олимлар анжуманда ўзини қандай тутиши кераклиги ва қандай саволлар бериши лозимлиги тўғрисида кўпинча махсус ташкилотлардан йўл-йўриқ олган бўлади. Шу саволларнинг жавобидан разведкани қизиқтирадиган масала тўғрисида умумий тасаввур ҳосил қилиш мумкин.

Москвада гидродинамика бўйича ўтказилган халқаро илмий конгрессда ажнабий делегатлардан бири мудофаа аҳамиятига эга бўлган баъзи бир масалаларнинг СССР да қай даражада ҳал қилинганлигини, яъни қандай аҳволда эканлигини билншга кўп уринди. Москвада кристаллографларнинг халқаро илмий конгресси ўтказилган вақтда ҳам голландиялик вакил баъзи нарсаларни билиб олишга жон-жаҳди билан ҳаракат қилди. Жуда саҳийлик қилиб сувенирлар улашди, баъзи олимларимиз билан дўстлашиб олмоқчи бўлди. Унинг кўзлаган мақсади СССРда фаннинг шу тармоғига алоқадор бўлган энг муҳим ва перспектив масалалар устида ишлаётган олимларни шу соҳадаги тадқиқот ишлари олиб борилаётган институт ва лабораторияларнинг қасрдалигини улардан билиб олиш эди.

Шундай фактлар ҳам бўлганки, халқаро илмий конференцияларнинг ишида қатнашган америкалик «олимлар» махсус суҳбатларни ёзиб олиш учун кийини тағида ихчам магнитофон олиб юришган.

Империалистик мамлакатларнинг разведкалари СССРга консультант сифатида юбориладиган олимларни, шахсий кишилар ва туристларни ўз тоншириқларини бажаришга жон деб жалб этади. Туристлар мамлакатимизга биронта совет ташкилотининг таклифи билан эмас, балки ўзлари келишадн; шунга қарамай, улар илмий ташкилотларга боришга, совет олимларни ва мутахассислари билан шахсан танишишга ҳаракат қилдилар. Тан олиш керакки, баъзан бунинг уддасидан чиқадилар ҳам.

Кейнер исмли америкалик олим Совет Иттифоқиға турист сифатида келади ва дарҳол совет олимлари ҳузурига ташриф буюради (у бу олимлар билан АҚШда учрашганида танишиб қолган экан). Кейнер бу ғайри расмий учрашув вақтида ўз танишларига мушоаффа масалаларига боғлиқ тадқиқот ва конструкторлик ишлари тўғрисида саволлар беради, суҳбатни ёзиб олади. Ҳаддан ташқари қизиқувчи туристга нисбатан тегишли чоралар кўришга тўғри келди.

Шуни айтиш керакки, империалистик разведканинг кўрсатмасига мувофиқ иш кўраётган буржуа олимларининг совет олимлари билан бўлган учрашувлардан бир томоплама фойда олишга уриниши кўзга яққол ташланиб туради. Улар ўз ишлари, ҳатто умумий характердаги масалалар ҳақида ҳам жуда кам ва истаристмас гапириб: «Бу фирманинг сирин» ёки «Бу томопламни Пентагон махфиялаштирган» деб қўя қолишади. Бироқ ўзлари совет олимларининг тадқиқот ишлари билан ҳаддан ташқари қизиқишади.

Соф виждонли, жиддий олимлар СССРга қарши жосуслик қилиш тўғрисидаги ҳар қандай таклифларни, одатда газаб билан рад этадилар. Улар ҳозирги замон империализмининг ички реакцион сифати билан ташқи агрессия сифатини ўтказишда разведкачи ташкилотлар қандай роль ўйнаётганлигини жуда яхши билишади. Бироқ умуман буржуа эиеллилари ичида бўлганидек, булар орасида антикоммунизм, реакция ва ирқчиллик тарафдорлари ҳамда мушофиқлар, ички юзламачилар ҳам борки, улар илм-фан намояндалари ниқоби остида жосуслик қилишдан бош тортмайдилар, бу эса уларнинг социализмга ва унинг асосий таянчи — Совет давлатига қарши курашиш методларидан биридир.

«Советолог ва кремленолог» деб аталувчи сохта олимларнинг пайдо бўлиши ҳозирги замон империализмининг ёмон оқибати бўлиб, буржуа фанининг кризисга учраганлигидан, тубдан бузилаётганлигидан далолат

беради; бу сохта олимларнинг сиёсат соҳасидаги жосуслик маълумотларига кўп жиҳатдан асосланган тадқиқотлари бутунлай СССРга қарши қўпоровчилик ишлари елиб боришга қаратилгандир.

Кейинги йилларда мамлакатимизга ана шундай сохта олимлар, яъни «рус ишлари бўйича мутахассислар» тез-тез келадиган бўлиб қолди. Улар совет граждандарига хилма-хил саволлар бериш ҳамда махсус анкеталар тарқатиш йўли билан ўзларини социологик тадқиқотлар ўтказётган қилиб кўрсатишга ҳамда шу тарзда жосуслик маълумотлари тўплашга уринмоқдалар.

Империалистик давлатларнинг разведкалари мамлакатимизга узоқ муддатга стажёр, аспирант ва студент бўлиб келадиганлардан баъзиларини жосуслик ишига тортмоқдалар.

Ажнабийларнинг шу топфасдан бўлган разведкачилар ва жосуслар бевосита илмий-техника разведкаси соҳасидаги топшириқларни ҳам, шунингдек бошқа соҳадаги топшириқларни ҳам бажармоқдалар, масалан, бошқаларни жосусликка тортиш иши билан шугулланмоқдалар.

Биринчи ҳолда стажёр, аспирант учун СССРда бўлш программаси ишлаб чиқилади; бу программада унинг разведкани қизиқтирадиган масалалар билан мумкин қадар кўпроқ танишиши кўзда тутилгандир. Америкалик Уорт Москвадаги тадқиқот институтларидан бирига стажировкага, яъни тажриба орттиришга келади; унинг ўз илмий иши юзасидан тузган программаси жуда кенг бўлиб, фаннинг кўпгина тармоқларига тааллуқли масалаларни ўз ичига олган, бу программа қабул қилиниб, илмий иш шу асосда олиб борилгандами, ў давлат ерларини ўз ичига олган кўпгина маълумотларни қўлга киритган бўлур эди.

Бошқа ҳолларда стажёрнинг иш программасида ёки аспирантнинг ўқув программасида жуда кўп илмий муассасалар ва ташкилотлар билан танишиш, шунингдек

уларнинг илмий темаларига кўпинча ҳеч қандай алоқаси бўлмаган масалаларни ўрганиш кўзда тутилган бўлади. Масалан, Англиядан СССРга рус адабиёти тарихини ўрганиш учун келган стажёр Бекер вақтининг кўпроқ қисминн адабиётга эмас, балки совет ёшларини йўлдан уришга сарфлади, ахлоқсиз, мафкураси бузуқ шахсларни ўз тузоғига илантиришга ҳаракат қилди, шақсадига эришган бўлса, у бундайлардан совет воқелиги тўғрисида ғаразли спёсий ахборот олган бўлуру эди.

1967/68 ўқув йилида СССР Фанлар академияси билан АҚШ Миллий академияси ўртасида илмий ахборот алмашув бўйича Иллинойс университетининг физика профессори Кларк Робинсон мамлакатимизда стажировкада бўлди. Стажировка вақтида Робинсон ёш совет олими Викторов билан дўстлашди, унинг хулқ-атворини, иншалар билан қизиқишини, нималарни ёқтиришини, хуш кўришини, оилавий аҳволини обдан билиб олди; кейин Викторовни Америка элчихонаси маданият бўлимининг ходими Вернер билан учраштирди; Вернер эса ундан Америка жосуси тайёрлашга кўп уринди.

Америкалик стажёрлардан Стефан Саломон — Индиана штатидаги университетининг физика лабораторияси илмий ходими ва Энтони Трома — Стенфорд университетининг математика профессорининг ассисенти ҳам ёш олимни йўлдан уришга ҳаракат қилишди. Улар Викторовни АҚШ элчихонасининг маслаҳатчиси Рассел билан учраштирди.

Викторов тегишли совет органларига ёзган аризасида бу «стажёрлар» ва уларнинг раҳбарлари, яъни америка элчихонаси разведкачи дипломатлари фаолиятининг батафсил таърифлаб беради. Унинг бу аризаси «Литературная газета»сида «Жаноб Рассел ва бошқалар» деган сарлавҳада босилиб чиқди. Мана шу аризаниннг мазмуни:

Мамлакатимизга илмий ахборот алмашиш бўйича келган америкалик физик-олим Робинсон 1968 йилнинг

бошида мени АҚШ нинг Москвадаги элчихонаси дипломати жаноб Вернер билан таништирди,— деб ёзди Викторов.— Робинсон бу дипломат Совет Иттифоқига яқинда келганлигини ва мамлакатимизни яхшироқ тушуниб олишга ҳамда рус тилини тузукроқ ўрганишга ёрдам бера оладиган киши билан танишмоқчи бўлаётганлигини айтиб, мендан у билан танишишга розилик олиш учун кўп уринди.

Аввал бошда суҳбатларимиз танишиш, билим орттириш тарзида ўтди: жаноб Вернер бизнинг мамлакатимиз билан қизиқди, мен эса, ўз навбатида Қўшма Штатлардаги ҳаёт билан қизиқдим, тил ўрганиш жиҳатидан бу суҳбатлар иккаламизга ҳам бирмунча фойда берди. Дипломат сертакаллуф бўлиб чиқди, илмий ишми учун материал тўплашда қийналаётганлигимни билиб, АҚШ дан зарур китобларни олдиришда менга ёрдам беражанини айтди. Кейинчалик бу доимий тус олди.

Бора-бора суҳбатларимизда сиёсий масалалар ҳам кўзготила бошланди. Мен суҳбатдошларимнинг турли мулоҳаза ва фикрларидан уларнинг мамлакатимизга душманлик муносабатида эканлигини тушуниб олдим. Менинг айрим танқидий гапларимни улар, афтидан, қандайдир бир алоҳида нуқтаи назарим деб ўйлаган бўлсалар керак.

Жаноб Вернер маданият бўлимида ишлар ва элчихонанинг кутубхонаси унинг ихтиёрида эди. У менга илмий темага тааллуқли китоблар билан бирга, АҚШ да рус тилида нашр этилган бошқа бир қанча китобларни ҳам берди. Мазкур китобларни ўқиганимдан кейин бу жанобнинг кўзлаётган мақсади менга равшан бўлди-қўйди — китобларда мамлакатимиз ва коммунизм тўғрисида, юмшоқ қилиб айтганда, анча бёмани, ёмон сўзлар ёзилган эди.

Жаноб Вернер билан бўлган шундай учрашувларнинг бирида суҳбатимиз ниҳоят даражада «жиддийлашиб» кетаётганлигини сездим. Менинг фикрим, танишларим-

нинг ва ҳамкасбларимнинг бир қанча халқаро ва ички сиёсий воқеалар тўғрисидаги фикрлари уни шухоят даражада қизиқтирарди.

Польшага командировкага жўнашим олдидан жаноб Вернер билан бўлган суҳбат менинг янада кўпроқ хушёрлигимни оширди. Вернер менга польшалик зиёлиларнинг кайфиятига алоҳида эътибор беришни, мамлакатнинг турли районларидаги вазиятга баҳо беришни ва ўз кузатишларимни АҚШ нинг Варшавадаги элчихонаси ходимига, унинг яқин танишига, гапириб беришимни тавсия этди. Жаноб Вернер тавсия этган ишларнинг биронтаси билан ҳам шуғулланмадим. Августда тўсатдан зиёфатга таклифнома олдим, зиёфатни АҚШ элчихонаси халқаро конференцияда қатнашган америкалик олимлар делегацияси шарафига уюштирган экан. Зиёфатга келганимга атиги ўн минут бўлган эди, америкалик бир олим билан гаплашиб турганимда кимдир орқадан келиб мени қўлтиқлади: ўрта бўйли, тўладан келган, очиқ юзли, шох кўзойнак тақиб олган, рус тилини аъло даражада биладиган бу киши мен билан танишиб, ўзининг АҚШ элчихонаси ходими Рассел эканлигини айтди. Суҳбатдошим Расселни кўриб хижолат бўлди ва кечирим сўраб, тезда ёшмиздан кетиб қолди.

Унинг бизни ёлғиз қолдирishi Расселга маъқул тушди; Рассел бу учрашувни орзиқиб кутганлигини, мени Америка элчихонасининг яқин дўсти деб билишини, мен учун ажойиб китоблар тайёрлаб қўйганлигини ва баъзи бир муҳим масалаларни ҳал қилиб олиш учун яқин ўртада учрашувимиз зарурлигини айтди. Менинг АҚШ элчихонаси биносига кинофильм кўриш учун келишим қулай бўлармикин, келганим тақдирда бу ерда «ўзгалар»нинг диққатини жалб этмай, бемалол суҳбатлашиш мумкин бўларди, деб, менинг шу тўғридаги фикримни билмоқчи бўлди. Лекин довдираб қолганлигимни кўриб, бу масала ҳақида бош қотирмаслигимни илтимос қилди ва бундай учрашув йўлини ўзи топажанини айтди. Жа-

ноб Рассел менинг тўғримида аниқ маълумотларга эга экан, унинг оилам ва илмий ишим тўғрисидаги баъзи мулоҳазаларидан шуни тушуниб олдим.

Шундан бир ярим-икки ой ўтгандан кейин, институтимизда ташкил этилган кечаларнинг бирида чекиш хонасига кетаётганимда икки киши менга етиб олди; булардан бири америкалик стажёр-физик Саломон эканлигини илгаридан билардим, лекин иккинчиси унинг ватандоши — математика институтининг ходими Тромба эканлигини кейин билдим. Улар мени туалетхонага олиб киришди, Тромба хонани тезгина кўздан кечириб, бегоналар кириб қолмаслиги учун эшик олдида туриб олди, Саломон эса бундай эҳтиёткорлик учун кечирим сўрагач, жаноб Расселнинг саломийи топишмоқчилигини, мени унуттирмаганин ва яқин кунларда Америка элчихонасига мени таклиф қилишмоқчи эканликларини ва албатта боришим кераклигини айтди. Кўп ўтмай, мени АҚШ элчихонасига зиёфатга таклиф этишди. Таклифномада жаноб Рассел билан унинг рафиқаси Рассел хоним оилавий тантана муносабати билан мени коктейль ичишга таклиф этаётганлиги ёзилган эди. Мени Рассел хоним кутиб олиб меҳмонхонага бошлаб кирди, у ерда мени жаноб Расселнинг ўзи кучоқ очиб кутиб олди. Салгина кечикиб келган бўлсам ҳам, ўзимдан бошқа меҳмонни кўрмадим, тааж-жубланганимни сезди шекилли, жаноб Рассел мени қучоқлаб, деди: «Жаноб Викторов бу менинг кичкинагина ҳўйлам. Бугун сиз менинг яккаю ягона меҳмонимсиз. Учрашув учун шароит тугдираман деб ваъда бергандим сизга, бегоналар дўстона суҳбатимизга халақит берган бўларди».

Жаноб Расселнинг узоқ давом этган бу суҳбатда айтган гапларини бирма-бир сўзлаб беришнинг ҳожати йўқ. Мен фақат асосий гапларгагина тўхтаб ўтаман.

Суҳбатимиз бошида жаноб Рассел 30—40 минут вақтини менга нима учун АҚШ фойдасига ишлаш таклиф қилинаётганлигини асослаб беришга сарфлади.

Ниҳоят, улар билан ҳамкорлик қилишга «розилик» бердим ва суҳбат шу билан тугаса керак деб ўйладим, чунки шартлашганимиздан кейин қадаҳ кўтардик. Жаноб Рассел бизнинг таниш эканлигимиз сир тутилиши зарурлигини ва у билан, барча эҳтиёт чораларини кўрган ҳолда, кимлар орқали боғланиш кераклигини айтди. Мабодо жаноб Расселни зудлик билан кўришни истаганимда АҚШ элчихонасидан бошқа ерда яшайдиган америкалик икки дипломатга қўнғироқ қилишим лозимлигини айтиб, менга уларнинг квартира телефонлари номерини берди.

Жаноб Рассел улар билан гаплашганимда ўз фамилиясини тилга олишга ҳаққим йўқлигини ва ўзимни СССРга келган америкалик олим, дипломат Том Грег деб танитишни зарурлигини айтди, чунки мен инглиз тилида яхши гапирардим.

Кейин Рассел менга биринчи топшириқни тушунтирди. Уни фан-техника соҳасида ахборотлар алмашиш ва халқаро конференцияларда қатнашиш учун АҚШга борадиган совет олимлари, менинг ҳамкасбларим тўғрисидаги ҳар қандай тафсилотлар қизиқтирар эди. Жаноб Рассел навбатдаги учрашувга бу кишилар тўғрисида тўла маълумот олиб келишимни илтимос қилди.

Жаноб Рассел СССРда ўтказилаётган муҳим илмий-техника тадқиқотлари тўғрисидаги маълумотлар ҳам, ҳарбий заводлар ишлаб чиқараётган маҳсулотлар ҳам уни қизиқтиришини айтди, лекин бундай маълумотлар тўплаш билан махсус шугулланишим шарт эмаслиги, «осонликча» билиш мумкин бўлганлар тўғрисидаги ахборотларнинг ўзи кифоя қилшини айтди.

Жаноб Рассел суҳбатимиз чўзилиб кетганлиги шубҳа туғдириши мумкинлигини айтиб, мени хавфсизлик учун элчихонадан ўз автомобилида олиб чиқиб кетишни таклиф этди. Биз ҳовлига чиқдик, у машинанинг орқа эшигини очди ва кечирим сўраб, ўриндиққа ётиб олишимни

илтимос қилди, кейин устимни плашч билан бекитди. У элчихонадан машинани жуда тез ҳайдаб чиқди, Пушкин майдонида мени машинадан туширди-да, хайрлашмасдан тезда жўнаб қолди.

Мўлжалланган навбатдаги учрашувимизда жаноб Расселга гўё мудофаа маҳсулотлари ишлаб чиқарадиган бир қанча заводлар ҳақида махсус тайёрланган ахборотларни топширдим. У менга диққат билан қулоқ солди, саволлар бериб, баъзи нарсаларни аниқлади, кейин уларнинг ҳаммасини бирма-бир ёзиб олди. У техника соҳасидаги мутахассис бўлмаганлигидан шундай қилган бўлса керак. Сўнгра жаноб Рассел Совет олимлари тўғрисида характеристика тайёрлаш ишининг қандай бораётганлигини суриштирди. Мен америкаликлар совет олимлари тўғрисидаги бундай маълумотларни ҳеч қачон ололмасликларини атайин айтдим, чунки бу жуда сермашаққат иш эканлигини, бунинг учун одамлар билан учрашишим зарурлигини, бунга эса камида ярим йил вақт кетишини тушунтирдим. Жаноб Рассел бунинг дарқақиқат машаққатли иш эканлигини тан олди, лекин бу ишни яқин икки ой ичида ниҳоясига етказиш зарурлигини айтди.

Жаноб Рассел отпускага кетишини, шунинг учун унга тегишли зарур маълумотларни СССРда ташкил этилган «АҚШ халқ маорифи» кўрғазмаси, раҳбарларидан бирига топширишимни илтимос қилди, бу кишини шахсан огоҳлантириб қўйганлигини ҳамда бу америкалик Расселнинг ўзи сингари ишончли одам эканлигини таъкидлади.

Бундан кейинги суҳбатимиз мазмуни мен кутгандагидан бошқача бўлиб чиқди. Жаноб Рассел Совет Иттифоқида ишлаш жуда қийин эканлигини (жосуслар учун қийин бўлса керак деб тушундим), мушкул аҳволга тушиб қолиш мумкинлигини айтди, шу туфайли мен оилам билан АҚШга кетгудек бўлсам, у ва бошлиқлари бизни бажонидил қабул қилишларини ва ҳозирданоқ бу бо-

рада баъзи бир тайёргарлик ишлари олиб борилаётган-
лигини англатди».

Бундай баёнотга изоҳнинг ҳожати йўқ.

ТУРИСТЛАР ОРАСИДА

— Сизнинг улуғ мамлакатингизга боришни, унинг ажойиб ютуқларини ўз кўзимиз билан кўришни кўп йиллардан буён орзу қилардик. Биз Москва, Ленинград, Киев, Волгоград, Брест, Тбилиси, Боку, Тошкент, Братск, Владивостокда ва бундан бошқа кўпгина шаҳар ва қишлоқларда бўлишни, совет кишилари билан танишишни ва дўстлашишни истаймиз.

Дунёнинг турли томонидан СССРга группа билан ва якка ўзлари келаётган туристларнинг кўпчилиги шундай дейди.

Мамлакатимиз ҳаёти билан танишишни истеганларнинг ҳаммасига совет халқи очик юз билан эшигини келиб очиб қўяди ва туристларнинг саёҳати кўнгилли ўтиши, наф келтириши учун қўлидан келганини аямайди. Совет Иттифоқининг кўпгина шаҳарларида кейинги йилларда янгидан-янги меҳмонхоналар, пансионатлар, кемпинглар, туристик базалари, рестороанлар ва кафелар қурилдики, буларнинг ҳаммаси юз миңглаб туристларга хизмат кўрсатади.

СССРга келувчи туристлар сони йилдан-йилга кўпайиб, ҳозирнинг ўзида қарийб миллион кишига етди. Бунинг боиси — Октябрь Ватанининг жуда зўр жозибадор кучга эгаллигидир. Буржуа матбуоти, радио ва телевиденисининг советларга қарши қаратилган тарғиботини пинсид қилмасдан, баъзи бир чет эл антисовет, айниқса сионистик ташкилотларнинг дўқиға ва қўрқитувига қарамасдан, буржуа жамиятнинг ҳамма табақа вакиллари Совет Иттифоқига келмоқда.

Туризм туфайли бизнинг чет эллик дўстларимиз тобора кўпаймоқда. Улар СССРга келиб, унинг ҳар бир

соҳада жуда катта муваффақиятларга эришганлигини ўз кўзлари билан кўрмоқдалар, уларни халқимизнинг тинчликсеварлиги ва хайрихоҳлиги, меҳмондўстлиги ва ҳушмуомалалиги, меҳмонларга бўлган чуқур ҳурмати жалб қилмоқда. Капиталистик мамлакатларнинг ҳатто буржуа тарғиботи томонидан қўрқитилган ва социализм тўғрисида нотўғри тасаввурга эга бўлган граждандлари ҳам мамлакатимизни кўриб кетганларидан кейин кўпинча ўзларининг социализм тўғрисидаги, Коммунистик партия ва Совет ҳукуматининг сиёсати ҳақидаги фикрларини ўзгартирмоқдалар.

Шубҳасизки, туристларнинг кўнчилиги мамлакатимизга яхши ният билан келишади ва мамлакатимиздан дўст бўлиб кетишади. Лекин ҳар замон-ҳар замонда разведкачи, жосус, эмиссар ҳам мамлакатимизга турист сифатида келиб қолади.

Америкадаги реакцион газеталардан бири оммавий туризм вужудга келтираётган имкониятларга баҳо бериб, бундан бир неча йил муқаддам бундай деб ёзган эди: «Қўшма Штатлар шундай бир континентлараро қурол кашф этдики, бу ядро қуроли ҳам, баллистик қурол ҳам эмас, бу — америкалик туристдир». Ушандан бери СССРга турист сифатида келган қанчадан-қанча жосуслар ва идеологик диверсантлар муваффақиятсизликка учради. Совет ҳукумати туризмдан жосуслик мақсадларида фойдаланиш йўли қўйиб бўлмайдиган ҳол эканлиги ҳақида баъзи капиталистик мамлакатларнинг ҳукуматларини расмий равишда огоҳлантирди. Шунга қарамасдан, айрим капиталистик мамлакатлардаги разведкалар ўзларининг СССРга ва бошқа социалистик мамлакатларга қарши қаратилган қўпоровчилик фаолиятида туристлардан фойдаланмоқдалар.

Қушлардан бир кун Москвага Кристиан Чарльз Роберт исмли америкалик турист ташриф буюрди. У совет пойтахти билан юзаки танишди-да Озарбайжоннинг кўркам жойларини томоша қилиш мақсаднда Бокуга жў-

наб кетди. Бу ерда Кристнер рус тилини яхши билишини баҳона қилиб, таржимон-гид ёрдамидан воз кечди ва шаҳарни ҳамроҳларсиз, якка ўзи кезди, кўп жойларни фоторасмга олди, совет кишилари билан учрашди. Бу ерда унинг sanoat объектлари ва ҳарбий қисмлар билан ҳаддан ташқари қизиқаётганлиги пайқаб қолинди.

Кристнер Бокудан Волгоградга жўнади. Маълум бўлшича, у йўлда кетаётган ҳам вақтини бекор ўтказмабди. Вагон деразаларидан айрим объектларни ва ўзининг эътиборини жалб қилган нарсаларнинг ҳаммасини расмга олибди.

Лекин Волгоградда Кристнер муваффақиятсизликка учради: у валютачи-спекулянтга дуч келади, иккаласи тезда тил топишади; Кристнер унга чет эл пудини сотмоқчи бўлади; айни битим пайтида ҳар иккаласи қўлга тушади. Тингтов вақтида валютачининг ёнидан шундай келтирилган суммада америка долларини ва совет пули топиб олинди ва мусодара қилинади, «турист» Кристнернинг ёшидан икки дона фотоаппарат, қўйин дафтари, кийим ичидан боғланадиган камар, унинг ичидан эса турли маълумотлар ёзилган қоғозлар, шунингдек объектлар расмга олинган плёнкали кассеталар топилади. Текшириб кўрилса, плёнкага ҳарбий ва бошқа муҳим объектларнинг расми олинган ва қоғозларга жосуслик йўли билан тўпланган маълумотлар ёзилган экан.

Тожикистоннинг Вахш водийсига пахтачилик мутахассисларидан ташкил топган бир гуруҳ америкалик туристлар келишади. Тожикистонлик пахтакорлар ҳамкасбларини меҳмондўстлик билан кутиб олишар экан, улар орасида пахтанинг қандай етиштирилишини тузуккина тасаввур қилолмайдиган «мутахассислар» ҳам борлигига эътибор беришади. Бундайларнинг делегация составига нима учун киритилганлиги тезда аён бўлади: шундай туристлардан бирининг пахтазор ўрнига мудофаа аҳамиятига эга бўлган баъзи объектларни фоторасмга олаётганлиги пайқаб қолинди.

Баъзи туристлар олдиндан пухта ўйлаб, яхши ташкил этилган махсус жосуслик операцияларини ўтказиш учун мамлакатимизга келишади.

Ғарбдаги капиталистик мамлакатлардан бирига СССРдан кўчиб кетган Антон Петровски жойлашиб олди. Бу шахс ва унинг оиласи — хотини, иккита ёш боласи ва онаси — бошқа мамлакатлардан шу ерга кўчиб келган оилалардан ўзининг очкўзлиги, бойиш ва давлат орттириш истаги билангина ажралиб турмаса, булар ўртасида бошқа сезиларли фарқ йўқ эди. Петровскининг ҳирслигини бу ердагилар ҳам сезиб олишди. Ана шу нафси бузуқлиги уни ахири балога йўлиқтирди.

Петровски ўзига диққатни жалб этди. Қандайдир бир жаноб у билан тез-тез учрашадиган бўлиб қолди, унинг ўтмиши, оиласи, СССРдаги қариндош-уруғлари, даромади, келгусидаги режалари ва бошқалар ҳақида суриштира бошлади. Кейинчалик эса унга тўғридан-тўғри жосусликни таклиф этди. Жосуслик қандай фойда келтиришини Петровски дарров фаҳмай қолмади; жосуслик билан шуғулланишга розилик бергани учунгина унга бир йўла жуда катта пул тегишини ва кейинчалик разведка ҳар ой унга пул тўлаб туришини билгач, Петровски таклифга кўнди қўйди.

Орадан яна бир қанча вақт ўтди, шу ўтган давр ичидан мазкур шахс Петровски билан мунтазам равишда учрашиб турди, унга жосуслик йўли билан ахборот тўплаш методларини, шифрларни ва рамз билан махфий хат ёзишни ўргатди. Бу янги жосусга унинг бажарадиган вазифаси ҳам секин-аста маълум қилинди. Разведкага мамлакатимизнинг ғарбий районларидаги совет қўшинлари ҳақидаги баъзи бир маълумотлар зарур эди. Баъзи маълумотларни Петровскининг ўзи СССРга автотурист сифатида бориб тўплаши лозим эди. Белгиланган программани амалга оширишни Петровскининг СССРда яшовчи акасига топшириш мўлжалланди, чунки Петровски уни жосусликка тортиши лозим эди.

Разведка Петровскига акасининг характеридаги бўш томонлардан, қариндошлик туйғуларидан фойдаланиш йўлларини ўргатди ва акасини махфий иш тутишга, шифр, махфий ёзув ва шу кабилардан фойдаланишга қандай ўргатиш кераклигини ҳам кўрсатди.

Петровскига СССРга ёлғиз ўзи бормай, каминр онаси ва СССРда қариндош-уруғлари кўп бўлган яна битта кекса аёл билан бирга боришни маслаҳат кўришди. Бундан кўзланган мақсад — жосуслик хуружига қариндош-уруғни зиёрат қилиш ниятида ўтказилаётган саёҳат тусини беришдир. Разведка Петровскига жуда эҳтиёт бўлишни, Совет ҳокимиятининг эътиборини жалб этмасликни, кўрсатилган маршрутдан четга чиқмасликни, тартиб-қоидаларни бузмасликни, ўзи билан фотоаппарат, бинокль ва шу кабиларни олмасликни насиҳат қилди.

Август ойи эди. Петровскининг автомашинаси Брест чегараси контроль-пропуски пунктига етиб келди. Жосустуристини ва унинг ҳамроҳларини бошқа кўпгина ажнабий туристлар сингари кутиб олишди. Зарур расмиятчиликлар адо этилгандан кейин улар Минск шаҳрига жўнаб кетишди.

Жосус хўжайинлари чизган режа бўйича иш бошладди. Петровски ўз ҳамроҳлари билан кемпингда тўхташди. Эртасигаёқ қариндош-уруғлар ва ошналар билан биринчи бор учрашилди. Учрашув кетидан учрашув бўлаверди. Петровски кўндан бери кўрмаган одамлари билан суҳбатлашар экан, оддий гапларни жуда эҳтёткорлик билан шундай бурдики, бу гаплардан уларнинг совет воқелигига муносабатини билиб олиш мумкин эди. Сўз орасида у совет қўшинларининг дислокацияси, алоҳида муҳим объектларнинг қаерда жойлашганлиги билан ҳам қизиб қўйди. У гўё сайр қилаётгандек, Минск шаҳрини бир неча бор айланди ва унинг яқинидаги шаҳарларга бориб келди. Петровски айниқса ўзининг акаси билан кўп ва юзма-юз учрашди. У билан гаплашар экан, разведка йўли билан материал тўплаш кераклигини очиқ-

дан-очиқ англатди. Акаси аввал бошда кўнмади, касатлигини баҳона қилди, лекин, ахири, ён берди. Петровски акасига сўнгги кўрсатмаларни бериб, узоқ ва яқин қариндошлари билан хайрлашди ва қайтганидан кейин кўлига катта пул тушишидан ҳузурланиб йўлга отланди.

Лекин унинг орзуси рўёбга чиқмади. Топшириқни астойдил бажараман деб ҳовлиқиши ва шилқимлиги шубҳа туғдирганлигини Петровскининг ўзи ҳам билмай қолди. Чегара контроль-пропуски пунктида текшириш вақтида Петровскининг машинасида унн бадном қилувчи ҳужжат топилди. Жосусни фош қилиш ана шундан бошланди.

Кейин ҳамма иш ўз тартиби билан борди: Петровскининг қамоққа олиниши, бўйнига қўйилган айбни ва ҳатто аниқ далилларни, шу жумладан акасининг гувоҳлик бериб айтганларини инкор этишга уринишларининг муваффақиятсизликка учраши; кейин айбини қисман тан олпиши; сўнгра тўла эътироф этиши ва чин юракдан тавба қилиши; граждандлигини қабул қилган мамлакат элчихонасининг вакиллари билан учрашиши; совет халқига қарши душманлик қилганлиги учун афсусланаётганлигини билдириб ҳамда империалистик раведканинг ҳийла-найрангларини фош қилиб матбуотда баёнот бериши; чет эл мухбирларини таклиф этиб, шу иш юзасидан ўтказилган очиқ суд процесси ва, ниҳоят, совет суди чиқарган одил ҳукм.

Япониялик кўпни кўрган разведкачи Утикава Масафунинг СССРга қилган жосуслик саёҳати ҳам худди шундай тугади.

СССР тўғрисида жосуслик ахборотлари тўплашни ўзига касб-ҳунар қилиб олган Утикава репатриация муносабати билан Совет Иттифоқидан Японияга қайтган кишиларни сўроқ қилиш билан бир неча йил шуғулланади. Кейинчалик балиқларни муҳофаза қилиш юзасидан тузилган совет-япон аралаш комиссиясининг таржамони сифатида Совет Приморьесига ўзи ҳам пкки марта

келиб кетди ва совет Ҳарбий-Денгиз Флоти тўғрисида йўл-йўлакай маълумотлар тўплади.

Кўпни кўрган разведкачи Утикава совет Шарқида ва Монголия Халқ Республикасида бир ой давомида саёҳат қилди ҳамда Хитой Халқ Республикаси чегарасидаги вазият тўғрисида, совет қўшинларининг дислокацияси ҳақида, ҳарбий ва граждан аэродромининг жойланиши ҳамда ускуналаниши тўғрисида, ишлаб турган ва қуриладиган саноат корхоналари, юқори кучлилишли электр узатиш линиялари тўғрисида, совет халқининг моддий жиҳатдан таъминланиши даражаси, СССРнинг Монголия Халқ Республикасига кўрсатаётган иқтисодий ёрдами ҳақида, Монголия аҳолисининг Хитой Халқ Республикасига муносабати тўғрисида имконият борича жосуслик маълумотлари тўплаш ҳақида топшириқ олади.

Бундай маъбулиятли ва мураккаб сафарга чиқиш учун катта тайёргарлик талаб қилинади. Профессонал разведкачи Утикава ўз вақтида Петровски олган пасиҳатга муҳтож эмас эди. Шунга қарамай, жосуслик соҳасида ундан кўра кўпроқ тажрибали ҳамкасблари унга бир неча марта йўл-йўриқ бердилар. Унинг устозларидан бири — 1949 йилда Узоқ Шарқда ҳарбий трибунал томонидан ҳарбий жиноятчи сифатида судланган ашаддий разведкачи Кото Кавогаси эди.

Сафарга чиқиш учун тайёргарлик кўраётганда улар разведканинг барча қора ниятларини қаттиқ сир тутиш зарурлигига ҳамда муваффақиятсизликка учраган тақдирда кўриладиган ҳимоя чораларига алоҳида эътибор беришди. Япониядан СССРга келган 120 кишилик туристлар группаси Утиказанинг жосуслик фаолиятини яшириш мақсадида ташкил этилган демоқчи эмасми, лекин шундай бўлган бўлса ҳам ажаб эмас. Ҳар ҳолда, шунча киши орасида битта разведкачи кўзга чалинмаслиги турган гап. Утикавани разведка ташкилотидан расмий равишда ишдан «бўшатишиб», унча катта бўлмаган «Такэда» савдо фирмасининг ходими сифатида рас-

мийлаштиришди ва сафарга жўнаётганида ўша ташкилот номидан ҳужжатлар беришди.

Утикава «Туркмения» теплоходида келган япониялик туристлар билан бирга мамлакатимиз тупроғига қадам қўйган пайтидан то қўлга тушгунигача жуда эҳтиётлик билан иш кўрди. Лекин шуни қарамай, юксак профессионал малакали, учига чиққан бу жосус ўз ишига шу қадар берилиб кетдики, туристик ҳужжатида ўзининг савдогар деб ёзилганлигини ҳам унутиб қўйди ва шу сабабдан муваффақиятсизликка учради.

Утикава ҳарбий объектларни суратга олаётган пайтда, яъни жиноят устида қўлга тушди. Тергов вақтида у «Такэда» номи Япония савдо фирмасининг вакилиман, деб туриб олди. Унинг бу даъвоси қип-қизил ёлгон эканлиги аниқ далиллар билан исбот қилинди: унинг ёнидан 17 дона фотоплёнка чиқди, плёнкалар очириб кўрилганда уларда ҳарбий, саноат ва транспорт объектларининг сурати тушган 806 та кадр чиқди: жосус булардан ташқари, СССРнинг давлат ва ҳарбий сир ҳисобланган маълумотлари ҳам ёзиб олган экан.

Айтилганларга яна шунини қўшиб қўйиш мумкинки, гарчи Япония министрлар кабинети аъзолари, япон расмий маъмурларига Утикаванинг ҳеч қандай дахли йўқ, деб расмий баёнот қилган бўлсалар-да, айбдорнинг ўзи совет ҳарбий ва саноат объектларини суратга олганлигини, ҳарбий сир ҳисобланувчи маълумотлар тўплаганини ва бу ишларнинг ҳаммасини Япония министрлар кабинети қошидаги тадқиқот бюросининг кўрсатмасига мувофиқ бажарганлигини тан олди.

Импералистик давлатлар разведкаси туризмдан ўз жосуслари ва разведкачиларининг СССР чегарасидан расмий йўл билан ўтиб олиши учунгина фойдаланмайдди. Баъзи ҳолларда туризм у ёки бу группанинг кўпгина қатнашчилари томонидан ярим махфий равишда турли маълумотлар тўплаш воситаси бўлиб ҳисобланади.

АҚШда туристлар учун махсус саволнома тузилган-

лиги ва разведка мақсадида турли маълумотлар тўплашга мўлжалланган бу саволнома СССРга саёҳат қилувчи туристларга тарқатилиши ҳақида чет эл ва совет матбуотида 50- йиллар охиридаёқ хабар қилинган эди. Америкалик турпестлар АҚШга қайтганларидан кейин ўз саёҳатлари ҳақида ёзма ҳисобот беришлари лозим эди.

Италияда чиқадиغان «Паэзе сера» газетасида бундан бир неча йил муқаддам АҚШ давлат департаменти махфий циркуляридан бир парча босилиб чиқди; бу циркулярда айтилишича, жами америкалик граждандар чет давлатларга борганларида, унинг иттифоқдош ва дўст мамлакат бўлишидан қатъи назар, албатта разведка йўли билан ахборот тўплашлари лозим экан. «Баъзи ҳолларда, — деб таъкидланади бу ҳужжатда, — бу маълумотларнинг тўпланиши ва ўз вақтида жўнатилиши Кўшма Штатлар тақдирини ушунга қўйиб қўйиши мумкин эмас». Яна шу ҳужжатда дейилади: «Америкалик граждандардан олинган ахборотлар давлат манфаати учун ахборот хизматига топширилиши лозим» (яъни разведкага топширилиши лозим).

1970 йилда СССРда туристларнинг иккита катта группаси (жами сони 500 кишидан зиёд) саёҳат қилиб юришди. Битта капиталистик мамлакат граждандаридан ташкил топган бу туристик группалар Москвани ва яна бир қанча йirik шаҳарларни томоша қилишди ва теплоходларда Москва — Ростов-Дон маршрути бўйича саёҳатга чиқишди.

Баъзи туристларнинг юриш-туриши ғалати туюлди. Улар рус тилини жуда яхши билганликлари учун тўсатдан ўзларини СССР граждани қилиб кўрсата бошлади-лар ва совет кишилари билан бўлган суҳбатда ўзларини гоҳ Ульяновск автозаводининг, гоҳ ўзларига маълум бўлган бошқа корхоналарнинг ходимлари қилиб таъиндилар ҳамда шундан фойдаланиб, суҳбатдошларидан ўзларини қизиқтираётган объектлар ҳақида очиқдан-очиқ сурштирдилар. Яна шу нарса ҳам аниқландики, ўз

ватанида реакцион ташкилотларга дахлдор бўлган баъзи туристлар ҳатто ҳарбий ва бошқа муҳим объектларни суратга ола бошлаганлар ва разведка йўли билан турли маълумотлар тўплаганлар. Оқибат натижада улар кўлга тушишди.

Эмек пемли америкалик аёл Тошкентга турист сифатида келиши тўғрисида маҳаллий граждaнларнинг баъзиларига уларнинг АҚШда яшовчи қариндош-уруғлари ерқали олдиндан хабар қилдиради, Тошкентга келганидан кейин улар билан учрашади, гаплашади, орада бўлиб ўтган сўзлардан Ўзбекистон ССРда миллий муносабатлар тўғрисида бир тарафлама маълумот олишга уринади.

Эмек бу билан чекланмайди, у ўзбошимчалик қилиб республиканинг қишлоқ районларига боради. Ҳамма жойда ўз ҳолидаи норози одамларни топишга уринади, суратга олади, хиралик қилиб кўп нарсаларни сурштиради. Қулай пайтни пойлаб ва ҳатто ноқулай пайтда ҳам совет воқелиги тўғрисида ёлғон-яшиқ гаплар тарқатади ва Америкадаги ҳаётни мақтайди.

Америкалик турист Эмекни совет жамиятига хусумат қилишга нима мажбур этган? У бутун масъулиятни ўз бўйинига олиб ўзича шундай қилганими ёки муҳим маълумот тўплагани учун катта пул олиш мақсадида бировининг тошириғини бажарганми? Бунни аниқ билиш қийин. Бутун фаолияти Совет давлатига қарши қаратилганлиги ва мамлакатимизда ажнабийлар учун ўрнатилган тартиб-қондани бузганлиги сабабли Эмек мамлакатимиздан ҳайдаб юборилди.

1968 йил августда Совет Иттифоқига Буюк Британиядан Даниели ва Ридер деган автотуристлар келишди; улар ўзларини Манчестер университети рус бўлимининг студентлари деб аташди. Бу автотуристлар Москва, Харьков, Краснодар, Ростов-Дон, Одесса ва яна бир қанча шаҳарларда бўлишди, кўпгина совет кишилари билан суҳбатлашишди ва ҳар бир суҳбатда уларнинг ўша

даврдa Чехословакияда бўлиб ўтган воқеалар тўғрисидаги фикрларини билишга ҳаракат қилишди. Ҳалати бир ҳодиса кўзга ташланди: бу автотуристларнинг машиналари негaдир ҳарбий аэродромлар ёки бошқа ҳарбий объектлар яқинида албатта бузилар ҳамда чўлдаги темир йўл разъездларида узоқ тўхтаб қолар эди.

Нима сабадан шундай қилаётганликларини тушуштириб беришни совет ташкилотлари бу «турист»лардан талаб қилди; фактларни рад қилаолмаганликлари сабабли улар айбларини тан одилар, яъни СССР бўйлаб саёҳат қилганларида ҳарбий аэродромларнинг дислокацияси, улардаги самолётларнинг типлари, совет қўшинларини СССРнинг ғарбий чегараси томон қайта жойлаштириш, тош йўлларнинг ҳолати ва шу кабилар тўғрисида ахборот тўплаганликларига иқрор бўлдилар. Ридер эса бу маълумотлар уларни СССРга туристик саёҳатга жўнатиб, нўл харажатларини кўтарган фирмаларга топшириш мақсадида ва Манчестер университети рус бўлимининг бошлиғига берилadиган ёзма ҳисоботда фойдаланиши учун тўпланганлигини айтди.

Империялистик давлатларнинг разведкалари туризмдан жосуслик мақсадида фойдаланаётганликларини кўрсатувчи кўпдан-кўп бошқа мисолларни келтиришимиз ҳам мумкин. Совет мамлакатига нисбатан душманларча муносабатда бўлган айрим шахсларнинг ўз ташаббуси билан жосуслик қилиб, турли маълумотлар тўплашга уриниш ҳолларини ҳозир ҳам кўриш мумкин. Шундай бўлса-да, чет эл туристларининг кўпчилиги мамлакатимизга яхши ният билан келишади. Бунга ишончимиз комил.

ХУСУСИЙ ИШ БИЛАН СОВЕТ МАМЛАКАТИГА САЁҲАТ

— Шу кунлар ичида мен кўп ўйладим ва кўп нарсани англаб-тушуниб олдим. Гўё кўзим энди очилгандек

бўлди. Мени СССРга хоинлик қилиш учун юборган ташкилот — мамлакатингизга душманлик қилаётган ташкилотдир. Шу ташкилот тағин ўзини меҳнаткаш халқ иттифоқи деб атайти-я...

Бу йигит Латин Америкаси мамлакатларидан бирида истиқомат қилувчи рус эмигрантининг ўгли бўлиб, ҳеч қачон кўрмаган қариндошларини зиёрат қилиш учун СССРга келибди. Лекин НТС бошлиқлари унинг сафаридан жосуслик ҳамда идеологик диверсия мақсадида фойдаланмоқчи бўлишган. Бироқ бу хилдаги уринишнинг дарҳол олди олинди. Йигитнинг эса тавба қилишдан бошқа иложи қолмади.

Совет халқи душманларининг навбатдаги кирдикорлари фох қилинди. Бу воқеа шундан далолат берадики, империалистик давлатларнинг разведкалари СССРга хусусий иш билан келувчилардан ҳам ўз манфаатлари йўлида фойдаланишга ҳаракат қиладилар.

Собиқ чор Россиясидан чет элга кўчиб кетиб, кейинчалик совет граждaнлигини қабул қилган кишилар ва Улуг Октябрь революциясидан анча илгари турли сабаблар билан мамлакатдан кетиб қолганлар совет халқининг муваффақиятлари ва қилаётган ишлари, турмуш шароити билан ниҳоят даражада қизиқмоқдалар, бу қизиқиш йилдан-йилга ошмоқда, ана шу факт аллақачонлардан бери ўзига диққатни жалб этмоқда. Капиталистик давлатларнинг, қардош социалистик мамлактларнинг минглаб граждaнлари ва чет элда дoнмий яшовчи совет граждaнлари СССРга қариндош-уруғлари, танишлари билан учрашиш, мулкий муносабатларини тўғрилаш каби шахсий ишлар билан келишмоқда.

Кўпинча улар бундай саёҳатга яхши ният билан чиқишади. Лекин империалистик давлатларнинг разведкаси бундай шахсий иш билан қилинадиган сафарни ҳам Совет Иттифоқига ўз жосусларини юборишнинг энг қулай ва маъқул йўли деб билади, негаки СССРга шахсий иш билан келувчилар чет эл граждaнларининг бошқа

категориясига қараганда мамлакатимизни бемалол ва узоқроқ вақт томоша қилиш ҳуқуқига эга, ўз ватанига нстаган вақтда жўнаб кетиш ва такрор келиш имкониятига эга.

Разведкаларнинг бу соҳадаги кирдикорлари ҳам биз учун янгилик эмас. Улар эмигрантлар орасидан, СССРдан кўчириб кетилган совет граждaнлари орасидан душман разведкасини қизиқтирадиган районлар билан алоқаси бўлган шахсларни танлаб олиб, улардан СССРга юбориш учун жосус тайёрлайди, сўнгра шу жосусларни махсус топшириқ билан мамлакатимизга турист қилиб жўнатади. Улар Совет Иттифоқидан кетиб қолганлар билан никоҳда бўлган чет эл граждaнларидан, яъни ма-лакали жосуслардан ҳам фойдаланишади, бундайларни Совет мамлакатни бўйлаб жосуслик сафарига, одатда, эр-хотин сифатида жўнатилшади.

Бир қанча капиталистик мамлакатларда, хусусан АҚШда СССРга бориб келганларни разведка мақсадида сўроқ қилиш расм бўлиб қолган.

Айтилганларнинг исботи учун бир неча мисол келтирамиз.

Европадаги капиталистик мамлакатлардан бирнда Левченко-Вирэн деган аёл, касаба союз активистининг хотини яшайди. У ўн икки яшарлигида Украинадан онаси билан бирга кетиб қолган экан, шунинг учун ўз ватанини яхши эслайолмайди.

Левченко-Вирэн Совет Иттифоқида қариндош-уруғларидан биттасини ҳам билмайди; у фақат амакиси В. И. Кузьменкога аҳён-аҳёнда хат ёзиб, унинг жавоб мактубидан онлавий янгиликларни батафсил билиб туради. Бундан бир неча йил муқаддам бу аёл амакисидан ташқари, жуда кўп амакивачча ва аммаваччаларига ҳам тез-тез хат ёзадиган бўлиб қолди. Левченко-Вирэн уларнинг ҳаёти билан қизиқар экан, қариндошларини беҳад соғинганлигини ва Украинани бориб кўришга иштиёқ-мандлигини ёзади. Сўнгра қариндошлари билан дийдор

қўришиш учун уни Совет Иттифоқига чақиринишни ва шу тўғрида унга таклифинома юборинишни амакисидан қаттиқ туриб илтимос қилади.

В. И. Кузьменконинг илтимосини қондириб, жиянининг СССРга келишига рухсат берилади. Қизиғи шундаки, Левченко-Вирэн сафарга чиқишга негадир шошилмайди. У фақат бир неча ҳафтадан кейингина келиш кунин тўғрисида барча қариндошларига хабар қилади.

...Чет эллик аёлнинг келишини кичкина завод посёлкаси аҳолиси яхши эшлади. Чунки Левченко-Вирэннинг келиши, қариндош-уруғларига ҳаддан ташқари меҳрибонлиги ва уларга бир талай совға-саломлар олиб келганлиги тўғрисидаги гаплар оламни тутиб кетди.

Левченко-Вирэн янги шаронгга тез мослашди. У амакисиникида барча қариндош-уруғлари билан дастлабки бор учрашганидан кейин ҳар бир қариндошининг уйда меҳмон бўлди, улардан ҳар нарсани сурштираверди, аммо ўзининг чет элдаги ҳаёти тўғрисида жуда кам гаширди. У посёлкада кўн кишилар, хусусан ёшлар билан танишди.

Левченко-Вирэнни ҳамма нарса қизиқтирди: у қариндош ва танишларининг қаерда ишлаши, моддий-маиший турмуши, ҳаётда эришган муваффақиятлари ва бошидан кечирган қийинчиликлари билангина эмас, ҳатто посёлка ва районнинг келгусидаги ривожини, яқин атрафдаги саноат корхоналарида қандай маҳсулот ишлаб чиқарилаётганлигини, йўл шохобчаларини, автобус ва темир йўлларда юриш имкониятлари ва ҳоказолар билан ҳам қизиқди.

Амакисиникида узоқ яшаган сарини қизиқтирадиган нарсалар кўпаяверди ва унинг дилкашлигини ортаверди. У биронта қариндоши билан бошқа шаҳарларга бориб-келар, янгидан-янги кишилар билан учрашарди. Белгиланган хизмат муддати тугагач ўз ихтиёрин билан армияда қолиб ҳарбий хизматини давом эттираётган узоқ қариндоши билан танишганидан кейин у бундай

ҳарбий хизмат шароити, унинг фойдаси, қийинчиликлари, бундай хизматга расмийлаштириш тартиб-қоидаларини шунчалик батафсил суриштирдикки, гўё унинг ўзи Совет Қуrolли Кучларининг кадр ҳарбий хизматчиси бўлмоқчими, дейсиз.

Посёлкада чет эллик меҳмоннинг ҳаддан ташқари хиралиги, шилқимлиги тўғрисида гапира бошладилар. Бу гап В. И. Кузьменконинг қулоғига етди. У хушмуомалалик билан жиянини огоҳлантирди ва жиянининг: «Совет Украинаси кучли таъсир этганлиги туфайли менда те-варак-атрофга шундай қизиқиш туғилди» деган изоҳини эшитганидан кейин анча тинчланди.

Бир кун ичун чет эллик меҳмон йирик саноат шаҳрида истиқомат қилувчи аммасининг қизиниқига меҳмондорчиликка жўнади. Аммасининг қизи бу шаҳардаги йирик корхонада инженер-химик бўлиб ишларди. Левченко-Вирэн узини улфатчилик, столда ҳар хил ичимликлар тўлиб-тошиб ётган катта зиёфатлар шайдоси қилиб кўрсатди ва кўп киши иштирок этадиган шундай зиёфатлар ташкил этишга пулини аямади. Зиёфатга асосан уй бекасининг ҳамкасблари ва танишлари таклиф этилди. Уларнинг кўпчилиги инженер-химик ва бошқа малакали мутахассислар эди. Меҳмонлар бир оз кайф қилиб олганларидан кейин, чет эллик меҳмонга эътибор бермай, ўз корхоналаридаги ишлар тўғрисида, ўзлари билан бирга ишловчи машҳур химик-олимлар ҳақида, уларни қизиқтираётган илмий ва техникавий масалалар тўғрисида гапира бошладилар. Бу хилдаги суҳбат Левченко-Вирэнни зериктирмади, у уй бекаси сифатида меҳмонларни зиёфат қилиб юриб, гўё уларнинг гапларига қулоқ солмаётгандек эди.

Шундай бир зиёфатдан кейин яқинда янги корхона ишга туширилажаги ва мутахассис-химиклар етишмаётганлиги тўғрисида гап очилиб кетди. Левченко-Вирэн шу корхонага ишга киришга рози эканлигини аммаваччасига айтиб, бунинг учун нималар зарур эканлигини би-

либ беришини ундан илтимос қилди. Шундай деркан, гўё руҳлангандай бўлиб, СССРга келган биринчи кунларида-ноқ ўзининг келажаги тўғрисида кўп ўйлаганлигини, унинг ҳаёти жуда муваффақиятсиз бошланганлигини шунинг учун Украинада қолиб, яхши ихтисос эгаллашга ва қариндош-уруғлари яқинида яшашга қарор қилганлигини айтди.

Левченко-Вирэн ўзи мўлжаллаётган ишга ўрнашиш тартиби тўғрисида бир неча кун мобайнида танишларидан суринтиради. Узоқ йиллар чет элда яшаганлиги учун ҳозирча янги корхонага ишга қабул қилиниши мумкин эмаслигини билганидан кейин, жуда бўлмаса ўша корхонани унга кўрсатишни аммаваччасидан илтимос қилади ва уни кўндиради. Йўлда кетаётиб Левченко-Вирэн бу корхонанинг қандай маҳсулот чиқаришини, корхонани кўриқлаш тартибини ва унга маҳаллий поездда ҳамда автотранспортда бориш йўлларини тахминан бўлса ҳам билиб олишга уринади. Эртаси куни ўша томонга ўзи мустақил жўнайди. Бу Левченко-Вирэннинг сўнгги сафари бўлади: корхона ишчилари уни қўлга тушириб, милицияга топширадилар.

Совет ҳукуматининг қарорига биноан, Левченко-Вирэнга СССРдан 24 соат ичида чиқиб кетиш буюрилди. Ана шунда унинг ҳақиқий башараси кўрниси-қолди: совет кишиларига бўлган самимийлигидан, амакисига ва бошқа қариндошларига бўлган меҳрибонлигидан асар ҳам қолмади. Левченко-Вирэн газабланди, дўқ урди ва В. И. Кузьменконинг «Меҳмоним бўла туриб мени шарманда қилдинг» деган сўзларига жавобан: «Бунинг шармандалик жойи йўқ, сизга ҳеч нарса бўлмайди. Мен эса бу сафар туфайли анча пул ишлаб олдим, шу охириги кўнгилсизлик рўй бермаганда бундан ҳам кўпроқ пул ишлаган бўлардим» деди.

Левченко-Вирэн қариндош-уруғлари билан хайрлашишни ҳам истамасди. Бу қаллоб жўнаб кетгандан кейин унинг нима иш билан шуғулланганлиги батамом аниқ-

ланди. Бу шахс қариндошлик туїғуларини ишга солиб, жосуслик қилиб юрган экан.

Яна бир воқеа. Польша Халқ Республикаси граждани Завьялов Белоруссиянинг гарбий областларидан бирига қариндошларини зиёрат қилгани бир неча марта келган.

Варшавадаги АҚШ элчихонаси папоҳида иш юритаётган Америка разведкаси ходимлари Завьяловни учратиб қолишади. Улар Завьяловнинг Совет Иттифоқига қилган саёҳатлари билан қизиқишади. Чунки Завьяловнинг Белоруссиядаги қариндошлари разведкани қизиқтираётган муҳим ҳарбий объект жойлашган районда истиқомат қилиши разведкага маълум бўлиб қолади.

Разведка Завьяловни ҳар томонлама яхши биллиблади. Спёсий ҳаётдан ўзини четга тортувчи, маслаксий, калтафаҳм ва осонликча тошиладиган пулга жуда ўч, ҳатто чайқовчиликдан ҳам ҳазар қилмайдиган Завьялов америкаликларга жуда маъқул тушади. Бунинг устига, уни жосусликка тортиш унча қийин ҳам эмас ва катта пул ҳам талаб қилмайди. Завьяловнинг Англияда узоқ қариндошлари борлиги, у алақачонлардан бери шу қариндошлари билан дийдор кўришишни орзу қилаётганлиги аниқланади. Америка разведкаси ўзининг Англиядаги ҳамкасблари ёрдамида Завьяловнинг Англиядаги қариндошлари олдида боришини ташкил этади, ана шу йўл билан уни жосусликка тортишади.

Завьялов СССРдаги қариндошлари билан навбатдаги учрашувини Америка разведкасининг тошшириги бўйича ўтказди. Унинг бу галги келиши ташқи кўринишидан илгариги сафарларидан фарқ қилмади: Завьялов қариндошлари билан учрашди, совғалар берди ва олди, дам олди, турли маиший масалаларни ҳал қилишда қатнашди ва ҳоказо. Лекин бу гал Завьяловни амалда бошқа нарса қизиқтирди: у жосуслик қилиб, махфий равишда турли маълумотлар тўплади, ҳарбий объектларни кузатди, уларнинг ҳар қандай белгисини ҳарбий қисмларнинг дислокациясини, улар Совет Армияси қўшинларининг

қайси турнга мансублигини ва шу кабиларни ёдлаб олди, баъзан эса шифр билан ёзиб қўйди. СССРга шу сафарги келишида жосуслик йўли билан муҳим маълумотлар тўплаганлигини у кейинчалик, тергов вақтида тани олди.

Келгуси йили Завьялов ҳарбий масалага тааллуқли жуда муҳим маълумотлар тўплаш тўғрисида тошшириқ олиб, яна Белоруссияга келди. У тошшириқни бажариш мақсадида ўзи шахсан қўзатиш олиб боришдан ташқари, кўп нарсаларни қариндошларидан ва танишларидан суриштириб билиб олади.

Область шаҳаридаги йирик штаб яқинида истиқомат қилувчи ва уйига иш олиб ҳарбий кийимлар тикувчи акаси билан учрашувни Завьялов учун жуда фойдали бўлди. Чунки машинани олдиға офицерлар ва белгиланган хизмат муддатини тугатганидан кейин ҳам қолиб ҳарбий хизматини давом эттирувчилар жуда кўп келарди. Ҳарбий хизматчиларнинг баъзиларни кийим кийиб кўриш вақтида маҳмадоналик қилиб баъзи нарсаларни айтиб қўйишар эди: улардан эшитилган маълумотларни таққослаб, баъзи ҳарбий қисмларнинг турини ва қаерда жойлашганини осонгина билиб олиш, ҳарбий қисм ва бўлинмалар айрим командирларининг ҳарбий тайёргарлиги, обрўси ва ишбилармонлиги, офицерларнинг интизомлиги ҳамда ахлоқий-ҳарбий сифатлари ва бошқалар тўғрисида ҳақиқатга яқин келадиган хулоса чиқариш мумкин. Шу маълумотларни Завьялов ўз қулоғи билан эшитар эди.

Завьяловнинг Совет Қурулди Кучларига, шунингдек Польша Қўшинларига қарши жосуслик қилаётганлигини Польша Халқ Республикасининг хавфсизлик органлари фох қилиб, уни қамоққа олишди.

Донецк областидаги Часовой Ярда истиқомат қилувчи Акулина Павловна Савченконин кўрган қизи билан кўеви (голландиялик граждандар) келишади.

Савченконинг қувончинин бутун шаҳар эшитди. Бундай секинчи хабар шаҳарга ёйилмаслиги мумкин эмас.

ахир. Акулина катта қизини ҳалок бўлган деб ҳисобларди, чунки 1942 йилда фашист босқинчилар унинг ўн саккиз ёшли қизи Татьянани қулликка ҳайдаб олиб кетгандан кейин деярли йигирма йил мобайнида ундан домдарак бўлмаган.

Меҳмонларни самимий кутиб олишди. Улар жуда дилкаш экан. Ўзлари ҳақида кўп нарсаларни айтиб беришди. Фашист концентрацион лагерининг бошқа маҳбусларни қатори Татьяна ҳам кўп азоб кўрган, голландиялик ёш йигит Гендрик Фелд ҳам шу лагерга қамалган экан. Улар концлагерда танишган. Совет Армияси фашист босқинчиларни тор-мор қилиб, маҳбусларни озод этгандан кейин Татьяна Гендриikka турмушга чиқади ва ёш эр-хотин эрининг ватанига кетишди.

Гендрик ҳам ўзи тўғрисида гапириб берди, лекин у фашистлар концлагерида бошдан кечирганларини эсламади ва Совет Армиядан тўғрисида сўрашганда унинг ни тилга ҳам олмади.

Биринчи учрашув вақтидаги ҳаяжонли дақиқалар, шов-шувлар ўтиб ҳаёт ўз вазнига тушди. Татьяна Акулина Павловнага ва сингилларига жуда илтифотли, меҳрибон; уларга яхши совғалар олиб келди. У турли буюмларни жуда кўп олиб келган экан, шунинг учун тезда ортиқчасини сотишга киришди, Татьяна ўзига ҳам, эрига ҳам совет пули жуда даркор деган баҳона билан, буюмларининг нархини жуда ошириб юборди ва харидор топиб беришни сингилларидан илтимос қилди.

Гендрик ҳам зеркиб ўтирмади. У фотоаппаратни бир дақиқа ҳам қўлидан қўймади: у янги қариндошларини ҳам, ўзининг диққатини жалб этган манзараларни, ёдгорликларни ва биноларни ҳам бажону дил суратга олди. Унга Донбасс ёқиб қолганлигини ва у билан яхшироқ танишмоқчи эканлигини айтди. Фелд қариндошларининг велосипедини миниб яқинроқ ва узоқроқ жойларга ҳам сайр қилди. Часовой Яр ва унинг теварак-атрофидаги жойлар уни қизиқтирмай қўйди, у

энди қўшни саноат шаҳарларига бориб кела бошлади. У ердан чарчаб, чангга ботиб, лекин мамнун бўлиб қайтар ва келган заҳоти фотоаппаратига янги плёнка қўяр эди.

Кечки овқатдан кейин Фелдлар Донбассдаги турмуш шароитлари, Донбасс саноатининг ривожланиши ҳақида узоқ суҳбатлашиб ўтиришди. Янги қурилишлар ёки Совет Қурулли Кучлари ҳақида сўз очилиб қолса Гендрикнинг руҳи кўтарилар эди. У яқиндагиша Совет Армиясида хизмат қилиб қайтган Петр Полишчук (хотинининг қариндоши) билан суҳбатлашишни хусусан яхши кўрар эди.

Фелд хотинидан олдин кетадиган бўлиб қолди. Йўлга чиқиш олдидан яна Полишчукни гапга солди ва қадаҳ кўтараётиб унга:

— Гапирганларингни ҳаммасини менга ёзиб юбор,— деди.

— Нега?—хайрон бўлиб сўради Полишчук.

Гендрик оғзи бўш суҳбатдошни тузоққа илиштирдим деб ўйлади шекилли, эҳтиёткорликни йиғиштириб қўйди.

— Биласанми, мен Совет Иттифоқига жунаётганимда сизнинг мамлакатингиз тўғрисида маълумот тўплаш билан шуғулланувчи бир киши Совет Армияси ва Донбасс тўғрисида баъзи бир тафсилотларни биллиб келишимни илтимос қилди ва бунинг эвазига менга катта пул ваъда этди...

Полишчук мушкул аҳволга тушиб қолганлигини англаб тегишли совет идораларига хабар қилгунча Гендрик Фелд Совет давлат чегарасидан чиқиб кетишга улгурди. Шу сабабдан Фелднинг разил хатти-ҳаракати учун унинг хотинига Совет ҳокимияти тегишли идоралари ҳамда ўз қариндошлари олдида жавоб беришга тўғри келди.

Эр-хотин Фелдлар фош қилинди. Улар ҳақида совет матбуотида босилиб чиқди. Империалистик давлат-

нинг разведка хизмати ҳам фош қилинди, чунки бу ташкилотлар инсонлик қиёфасини йўқотган одамларни, оналик меҳридек муқаддас, эзгу туйғуни таҳқирлайдиган палидларни ва Улуғ Ватан урушида беҳисоб қурбонлар бериб инсонларни фашистлар қийноқхонасидан озод қилган халққа ёмонлик тилайдиган, кўринамалик қиладиган разилларни жосусликка жалб этиб, ўз топириқларини бажартириш учун СССР га жўнатадилар.

Разведка айрим шахсларни жосусликка тортини ва Совет Иттифоқига топириқ билан юборишдан ташқари, жосусликнинг яна бир бехатар усулини кенг қўлланмоқда, бу Совет мамлакатига бориб келган кишиларни разведка йўли билан сўроқ қилишдир. Бу иш билан тажрибали ва Совет Иттифоқининг тегишли районларини яхши биладиган ҳамда уларни қизиқтирадиган объектлардаги ўзгаришларни пайкаб олаётган разведка ишлар шугулланади. Уларнинг Америка матбуотида бир неча бор босилиб чиққан даъватига қараганда, Совет Иттифоқини шахсан кўриб келган шахсларни сўроқ қилиш йўли билан тўпланган маълумотлар қимматга тушадиган манбалардан олишган маълумотларни тўлдирар экан.

Юз минглаб рус, украинна, белорус ва яҳудийлар, литвалликлар, латиншлар, эстонлар, арманлар ҳамда СССРда яшайдиган ўнлаб миллат ва элатларнинг вакиллари жаҳондаги капиталистик мамлакатларга тарқалган. Шулардан кўпчилиги мамлакатимизда яшайдиган қариндош-уруғлари ва дўстлари билан хат олишиб туради ва дийдор кўришиш тўғрисида келишиб олишади.

Совет Иттифоқига келишга рухсат ола билган толемандлар зўр бериб сафарга тайёрланади: узоқ давом этган жудоликдан кейин Ватанни зиёрат қилишга ҳар қиши ҳам муяссар бўлавермайди, ахир. Айрим кишилар учун бундай саёҳат Ватан билан биринчи учрашув бўлиб ҳисобланади.

Разведка шундай кишиларнинг баъзилари билан глоқа боғлаб, уларга катта пул эвазига йўл-йўлакай нималарнидир кузатишни ва билиб олишни, нималарнидир элтишни ва кимларгадир қандайдир нарсалар топширишни ва улардан нималарнидир махфий суратда олиб чегарадан яширин равишда олиб чиқишни таклиф этади. Юқорида баён этилган воқеалар ана шу йўл билан содир бўлади.

ЖОСУС РОБОТЛАР

Кейинги йиғирма йил ичида жосуслик ахборотларини интенсив суратда тўплашда техникавий разведка воситаларидаги кенг фойдаланилмоқда.

Империалистик давлатларда жосуслик йўли билан ахборот тўплашга ёрдам берадиган мавжуд аппаратлар физиканинг бир қанча соҳаларида, радиоэлектроника, кибернетикада, шунингдек бошқа фан соҳаларида эришилган муваффақиятларга асосланиб тўла такомиллаштирилган ва янги турдаги аппаратлар яратилган. Шулар орасидан бириччи навбатда қуйидагиларни кўрсатиб ўтиш мумкин:

радиоразведка—Совет Иттифоқи радиостанцияларининг ишини кузатиб бориш ва улар томонидан юбориладиган очиқ ва шифрланган хабарларни ушлаб қолши йўли билан маълумот тўплашга мўлжалланган;

радиотехник разведка—совет радиолокация станциялари, радионавигация, телевизион бошқарув станциялари, ва шу кабиларнинг ишини текшириб бориш йўли билан маълумотлар тўплашга мўлжалланган;

радиолокацион разведка—ер устидаги, денгиздаги, ҳаводаги ҳамда космосдаги объектларни радиолокация¹ ёрдамида топишга имкон беради;

¹ Радиоразведка, радиотехник ва радиолокацион разведка воситалари адабиётда кўпинча радиоэлектрон разведка воситалари деган умумий тушунича билан бериллади.

фоторазведка ва телевизион разведка— фотоаппарат ҳамда телевизион аппаратлар ёрдамида хилма-хил ҳужжатли ахборотлар тўплашга мўлжалланган;

акустик ва гидроакустик разведка— бировларнинг гапни эшитиб олишга имкон берадиган ва товуш таассуротларини (товуш эффектларини) олиб ташлайдиган турли аппаратлар ёрдамида ахборот тўплашни таъминлайди;

инфракизил разведка — ер устидаги объектлардан чиқадиган, шунингдек ракета учирish ҳамда ядро қуролларини синавдан ўтказиш ва шу кабилар вақтида ҳосил бўладиган электромагнит тўлқинларни қайд қилиш йўли билан маълумот тўплашга мўлжалланган.

Империалистик давлатларнинг техникавий разведка системасида кўп хил техник воситалардан фойдаланиладики, улар ёрдамида разведка аппаратларини зарур пунктларга ўрнаштириш, уларнинг бепоқсон ишлашини ҳамда самарали қўлланилишини таъминлаш мумкин. Разведка учун мўлжалланган сунъий Ер йўлдошлари (АҚШ разведкасига хос), самолётлар, вертолётлар, ҳаво шарлари, аэростатлар, сув усти ва сув ости кемалари ер устидаги стационлар ҳамда кўчма радиотехника постлари шулар жумласидандир.

Техника жиҳатдан ривожланган ҳамма капиталистик мамлакатларнинг разведка хизматлари техникавий разведка воситалари билан озми-кўпми таъминланган. Техникавий разведка кенг қулоч ёйган давлат АҚШдир. Америка Қўшма Штатлари фойдаланаётган турли-туман техник разведка воситалари ер шарининг ҳамма қисмидан маълумот тўплаш имконини беради.

АҚШ разведка хизмати бутун бошли разведка комплекслари барпо этиб, ҳар хил техник разведка ва алоқа воситаларидан фойдаланиш тартибини ўрнатмоқдалар. Масофадан бошқариладиган бу жосус-роботлар қисқа муддатда ва катта ҳажмда ҳар хил маълумотлар тўп-

лашга, уларни тегишли жойига етказиб беришга ҳамда ишлаб чиқишга имкон беради.

Америкаликларнинг ўзлари берган баҳога қараганда, бу воситалар ичида йўлдош-жосуслар биринчи ўринда туради.

АҚШ разведкани 60-йиллар бошиданоқ жосуслик маълумотлари тўплаш мақсадида махсус яратилган сунъий Ер йўлдошларидан мунтазам равишда фойдаланмоқда. Улар ёрдамида СССР территориясида жойлашган ер устидаги нишонлар ҳамда объектлар разведка қилинмоқда, метеорология ва геодезия маълумотлари тўпланмоқда, умумий вазиятнинг ўзгариши узлуксиз кузатишмоқда, янги пайдо бўлган объект ва нишонларнинг вазифаси ҳамда характери батафсил аниқлаб олинмоқда. Шу билан бирга, кўринадиган ва инфракизил нур диапазонларида ишлайдиган фотоаппаратлар ёрдамида жойлар суратга олинмоқда, радиовоситаларнинг, радиолокация ҳамда радиотехника воситаларининг сигналлари кенг диапазондаги частотада ушлаб қолинмоқда.

АҚШ мутахассислари космик разведкани энг самарали ва келажаги порлоқ разведка ҳисоблайди, чунки у СССР территориясини бемалол ва мунтазам равишда кузатишга имкон беради. Космосда учиб юрадиган аппаратлар жуда катта майдонларни ниҳоят даражада қисқа муддатда текшириш ва жосуслик ахборотини тезда Ёрга узатиш қобилиятига эга.

Америка матбуотида босилган маълумотларга қараганда, уларда разведка мақсадида қўлланилаётган сунъий Ер йўлдошларидан энг кўп тарқалгани «Самос» деб аталувчи фоторазведка сунъий йўлдошидир.

Бу сунъий йўлдошларга разведка ускунаси сифатида телекамералар ва фотоаппаратлар ўрнатилади, телекамералар ахборот тўплайди ва сунъий йўлдош програмада белгиланган бошқариш пунктлари тепасидан учиб ўтган вақтда бу ахборотларни Ёрга узатади, фотоаппа-

ратлар эса кўрнадиган ва инфракизил нурлар диапазонларида ишлайди.

«Самос» йўлдоши баландлиги 180—540 километр келадиган эллис шаклидаги қутбий орбиталарга чиқарилади. Сунъий йўлдош донмо бир хил орбитада учинчи ёки йўлдошдаги махсус двигателлар ёрдамида янада баландроққа чиқиши мумкин. Сунъий йўлдошнинг зўр бериб ишлаш даври ўрта ҳисобда 10—20 кунга чўзилади.

Сунъий йўлдош қандай мақсадда қўлланишига қараб, ундаги фотокамералар Ер сатҳининг майда масштабли планини ёки майда масштабли стереоскопик суратини ё бўлмаса йирик масштабли стереоскопик суратини олиши мумкин. Биринчи ҳолда — йўлдош 180 километр баландликда учиб юрганида эни 160—180 километр келадиган жойларнинг фоторасмини олиш мумкин, бундай фоторасмда 4—6 метр катталикдаги объектлар буюмларни аниқ олиб булади; иккинчи ҳолда — йўлдош 130—140 километр баландликда учиб юрганида эса эни 12—15 километр келадиган жойнинг фоторасми олинади, бу расмда ярим метр катталикдаги буюм ва объектлар аниқ кўриниб билиниб туради.

Сурат олинган фотоплёнка сунъий йўлдошдан капсулаларда 1—4 сутка оралигида Ерга ташлаб турилади. Денгизга тушган плёнкаларни бутун сақлаб қолиш учун бу ишга АҚШ ҳарбий-денгиз кучларининг тегшли кемалари ва махсус самолётлари жалб қилинади. Денгизга тушган контейнерни тезда чиқариб олишнинг иложи бўлмаган ҳолларда контейнердаги соатли механизм ишга тушиб плёнкани портлатади ва контейнерни сувга чўктиради. Сунъий йўлдош топшириқни бажарганидан кейин ундаги фотоаппарат жойланган контейнер ҳам Ерга қайтиб тушади.

Америкалик мутахассисларнинг фикрича, радиоэлектрон разведка учун энг замонавий ва истиқболи порлоқ восита — «Феррет» деб аталадиган Ернинг сунъий йўлдошидир. Бу йўлдош радиотўлқин чиқарувчи манбалар-

ва фойдаланилаётган барча тўлқинлар диапазонида топишга, берилаётган сигналларни ушлаб қўлишга ҳамда уларнинг характеристикаларини аниқлашга, радиотўлқин манбаининг қаерда жойлашганлигини ва манбаининг бажараётган ишини билишга, радио орқали сўзлашган гапларни ёзиб олишга имкон беради.

Бу сунъий йўлдош баландлиги тахминан 500 километр келадиган қутбий, довравий орбитага яқин чиқарилади. У 12 соат ичнда СССР территориясидаи етти марта учиб ўтади. «Феррет» йўлдошининг актив ишлаш даври 3—4 ойга чўзилади. У фойдали ахборотларни ва телеметрик маълумотларни Ерга турли частотада ишлайдиган бир неча передатчик ёрдамида узатади, шунингдек ушлаб қўлинган радиосигналлар ёзилган магнит ленталари жойланган контейнерларни Ерга ташлайди.

Фотоплёнкалар ва разведка маълумотлари ёзилган магнит ленталари жойланган контейнерлар ҳамда йўлдошлардан радиоканаллар орқали олинган ахборотлар уларни йиғадиган ва техника ёрдамида қайта ишлайдиган марказга келиб тушади. Олинган жосуслик маълумотларининг шифрларини аниқлаш, таҳлил қилиш ва уларга баҳо бериш иши билан ЦРУ, РУМО, АНБ нинг ҳамда АҚШдаги бошқа махсус идораларнинг экспертларни муайян объектлар ва проблемалар бўйича қатъий ихтисослаштириш принципида иш тутадиган алоҳида экспертлар гуруҳлари шугулланади.

Мутахассис разведкачилар олинган ахборотни синчиклаб текширадилар, уларни космик разведка йўли билан, бошқа техника воситалари ёрдамида олинган ҳамда жосуслар тўплаган илгариги маълумотларга солиштирадилар, бу хилдаги объектларнинг турли вақтларда олинган фоторасмларини бир-биринга таққослаб, шу йўл билан разведка қилинаётган объект ва нишонларни ҳар томонлама ўрганишга ҳаракат қилдилар.

АҚШда «Самос» ва «Феррет» сунъий йўлдошлари билан бир қаторда муайян мақсадга мўлжалланган бошқа жосус-йўлдошлардан ҳам фойдаланилади. Қосмосга учириладиган разведка воситаларини такомиллаштириш соҳасидаги илмий-тадқиқот ва тажриба ишлари узлуксиз давом эттирилмоқда.

Америка телеграф агентлиги ва матбуот органлари АҚШда янги турдаги махфий жосус-йўлдош учирилганлигини 1970 йил июнда хабар қилишди. Шу муносабат билан «Нью-Йорк пост» газетаси бундай деб ёзган эди: «Самос» тинидаги космик жосуслар «У-2» разведкачи самолётини сиқиб чиқарганидек, бу янги самовий жосус ҳам унча баланд учмайдиган ва Ерга қайтиб тушадиган фотосурат олувчи йўлдошларнинг фойдаланилишига чек қўйиши мумкин...

Янги йўлдош 70-йиллардаги жосуслик воситасига айланishi мумкин».

Бу йўлдош муқим ишлаб турадиган қилиб Ердан тахминан 35 минг километр баландликка учирилди. Америкалик мутахассисларнинг фикрича йўлдошнинг учирлиши жосуслик соҳасида янги давр бошланганлигини билдиради.

Маълумки, муқим ишлаб турадиган, бошқарилувчи космик кема ва орбитал станциялар яратиш устида Америка Қўшма Штатларида йирик тадқиқот ишлари олиб борилмоқдаки, уларнинг асосий вазифаси космик разведка олиб боришдир. Экипажи 2—3 кишидан иборат орбитал станциялар яратиш ҳам планлаштирилган. Америкалик мутахассисларнинг фикрича, бундай станция разведка топшириқларини анча тўла бажариш, объектларни актив ахтариб тониш ва аниқлашнинг ҳамда разведка ташкилотларига умумлаштирилган ахборотларни дарҳол юбориб туришнинг уддасидан чиқа олади ва ҳоказо. Айтишларича, 1975 йилда янада каттароқ имкониятларга эга бўлган орбитал станция яратиш кўзда тутилган программа бўйича ҳам ишлар олиб борилмоқда эмиш.

Бу ерда шуни ҳам айтиш керакки, америкаликлар разведка ахборотлари юбориш учун сунъий йўлдошлар алоқасидан кенг миқёсда фойдаланишмоқда. Масалан, матбуот хабарларига қараганда, АҚШнинг Ҳарбий Ҳаво Кучлари «Компасс Линк» системасини яратишган: бу система Ернинг бир қанча сунъий йўлдошларидан ташкил топган бўлиб, ҳавода олиб борилган фоторазведка материалларини Ҳинди-Хитойдан Пентагонга зудлик билан узатишга мўлжалланган. Бу система аъло сифатли фототасвирларнинг ва бошқа жосуслик ахборотларининг катта тезликда узатилишини таъминлайди.

Америка Қўшма Штатлари космик разведкани зўр бериб ривожлантириш билан бирга, ҳаво разведкасини ҳам эътибордан четда қолдирмаяпти. Пентагон намояндалари разведкачи самолётлардан олинаётган ахборотлар АҚШнинг бадном «миллий манфаати»ни таъминлаш учун ҳаётий аҳамиятга эга, шунинг учун улар СССР ва бошқа социалистик давлатларга қарши қаратилган ҳаво жосуслигини ҳамма йўллар билан кепгайтиришга ёрдам бераётганликларини неча бор маълум қилдилар.

Ҳаводан жосуслик қилиш учун турли типдаги бошқариладиган ва учувчисиз реактив ҳамда поршенли самолётлардан фойдаланилади, бу самолётларга фото ва радиоэлектрон разведка қиладиган махсус аппаратлар ўрнатилгандир. Мазкур самолётлар социалистик давлатлар яқинидаги Америка базаларига жойлаштирилган. Улар социалистик мамлакатларнинг давлат чегаралари бўйлаб вақт-вақти билан патруллик қилиб учиб жосуслик маълумотлари тўплайди ва келиб-келиб уларнинг ҳаво чегарасига ҳам тажовуз қилади.

Американинг разведкачи самолётларни Болтиқ ва Барең денгизлари, Шарқий Сибирь ва Япон денгизлари зоналарида ҳамда совет давлат чегарасининг бошқа участкаларига яқинроқ зоналарда патруллик қилиб учиб юриб совет территориясини ҳаводан мунотазам равишда

ва узоқ вақт разведка қладилар. Жаҳон океани акваториясининг турли пунктларида сузиб юрган совет савдо ва балиқчилик кемалари тепасидан разведкачи самолётларининг илгогарлик-жосуслик мақсадида учиб ўтиш ҳоллари кўп бўлган ва бўлиб турмоқда.

Кейинги ўн йил ичидагина АҚШнинг социалистик давлатлар ҳаво чегарасини бузган ўнлаб разведкачи самолётлари дўст социалистик мамлакатлар территорияси тепасида уриб туширилди ва қўнишга мажбур этилди, шу фактнинг ўзи Америка разведкаси Совет Илтифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар тўғрисида махсус ускуналанган самолётлар ёрдамида жосуслик маълумотлари тўплаш юзасидан кенг миқёсда иш олиб бораётганининг ёрқин далилидир.

Ҳаво разведкасига «У-2» типидagi товушдан тез учадиган реактив самолётлар (уларнинг бири Свердловск раёонида жаҳондаги жунатилди) лекин учини тезлик соатига 3000 километрдан ҳам зиёд бўлган ва жуда узоқ вақт учиб юра оладиган «А-11» типидagi самолётлар юборилади. Разведка мақсадида «Орлон», «Нептун» типидagi самолётлардан, шу жумладап АҚШ стратегик ва тактик авиацияси ҳамда ҳарбий-деңгиз кучларининг пилотсиз учадиган разведкачи самолётларидан ҳам фойдаланилади.

Социалистик мамлакатларининг давлат чегаралари бўйлаб патруллик қилиб учиб жосуслик қилишда реактив самолётлардан ташқари виш-моторли самолётлар ҳам қўлланилади. Масалан, нормал учини тезлиги соатига 550 километр бўлган, 12 минг километргача учиб бора оладиган ҳамда қўнимасдан 20 соатдан кўпроқ вақт учиб юра оладиган «ЕС-121» самолёти шу мақсад учун мўлжалланган. Бу самолётдаги махсус разведка асбоб-ускуналарининг оғирлиги тахминан 6 тонна келади, унга радардан ташқари, частоталар кенг спектрини контроль қиладиган ўнлаб разведкачи приёмниклар, ҳисоблаш-ешиш қурилмалари, магнитофонлар, олинган ахборотни

ишлаб берадиган аппаратлар ҳамда мустақил ишлайдиган бир неча навигация системалари ўрнатилган.

АҚШнинг халқаро авиация линияларида фойдаланиладиган айрим ҳарбий-транспорт ва ҳатто пассажир самолётларига ҳам жосуслик маълумотлари тўплайдиган радиотехника ва бошқа аппаратлар ўрнатилган.

Америкаликлар денгизда ва денгиз бўйи участкаларида разведка ишларини олиб бориш учун вертолётлардан фойдаланади. Масалан, шу мақсадга мослаштирилган «Си Кинг» вертолётига радиолокатор, гидролокатор ва махсус радиоаппарат ўрнатилган. Бу вертолёт 4 соатча давом этадиган учиб даврида нишон ва объектларни, айниқса очиқ денгизда сув ости кемаларини излаб топа олади.

Америка разведка ташкилотлари разведкачи самолётлар билангина кифояланмай, Совет Иттифоқининг узоқ районлари тўғрисида ҳам жосуслик маълумотлари тўплаш мақсадида мамлакатимиз территорияси тепасидаги фазога фоторазведка ва радиоэлектрон разведка аппаратлари билан таъминланган учувчисиз аэростатлар (ҳаво шарлари) учуришга уриниб кўришди. Кейинги йилларда ҳам шундай уринишлар бўлганлиги пайқалди.

Космик разведка олиб боришни АҚШ ўз монополияси қилиб олган бўлса, Англия, ГФР, Япония ҳамда баъзи бир бошқа империалистик давлатларнинг разведка ташкилотлари ҳаво разведкаси ёрдамида социалистик мамлакатлар тўғрисида жосуслик маълумотлари тўплаш билан мунтазам равишда шугулланмоқда.

Америка Қўшма Штатлари техникавий разведка учун ҳар хил денгиз кемаларидан ҳам фойдаланмоқда. Халқаро денгиз сувларида ўнлаб махсус разведкачи кемалар Америка ҳарбий-денгиз кучларининг ёрдамчи кемалари ниқоби остида сузиб юришади. Булар «Пуэбло», «Либерти» типидagi ва шунга ўхшаш бошқа кемалардир. Мустақил равишда узоқ вақт сузиб юришга мосланган бу кемаларга турли-туман радиоэлектрон аппаратлар,

алоқа воситалари ўрнатилган. Мазкур кемалар Совет Иттифоқи ҳамда бошқа социалистик мамлакатларнинг ссҳиллари яқинидаги районларида жойлашган радиотехника воситаларининг ишини контроль ва анализ қилиш йўли билан жосуслик маълумотлари тўплайди.

Разведкачи кемаларнинг экипажи қисқа вақт давом этадиган ва кучсиз сигналларни ушлаб қолиш ҳамда топиш юзасидан тегишли тайёргарлиги бўлган техникавий разведка мутахасссларидап тузилади. КХДР нинг чегара соқчилиги томонидан қўлга туширилган Америка разведка кемаси «Пуэбло»да кема командасидан ташқари, 28 кишидан иборат разведкачилар группаси ҳам бўлган, бу группа олиб борадиган ишн жиҳатдан кема капитанига бўйсунмас экан.

АҚШ ҳарбий-денгиз кучларининг радиолокаторлар ва гидролокация станциялари билан ушқундаланган ҳарбий сув усти кемалари билан ёрдамчи кемалари радиоэлектрон разведка билан ҳам шуғулланади. Улар денгиздаги ва ҳаводаги нишон ҳамда объектлар билан бир қаторда соҳилдаги, соҳил яқинидаги объект ва нишонлар тўғрисида ҳам жосуслик маълумотлари тўплайди. Бир қанча йирик ҳарбий кемаларда жосуслик ахборотлари тўплайдиган ва уларни қайта ишлайдиган махсус автоматлаштирилган системалар бор.

Америка мутахасссларининг таъкидлашича, сув ости кемалари денгиз разведкаси системасида муҳим ўрин эгаллайди. Кўзга кўринмай, мустақил равишда узоқ масофаларга сузиб бора олиши туфайли сув ости кемалари катта ҳажмдаги турли-туман разведка топшириқларини бажара олади. Совет Иттифоқининг сув ости кемалари базаларини разведка қилишда улар алоҳида роль ўйнайди. Разведка ишлари самарали ўтиши учун, америкаликлар, сув ости кемаларини радиолокация ва гидроакустика станциялари, радиоразведка ва радиотехникавий разведка воситалари, мукамал фотоаппарат ҳамда оптик аппаратлар билан таъминлайди.

Хонаси келганда шуни ҳам айтиш керакки, америка матбуотидан олинган маълумотларга қараганда, баъзи бир сув ости кемаларидан, шунингдек кичик торпедали катер ва ҳаво ёстиқчали катерлардан соҳилга диверсантлар ва разведкачилар группасини тушириш мақсадида ҳам фойдаланиш мумкин. АҚШ да шуни ҳисобга олиб, «Грейбек» сув ости кемаси қайта ускуналанган. Бу кемага 60 нафар разведкачи сигади, кемадаги разведкачилар соҳилга ўзи ҳаракатланадиган тўрт кишилик аппаратда туширилиши мумкин.

Чет эл матбуотида ёзиллишича разведка қилувчи техник воситалар ёрдамида тўпланган жами ахборотлар радиолокацион ва радиотехник разведканинг кўп сонли стационар станциялари ҳамда махфий эшиттиришларни ушлаб қолувчи станция ва постларидан АҚШ нинг разведка хизматига, биринчи навбатда Миллий ҳавфсизлик агентлигига узлуксиз равишда келиб туради.

Ер устидаги стационар постлардан олиб бориладиган радиоэлектрон разведка Англия, ГФР, Франция, Япония ва техникаси тараққий этган бошқа капиталистик давлатларни социалистик мамлакатлар тўғрисидаги жосуслик ахборотлари билан таъминловчи асосий пост бўлиб ҳисобланади.

Бу постларни махсус радиоразведкачи бўлишмалар ташкил этади ва уларга хизмат кўрсатади. Энг замонавий радиоэлектрон аппаратлар ўрнатилган мазкур постлар частоталар кенг спектрида электромагнит нурлар сигналини излаб топади, қайд қилади, шундай сигнал тарқатувчи манбанинг ўрнини аниқлайди ҳамда ушлаб қолинган электромагнит сигналларни таҳлил қилади. Радиоэлектрон аппаратларни юксак малакали операторлар ва мутахассислар бошқаради.

Радиоэлектрон разведка баъзан объектдан жуда узоқда бўлса ҳам, узлуксиз ва яширин равишда ишлаб, тезда катта ҳажмдаги турли-туман жосуслик маълум

мотлари олишга имкон беради. Малакали разведкачилар қайд қилинган ахборот ва сигналларнинг мазмуини билмасадлар ҳам, сигнал юборувчи қурilmаларнинг ишига қараб, улар хизмат кўрсатаётган объектлар, уларнинг вазифалари, жойлашган ўрн, баъзан эса кўчишлар, бўлажак ҳаракатлар ва ҳоказолар ҳақида муҳим хулоса чиқариши мумкин.

АҚШнинг разведка хизмати стратегик радиоэлектрон разведка олиб бориш мақсадини кўзлаб (бу эса бизга матбуотда босилиб чиққан хабарлардан маълум), ўз мамлакатлари территориясида ҳамда иттифоқдош ва хусусан СССР билан чегарадош бўлган қарам капиталистик мамлакатлар территориясида радиосигналларни ушлаб қоладиган икки мингдан кўпроқ стационар постлар ва юзлаб радиолокация ҳамда радиотехник постлар ташкил этди. Бундан ташқари, радиоэлектрон разведканинг тактик мақсадларда фондаланмайдиган кўп миқдордаги стационар ва кўчма постлари АҚШ қуролли кучлари составига кирадиган ҳамда Ғарбий Германияда жойлашган махсус ҳарбий қисмларда, чет элдаги Америка авиацияси ҳамда флотининг қуролли кучларига хизмат кўрсатадиган ҳарбий-ҳаво ва ҳарбий-денгиз базаларида ҳам бор. Англия, ГФР, Франция, Япония ва бошқа капиталистик давлатлар разведкалари ихтиёридаги радиоэлектрон разведкаларнинг ўнлаб стационар постлари социалистик мамлакатларни нишонга олган.

Радиоэлектрон разведканинг америка постлари Совет Иттифоқи территориясини ҳар томондан қуршаб турибди. Бу постлар Ғарбий Германия ва Туркияда, Эрон ва Покистонда, Япония ва Аляскада, Канада ҳамда Греландияда ва ҳатто дунёдаги ўнлаб мамлакатлардаги АҚШ элчихоналари биноларида жойлашган. Бу постларнинг аппаратлари совет граждани ва ҳарбий алоқалари системасини, радиолокация ва навигация системалари ҳамда пайқаб қолган бошқа ҳар қандай электрон системаларни нишонга олган.

СССРнинг деярли бутун территорияси уларнинг кўзи остидадир. Шу билан бирга Совет Иттифоқининг чегара районларида ва Европа қисми территориясида қўл етарлик зоналарининг айниқса зич, кўп габақали ва ер юзиде ўзаро яширин постлари ташкил қилинди.

Радио эшиттиришларини тутиш хизматининг америка воситаларининг иштилишлари тўғрисида таъсир ҳосил қилиш учун чет эл матбуотлари хабар қилган фактни мисол сифатида келтириш мумкин. Бу фактга кўра АҚШ разведкасининг радиоэшиттиришларини тутиш бўйича Туркия территориясида ҳаракат қилувчи постлари қуруқликдаги, кемалардаги ва самолётлардаги 1500 совет радиостанцияларининг иши устидан радиокузатив олиб боради.

Бутун ер шари — қуруқлик, денгиз кенгликлари, ҳаво, космик фазо бўйлаб тарқалган АҚШ техникавий разведкасининг турли воситалари ёрдами билан олинган барча стратегик жосуслик ахборотлари тегишли марказларда тўпланади. Маълум разведка комплексларига хизмат кўрсатувчи бу марказлар электрон ҳисоблаш машиналари, ахборот олиш, ишлаш, ҳисобга олиш ва тарқатиш учун автоматлаштирилган қурилмалар билан, шунингдек махфий алоқа воситалари билан таъминланган.

Марказлар кўплаб келиб тушган жосуслик ахборотларини дастлаб қайта ишлайдилар, сўнгра уни миллий хавфсизлик Агентлиги марказий аппарати ва бошқа разведка хизматининг тегишли бўлимларига узатдилар.

Жосуслик фотосуратлари, телевизион ёзувлар ва шу каби ахборот мактабларидан радиотехник ва радиолокацион разведка олган маълумотларни таҳлил қилиш орқали қўлга киритилган. Миллий хавфсизлик агентлиги мутахассислари томонидан дешифровка қилинган радио тутиш материалларидан олинган жосуслик маълумотлари оқими АҚШ разведка хизматининг марказий аппа-

ратида ҳар томонлама анализ қилиниб, баҳоланади. Шундан сўнг тайёр ҳолда асосий истеъмолчиларга — МРВ, Пентагон, давлат департаменти, миллий хавфсизлик кенгашига, МРВнинг кўрсатмасига мувофиқ эса бу билан қизиққан давлат органлари ҳамда илмий марказларга берилади.

Америка жосус-роботи шу йўсинда ишлайди. Техника разведкасининг бу улкан, мураккаб, кенг тармоқли системаси объектив разведка ахборотларини етказиб берувчи ҳисобланади. Аслини олганда эса америка разведка хизматларида СССР ҳақида АҚШ ҳукмрон доираларини қизиқтирувчи маълумотларнинг худди ўзи тўлланади. Техника разведкаси томонидан қўлга келтирилган кенг жосуслик ахборотларининг тугал шарҳини америка жосуслари ва экспертлари берадилар. Улар Америка амалдорлик перархиясининг энг реакцион, лисониятга душман қисминини намойишдаларидир. Бу элементлар дунёқарашининг типик ифодачиси Аллен Даллеснинг ўзидир.

Баъзи империалистик давлатларнинг жосус-роботлари СССРга ва социалистик ҳамдўстлик мамлакатларига қарши аича тор доирада бўлса-да, лекин кўп ҳолда шундай ҳаракат қилмоқда.

Бироқ кези келганда, шунини таъкидлаб ўтиш керакки, радиоэлектрон разведканинг имкониятлари беҳад чексиз эмас. Улар бўшлиқда электромагнит тебранишларнинг (радиотўлқинларнинг) тарқалиш шароитига, жосуслик аппаратурасининг (танлаб тутишлик, шовқиндан ҳимоя қилувчилик қобилиятига) имкониятларига разведка олиб борилаётган объектлар аппаратураси параметрларига ва ҳоказоларга боғлиқдир.

Замонавий техника воситаларини империалистик давлатлар томонидан разведка мақсадида қўлланиш усуллари лозим даражадаги мукамаллика эришган. Бу ҳақда тўлиқ тасаввур ҳосил қилиш учун империалистик разведкалар томонидан радиоэлектрон ва фото-

аппаратуралар зўр бериб ишлаб чиқиляётгани ва фойдаланиляётгани СССРга ва бошқа социалистик мамлакатларга юборилляётган разведкачилар ва агентларни шахсан таъминлаш учун овоз ёзиб оладиган ва радио алоқа олиб борадиган аппаратларнинг энг янги воситалари, шунингдек капиталистик мамлакатларда жойлашган совет муассасаларига, совет граждaнлари истиқомат қиладиган квартиралар ва меҳмонхона номерларига яширин эшитув техникаларининг ўрнатилляётганини эслатиб ўтиш кифоя.

АҚШнинг махсус хизматлари, айниқса Федерал текшириш бюроси ва америка ҳарбий разведкасининг баъзи органлари АҚШ ташқарисида жосуслик операцияларини кенг қўламда амалга ошира бориб, тараққийпарварлик кайфиятидаги америка граждaнларини таъқиб қилиш учун, америка жамиятининг барча қатламларидаги бошқача фикрли кишиларни аниқлаш учун жосусликнинг махфий техника воситаларини қўлламоқдалар.

* * *

Капиталистик мамлакатларнинг разведкалари ва бошқа махсус хизматлари ҳозир ҳам Совет давлатига қарши курашда ўтмишдагидек, биричи галда, жосусликка аҳамият берадилар. СССР тўғрисида разведка ахборотларини тўплашдек анъанавий усуллардан воз кечмаган ҳолда, улар Совет Иттифоқининг капиталистик ва тараққий этаётган мамлакатлар билан узлуксиз ривожланыётган дипломатик, савдо илмий-техника ва маданий алоқаларини жосусликни амалга ошириш учун янада кўпроқ мослаштиришга интиладилар.

Этакки империалистик давлатларнинг ҳукмрон доиралари ҳамма воситалардан, шу жумладан инсоннинг космосдаги зафарларидан ҳам жосуслик мақсадларида фойдаланадилар. Ҳозирги замон илмий-техника рево-

люциясининг энг муҳим ютуқларини глобал жосуслик учун қўллаш реакцион кучлар ўз мақсадларига эришиш учун маблағларни аямасликларини кўрсатади.

Совет кишилари капиталистик мамлакатлар билан бўладиган алоқаларнинг кенгайишини ҳар тарафлама қўллаб-қувватлайдилар. Мамлакатимизда чет элликларнинг ғоят кўпчилиги ўзини яхши тутди. Бироқ Совет Иттифоқига жинояткорона характердаги топшириқлар билан келган кишилар шуни яхши билишлари керакки, СССРда жосуслар албатта фош бўладилар.

ИДЕОЛОГИК ДИВЕРСИЯ

Империализм Совет давлатига, қардош социалистик мамлакатларга, социализм системасига қарши бетиним идеологик уруш олиб бормоқда. Империалистик донралар синфий қурашда асосий кучни идеологик соҳасига ташлаб ҳозирги ижтимоий ҳаётнинг ўзгарувчан шароитларига мослашишга ва шу билан бирга жаҳон майдонидаги кучлар исбатида йўқотган имкониятларининг ўрнини тўлдирishга уришмоқдалар. Империалистик буржуазия капитализмининг ҳалокатини ва социализмининг шиддатли одимини, унинг голибона идеологиясининг ёйилишини тўхтатиб қолишга бутун чоралар билан ҳаракат қилмоқда.

Жаҳонга ҳоким бўлишлик тўғрисидаги хаёлий орзу-умидлар қуршовида аввалгидек қолиб келаётган империализм реал мавжуд оламда жаҳон социализми, барча антиимпериалистик кучларнинг оғишмай ўсиб бориши билан вужудга келган янги вазиятга жон-жаҳди билан мослашмоқда. Бу унинг социализмга қарши кураш тактикасини ўзгартириб туришга, ўзаро чамбарчас алоқадор бўлган ташқи сиёсий, ҳарбий-стратегик ва пропагандистик доктриналар ва концепцияларни қайта кўриб чиқишга мунтазам мажбур қилмоқда.

Иккинчи жаҳон уруши тугаши биланоқ АҚШ ва бошқа империалистик давлатларнинг ҳукмрон доиралари дарҳол СССР ва халқ демократик мамлакатларига қарши қаратилган бебошларча антикоммунистик пропаганда ни авж олдириб юбордилар. «Психологик уруш» воситалари билан улар бу мамлакатлар аҳолисини маънавий жиҳатдан бузишга, социалистик тузум негизларини қўноришга қаратилган контрреволюцион чиқишлар, террорчилик ва бошқа ҳаракатларни тайёрлаш мақсадида уларга ўз таъсирини ўтказишга интилдилар. «Психологик уруш» манфур «вазминлик» кейинчалик эса «озодлик» сиёсати натижасида вужудга келди. Бу ҳарбий соҳада, ядро қуролини қўлланмиш билан «глобал уруш»га йўл очишгача бўлган «кўплашиб ўч олиш» доктринаси билан қўллаб-қувватланди.

Социалистик мамлакатларда тартибсизликлар кеттириб чиқаришни кўзда тутувчи бу очикдан-очик агрессив ташқи сиёсий йўл АҚШ қуроли кучларининг аралашгани учун баҳона бўлиб, 1956 йилда Венгрияда рўй берган контрреволюцион исён вақтида у мутлақо мағлубиятга учради.

Совет Иттифоқи Ернинг биринчи сунъий йўлдошини учириб, бутун дунё олдида ўзининг техник-иқтисодий қудрати даражасини намоён этган вақтида таниқли Америка сиёсатчилари ва идеологлари жаҳонда ўзгарган шаронтни ҳисобга олган ҳолда социализмга қарши курашнинг янги тактикаларини излай бошладилар. Социалистик мамлакатларнинг ҳар бирига «алоҳида ёндашиш», социалистик ҳамдўстлик билан алоқасини бўшаштиришга тайёр эканлигини кўрсатадиган бирон-бир мамлакатни «тақдирлаш» зарурияти асосланди. Шу аснода АҚШ империализми айрим социализм мамлакатларига ва миллий-озодлик ҳаракатига қарши «маҳаллий» ёки «чекланган» уруш олиб боришни кўзда тутувчи «тадбиркор таъсир кўрсатиш» тўғрисидаги ҳарбий-стратегик доктринаси олга сурилди.

Америка империализмининг бошқа янги сиёсий доктринаси президенти Жонсон томонидан эълон қилинган «Шарқий Европага кўпринк қўйиш» деган анча машҳур формула билан 1964 йилда узил-кесил расмий түс олди. Уша вақтда АҚШ давлат департаменти сиёсатини планлаштириш Советининг раиси лавозимини эгаллаб турган У. Ростоу Америка империализми бу стратегиясининг ҳақиқий моҳиятини таъкидлаб ўтган эди. «Бизнинг вазифамиз,— деган эди бу реакцион идеолог,— шундан иборатки, агар бу мумкин бўлса, коммунизмни тинч йўл билан тугатишга ёрдам беришдир». Ростоунинг сўзига қараганда, бунинг учун Қўшма Штатларга «ҳозир коммунистик йўналиш хавфи остида турган мамлакатларни ўз вақтида орқасидан эргаштириб кета оладиган национализм ва либерализмнинг буйёгда келаятган кучлари билан конструктив ҳамкорлик қилиш зарур».

Ҳозирги замонда буржуа ва коммунистик идеологиялар ўртасидаги кураш капитализмдан социализмга ўтишнинг тарихий процессида жамиятнинг маънавий ҳаётидаги инъикоси ҳисобланади. Бу кураш оммага, кишига таъсир этиш учун курашдан иборатдир. Унинг доираси мураккаб ва ўзига хос бўлиб, сиёсий, ҳуқуқий, фалсафий, ахлоқий, бадий ва диний қарашларни ўз ичига олади. Бу кураш, қаршилик кўрсатаётган кучлар кўпинча бевосита тўқнашиб турмаса ҳам, сусткашлик ва лоқайдликка бефарқ қарай олмайди. Бу кураш жараёнлари теран, унинг натижалари кўпинча дарҳол баён қилинмайди, балки вақти билан ва энг хилма-хил воситалар орқали намоён бўлади. Шу тарзда ёки бошқача йўсинда киши онгида акс этиб ва одамларнинг, социал гуруҳлар ва синфларнинг амалий фаолиятида намоён бўлади.

Жаҳон революцион процессининг тобора авж олиб бориши, социалистик ҳамдўстлик мамлакатларининг янгидан-янги тарихий ғалабалари империализм ва социа-

лизм ўргасидаги идеологик курашнинг кучайиши ва кескинлашишнинг белгиларини асосий омилдир.

КПСС XXIV съезди социализм системаси ҳал қилувчи антиимпериалистик куч сифатида янада кўпроқ қарор топганлигини таъкидлаб ўтди. СССРда коммунистик қурилишда зўр муваффақиятларга эришилди. Қардош мамлакатларда социализм қурилиши муваффақиятли авж олмоқда. Шу муносабат билан халқаро майдонда тинчлик, демократия ва социализм фойдасига кучлар нисбатида янада ўзгаришлар юз берди.

Тинчлик ва халқлар хавфсизлиги учун курашда жаҳон социализм системасининг роли ўсди. Шу нарсага эришишга муваффақ бўлишда, империализм агрессив кучларининг ингилишига қарамай халқаро кескинлик юмшай бошлади.

Тинчликни актив ҳимоя қилиш ва халқаро хавфсизликни мустаҳкамлаш мақсадида коммунистик партия ўзининг XXIV съездида бу йўналишдаги фаолиятининг янги конкрет программасини илгари сурди.

Халқ турмуш даражасини юксалтиришда социализмнинг капитализмга нисбатан афзалликлари борган сари яққол кўринмоқда. КПСС XXIV съездида сўзга чиққан Америка Қўшма Штатлари Коммунистик партиясининг бош секретари Гэсс Холл бундай деган эди:

«Бир томондан, эртаги кунга мутлақо ишончсизлик, капитализмда жамият ҳаётида актив иштирок этишдан четлатишга сабаб бўладиган бегоналаниш ва умидсизлик ҳисси ўсишнинг, иккинчи томондан, жамият учун зарурлиги ҳиссини, унинг социализмда ривожланишини шахснинг ўзи белгилаши мумкинлигини қандай таққослаш мумкин.

Капитализм жамиятидаги ҳаётни, унга хос бузуқлик, таҳқирлаш, қаттиқ азоб-уқубат ва хор-зорликларини — капитализм туғдирган ирқчилликнинг бу маҳсулини социализмда гуллаб-яшнаётган ҳаёт билан, ирқчилликдан халос бўлган, ҳар бир кишининг тенглиги ва муносиб

иззат-ҳурматига асосланган ҳаёт билан қандай қилиб қиёслаш мумкин?

...Чуқур умидсизликни тугдирувчи оммавий гиёвандлик ёки бутун капиталистик жамиятни бошидан оёғигача қамраб олган порахўрликни ўлчаш имкони йўқ.

...Капитализм чириб бориши билан унинг талабларига жавоб бериши оғирлашади. Ҳаётини бойликлар емирилади. Шунга мувофиқ равишда социализмнинг инсоф эҳтиёжларини янада кўпроқ қондириш қобилияти ўсади, турмуш янада гуллаб-яшнайдиган¹.

Социализм мамлакатлари томонидан олга қўйилган ҳар бир қадам жаҳон революцион жараёнига барақали таъсир кўрсатмоқда. В. И. Лениннинг Социализм галаба қилган мамлакат ўзининг хўжалик ютуқлари билан капиталистик дунёга янада кучлироқ революцион таъсир кўрсатади, деган пайғамбарона сўзи тасдиқланди. Ҳар бир бундай ютуқ идеологик қарама-қаршиликни кучайтиради, коммунизм билан курашга янгидан даъват этади.

Социализм муваффақиятлари ҳозирги дунёда, шу жумладан кўпгина мулоҳазакор кишилар ўзларига капиталистик тузум истиқболлари тўғрисида, инсониятнинг тараққиёт йўллари тўғрисида, социал қайта ўзгаришлар тўғрисида савол бериб турадиган империалистик мамлакатларда айни бевосита идеялар курашида кўзга ташланади. Социализм ғоялари бу ерда ҳам меҳнаткашлар оммасининг анча кенг қатламини қамраб олиб, буржуа идеологиясининг таъсирини сусайтирмоқда.

Марксизм-ленинизмнинг кишилик жамияти ривожланишида омманинг асосий, белгилувчи роли тўғрисидаги асосий қондаларини ҳозирги давр кўп марта тасдиқламоқда. Ҳатто халқ вакиллари томонидан эмас, балки давлат-монополистик буржуазиянинг юқори табақалари

¹ XXIV съезд Коммунистической партии Советского Союза, I том, 416—417-бетлар.

томонидан шакллантириладиган империалистик давлатларнинг расмий сиёсатида ҳам халқнинг бавосита ва шунингдек, тўғридан-тўғри таъсири кўринади. Бу айниқса меҳнаткашларнинг ҳукмрон доираларнинг реакцияон ички ва агрессив ташқи акциялариға қаратилган қаршиликларининг узлуксиз ўсиб бораётганлигида яққол кўринади.

Капиталистик мамлакатларда меҳнаткашларнинг давлат-монополистик ҳукмронликнинг барча системаларига қарши қаратилган кескин синфий жанглари юксак босқичға кўтарилди. Тинчлик учун, янги жаҳон урушининг олдини олиш учун умумдемократик ҳаракатлар кенг қулоч ёйди. Жаҳон империализмининг таянчи — Америка Қўшма Штатларида меҳнаткашларнинг урушға қарши ҳаракатлари борган сари оммавий ва кескин социал тус олмоқда.

Капиталистик тубундан фарқли ўлароқ социализм омманинг ижодий куч-ғайратини ҳар томоплама ривожлантиради, сиёсий ҳаётға актив жалб этишға, ишчи синфининг, деҳқонлар ва интеллигенциянинг янгида-янги қатламларининг давлатни бошқаришға тортишға имкон беради.

КПСС Марказий Комитетининг партиянинг XXIV съездиға Ҳисобот докладида таъкидланганидек, «Бизда жамиятнинг бутун сиёсий системаси меҳнаткашларнинг доимо ўсиб бораётган ташаббуси коммунизм қурилишиға хизмат қилмоқда»¹.

Капиталистик мамлакатларда халқ оммасининг сиёсий активлигини тўхтатиш, уларни жамиятни тубдан ўзгартириш, эксплуатацияни йўқотиш учун интилишларини босиб қўйиш учун ҳукмрон империалистик доиралар ўзларининг мамлакатларидаги меҳнаткашларға қарши кенг идеологик ҳужум олиб бормоқдалар, социализмнинг тарихий ғалабаларини алдаш ва ёлғон-яшиқ хабарлар

¹ КПСС XXIV съездининг материаллари, 93-бет.

билан бадном этишга уринмоқдалар. Айни вақтда империализм социализм мамлакатларидаги меҳнаткашларга идеологик таъсир ўтказиш учун янада кўпроқ куч сарфламоқда. «Биз ҳар доим синфий душманнинг ўқи сстида яшаб турибмиз,— деган эди Л. И. Брежнев Чехословакиядаги «Авто-прага» заводида 1971 йил 27 майда сўзлаган нутқида.— Капитализм дунёсига ялли ҳужумимиз тўхтовсиз кучайиб бораётган шароитда нақадар кўп муваффақиятларга эришсак синфий душмanning бизга мана шу ўқ узиши, мана шу ҳужумлари шу қадар шиддатли бўлаверади»¹.

Империалистик буржуа идеологияси кескин кризисни қанчалик кўпроқ бошидан кечирса империализм ва социализм системаси ўртасидаги идеологик кураш шу қадар кучли бўлмоқда. «Янги тарихий давр пролетариатнинг революцион дунёқарашига чинакам зафар олиб келди. Марксизм-ленинизм илғор инсоният ўй-фикрининг ҳукмдори бўлиб қолди.

Буржуа таълимотлари ва мактаблари тарихий синовга бардош бера олмадилар. Улар турмуш илғари сурган масалаларга илмий асосда жавоб бера олмадилар ва бера олмайдилар. Буржуазия эндиликда халқ оммасини ўз орқасидан эргаштириб бора оладиган идеяларни илғари суришдан ожиздир. Капиталистик мамлакатларда тобора кўпроқ кишилар буржуа дунёқараши билан алоқаларини узмоқдалар. Буржуа идеологияси чуқур кризисни кечирмоқда»².

Буржуазиянинг реакцион социал перспективалардан маҳрум синфга айланаётганлиги буржуа идеологияси чуқур кризисининг ички манбаларини ташкил этади. Империалистик буржуа идеологиясидаги тушқунлик тасодифий ҳол эмас. Буржуазия томонидан олға сурилган

¹ Л. И. Брежнев. Ленин йўлидан, 3-том, 418-бет.

² КПСС Программаси ва Устави, Тошкент, Ўздавнашр, 1962, 97—98-бетлар.

идеялар ва назариялар реал воқеликни англашга, ижтимоий тараққиётнинг энг муҳим вазифаларини фойдалашга эмас, балки ўз умрини яшаб бўлган ва жамиятнинг ривожланишига ҳалақит бераётган социал тартибларни ҳимоя қилиш ва асослашгагина хизмат қилади.

Монополистик лаганбардорларнинг АҚШда 1957 йил охирида йирик бизнес маблағи билан амалга оширилган «миллий мақсад»нинг назарий изланишларини ёпишга уринишлари беҳуда бўлиб чиқди.

Ҳатто энг истеъдодли буржуа тадқиқотчиси ҳам банкирлар ва саноатчиларнинг социал заказларни бажарар экан, империализмнинг реакцион сиёсати ва практикасини ҳимоя қилувчи маддоҳликдан юқори кўтарилишига қодир эмасдир. Жуда деганда у социал қайта қуришнинг туб проблемаларидан узоқ бўлган ёрдамчи амалий тадқиқотлар билангина шуғулланади.

Тараққиётларвар ишга олими Жон Бернал шуни ҳаққоний кўрсатиб ўтган эдики, «гарб цивилизацияси» тўғрисидаги фикрнинг лидерлари... асримизнинг энг муҳим проблемаларини: иқтисодий муҳтожлик, мустамлака зулми ва уруш проблемаларини янгича ҳал этишни кўрсатиб беролмайдилар. Эски ечимлар тиш-тирноғича қурулланган ва ихтёрнда жуда катта полиция кучлари бўлган капитализмни абадий сақлаб қолишдан бошқа нарсани билдирмайди. Бу идеяга қанчалик баландпарвоз ёрлиқлар ёпиштирилмасин... барибир у эркак ва хотин-қизлар оmmasини илҳомлаштиришга мутлақо қодир эмас»¹.

Боши берк кўчага кириб қолган буржуа фикри ҳаммадан аввал ўз далилларини ҳаёсизлик билан турлича асослайди. Бу фикрларни олға сурувчи реакцион олимлар агрессив урушларни, одамларни оммавий қиришни, прқчилик ва неофашизмни оқлашга уринадилар. Санъат ва

¹ Дж. Бернал, Наука в истории общества. М., «Иностранная литература» нашриёти, 1956, 616-бет.

адабиётда биз қабих ҳиссиётлар ва хулқ-атвор формаларини: капитализмга хос бўлган зўрлик, бузуқлик ва бошқа ярамас социал касалликларнинг мадҳ этилишини кузатамиз.

Инсоният капитализмга нисбатан ишончини йўқотмоқда. Ривожланган мамлакатлар меҳнаткашларининг ҳам, собиқ мустамлака мамлакатлари меҳнаткашларининг ҳам унга нисбатан ишончлари пучга чиқди. Объектив фикр юритувчи америкаликларнинг эътирофи эътишларича, капитализм бутун дунёда жирканч сўз бўлиб қолди.

Монополистик буржуазиянинг анча узоқни кўрувчи маддоҳлари империализм идеологиясининг шармандаси чиққанлигини илгаридек тушуниб қолган эдилар. Империализмнинг ҳимоя қилиш ўринга улар бу тузумнинг ҳақиқий моҳиятини, унинг социал табиатини ва асосий муассасаларини оғзаки гаплар билан ниқоблай бошладилар. Улар капитализмни қандайдир бошқача, гўёки тамоман покапиталистик тузум сифатида таърифлайдилар. Капиталистик давлатларнинг ташқи сиёсий пропагандаси эҳтиёжга кўра махсус ўйлаб топилган идеялар ва назариялар ҳам пайдо бўлди.

Ўз-ўзидан маълумки, ҳар турли даража ва мартабадаги зотлардан ташкил топган идеологларнинг катта армияси антикоммунизм — илмий коммунизм идеяларига қарши, инсониятнинг энг прогрессив, ҳақиқий илмий идеологиясига қарши курашга йўналтирилган империалистик буржуазиянинг назария ва амалиётини қўллаб-қувватлашга ташланган.

КПСС Программасида кўрсатиб ўтилганидек, империализмнинг қуроли — антикоммунизм буржуа идеологияси инқирозининг сўнгги даражага етганлигини кўрсатади.

Дунёнинг икки системага бўлиниб кетиши билан бу системаларнинг идеологиялари халқаро майдонда нуфузли қудратли манбага айландилар. Икки қарама-

қарши дунёнинг синфий кураши тажрибаси марксизм-ленинизмнинг оммани қамраб олган илғор идеялар улкан моддий кучга айланади, деган муҳим қондасини янада тасдиқламоқда.

Машҳур буржуа олими Моргантау 1967 йилда америка журнали «Foreign Affairs»да босилган мақоласида бундай деб ёзган эди: «Қўшма Штатлар ва Совет Иттифоқи устунлик учун традицион тарзда курашаётган икки буюк давлат сифатидагина эмас, балки икки душман ва сиғишмайдиган идеология манбалари, бошқарувнинг икки системаси, ҳаётнинг икки тасвири сифатида ҳам бир-бирларига қарши турибдилар. Бу системанинг ҳар бири ўзининг сиёсий аҳамияти ва муассасалари диапозони кенгайтиришга, душман томони эса бундай кенгайишига йўл қўймасликка ҳаракат қилади. Моргантаунинг фикрича, энг муҳими шунки, идеологик кураш воситалари империалистик давлатга бошқа мамлакатларнинг ички ишларига аралашиб имконини беради. Идеологик кураш, дейди у, «динамик куч»дан иборат. Бу куч орқали жаҳоннинг ҳамма ерида баъзан дипломатия ва пропаганда методларини қўллаш ёрдами билан, баъзан эса шубҳали воситалар — қўпурувчилик фаолияти ёки ошқора куч ёрдами билан гоҳ яширин, гоҳ очиқдан-очиқ аралашиб»¹ сиёсати амалга оширилади.

Идеологик курашнинг характери ва кўламига алоқа ҳамда оммавий ахборот соҳасидаги техника воситаларининг тараққиёти катта таъсир кўрсатади. Инсонни жаҳонда рўй бераётган кўпгина воқеаларнинг шохиди қилиб қўювчи ҳамда уни бошқа мамлакатлар ва ҳоказолар ҳаётидан ранг-баранг информациялар билан тез таништирувчи бу воситалар кишилар кенг оmmasига

¹ Цитата, Г. А. Арбатовнинг «Идеологическая борьба в современных международных отношениях» номли китобидан олинди. 46—47-бетлар.

идеологик таъсир кўрсатиш учун илгари мутлақо кўрилмаган имкониятларни яратиб берди.

Капиталистик дунё оммавий коммуникацияларнинг замонавий воситаларидан ўз истагича фойдаланди. Монополистлар ва давлат идеологик хизматидагиларнинг кичик гуруҳлари қўлида тўпланган бу воситалардан империалистик буржуазия халқ оммасини маънавий қўлликка тушириш, буржуа тузумида тарқалган «оммавий маданият»ни ёйиш, антикоммунизмни тўхтовсиз пропаганда қилиш ва социалистик система мамлакатларига, мустамлака қарамлиги ҳамда миллий зулмдан озод бўлган халқларга қарши, социал озодлик ва тинчликнинг барча кучларига қарши бошқа идеологик ишлар олиб бориш мақсадида фойдаланади.

Одамлар ақл-идроки ва қалби учун бўладиган урушда империализм идеологик қурол-яроғларнинг барча арсеналини ишга солади. Бироқ совринчи буржуа пропагандаси олмоқда. У капиталистик мамлакатларнинг расмий давлат органлари: ҳукумат, бошқа сиёсий ведомстволар, информация агентликлари ва бошқалар, миллий ва халқаро буржуа жамоат ташкилотлари, коммерция билан шугулланувчи корхоналар, черковлар, ҳар турли (расмий статутга эга бўлмаган эмигрант антисовет ташкилотлар тинидаги) уюшмалар, шахсий кишилар номидан амалга оширилади.

Буржуазия одатдаги пропаганда билан бир қаторда социалистик мамлакатларга қарши «психологик операция» деб аталмиш операцияни ҳам ўзказишга тобора кўпроқ киришмоқда. Бу операция давлатларнинг тинч-тотув яшаши шароитида кўн планли кўпурувчилик идеологик диверсияни амалга оширишдан иборатдир.

Энди бу ерда идеологик курашнинг традицион формаларидаги сннгари илмий коммунизм идеялариши ва социалистик қурилиш практикасини, шунингдек империалистик давлатнинг, буржуача ҳаёт тарзини очиқдан-очиқ танқид қилиш йўқ. Идеологик диверсия «социалистик»

терминология билан ўзини ниқоблайди, бир идеологиянинг иккинчиси билан, яъни марксизм-ленинизмни реформистик ва буржуа идеялари билан алмаштириш аста-асткин, деярли сезиларсиз рўй беради. Улардан эса «тинч» контрреволюцияга, социалистик жамиятни пичдан тадрижий қўпорнишга осонлик билан ўтиш мумкин.

Идеологик диверсияларнинг маккороналиги ва хавфлилиги шундаки, уларнинг ёрдами билан империалистик сиёсатдан социалистик мамлакатларнинг ички ишларига бемалол оммавий аралашини имкониятини тажрибада амалга оширишга ҳарақат қиладилар. Идеологик диверсия шу йўсинда махфий агрессиянинг ўзига хос кўриниши бўлиб қолади. Капиталистик дунёнинг идеологлари ва сиёсатдонлари унга таяниб, оммалашаётган буржуа идеологиясининг ўрнини тўлдиришга умид боғлайдилар. Идеологик диверсантлар ўз ниятларини олдига дунёни қўқолаётгани охиригача сир тутиш билан ишларини таъсир кўрсатишни истайдилар.

Ҳозирги замон шароитида идеологик диверсия — антикоммунизмнинг социалистик мамлакатларга қарши курашида асосий таянчидир ва шунинг учун ҳам у алоҳида хавф тугдиради.

Чехословакияни социалистик ҳамдўстликдан ажратинишга уринган империализм ниятларининг барбод бўлиши «кўприк қўйиш» сиёсатиغا сезиларли зарба берди. Бироқ «кўприк қўйиш» тушунчасининг ўзиёқ бу расмий мурожаат патижасида йўқолган бўлса ҳам, империализм идеологик диверсиянинг махсус хизматлари ва марказлари социалистик давлатларга қарши қаратилган қўпоровчилик ҳаракатларини янада катта кўламда кенгайтира бошладилар. Шу йўсинда улар тактикасида баъзи жиддий янги моментлар пайдо бўлди.

Жаҳон социализмини система сифатида парчалаб гашлашга, айрим социалистик давлатларни «емиришга» астойдил зўр бераётган империалистлар социализмнинг у ёки бу мамлакатларини Совет Иттифоқига қарши

қўйишга ҳамда «сиёсий ва идеологик жиҳатдан социалистик мамлакатларнинг кўнглини олиб, уларнинг «ички эволюциясини» қўлга киритишга уринмоқдалар». Бу йўлда улар фақат шалоғи чиққан эксплуататор синфларнинг қолдиқларигагина ишониб қолмай, балки ревизионистик, оппортунистик элементларга ҳам умид боғламоқдалар.

Импералистик идеологлар антикоммунистик стратегиянинг асосий мақсадларига эришиш учун навбаддаги айланма маневр планини ишлаб чиқдилар. Бу маневр социалистик мамлакатлардаги вазиятни таҳлил қилиш орқали улар ўртасидаги қарама-қаршиликларни излаб топиш ва кучайтиришни кўзда тутди. Сўнгра социалистик мамлакатларнинг интернационал бирдамлигини фронтал кўпорниш кўзда тутилган. Бундай кўпорувчилик фаолияти оқибатида национализм ва майда буржуа индивидуализми кучларнинг ғалабасига олиб келиши керак.

Имперализмнинг кўпорувчилик марказлари социалистик мамлакатларда социалистик тузум муассасаларини «демократлаштириш» ва «тузатиш», деган демагогик шнорлар остида ташкилий оппозиция уюштиришга уринмоқдалар. У ёки бу социализм мамлакатлари — ижодий интеллигенцияси ва ёшлари орасида идеологик диверсия ўтказишга зўр берилмоқда. АҚШ ҳукумат идораларидан бири чиқарган инструкцияда тўғридан-тўғри «жамоат фикрини шакллантиришга алоқадор бўлган ёзувчилар, танқидчилар, студентлар ва бошқа шахсларни актив қайта тарбиялаш» зарурлиги тўғрисида гапирилади. Имперализмнинг махсус хизматидагилар ижодий интеллигенция орасида шундай одамларни қидириб топишга ҳаракат қиладиларки, бу одамлар махсус хизматдагилар билан тўғридан-тўғри ҳамкорлик қилишлари ёки атрофдагиларга, биринчи галда ёшларга салбий таъсир кўрсатишлари лозим.

70-йиллар бошида АҚШда «Гинчлик манфаатлари йўлида янги стратегия» эълон қилинди. Бу ташқи сиёсат доктринаси тинчликсеварлик деган баландпарвоз иборадан кенг фойдаланади ва ҳатто социалистик мамлакатлар манфаатларини сўзда эътироф ҳам қилади. Бироқ унинг умумий йўналиши эски, антикоммунистик характер касб этади. Уни амалга ошириш учун Пентагон тегишли ҳарбий доктрина ишлаб чиқди. Бу доктрина «реалистик ўзини тута билиш стратегияси» номи билан машҳурдир. Америка империализмининг «жаҳонда раҳбарлик қилишга» интилиши, «реалистик ўзини тута билиш стратегияси» оқибатлари «кучларини сақлаш» ва АҚШ «ҳарбий қудратини ўстириш»ни кўзда тутди.

Буларнинг ҳаммаси фақат реализм ҳисси йўқлигининга далolat бермай, балки у «тинчлик манфаатлари» тўғрисида мулоҳаза юритишга интилиши, «реалистик ўзини тута билиш стратегияси» номи билан машҳурдир. Америка империализмининг «жаҳонда раҳбарлик қилишга» интилиши, «реалистик ўзини тута билиш стратегияси» оқибатлари «кучларини сақлаш» ва АҚШ «ҳарбий қудратини ўстириш»ни кўзда тутди.

Алоҳида мамлакатни жаҳон социализм системасидан ажратиб олиш учун антикоммунистик васваслар идеологик диверсия ва бошқа «тинч воситалар» билангина чекланиб қолмайдилар. Улар уруш очилган ҳам тоймайдилар. Масалан, Европадаги қуруқликдаги қўшинлар қўмондонлигининг махфий оператив йиланида «Шарқий Германия ва Чехословакияни озод этиш» кўзда тутилган. Унда «идеологик диверсия» тўғридан-тўғри агрессия учун «қулай вазият»¹ яратиб бериши керак деб аниқ қилиб айтилган.

Ҳоланча эса империалистик дунёнинг социалистик ҳамдўстликка қарши шиддатли идеологик урушида идеологик диверсия буржуазия позициясининг заиф томонини, унинг омма орасида йўқолиб бораётган таъси-

¹ Цитата, «Правда» газетасининг 1968 йил 19 июль сонидан олинган.

рини тулдиринга қаратилган. У идеологик урушнинг ўзига хос махфий фронтндаш иборат бўлиб, ҳозирги замон антикоммунизми асосий умидини унга борлаган.

МАҚСАД ВА ОБЪЕКТЛАР

Идеологик диверсия — бу пухта ўйланган ва ҳарбий-часига ташкил қилинган тadbирлар системасидир.

Идеологик диверсияларнинг вазифалари турли шаклдан бўлиб, барқарор эмас. Бу вазифалар вазиятга қараб ўзгариб туради. Социалистик мамлакатлар ва миллатий-озодлик ҳаракати кенг ёйилган давлатлардаги шарт-шароитни ўрганиб, антикоммунизм идеологлари ва сиёсатдонлари биринчи галда социалистик қурилиш ҳамда революцион курашда вақтинча зиддиятлар ва қийинчиликлар вужудга келган жойда кўпуровчиликдан иборат бўлган идеологик ҳаракатларни амалга оширишга интиладилар.

Бутун социалистик ҳамдўстлиkning бирлиги ва жиқислигини, коммунистик ва ишчи партияларнинг гоявий бирлигини кўпориш, уларнинг ўзаро алоқаларини заифлаштириш, Совет Иттифоқи Коммунистик партияси ва Совет давлатининг халқаро обрўсини тушириш — уларнинг ҳал қилмоқчи бўлган вазифалари мана шулардан иборат. Империалистик кучлар айрим социалистик мамлакатларни социалистик ҳамдўстликдан ажратишни, уларни Совет Иттифоқига ва бир-бирига қарама-қарши қўйишни, халқаро алоқаларини бўшаштиришни, халқлар ўртасида шубҳа уругини сеишишни, маркесча-ленинча идеологиянинг ва пролетар интернационализми сиёсатининг обрўсини тўкишни истайдилар.

Бу масала бўйича америка империализми идеологларининг ўзлари мана бундай дейдилар.

«Блокни парчалаш бизнинг биринчи галда вазифамиздир», — деб ёзади АҚШ давлат доирасига яқин бўлган сиёсий шарҳловчи Сульцбергер.

АҚШ империалистлари социалистик мамлакатлар ўртасидаги муносабатларнинг ривожланишини диққат билан кузатиб бормоқдалар, социалистик ҳамдўстлик ишида баъзан келиб чиқадиган чигалликларга ва вақтинчалик оғирликларга тезда ўз муносабатларини билдирмоқдалар, уларнинг чуқурлаштиришга ва кескинлаштиришга ҳамда америкалик философ С. Хук «Сиёсий ҳокимият ва шахс эркинлиги» китобида очикдан-очик «Этьероф этганидек «Европадаги социалистик мамлакатларнинг СССР билан иттифоқи уларнинг манфаатларига зид келаётгани тўғрисидаги тезисни исботлаб бериш» га интиломоқдалар.

Бу фикрлар антикоммунизм практикасига тўла мос келади. 1969 йил 7 июнда Москвада коммунистик ва ишчи партияларнинг халқаро Кенгашида сўзга чиққан Л. И. Брежнев эътиборини маъна бўлиши билан «коммунистик ва бутун революцион ҳаракатнинг издан пароканда бўлишига умид боғлаш эндиликда империализм синфий стратегиясининг энг муҳим йўналишларидан биридир»¹.

Идеологик диверсантлар олдида социалистик мамлакатларнинг ижтимоий-сиёсий негизини заифлаштириш, коммунистик партияларнинг мамлакат ичидати раҳбарлик ролини ва уларнинг оммага таъсирини бўшаштириш, коммунистик партияларни меҳнаткашларнинг бошқа жамоат ташкилотлари (касаба союз, ёшлар ташкилотлари ва ҳоказолар)га қарама-қарши қўйиш, коммунистик идеологиянинг «емирилишига» ҳамда буржуа дунёқарашининг кучайишига имкон туғдириш ва ниҳоят социалистик мамлакатларнинг сиёсий ва иқтисодий ҳаётини издан чиқариш мақсади қўйилган.

Империалистик давлатларнинг пропаганда, разведжа ва бошқа махсус хизматларининг идеологик диверсиялари социалистик мамлакатлар меҳнаткашларининг

¹ Л. И. Брежнев, Ленин йўлидан, 2-том, 435-бет.

ғоявий-сиёсий бирлигига қарши йўналтирилган. Улар зиммасига ишчилар синфи, деҳқонлар ва интеллигенциянинг иттифоқини бўшаштириш ва издан чиқариш, миллий сиёсатнинг обрўсини тўкиш, партиясиэларни коммунистларга, ёшларни кекса авлодга, қишлоқ аҳлини шаҳар аҳолисига қарама-қарши қўйиш, меҳнаткашларнинг ватанпарварлигини, синфий оғи ва сиёсий ҳушёрлигини заифлаштириш вазифаси юкланади.

Идеологик диверсияларнинг қўпоровчилик мақсадларида ички антисоциалистик кучларнинг душманлик фаолиятини активлаштириш катта ўрин тутлади. Бунда кучлар социалистик ривожланиш йўлига кирган мамлакатларда маълум даражада сақланиб қолмоқда.

Чехословакияда 1968 йил ёзда рўй берган воқеалар айна шу кучлар биринчи галда социалистик ҳокимият органлари ва бошқармаларининг ишидан норозилик уйғотаётганлигини, антисоциалистик ва аксил жамоатчилик тенденциялари ва кўринишларини қутуртирганликлари ва йўлдан оздирганликларини кўрсатди.

Идеологик диверсия планлари кенг ва узоқни кўзлагандир. У граждандар уруши оловини ёқиш, мамлакат ичидаги антисоциалистик кучларни очикдап-очик тўплаш учун барча шароитларни яратиш ва уларнинг контрреволюцион фаолиятларини ташқаридан қўллаб-қувватлаш сингари социализмни «емиришининг» қатор этапларини ўз ичига олади. Бунда империализмнинг бевосита ҳарбий аралашуви ҳам истисно эмас.

Кўрамизки, бунда қўпоровчилик вазифаларининг бутун бир системасини босқичма-босқич ва параллель ҳал қилиш назарда тутилади. Уларнинг конкрет мазмуни ва бажариллиш изчиллиги социалистик ҳамдўстликдаги ва унинг айрим мамлакатларидаги вазиятга қараб координатлаштирилади. Коммунистик идеологиянинг аста-секин «емирилиши» ва «тинч» контрреволюциянинг ҳаракатидан бошлаб идеологик диверсантлар социализм билан курашин шундай олиб бормоқчиларки.

пировардида социализмни капиталистик тузум билан «аста-секин» алмаштириш учун шароит ҳозирлаш имкони вужудга келсин.

Идеологик қўпоровчилик фаолиятида объектлар танлашда тегишли социалистик мамлакатлардаги вазият, улар ривожланишининг социал-сиёсий, иқтисодий, миллий ва бошқа хусусиятлари ҳисобга олинади. Ҳатто уларнинг географик мавқеи ҳам эътибордан четда қолмайди.

Коммунистик идеалларнинг, илмий коммунизм назариясининг, жаҳон революцион процессининг ривожланиши тўғрисидаги марксна-ленинча таълимотнинг кишилар ақлу гидроки ва қалбига тобора кўпроқ таъсирини ҳар томонлама заифлаштириш учун, табиийки, биринчи галда марксна-ленинча назариянинг асосий қоидаларига ҳужум қилинади. Философияда, социологияда, табиий ва экинчи галда тарихий ва ҳуқуқий фаннинг қурилуши

маданият ва санъат соҳаларида пролетар дунёқарани эришишлари муттасил ҳужумга учраб туради. Антисоциалистик марксизм-ленинизмнинг синфлар ва синфий кураш тўғрисидаги, пролетариат диктатураси тўғрисидаги, ишчилар синфи партияси ва унинг меҳнаткашларнинг ҳокимиятни қўлга киритишидаги ҳамда социалистик революция галаба қозонган мамлакатда социалистик жамият қуришдаги раҳбарлик роли тўғрисидаги ўлмас таълимотини рад этишга ёки обрўсизлаштиришга жон-жаҳдлари билан ҳаракат қиладилар.

Импернализмга қарши курашда муваффақиятга эришиш кўп жиҳатдан антимиерналистик кучларнинг биричи галда, халқаро коммунистик ҳаракатининг мустаҳкам бирлигига боғлиқдир. Шу билан бирга, коммунистик ва ишчи партияларнинг 1969 йилда бўлиб ўтган Халқаро Кенгашининг Асосий ҳужжатида таъкидланганидек, «марксизм-ленинизмга, пролетар интернационализмга содиқлик, ўз халқи манфаатларига, социализмнинг умумий ишига фидокорона ва садоқат

билан хизмат қилиш — коммунистик ва ишчи партияларининг ягона ҳаракати самарадорлигини ва тўғри йўлини белгилашнинг муҳим шarti бўлиб, уларнинг тарихий мақсадларида муваффақиятга эришишларининг гаровидир»¹.

Худди шунинг учун социалистик ҳамдўстлик, қардош партияларнинг халқаро муносабатлари, социалистик мамлакатларнинг халқаро алоқалари, Узро Иқтисодий Ердан Кенгаши, Варшава шартномасининг ҳарбий ташкилоти мунтазам равишда ўққа тутилмоқда.

Империализм идеологик диверсияларнинг социалистик мамлакатлар ичидаги асосий объекти коммунистик ва ишчи партияларидир. «Рус масаласи» бўйича антикоммунистик фикр юритишга ихтисослашиб олган америкалик профессор Жорж Кеннан бундай деб ёзган эди: Агар кимда-ким Коммунистик партиянинг сиёсий қурол сифатидаги бирлиги ва кучига шикаст етказса, Совет Россияси энг кучли миллий жамиятдан энг ожиз ва ҳароб миллий жамиятга тезда айланиб қолиши мумкин»².

Коммунистик партия ишчилар синфининг, барча совет халқларининг гоёвий ва сиёсий раҳбаридир. У меҳнаткашларни юксак гоёвийлик, совет ватанпарварлиги ва интернационализм руҳида ҳормай-толмай тарбияламоқда. Партиянинг бутун фаолияти халқ манфаатларига чексиз содиқликнинг ифодасидир.

«Партия ва бутун совет халқи манфаатларининг бирлиги, — деб таъкидланади КПСС XXIV съездининг Хисобот докладда, — жамиятимизнинг енгилмас куч, ҳар қандай қийинчиликларни бартараф эта билиш қобилиятини бағишлайди. Партия билан бутун меҳнат-

¹ «Международное Советание коммунистических и рабочих партий», 329-бет.

² Дигата «Известия» газетасининг 1971 йил 22 январь сонидан олинди.

кашларнинг ажралмас бирлиги — бизга олға томон да-
дил қадам ташлаш, энг мураккаб вазифаларни ҳал қи-
лиш имконини беради. Бизнинг партиямиз меҳнаткаш-
лар ишончини ғоят эъозлайди ва қадрлайди»¹.

Бизнинг партиямиз халқнинг туб манфаатларини
ифодаловчи тинчликсевар ташқи сиёсатни сабот билан
ўтказиб келмоқда. Бу сиёсат жаҳон социалистик систе-
масини янада жипслаштиришга ва тараққий эттиришга
капитал мамлакатларидаги ишчилар ҳаракати билан
бирдамлик ва интернационал ҳамжиҳатлик принципини
оғишмай олиб боришга, коммунистлар сафларини
марксча-ленинча негизда жипслаштиришга, халқларнинг
миллий-озодлик курашини қўллаб-қувватлашга, импе-
риализмнинг агрессив сиёсатига қарши пишиб етилган
халқаро проблемаларни йўлга солиш ва турли ижтимо-
ий тузумдаги давлатлар ўртасида тинч-тотув яшашнинг
ленинча принциплари негизига қурилган муносабатлар-
ни ривожлантириш учун курашда ривожланаётган
мамлакаатларидаги революцион-демократик партиялар
билан, барча антиимпериалистик кучлар билан алоқа-
ларни кенгайтириш ва мустаҳкамлашга қаратилган.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясини давлатимиз-
нинг ташқи ва ички сиёсатини фақат ишлаб чиқишга
қолмай, балки уни ҳаётда амалга оширишни ҳам уюш-
тиради. У коммунистик қурилишнинг амалий вазифала-
рини ҳал қилишда ишчилар синфининг ва барча
меҳнаткашларнинг кўп қирралик фаолиятига кундалик
раҳбарликни амалга оширади. Партиянинг раҳбарлик
ролини ошириш совет жамиятини ривожлантиришнинг
энг муҳим қонуниятидир.

Ғарбнинг разведка, пропаганда ва бошқа махсус
органлари Совет Иттифоқи Коммунистик партиясига
қарши идеологик диверсиялар қилиш билан унинг
раҳбарлик ролини, халқ оммаси ўртасидаги таъсирини

¹ КПСС XXIV съездининг материаллари, 118-бет.

заифлаштиришга, унинг ташқи ва ички сиёсатининг конкрет сиёсий қарорларининг ва ниҳоят, унинг ташкилотчилик фаолиятининг обрўсини тўкишга умид боғлайдилар. Бунинг учун идеологик диверсантлар ўзларининг қўпоровчилик ҳаракатларини фақат умуман партиягагина эмас, балки унинг айрим звеноларига: раҳбарлик органларига, назарий ва идеологик муассасаларига, партиянинг перифериядаги ташкилотларига ҳам қарши қаратадилар. Улар партиянинг давлат бошқарув органлари билан, касаба союз, ёшлар, ижодий ҳамда бошқа жамоат ташкилотлари ва ҳоказолар билан алоқаларини бузишга уринадилар. Социалистик ижтимоий муносабатларни вужудга келтиришнинг асосий қуроли бўлмиш социалистик давлат империализм идеологик диверсияларининг сўзсиз объекти ҳисобланади.

Совет давлатининг фаолияти ишлаб чиқаришни социалистик план асосида ташкил этиш, халқ фаровонлигини яхшилаш, жамиятнинг маданий даражасини ва меҳнаткашларни коммунистик руҳда тарбиялашни юксалтириш билан чамбарчас боғлиқдир. Социалистик давлат граждандарининг ижтимоий шахсий манфаатларини муҳофаза қилади, ҳуқуқларни такомиллаштирадн ва қонунчиликни мустаҳкамлайди, социализм галабаларининг посбони бўлиб, халқаро революцион-озодлик ҳаракатини қўллаб-қувватлайди.

КПСС XXIV съезди таъкидлаб ўтганидек, совет давлатини мустаҳкамлаш социалистик демократияни янада ривожлантириш йўли билан амалга оширилади. Мамлакатимиздаги халқ ҳокимияти органлари — меҳнаткашлар депутатлари Советлари — халқ ҳокимиятининг ҳақиқий тимсоли бўлиб, уларнинг сафарига энки миллиондан ортиқроқ депутат бор. Меҳнаткашлар депутатлари Советлари ўз иш фаолиятларида 25 миллион активга таянадилар.

Совет давлати тараққиётининг ҳамма босқичларида социализм галабаларини душман элементларнинг ва

жаҳон империализмининг тажовузкор кучларидан муҳофаза қилиш унинг жопажон иши бўлди ва шундай бўлиб қолади. Шунинг учун давлат қуроли кучларни, давлат ҳавфсизлиги органларини ва ҳокимиятнинг бошқа органларини мустаҳкамлашга доимо эътибор беради.

Идеологик диверсантлар социалистик давлатни ичидан заифлаштиришга ҳаракат қилиб, партиянинг ташқи ва ички сиёсатни ўтказишдаги, социалистик экономикани яратишдаги, социалистик ишлаб чиқариш муносабатларини тарғибга солишдаги, жамоат тартибини қўллаб-қувватлашдаги, қонунчиликка риоя қилишдаги, совет кишиларининг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлашдаги ташкилотчилик ролини пасайтириш учун имкониятлар излайдилар. Совет давлатининг баъзи ҳокимият органларига, айниқса, Совет Армиясига, юстиция ва давлат ҳавфсизлиги органларига доғ тўширишга қаратилган империализмининг қўнорувчилик ҳаракати ўлжамаяпти. Диверсантлар социалистик давлат қуроли кучларининг қудратини заифлаштириш учун идеологик восита ва усуллар ахтариб топишга айниқса қаттиқ киришганлар. Империалистик дунёнинг сиёсий ва ҳарбий раҳбарлари ўзларига шу ҳақда ҳисоб бермоқдаларки, фавақулдда вайрон қилувчи ҳарбий ҳаракатлар донрасига одамлар ва техниканинг катта қисмини қамраб олувчи хусусиятга эга бўлган ҳозирги замон урушида, у агар бошланса, сиёсий ахлоқий, психологик факторлар, шахсий составининг юксак-ахлоқий сиёсий сифатлари ва қуроли кучларнинг бевосита уларга боғлиқ бўлган жанговарлиги муҳим аҳамият касб этади.

Совет Қуроли Кучлари даҳшатли қуроли билан таъминланган бўлиб, улар катта вайронгарчиликка олиб келувчи кучга эга ва ер шарининг ҳар қандай нуқтасига етиб бора олади. Бу қуроли ўз Ватанига ва Коммунистик партияга чексиз содиқ бўлган совет жангчилари қўлидадир.

Коммунистик партия томонидан тарбияланган гомбий-егуқлик, империализм ва агрессия кучлари билан синфий курашда ўз ўрни ва ролни тўғри тушуниш ҳам совет жангчиларининг шонли қуролидир. Идеологик диверсия ташкилотчилари худди шу қуроли қўлдан тортиб олишни орзу қилади. Буни амалга ошириш қанчалик қийинлигига қарамай улар шахсий составга, айниқса армия ва флотнинг команди кадрларига қарши қаратилган идеологик қўпоровчилик ишлари олиб боришдан тийинмаётирлар, улар орасига шубҳа уруғини сепишга, сиёсий сезгирликни ўтмаслаштиришга уюшқоқлик ва интизомни бўшлаштиришга ҳаракат қиладилар. Жангчиларнинг жанговарлиги ва жангга тайёрлиги, Совет Армиясининг ўз мамлакатини ва бошқа социалистик давлатлар меҳнаткашлари билан алоқалари идеологик диверсантларни жосуслардан кам қизиқтирмайди.

СССРга қарши олиб борилган идеологик диверсияларда, айниқса, социалистик ҳаёт тарзини обрўсизлантиришга доир айрим уришишлар билан баъзи бир совет кишилари орасида норозилик тугдиришга ва капиталистик мамлакатлар меҳнаткашлари кўзи ўнгида унинг мавқеини камайтишга ҳаракат қиладилар.

Социалистик ҳаёт тарзини негизда ишлаб чиқарувчи воситаларга бўлган ижтимоий мулкчилик, кишини киши томонидан эксплуатация қилишининг йўқлиги ётади. «Юз йиллардан буён бировларга,— деб ёзган эди В. И. Ленин,— эксплуататорларга қул бўлиб ишлаб келингандан кейин, биринчи марта ҳар кимнинг *ўзига ишлагани учун* имконият вужудга келмоқда, шунда ҳам энг зинги техника билан маданиятнинг барча ютуқларига суяниб ишлаш имконияти вужудга келмоқда»¹.

Ҳамма меҳнаткашларнинг шахсий, коллектив ва ижтимоий манфаатларининг гармоник ҳўғунлантириш учун

¹ В. И. Ленин, Асарлар, 26-том, 419 бет.

субъектив имкониятлар, СССР Конституцияси ва бизнинг барча ижтимоий укладимиз томонидан гарантияланган меҳнат қилиш, дам ва билим олиш ҳуқуқи; бепул мажбурий ўрта таълим бериш, бепул медицина хизмат кўрсатиш, давлат томонидан пенсия билан таъминлаш, коллективизм ва инсонпарварлик, жамиятнинг юксак мақсади бўлиши барча меҳнаткашларнинг турмуш даражасини ошириш тўғрисида ғамхўрлик коммунистик гоявийлигининг, совет ватапарварлиги, коммунистик идеалларга содиқлик, интернационализм — СССР меҳнаткашларининг ҳаёт тарзига хос хусусиятларнинг тўлиқ бўлмаган рўйхати ана шулардан иборатдир.

КПСС XXIV съезди янги социал тадбирларнинг кенг программасини белгилаб берди. Бу тадбирлар «барча аҳоли табақаларининг фаровонлигини оширишга, шаҳар аҳолиси билан қишлоқ аҳолисининг турмуш даражасини бир-бирига яқинлаштиришга, меҳнат қилиш ва дам олмоқ учун, совет кишиларининг қобилиятлари ва иқтисодий фаоллигини ҳар томонлама ривожлантирмоқ учун тағин ҳам кўпроқ қулай шарт-шароит яратиб беришга қаратилган...»¹.

Социалистик ҳаёт тарзи узлуксиз такомиллашмоқда. Буржуача ҳаёт тарзига хос ва ҳозирги замон капитализмининг барча кризисли ҳодисаларини акс эттирувчи турғунлик ва деформация ҳолати унга ётдир. Идеологик диверсантларнинг шиддатли ҳужуми ва бўҳтонлари айнан социалистик ишлаб чиқариш муносабатларига, халқнинг моддий фаровонлиги даражасига ва социализм мамлакатларига ҳар қандай социал ўзгаришларга қаратилиши ҳам ана шулар билан изоҳланади.

Империализм идеологик диверсиянинг объектларидан бири социалистик мамлакатлар ишчилар синфидир.

Совет Иттифоқида ишчилар синфп жамиятимизнинг социал-синфий структурасида катта ўрнни тутади.

¹КПСС XXIV съездининг материаллари, 221-бет.

СССРдаги меҳнаткашларнинг ярмидан кўпроғини ташкил этган, мамлакатнинг асосий ишлаб чиқариш фондларининг 9/10 қисmini қамраб олган ишлаб чиқарувчи воситаларга давлат мулкчилиги билан боғлиқ бўлган ишчилар синфи жамоат маҳсулотининг анча катта улушини яратиб, коммунизмнинг моддий-техника базасини вужудга келтириш учун курашда илғор марраларда туради. «Ишчилар синфи,— деб кўрсатиб ўтилади КПСС Марказий Комитетининг партия XXIV съездида Ҳисобот докладыда,— жамиятнинг асосий ишлаб чиқарувчи кучи бўлиб келди ва шундай бўлиб қолади. Ишчилар синфининг революционлиги, интизомлилиги, уюшқоқлиги ва коллективчилиги унинг социалистик ижтимоий муносабатлар системасидаги етакчилик мавқеини белгилаб беради»¹.

Совет ишчиси тимсолида инсоний муносабатларнинг юксак нормаларини қарор топтирувчи онгли меҳнаткашларнинг ва коммунизм учун актив курашчининг хислатлари бирга қўшилиб кетади.

Коммунистик идеалларни элтувчи ва рус пролетариати шонли революцион анъаналарини давом эттирувчи совет ишчилар синфи ўз мамлакатининг ҳақиқий хўжайини ва унинг иқтисодий қудратининг яратувчиси, мамлакатнинг давлат ва ижтимоий ҳаётида ишлаб чиқаришни бошқаришининг актив қатнашчисидир.

Имперализмнинг СССР ишчилар синфига қарши олиб бораётган идеологик диверсиялари унинг синфий ўзини англашнинг ўтмаслаштиришга, снсий активлигини пасайтиришга йўналтирилган. Матлубот социализм деб аталадиган машҳур концепцияни тарқатиб, ишчилар синфини совет жамиятининг бошқа социал гуруҳларига, айниқса, интеллигенцияга қарама-қарши қўйиб, бизнинг душманларимиз илмий-техника революцияси юзага келтирган баъзи бир янги ҳодисалардан онгли равишда ўз манфа-

¹ КПСС XXIV съездининг материаллари, 82-бет.

атлари йўлида фойдаланишга уринадилар. Улар ишчилар синфи «ҳозирги замон санъати ва интелликуал давлатга» ҳамда омманнинг социализм ва коммунизм учун курашга бошчилиқ қилолмайдиган деб, уни «консерватив куч» сифатида тасвирлашга ҳаракат қилмоқдалар.

Идеологик диверсантлар нишон сифатида СССРдаги колхозчи-деҳқонларни ҳам танладилар.

КПСС XXIV съезди совет тузумининг сиёсий асоси бўлган ишчилар синфи ва колхозчи деҳқонлар иттифоқини янада мустаҳкамлаш лозимлигини уқтириб ўтди. Бу иттифоқ идеологик диверсантларга эндиликда тинчлик бермаётган эди. Улар колхозчилар ва ишчиларнинг маънавий ва меҳнат бирлигини бузишни истардилар.

Совет интеллигенциясига қарши интенсив қўпуровчилик ишлари олиб борилмоқда. Булар барча аҳолининг муностаишига, энг аввал, социалистик жамиятнинг янги маънавий жиҳатидан бузишга умид боғлайдилар.

Социалистик тузум даврида етишган совет интеллигенцияси бизнинг жамиятимизнинг таркибий қисми ҳисобланади. У ҳозирги замон фани ва маданиятнинг юксак чўққиларини забт этиш, етишиб келаётган авлоднинг таълим ва тарбияси бўйича партия қўйган вазифаларини бажаришни таъминлади.

Социализм шароитида ўсиб етишган совет илмий-техника интеллигенцияси илмий-техника тараққиётини ёйишда, ижтимоий, табиий ва техника фанларини ривожлантиришда буюк роль ўйнайди. Бу фанларнинг ривожланиши мамлакатимизнинг сиёсий, иқтисодий ва ҳарбий қудратига боғлиқдир. Совет фанини ривожлантира бориб, олимлар, инженерлар ва техниклар социалистик мамлакатлардаги ўз ҳамкасблари билан ҳамкорликда социализм капитализмдан илмий-техникавий жиҳатдан устун эканлигини кўрсатмоқдалар.

Совет ижодий интеллигенцияси илгор социалистик маданиятни яратиш бўйича муваффақиятли иш олиб

Бормоқда. Ёзувчиларимизнинг, рассомларимизнинг оптимизм ва ҳаётбахш коммунистик гоаялар билан йўғрилаган асарлари катта гоаявий-тарбиявий роль ўйнамоқда, совет кишисида янги дунё қурувчисига хос бўлган юксак маънавий хислатларни шакллантирмоқда.

Совет жамиятида интеллигенциянинг тобора ўсиб бораётган бу ролидан идеологик диверсантлар, шубҳасиз, ўз мақсадлари йўлида фойдаланмоқни хоҳлайдилар. Антикommунистлар интеллигенцияни Коммунистик партия ва Совет давлатидан ажратиб олишга, унинг ғайратини умумхалқ вазибаларидан четга тортишга ҳаракат қиладилар. Улар гоаявий жиҳатдан бузуқ ва бадий қиммати наст бўлган асарларни кўкларга кўтариб мақташ билан айрим олимлар, ёзувчилар, рассомлар ва артистлар охида коммунистик дунёқарашнинг аста-секин «эрозия»га учрашига умид боғлайдилар.

Антикоммунизмнинг социализм, тинчлик ва тараққиёт кучлари билан кескин идеологик кураши ўз доирасига ёшларни ҳамма вақт жалб қилади. Кўпгина идеологик диверсиялар Совет Иттифоқидаги ва бошқа социалистик мамлакатларидаги ёш авлодга бузуқ буржуа гоаялари билан таъсир кўрсатишни кўзлаб ишлаб чиқилмоқда ва амалга оширилмоқда.

Мамлакатимиз аҳолисининг ярмидан кўпрогини ташкил этувчи совет ёшлари партия ва халқнинг энг яхши революцион, жанговар ва меҳнат анъаналарининг муносиб давом эттирувчилари ҳисобланади. Коммунистик гоаявийлик руҳида тарбияланган, ўқимишли ва истеъдодли, меҳнатсевар ва саботли, ғайратли ва фидокор совет ёшлари актив ижтимоий кучдир.

«Партия коммунизмнинг ёш бинокорлари билан ҳақли суратда фахрланмоқда,— дейди Л. И. Брежнев КПСС XXIV съездида — ўзимизнинг сиёсий тажрибамизни, иқтисодий ва маданий қурпилиш проблемаларини жалб этиш тажрибасини янги авлодларга ўргатиш, ёшларни гоаявий жиҳатдан тарбиялашга раҳбарлик қилиш,

уларнинг ўз оталари ишини, улуғ Ленин ишини муносиб давом эттиришлари учун ҳамма чораларни кўриш — бизнинг бурчимиздир»¹.

Ёш авлоднинг гоявийлигига тажовуз қилар экан, антикоммунистлар шунинг яхши биладиларки, совет ёшларининг юксак снѳий, ишчанлик ва маънавий хислатлари социализмда ижтимоий ҳаётнинг барча укладлари билан тарбияланади. Шундай бўлса ҳам улар идеологик диверсион қора ниятларини тўхтатмаётирлар. Ёшларнинг синфий жанглари бошидан кечирмаганлиги, ҳаёт тажрибаси, сезгирлиги етарли бўлмаслиги ва таъсирга тез берилишини ҳисобга олиб, идеологик диверсантлар ёшларга хушомадгўйлик қиладилар, уларни ҳозирги замон буржуа назарияларига торттишга, улар онгига маслаксийлик ва нигизини сингдиришга, ёшлар союзига аъзо бўлмаган ёшларни комсомолда ҳаммаси мисли партияга, ёш авлоднинг совет кишиларининг кекса авлодларга қарама-қарши қўйишга ва шу йўл билан ҳеч бўлмаса ёшларнинг қандайдир қисмини ревизионизм йўлига оғдиришга ҳамда социалистик тузум билан бевосита курашга торттишга ҳаракат қиладилар.

Социалистик тузумнинг «эрозия»га учраши тўғрисидаги орзулар идеологик диверсантларни СССР халқлари ўртасидаги социалистик ҳамдўстликни ёмонлаштиришга эришишга ундайди. Бу йўлда улар аввалгидек миллатлар ва халқлар ўртасидаги душманлик оловини ёқувчи, меҳнаткашларнинг синфий оини лойқалатувчи империалистик реакциянинг синалган қуроли бўлмиш буржуа миллатчилигига мурожаат қиладилар.

Социалистик тузум мамлакатимизда миллий масалани тўла ва узил-кесил ҳал қилишни таъминлади.

Меҳнаткашларнинг социализм қуриш ва уни жангларида ҳимоя қилиш учун курашларида, биргаликда қилган меҳнатларида СССРдаги миллатлар ва халқлар

¹ КПСС XXIV съездининг материаллари, 174—175-бетлар.

Ўртасида, социалистик мамлакатлар халқлари ўртасида дўстлик муносабатлари қарор топди ва мустақамланди. Ҳар бир қардош республика иқтисодий, сиёсий ва маданий жиҳатдан жадал ривожланмоқда. Коммунистик партия халқларнинг тенглиги ва дўстлигига асосланган ленинча миллий сиёсатни изчиллик билан амалга ошириб келмоқда. Ҳар қандай кўрпнишдаги миллатчилик, ҳар қандай миллий нигилизм социализм билан мутлақо мос келмаслигига асосланган партия буларни миллий хусусиятлар сифатида писанд қилмасликка қарши, уларни бўрттириб кўрсатишларига қарши кескин кураш олиб боради.

Миллий сиёсатнинг ленинча принциплари тантанаси КПСС XXIV съезди делегатларининг нутқларида ёрқин намоёнш қилинди. Съезд қарорларида бу принциплар ижодий жиҳатдан янада тараққий қилди.

Ҳарбнинг қўпоровчилик марказлари СССРда буржуа миллатчилигини авж олдиришга ишониб, ленинча миллий сиёсат назарияси ва практикасини нотўғри талқин қиладилар, миллий адоватлар чиқарадилар, миллий айирмачиликни ёядилар, миллатчилик руҳи сингдирилган кишилар социалистик тузум билан курашишга, оғир жиноятлар қилишга тортадилар.

Империалистик разведкаларнинг ҳар бир идеологик қўпоровчилик ҳаракатларидаги, уларнинг пропаганда органлари ва бошқа махсус хизматлари душманлик фаолиятининг асосий объекти совет кишиси — унинг дунёқараш, меҳнатга, маънавий ва ахлоқий масалаларга, моддий бойликларга муносабати ҳисобланади.

Совет социалистик тузуми янги кишини — коммунист қурувчисини, ўз меҳнатининг ижтимоий аҳамиятини, жамоат олдидаги ўз бурчини чуқур тушунган, мамлакатнинг тўла эрки ва ғамхўр хўжайинини тарбиялайди. Ҳоявий эътиқод, коллективизм, ижтимоий онглилик, билимдонлик, маданиятлилик, юксак инсонпарварлик ва меҳнат кишисига муҳаббат совет кишиларининг типик

хусусиятларини — таъкил — этади. Социализм — инсон
лаҳисининг кўламини ўзгартриб, унинг ҳаётий мақсад-
ларини юксалтирди, билим даражасини кенгайтирди,
эртанги кунга ишончини мустаҳкамлади, юксак ахлоқий
сифатларни, ватанпарварлик, ўз Ватани ва унинг буюм
ишлари билан фахрланиш ҳисларини тарбиялаб етиш-
тирди. Совет кишининг янги қиёфаси, унинг коммунист-
тик ахлоқи ва дунёқараши буржуа идеологияси билан,
ўтмиш сарқитлари билан доимий мурасасиз курашда
қарор топди ва қарор топади.

«Партия совет кишиларининг ватанпарварлик руҳи-
ни, — деган эди Л. И. Брежнев КПСС XXIV съездида, —
уларнинг бутун кучларини ўз социалистик Ватанни
вишпатиш учун, революцион ғалабаларини, социализм
ишини ҳимоя қилиш учун бағишлашга тайёр эканлигини
гойат қадрлайди»¹.

Шу билан бирга совет жамиятида «бизнинг» ва «мав-
налар» қиёфаси социалистик ижтимоий оғи билан мос
келмайдиган одамлар ҳали ҳам бор. Идеологик дивер-
сантлар энг аввало ана шундайларга — манфаатпараст-
ларга ва порахўрларга, сиёсий жиҳатдан айниганларга
ва ниғилетларга тўдматчи ва анонимчиларга, ичкилик-
боз ва текинхўрларга ишонади. Улар ўз муҳитидан
ажралиб чиққан бундай кишиларни зўр бериб излайди-
лар, продасиз, енгилтак, нотўғри тарбия натижасида
расвоси чиққанларни ёки ноқулай ҳаёт шароитига тушиб
қолганларни ўз домларига илнитирмоқчи бўладилар.
Бундай кишиларни шубҳа огуси билан заҳарлашга,
дунёқарашини аста-секин ўзгартришга, маънавий бу-
зишга, социалистик турмуш укладига нисбатан норози-
лик тугдиришга, жамиятга қарши қаратилган ҳаракатга
тортишга ёки ҳатто социалистик давлатга қарши жиноят
қилишга етаклайдилар. Идеологик диверсиянинг ҳар
қандай ҳаракати совет кишини шахсини сездирмай, аста-

¹ КПСС XXIV съездининг материаллари, 95 бет.

секин тушқуликка туширишни мулжаллайди. Ғоёвий, ахлоқий ҳалокат ва ҳатто жиноят қилиш йўли бўлиши оқибатидир.

Импернализм идеологик диверсиясининг мақсад ва объектлари ана шундай. Бу мақсадлар агрессив бўлиб, ўзгарувчан шароитларнинг пухта ҳисоб-китобига асосланади ва ён бермайдиган узоқ, кескин қарама-қаршиликка суянади. Идеологик диверсантлар ўзларининг қабиҳ таъсирлари билан мамлакатимиздаги бутун ижтимоий ва давлат ҳаёти соҳасини қамраб олишни имкон борича совет кишиларининг кўпчилигига ўз таъсирини ўтказишни истайдилар.

ВОСИТА ВА УСУЛЛАР

Импернализмнинг идеологик кўпурувчилик фаолияти учун етарли равишда мақсад ва объектларгина характерли бўлмай, балки ҳар бир айрим ҳолларда курашнинг ўзига хос восита ва усуллари характерлидир.

Меҳнаткашларнинг кенг оmmasига, социалистик мамлакатлардаги социал ва этник группаларга, айрим граждaнларга, социал-сиёсий ва иқтисодий шароитлар тез ўзгариб турган мамлакатлардагиларга идеологик диверсия ташкилотчилари катта эътибор берадилар, улардан диверсион ҳаракатларда хилма-хил восита сифатида фойдаланишни кўзлайдилар.

Йирик капиталистик давлатларда, айниқса АҚШ ва ФРДа бу иш кенг йўлга қўйилган. Ҳеч қандай муболагасиз айтиш мумкинки, уларда идеологик диверсантлар армияси сон жиҳатдан имперналистик мамлакатларнинг қуролли кучлари билан бемалол баҳслаша олади.

Идеологик диверсантлар у ёки бу воситаларни таппаб олиш билан синфий курашнинг янги вазиятига тезда мослашадилар, акциялар ўтказишнинг хусусиятлари ва конкрет шароитларини ҳисобга оладилар.

Идеологик диверсияларнинг турли усуллари турли социал-ҳуқуқий табиатга эга. Айрим ҳолларда бу расмий восита ва каналлар информацияларни тарқатиш учун хизмат қилади. Бошқа пайтларда эса улар империалистик разведкалар арсеналидан ўзлаштирилган яширин қонунга хилоф куч ва воситалардир.

Империалистик давлатларнинг ҳукмрон доиралари ихтиёрида оммавий коммуникацияларнинг фавқулодда самарадор воситалари бор. Масалан, АҚШда бир неча юз йирик радиостанция ва 400 га яқин телевизион марказ ишлаб турибди. Ўнлаб катта қувватли америка радиостанциялари фақат социалистик мамлакатлар граждандарини идеологик қайта ишлашга ихтисослаштирилган. Улар ер шарининг ҳамма қитъаларига жойлаштирилган. Сўнги маълумотларга кўра, жаҳонда 160 информацион агентлик ишлаб турибди. Бас, журнал ва журналлар чиқариш жадал ўзмиқда. Газеталарнинг бир кунги тиражи уч миллиард нусхага етади.

Идеологик диверсия раҳбарлари оммавий коммуникация воситалари социалистик мамлакатларда буржуа пронагандасини олиб бориш учун қулай имкониятларга эгаллигини яширмайдилар.

Техника тараққиёти, жумладан алоқа йўлдошларини қўлланниш оммавий коммуникация воситалари таъсир доирасини келгусида кенгайтириш имкониятини беради. Масалан, СССРда «Молния-1» телевизион алоқанинг яратилиши ва АҚШда «ЭХО-1» алоқа йўлдошидан фойдаланиш ва бошқалар яқин келажакда мамлакатнинг энг очиқ ерларига ҳам космос орқали телевизион программаларини узатиш имкониятини беради.

Америка алоқа йўлдошларининг учирлиши биланоқ Вашингтондаги сиёсий арбоблар уларни «русларга қарши пропаганда уруши» учун қандай қилиб мослаштириш масаласини ўрганишга киришдилар.

Америка разведкаси томонидан ташкил этилган антикоммунистик ёлғоннинг улкан фабрикалари ва

юқорида биз эслатиб ўтган радиостанциялар «Озод Европа» ва «Озодлик» деган сохта шнорлар остида чиқади.

1971 йилда сенатор К. Кейс матбуот учун баёнот билан чиққанида, бу радиостанциялар бюджетларининг асосий қисмини — 34 миллион долларнинг 30 миллиондан кўпроғи МРБнинг бевосита ёрдамида иборат, бу эса солиқ тўловчи кўпгина америка радиостанциялари учун қутилмаган совға ҳисобланади, деган эди. «Озод Европа» ва «Озодлик» (илгари «Халоскорлик» деб аталарди) радиостанциялари ўттиз йилдан бери ишлаб келмоқда. Бутун шу вақт ичида америка пропагандаси жамоатчилик фикрини бу икки радиостанция «ҳукуматга қарашли эмас» ва улар «шахсий ионалар» ҳисобидан таъминланади, деб зўр бериб ишонтиришга уринади. Бу ёлғон-яшиқлар батамом фош қилиб ташланди.

1972 йилдан бошлаб «Озод Европа» ва «Озодлик» радиостанциялари фаолиятини эндиликда расман АҚШ ҳукумати маблағ билан таъминлаб турибди.

МРБ ГФР территориясида жойлашган бу радиостанцияларни таъминлабгина қолмай, балки бевосита уларга раҳбарлик ҳам қилади.

«Озод Европа» радиостанциясини МРБ ходими Р. Уолтер бошқаради. «Озодлик» радиостанциясининг раҳбари подполковник К. Скотт ҳам МРБнинг эски ходими.

Бу ҳар икки радиостанциядаги бошқа асосий лавозимларни ҳам америка разведкасининг эски ходимлари эгаллашади. Уларнинг назорати остида икки мингга яқин хизматчи ишлайди, уларнинг тахминан ўндан бир қисми америкаликдир.

Номлари зикр этилган радиостанцияларнинг кўпгина редакциялари контрреволюцион ва антисоциалистик элементлар, хоинлар учун бошпанадир. Уларнинг хизматчиларининг қарийб ярми эмигрантлардир.

«Озод Европа» радиостанцияси чех, словак, поляк,

венгер, румин ва болгар тилларида бир ҳафтада 540 соат эшиттириш қилади. «Озодлик» радиостанцияси СССР халқларининг 19 тилида пропаганда эшиттиришлари олиб боради ва суткада 375 соат вонзлик қилади. Хар икки радиостанцияда ҳам контрпропаганда ва жосуслик мақсадларини қўлаб ташкил этилган махсус яширин эшитиш хизматлари бор. «Озод Европа»нинг бундай хизмати социалистик мамлакатларнинг қарийб 50 радиостанцияси эшитиришларини кузатиб боради. «Озодлик» радиостанцияси Совет Иттифоқидаги 100 га яқин радиостанцияларнинг эшиттиришларини қабул қилади ва ёзиб олади.

МРБнинг ҳар икки радиостанцияси ҳам, деб ёзади «Нью—Йорк таймас» газетаси, «коммунистик дунёнинг ичидан информация берувчиларни жалб этади, коммунистик радиозэшиттиришларини эшитади, антикоммунистик лекциялар ва нашолар билан чиқувчи парб интеллигенцияси вакилларини қўлаб-қувватлейди ҳамда ўз таъқиқоқларининг натижаларини фаи ва журналистика оламидаги тегишли шахсларга тарқатади.

1972 йил декабрида эса Австрияда чиқадиган «Фольксштимме» газетаси СССР ташкил этилганлигининг 50 йиллиги муносабати билан «Озодлик» радиостанциянинг фаолияти тўғрисидаги махфий инструкцияларидан парчаларни эълон қилди. Газета хабар берадики, редакция ихтиёрида мазкур қўпоровчилик марказининг галамислик ва ифвогарлик характеридаги фаолиятни фаш этадиган ҳужжатлар бор.

«Фольксштимме» ихтиёридаги ҳужжатлар ичидан, масалаи, 1971 йил мартда Нью-Йоркда босилган «Озодлик радиостанциясининг сиёсати тўғрисида қўлланма» деб аталувчи, шунингдек, «қўлланмада» баён этилган асосий директиваларни унинг кундалик фаолияти учун қўлланиш тўғрисида инструкция ҳам бор.

«Озодлик» радиостанцияси, дейилади «қўлланмада», СССРдаги, шунингдек чет эллардаги совет ҳарбий ва

граждан шахслар учун эшиттиришлар олиб боради. Унинг программалари радиостанцияларнинг тўққизта: арман, озарбайжон, рус, татар-бошқирд, белорус, грузин, Шимолий Кавказ, Туркистон ва украин бўлимларида тайёрланади. «Қўлланмада» эшиттиришларнинг ғаламислик характери ниқоблаш зарурлиги тўғрисида кўрсатма ҳам бўлиб, бу эшиттиришлар шундай олиб борилиши керакки, гўёки унда СССРдаги тегишли халқларнинг нуқтаи назари ифода қилинсин, дейилади. «Радиостанцияларнинг барча бўлимлари СССР халқлари нуқтаи назарининг тарафдори ва уларнинг марказлашган диктаторлик ҳукмронлигидан озод бўлишга интилишларини қўллаб-қувватлайди».

«Қўлланма»даги бу сўзлар, деб ёзди «Фольксштимме» газетаси, Совет Иттифоқидаги ишчилар ва деҳқонлар ҳокимиятини ағдариб ташлашга даъват этишдан бошқа ҳеч бир нарса эмас.

«СССРдаги марказлашган диктаторлик ҳукмронлиги»ни ағдариб ташлашни хоҳловчи бу жаноблар қимлар?—деб сўрайди газета ва унинг ўзи шундай жавоб беради; улар бир ҳовуч эмигрант-контрреволюционерлар ва МРБ жосуслик идораларининг агентларидир. «Қўлланма» буни тасдиқлайди: «Озодлик» радиостанцияси фаолиятида СССРдан чиқиб кетган эмигрантлар ва кўпгина мамлакатларнинг радиостанциялар комитети билан мустаҳкам алоқада иш олиб боришдан манфаатдор бўлган граждандари қатнашади. Улар эса америкалик граждандар уюшмаси ҳисобланади». Айни пайтда,—деб таъкидлайди «Фольксштимме»,—бу комитетнинг унинг радиостанцияси билан биргалликдаги фаолиятини америка жосуслик идоралари маблағ билан таъминлаб туриши ҳақида бир оғиз ҳам гапирмайдилар. «Фольксштимме» газетаси махфий инструкциялар тўғрисида (улардан бири бевосита СССРнинг 50 йиллигига бағишланган) ёзиб, бу инструкциялар СССР халқлари ўртасида ишончсизликни келтириб чиқарини ва улар жипслигига

раҳна солиш мақсадида ҳамма актуал воқеаларга маъно беришга буъради, деб таъкидлайди. Инструкция «ҳамма вақт ҳам ҳақиқатга риоя қилавермасликка» даъват этади. Ҳаёсизларча «баъзи воқеа ва фактларни тўқиш мумкин» чунки уларни «СССРнинг бепоён территориясида текшириб чиқишнинг имкони йўқ» эмиш.

Антикоммунистлар идеологик қўпоровчилик фаолиятида расмий оммавий алоқа йўллари воситаларидан кенг фойдаланиш билан бирга имконияти туғилди дегунча яширин, махфий воситаларни: 1968 йил Чехословакия воқеалари пайтида содир бўлганидек қалбаки ташкилотлар ва шахслар номидан эфирда иш кўрувчи яширин радиостанциялар, махфий босмахоиналар ва душманлик руҳидаги яширин матбуот материалларини кўпайтурувчи бошқа воситаларни ишга солмоқдалар.

Бир сўз билан айтганда, империалистик кучлар сопиализмга қарши мафкуравий қўпоровчилик ҳаракатида радио ва босмахоина станогидан, кинематография ва энг янги электрографик матбаадан ҳамда сунъий йўлдошлар компьютерлардан «қурол» сифатида кенг фойдаланмоқдалар. Агрессив капиталистик давлатлар қуролларининг барча турлари бўйича ким ўзарга пойга қилмоқдалар. Идеология қуролн бундан мустасно эмас. Идеологик қўпоровчилик механизми империализмнинг агрессив ҳарбий машинасининг энг муҳим таркибий қисми бўлиб қолди. Бунн буржуа матбуотининг ўзи ҳам очикдан-очик тан олмоқда. Хусусан, Ғарбий Германияда чоп этилаётган «Ауссенполитик» журналин бундан бир неча йил муқаддам бундай деб ёзган эди: «Идеологик конфликт ўтган йиллардаги қизғин урушлар каби ҳаёт-мамот курашидир; балки фақат у кураш бошқача турдаги солдатни талаб қилади». Хўш, булар қанақа солдатлар экан?

Коммунизм ва жаҳон революцион ҳаракатига қарши курашда ҳар хил характердаги унсурлар бош бириктирган. Империализм хизматида турувчи мафкуравий қў-

порувчилар галаси ўз ижтимоий аҳволи, давлат, миллат ва партияларга мансублиги, маълумоти, касби ва ўтмиш фаолияти жиҳатидан баттар машъумроқ ва ҳар хил тоифадаги унсурларни тасаввур қилиш қийин. Уларни социализм ва коммунизмга, барча меҳнаткашларга сифий нафрат, антикоммунизмнинг ғайри инсоний мафкураси бирлаштириб турибди.

Гоявий кўпорувчиларнинг олдинги сафларида йирик монополистлар, буржуа парламентларининг аъзолари, жумладан баъзи империалистик давлатларнинг ҳукумат аъзолари, реакцион партиялар ва клерикал ташкилотларининг раҳбарларини, яъни Г. Трумен, Д. Даллес, У. Черчилл, К. Аденауэр, Д. Маккарти ва Б. Голдвотерларнинг индошлари бормоқдалар. Мана шулар мафкуравий кўпорувчиллик стратегиясини белгилаб, унинг илдииз отган аппаратини маблаг билан таъминлаб турибдилар.

Капиталистик давлатлардаги разведка антикоммунистик пропаганда ташкилотлари, контрразведка ва бошқа махсус хизматларнинг раҳбарлари, шунингдек антикоммунизм ва антисоветизмнинг энг кўзга кўринган назарий ва идеологлари ҳамда уларнинг ўнг ва «сўл» оппортунизм ва ревизионизм раҳбарларидан иборат хушомадгўйлари бир югона пастда турадилар. Бу кучлар мафкуравий кўпорувчиллик стратегиясини назарий жиҳатдан «асослашга», уни оқлашга ва жамоатчилик назаридан ялтироқ сўзлар билан ниқоблашга уриниб, мафкуравий операциялар ва ҳаракатларнинг форма ва методларини, унинг тактик принципларини ишлаб чиқишга, халқаро майдонда, хусусан социалистик мамлакатлар ичкарисидаги аҳволнинг ўзгаришига қараб уларни чархламоқдалар.

Дипломатия органлари разведка хизмати ва пропаганда аппарати ходимлари буржуазия партияларидаги антикоммунистик, миллатчилик, клерикал, ўнг ва «сўл» оппортунистик ташкилотлар ва муассасалардаги наза-

риётчилар, олимлар, философлар, социологлар, иқтисодчилар, юристлар, «кремлшунослар», «советшунослар», Шарқий Европа мамлакатлари буйича мутахассис журналистлар, ёзувчилар, публицистлар, буржуазия матбуоти, радиоси, телевидение ва киноси ижодий ходимларидан иборат турли йўналишлар ва ҳар хил тусдаги идеологик қўпоровчиларнинг жуда кенг доираси идеологик қўпоровчилик ҳаракатларидан фойдаланишга мўлжалланган «киш» ахборотини тайёрлаш билан банддирлар. Реакцион буржуазия интеллигенциясининг бу вакиллари одатда юксак профессионал тайёргарликка эга бўлган кишилардир. Улар социалистик мамлакатлар тўғрисидаги кўп манбалар, жумладан жосуслик орқали олинган ҳар хил информацияни қайта ишлаш ва ўз хўжайинларининг буюртмасига биноан антисовет китобларни устамонлик билан тайёрлайдилар. Маълумки, бу вакиллар асарлардан тортиб социалистик мамлакатларга оммавий информация каналлари орқали юборилаётган антисовет варақалар қисқача мақолаларгача равшан-ашиқ фактларни қасдан бўзиб, ҳек-бўегини тўғрилаб, аҳамиятсиз нарсани муҳим деб кўрсатиб, ҳар галгидек «эътиборли манбалардан маълум бўлганича» деган жиддий иборалар билан эълон қилмоқдалар.

Мафкура соҳасидаги қўпоровчиларнинг кўп сонли гуруҳи бевосита қўпоровчилик ҳаракатларини амалга оширувчи шахслардан ташкил топган. Булар қаторига биз юқорида эслатган капиталистик давлатларнинг дипломатик амалдорлари ҳамда социалистик мамлакатлардаги бошқа вакилларидан, социалистик мамлакатларга турист чет эл мутахассисларни, делегация аъзоларни, выставкалар ва ҳоказолар составида келган антикоммунистлар киради. Шунингдек, оқ муҳожирлар ва миллатчиларнинг ҳамтовоқлари, сотқинлар, ватанфурушлар ва социалистик мамлакатлардан капиталистик давлатларга қочиб ўтган хонлар, «сўл» сектантлар, ўнг оппортунистик унсурлар ҳамда коммунистик ва

инчи партиялардан ҳайдалган муртадлар, реакцион черков руҳонийлари, эмиссарлар ва махсус хизматдаги агентлар, контрабандистлар, валютачилар, жиноятчи унсурлар ва бошқалар шулар жумласидандир.

Биз мафкуравий кўпуровчиларнинг алоҳида-алоҳида категориялари тўғрисида кейинроқ батафсил тўхталганимиз тугайли ҳозир уларнинг баъзи билларинингна характерлаб ўтмоқчимиз. Шу борада битта мисол келтирамиз.

Бундан бир неча йил муқаддам СССРга қарши бўлган ҳар хил мафкуравий ҳаракатларининг бизнинг адабиётимиз ҳақида эмигрант нашрларда ва «озодлик» радиостанциясининг кек ва гараз тўла чиқишларида, Совет Иттифоқи граждандари, пажодий интеллигенция шаънига уюштирилган қуруқ сафсатадан иборат лекция, антисовет характердаги китоб ва шахсий хатларда ҳамда совет адабиёти ривожини ҳар хил йўллар билан бузиб кўрсатиш ишларида айниқса А. А. Снонский актив иштирок этди.

Снонский ёшлигида оқ гвардиячи офицерлардан эди. У граждандар урушида актив иштирок этади, кейинчалик Қизил Армия томонидан Врангель кўшинлари тормор келтирилгач, Совет Россиясидан жуфтакни ростлаб қолади. Францияда ўрнашиб олган Снонский орадан кўп ўтмай «Рус империяси иттифоқи» — советларга қарши оқмуҳожирлар ташкилотининг икломанд иштирокчиси сифатида танилди. Бу ташкилот советларга қарши тарғибот қилиш, чет эллардаги совет вакилларига қарши террор ва фитна уюштириш билан шуғулланди.

«Рус империяси иттифоқи» (иккинчи жаҳон урушидан олдин рус умумқўшини иттифоқи номи билан юритилган) янада йирикроқ оқ гвардиячи террорчилар ташкилоти билан мустаҳкам алоқа ўрнатган эди. Бу ташкилот қатор империалистик давлатларининг жосуслик разведкаларига хизмат қилар эди. Улуг Ватан уруши даврида «Рус империяси иттифоқи» немис-фашистлар разведка-

си хизматига ўтиб, уларнинг жосуслик мактабларида ўқитиш учун агент кадрлар билан таъминлаб турар эди. Сионский узоқ вақтлар «рус империяси иттифоқи» контрразведкасининг бўлимига бошчилик қилди.

Фашистлар Германияси Совет Иттифоқи Қуrolли Кучлари томонидан бутунлай тор-мор келтирилгандан кейин ҳам Сионскийнинг советларга қарши бўлган қарашлари мутлақо ўзгармади. Ҳатто у 1948 йили яна Франциядаги советларга қарши муҳожирлар ташкилотининг раҳбарларидап бири бўлиб олди. Бу гал муҳожирлар ўз ташкилотини «Суворов иттифоқи» деб атай бошладилар. Шунингдек, кейинчалик империалистик разведкадаги ҳомийларнинг маслаҳати билан Сионский «адабий фаолият» билан шуғулланишга қарор қилди. Бу тасодикий бир ҳол эмас эди. Советларга қарши курашнинг бу янги йўли антикоммунистлар ўртасида мафкуравий курашнинг ниқобланган формаси билан мафкуравий кўпорувчилик ишларида Сионскийга янада активроқ қатнашиш имконини берди. Фанатик—антикоммунист қуrolнинг ташламади балки курашнинг янги шароитига мослаша борди. Лекин шу қадар ақли қисқалигига қарамасдан, Сионскийнинг советларга қарши миш-мишлардан иборат нағмаси мафкуравий кўпорувчилик марказлари томонидан маъқулланмоқда ва у вақт-вақти билан жосуслик ишларига юбориб турилмоқда.

Мафкуравий кўпорувчилик ҳаракатларида буржуазия агентураси коммунистик ва ишчилар ҳаракатида ўнг оппортунистлар ва «сўл» ревизионистлар катта қизиқиш билан иштирок этмоқдалар. Ҳозирги замон антикоммунизмидаги уларнинг роли асосан шундан иборатки, айниқса 1968 йилги Чехословакия воқеаларидан кейин, ўнг оппортунистик элементлар узоқ вақт Чехословакия Коммунистик партияси сафинда ниқобланиб олиб, социализмни «яхшилаш» йўли билан революциянинг марксча-ленинча гоявий магзини ва социалистик ижтимоий алоқалар мазмунини пучга чиқаришга, буржуазия

мафкурасининг социалистик жамиятга кириб келиши учун йўл очишга, ЧКПнинг мамлакатдаги раҳбарлик роли ва обрўсини камситишга ҳаракат қилдилар. Маочин авантюристлик группанинг хитойлик «сўл» ревизионистлари ўнг идеологик қўпоровчилар билан бирлашиб олиб, Совет Иттифоқи Коммунистик партияси, Совет давлати ва бошқа социалистик мамлакатларга жон-жаҳд билан ҳужум қилишда Ғарб мамлакатларидаги антикоммунизм жарчиларидан асло қолишмайдилар.

Кейинги пайтда капиталистик давлатларда разведка ишларида «таъсир қилиш» агентларидан айниқса кенг фойдаланилмоқда. Негаки бу агентлар мавжуд алоқалардан фойдаланиб, социалистик мамлакатларидаги давлат аппарати ва жамоат ташкилотларининг раҳбар эволюцияга суқилиб кириб, нчдан зарба бериш учун ёлгон-яшиқ хабарлар ҳамда илгогарлик руҳидаги мишмишлар тарқатиш билан шугулланмоқдалар. «Таъсир қилиш» ёрдамида ғарблик корчалонлар социалистик ҳамдўстликда зиддиятлар чиқариб ички вазиятни кескинлаштириш, кризис пайдо қилиш, аҳолининг маълум қисми ўртасида душманлик кайфиятлари туғдиришни истар эдилар. Империализм лагерида ҳақиқатан социалистик мамлакатларда демократик кучлар томонидан ўз вақтида фош қилинган ва мисли чиққан гитлерчи машъум «бешинчи колонна»ни тузиш гоилари аста-секин ўзига йўл очмоқда.

Империалистик мамлакатларнинг ҳукмрон доиралари мафкуравий қўпоровчи кадрлар сафини доимо тўлдириб туриш хусусида ҳар томонлама жон куйдирмоқдалар. АҚШда ҳар йили социалистик мамлакатлар бўйича имтиёзли шароитларда олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш кучайтирилмоқда. Социалистик давлатлардан муҳожирликка тортишни рағбатлантириш учун ҳар қандай имкониятлар изланмоқда.

Мафкуравий қўпоровчилик ишларининг ташкилотчилари четдан туриб ҳаракат қилувчи кадрларга таяниб-

гина қолмай, социалистик мамлакатларнинг ичидан зўр бериб, уларни ҳамфикр ва ёрдамчилар изламоқдалар. Импералистик пропаганда тузоғига илинган ва унинг жарчисига айланган шахслар мафкуравий қўпоровчиларнинг тўғридан-тўғри иттифоқчиси бўлиб қолмоқда. Марксча-ленинча назариянинг принципиал қоидаларини хато изоҳловчилар баъзи адабиёт, публицистика, кино ва театр асарларида совет воқелигини бузиб кўрсатувчи идеология фронтининг айрим ходимлари душман кучларининг беихтиёр ёрдамчиларига айланмоқдалар. Коммунистларнинг мафкуравий душманлари бундай асарларни дарҳол илиб олиб, уларни социализм тўғрисидаги ҳақиқат деб кўрсатишга уринадилар, уларнинг авторларини эса «классик» гений» ва шу сингари сифатлашлар билан буркайдилар.

Америкалик назариячи А. Хартер ва Д. Селлман коммунистга қарши пропагандага «пропаганда оомоалардан кучлироқдир» деб баҳо бермоқдалар. Бу қуролнинг мафкуравий қўпоровчилар қўлида нақадар хавфли эканлигини баҳолаш учун буржуазия пропагандасининг фарқланувчи асосий хусусиятларини қараб чиқиш керак.

Модомки, В. И. Ленин таъкидлаганидек, бизнинг пропагандамызнинг вазифаси оммада илмий коммунизм билимларини вужудга келтириш, уларда тўғри дунёқарашни ва ижтимоий воқеликни тўғри идрок этишга ўргатишдан иборат экан, у ўзининг шу хусусиятлари билан ҳам буржуазия пропагандасининг тамомла аксидир.

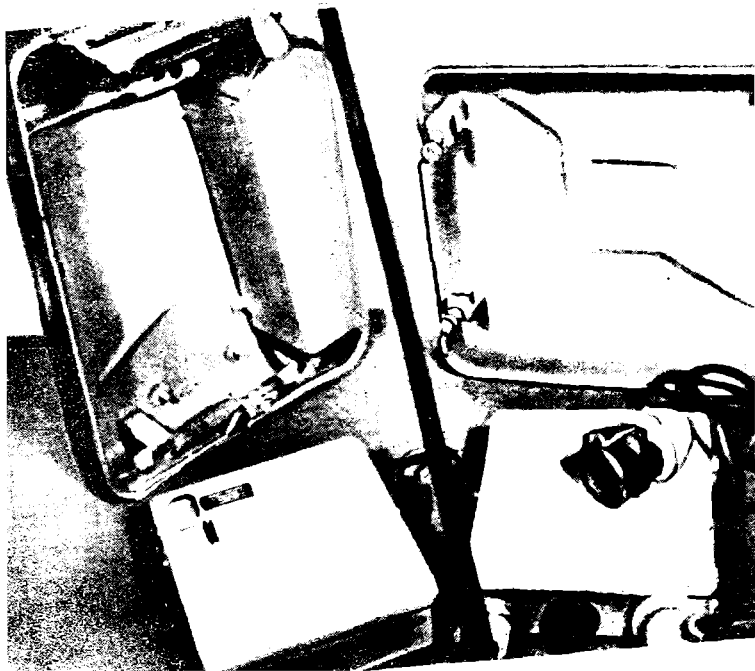
Агар коммунистик пропаганда инсон оғини прогрессив гоялар ва назариялар, янги билимлар билан бойитишни, уни ўраб олган ташқи муҳит тўғрисида тўғри хулосалар чиқаришни ўргатишни ўз олдига мақсад қилиб қўйган бўлса, буржуазия пропагандаси буржуазия гояларини инсоннинг онги эмас, балки сезгиларига таъсир қилдириб қўлланушга ҳаракат қилади. Бунинг учун маълум психологик ўхшашликлар тўплашдан иборат барча

Баъзи бир антисовет мағбуотининг кўриниши — мана шундай!

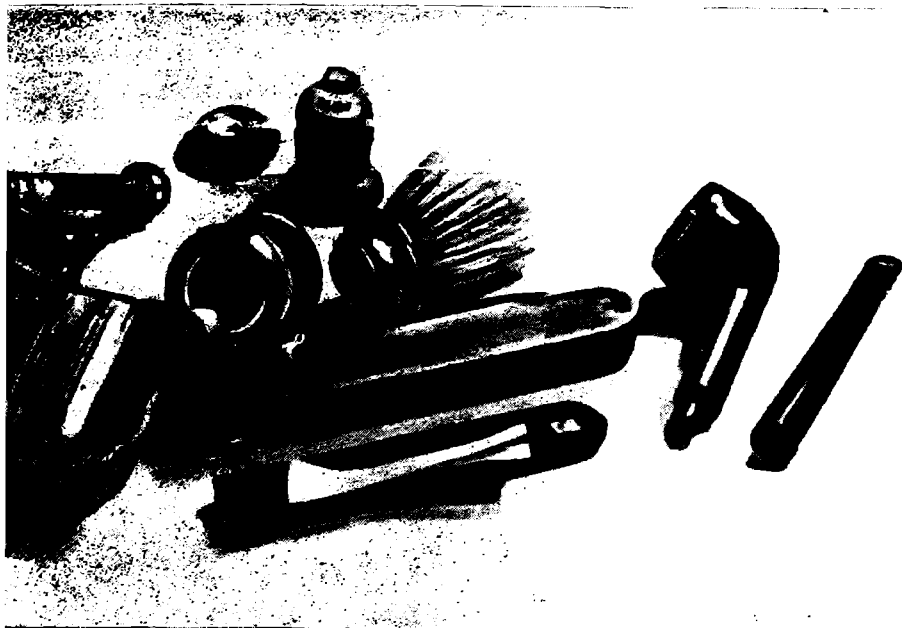

Чет эл разведкачисининг фойдаланишга улгуролмаган сохта
хужжат ва бланкалари ҳамда асбоблари.

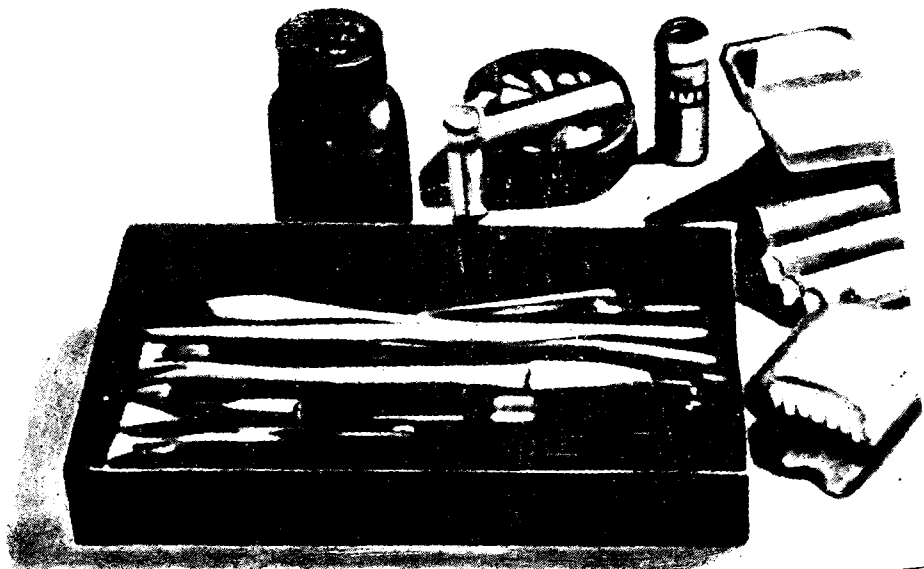

Доимо ишлатиладиган чекиш трубкаси, пичоқ, совун, ғал-
так, соқол олиш асбоблари каби предметларда сирлар
яширинган.

Дори-дармонлар ичига махфий жойлаштирилган қурол-яроғ
ва асбоблар.

Чет эл агентларидан бирининг ишлатган митти радиостан-
цияси.

Америка жаз-оркестри музиканти Кроу томонидан СССРнинг турли хил районларидан синаш учун олинган грунтли банклар. Булар таможня текшируви натижасида топилган.

Англия элчихонасининг собиқ ходимлари Харпер ва Нептон ҳамда канадалик Маккинон Москва ҳарбий намоишини махсус суратга олиш пайтида.

саволларга тайёрлаб қўйилган жавобларига амал қилган ҳолда ҳаётнинг ўзи тақозо этадиган маълум ҳаракатлар қилишни талаб этади. Натижада одамларга мафкуравий таъсир этиш психологик таъсир этиш билан алмашинади.

Англия буржуазия пропагандасининг назарийчиси ва практиги А. Фрезернинг сўзлари билан айтганда, пропаганда — бу одамлар унингсиз ўзларини бошқача тутиши мумкин бўлмаган ҳолатга кўндирish фаолияти ёки санъатидир. У буржуазия пропагандаси ақлга қараганда кўпроқ ҳиссиёт орқали норозилик туйғуларини уйғотишини тан олади. Л. Фрезер шундай ёзади: «Пропагандада қайси ҳис-туйғулар бевосита ва билвосита роль ўйнайди? Унга шундай жавоб беради: барча ҳис-туйғуларга — кўрқув каби оддий, ғурур ё саргузаштларни хуш кўриш каби мураккаб, очкўзлик каби номуносиб ёки ҳамдардлик ё ўз-ўзини ҳурмат-иззат қилиш каби ҳис-туйғулар, худбинлик, шуҳратпарастлик каби ҳис-туйғулар ёки бошқаларга қаратилган, масалан, оилага муҳаббат сингари ҳис туйғуларга пропаганда таъсир кўрсатиши лозим. Барча инсоний туйғулар ва инстинктлар турли вақтларда пропагандистлар учун нишон ҳисобланувчи кишилар хулқига таъсир кўрсатиши (ёки шунга уриниши) учун восита бўлган»¹.

Агар марксча-ленинча пропаганда омmani ҳаёт жа-раёни ва ҳодисаларни тўғри тушуниш ва баҳолашга даъват этилган бўлса, империалистик пропаганда одамларни ҳақиқатни ва ижтимоий воқеликни тўғри тушунишдан чалғитишга, омmani алдашга мўлжаллангандир.

Америкалик профессор М. Чукас ўзининг «Пропаганда нишиб этилади» китобида буржуазия пропагандасининг мана шу хусусиятига алоҳида тўхталиб, шундай дейди: «Ҳар қандай пропагандистлик фаолиятининг ўз кўлами жиҳатидан хоҳ йирик, хоҳ кичик бўлсин, доимий ва аж-

¹ Г. А. Арбагов. Идеологическая борьба в современных междуна-родных отношениях, 177—178-бетлар.

ралмас хусусияти балки одамларни алдай олиш қобилиятидир»¹.

Бу ҳақиқатан барча империалистик пропаганда назариётчиларнинг яқдиллик билан айтган фикридир. Уларнинг ҳаммаси ҳам тап тортмай ўз пропагандистларига фактларни бузиб кўрсатиш ва ёлгонлиқ нардалаб беришга тавсия қилдилар. Бу борада Чукас ҳам шунини тасдиқлайди: «фактларни қасддан бузиб кўрсатиш пропагандист ишининг ажралмас таркиби бўлиб қолмоқда. Империалистик пропаганда хизматининг баъзи раҳбарлари ҳатто буржуа давлатлари сиёсий арбобларининг расмий баёнотларида ёлгонга йўл қўйишишни оқламоқдалар.

Капиталистик мамлакатларда «пропаганда» тушунчасининг «ёлгон» тушунчаси билан ёнма-ён туриши тасодифий эмас, албатта. «Бизнинг жамиятимизда пропагандага,— деб ёзади америкалик У. Дэвисон,— кўчи-ларни ёлгон-яшиқ, фактларни гаразғўйлик билан баён қилиш ва яширин лўттивозликлар ёрдамида эркин фикрлаш қобилиятидан маҳрум қилишга уринувчи соҳа деб қарайдилар»².

Ҳозирги замон буржуазия пропагандасида омманинг диққатини ижтимоий ҳаёт проблемаларидан ва кўнгилсиз гоёлар ҳамда хулосаларга олиб келишга қодир ҳақиқий информациядан чалғитиш расм бўлиб қолган. Шу мақсадда империализмнинг пропаганда машинаси меҳнаткашлар диққат-эътиборини кино жанрлар, сўрадли насларга жалб қилиш, кино юлдузлари, миллиардерлар, ганстерлар, истеъфодаги министрлар, «тасодифий муваффақият рицарлари» шахсий ҳаётини ёритувчи хабарлар, шунингдек «маданий индустрия»нинг ҳар хил кўнгил олувчи томонларига тортмоқдалар. Йиқилиб кетган жиддийроқ тафаккур қилмасе бўлгани.

¹ M. Choukas. Propaganda Comes of Age. Washington, 1965.

² W. Ph. Davison. International Political Communication N. Y.—Washington, 1965.

Агар коммунистик пропаганда инсонни улуғлашга, унинг руҳий дунёсини бойитишга, унда гуманистик ва олийжаноб туйғуларни тарбиялашга хизмат қилса, империалистик пропаганда халқ оmmasида хусусий мулкчилик психологиясини, шахсиятпарастлик, ирқчилик, милитаризм, коммунистик ғояларга ва социалистик мамлакатлар халқларига нафрат туйғуларини ва турли-туман хурофот ва примларни уйғотишга қаратилгандир. Бу пропаганда кишиларга мафкуравий урушда ҳам, шунингдек коммунизм билан бўладиган қуроли тўқнашувда фойдаланиш мумкин бўлган сифатларни сингдирмоқда. Буржуазия пропагандасининг ана шу хусусияттини кўпчилик назарпётчилар таъкидламоқдалар. Хусусан, америкалик прогрессив публицист Д. Селдес империалистик пропагандани агрессия қуроли деб жуда тўғри таърифлайди.

Буржуа пропагандасининг бу қисқача таърифланган хусусиятлари (уни тўлароқ характеристикаси бу иш олдига қўйган мақсадга кирмайди) ана шу пропаганда тиги социалистик мамлакатларга қаратилганда янада ёрқинроқ намоён бўлади. Айниқса унинг қўпоровчилик характери янада ойдинлашади.

Вашингтонда тайёрланган «Пропаганда руҳидаги радиозиттиришларни қандай тузиш лозим» инструкциясида империалистик пропаганданинг қўпоровчилик моҳияти тўғрисида очиқдан-очиқ қуйидагича айтилади: бир халқни бошқасига, аҳолининг бир гуруҳини бошқа бир гуруҳига, имкон борича кўпчиликни озчиликка қарши гиж-гижлатиш усулидан фойдаланинг. Бу жуда муқимдир... Пропагандадан безовтали тунлар, ўз-ўзини ўлдирishлар, қочоқлик, тартибсизликлар, хатолар ва иккиланishларни келтириб чиқариш учун фойдаланинг».

Бундай пропаганданинг мақсади социалистик мамлакатлар граждaнларининг коммунистик дунёқарашини чияпарчини қилиш, уларнинг синфий онгини ўтмаслаштириш, ижтимоий ҳодисалар ва жараёнларни тўғри тушу-

нишга ҳалақит бериш, меҳнаткашлар оғини буржуа тасаввурлари ва қарашлари билан заҳарлаш, гоёвий кураш ва снѐсий воқеаларга суѐт қарашни тарбиялаш, инсоннинг маънавий асосига раҳна солиш ҳамда уларни безовтали ва ташвишли ҳолатда тутиш, бу мамлакатлардаги аҳолининг айрим гуруҳлари хулқиға антикоммунистлар томонидан олдиндан ишлаб чиқилган усулда таъсир қилиш, улар территориясида оппозицион гуруҳлар, социализмга қарши кучлар ва контрреволюцион ташкилотларни вужудга келтиришдан иборат.

Пропаганда воситаларини қайта ишлашда фақат пропаганда билан шуғулланувчи органларнинг тажрибасидан, разведка ва реклама ишларидан фойдаланибгина қолмасдан, балки бутун илмий текшириш ишларидан, социология маълумотларидан, психология, кибернетика ва фаннинг бошқа турларидан ҳам фойдаланилмоқда. «Пропагандани фақат эмперик усулда раҳбарлик қилиш билан олиб бериш мумкин,— дейди Англия ва Америка пропагандасининг вакили, назарий ва практик П. Лайнбарджер.— Лекин бунда фақат даҳогина ўз сезгисига ишонган бир ҳолатда яхши самарага эришиш мумкин. Агар пропаганданинг мақсадлари аниқ таърифланган бўлса, руҳий ва маънавий жиҳатдан илмий ҳисоблашиб, санъатга айлантирилган психологик урушнинг самарали қуроли бўлиши мумкин. Бунинг учун пропагандистлик тadbирларини қисман бўлса-да, илмий методлар асосида назорат қилиб туриш талаб қилинади. Гарчи антропология, социология, снѐсий иқтисод, география ва бошқа фанлар пропагандага қандайдир алоқада бўлсалар ҳам, унга энг яқини психология фани ҳисобланади»¹.

Бу кузатишлар социалистик мамлакатларда аҳолининг ҳар хил социал группаларини мафкуравий таъсир

¹ П. Лайнбарджер. Психологическая война М., Воениздат, 1962, 49—50-бетлар.

усуллари билан ишга солиш орқали ўтказилган қўпоровчилик ҳаракатларининг самарадорлигини ошириш учун бўлган бевосита урунмалардан бири эканини кўрсатиб турибди.

Сўнгги йиллар ичида антикоммунизмнинг асосан «тишч йўл билан суқилиб кириш» ва «осойишта контрреволюция тактикасига ўтиш». «фактлар ва фактларнигина» «объектив» баён қилиш мавқеида туриб, тарғиботчилик ҳатти-ҳаракати ҳаддан ташқари авж олдирилди. Лекин «фактлар» эса бир қатор шарҳлар, изоҳлар билан бериладикки, бунда социализм тақдирини тўғрисида «қайгуриш» билан биргалликда «социализмни такомиллаштириш» йўл-йўриқлари ҳам кўрсатилгандир.

Лекин бу «виждонлик» ва «объективлик» ва «қайгуриш» замирида тарғиботчиликнинг шундай бир маккорлиги ётибдики, у социалистик мамлакатлар граждандари, тингловчилар, томошабинлар ва ўқувчиларнинг ишончини қозонишга, шу билан бирга энг зарур самарадорликка эришишга қаратилгандир. Ўз-ўзидан маълум бўлганлики, бу фактларда пропаганданинг ёвуз мақсадлари яширилиши ва антикоммунистик йўналишда эканлигини очиқ кўриш мумкин. Яъни мазмунни бутунлай бошқа-ю, жилди тамоман бошқача.

Мана шунга ўхшаш мисоллардан биттаси.

Ўзининг социалистик жамиятга душманлиги билан яхши маълум бўлган йирик Америка газетаси «Нью-Йорк таймс» мамлакатимизда Совет ҳукумати ўрнатилган дастлабки уч йил ичида юзлаб мақолаларида бу ҳокимиятнинг инқирози ҳақида жар солган бўлса кейинчалик, 1967 йили 9 январда Совет ҳукуматининг 50 йиллигига бағишланган мақолаларининг бирида шундай деб ёзган эди: «Бугунги кунда Совет ҳукумати дунёдаги иккита энг қудратли ва таъсирчан давлатлардан бирига айланди: халқининг турмуши ҳали Россия тарихида бўлмаган даражада юксалди, Совет Иттифоқи тўғрисида фан, техника, музика ва адабиёт олами янада бойиди».

Тўғри гап. Бу ҳар қанча ишончга сазовордир. **Лекин Буржуа** газеталари бизнинг муваффақиятларимиз **сири-ми** шарҳлашда эса ҳамон ўз позицияларидан чекинган-лари йўқ. Мақоланинг охирида шундай дейиладики, «Россиянинг маркази бўлмиш Европа-Осиё текисли-ларида **фавқуллода** талантили ва меҳнатсевар халқлар **эмиссарлар** даврида ҳам худди подшолар давридаги-дек **улкан** муваффақиятларга эришдилар». Мана **шун-дай**. Бу ерда яна шунини ҳам таъкидлаш лозимки, **бу гап-лар** фактларни атайин сохталаштириб **«объектив»** воқеалар орасидан танлаб олинганлиги шак-шуб-ҳасиз.

Имперналистик пропаганда кўп ҳолларда қабил мақ-садлар кўзда тутилган информациялар тарқатмоқда. **У** ёки бу маълумотни эълон қилар экан, фактларга асослан-ган ва кенг жамоатчилик томонидан тасдиқланган факт-лар танлаб олинмади-ю, лекин бу фактларда иккинчи дара-жада муҳим томонлари кўрсатилмади. Шундай қилиб, 1968 йили имперналистик пропаганда Чехосло-вакия воқеалари тўғрисида ҳам кўплаб информациялар, коммунист-раҳбарларнинг хато хатти-ҳаракатларини ёқтириб кўрсатувчи мақолалар эълон қилди. Соци-алистик қурилишнинг турли соҳаларида меҳнат қилаётган ва хатога йўл қўйганлиги сабабли вазифасидан озод қилинган шахсларнинг номлари тўла келтириб ўтилган. Шунга ўхшаш мамлакат ҳаётига онд фактларни систе-матик равишда эълон қилиш ва бузиб кўрсатиш натижа-сида баъзи бир кишиларда мамлакатнинг раҳбар пар-тиясига нисбатан норозилик туйғуларини пайдо бўлди.

Бунга бевосита дастлабки тушган информациядан таъсирланиш туфайли эришилмоқда. Имперналистик пропаганда марказлари социалистик мамлакатлар учун информациянинг ички манбаларидан бир неча минут бўлсада олдинроқ кетишга ҳаракат қилмоқда. Тингловчи ва ўқувчилар эътиборини кўпроқ буржуазия информа-цияси манбаига қаратишга қаратилганлиги шубҳасиздир.

Антикоммунистлар учун қулай усулда ёритилган аҳо-
ролар кинилар эътиборини, ишончини бошқа информа-
ция манбаларига қараганда маълум даражада пасайти-
ради. Олдирок хабарлар эшитган одамлар эса, бундай
«янгиликлар»ни ва ҳар хил миш-мишларни тарқатишда
актив ҳаракат қиладилар.

Империалистик пропаганданинг тишик усулларида
бири — реал фактларни тенденциоз руҳда қайта ишлаб,
уларни нуқул қўпоровчилик мақсадларида уйдирмадан
иборат ва атай ёлгон-яшиқ маълумотлар билан аралаш-
тириб тарқатишдан иборат.

Ҳозир Америка пропагандасининг қўлланаётган бу
усулни ифодалаб, «психологик уруш» назарийчиларидан
бири Л. Фараго ўзининг бундан йигирма йил аввал чо
этилган «Ақалар уруши» китобида АҚШ пропагандаси
ҳеч қачон тўғри ва объектив бўлолмайди, деб ёзган эди.
У фақат сиртдан ҳақиқатга ўхшаб кўриниши лозим,
чунки дағал сохтачилик тез фош бўлиб қолниши
мумкин.

Бугун жаҳон жамоатчилиги сўнгги ўн йилликлар
ичида бир неча марта америка пропаганда органлари-
нинггина эмас, ҳатто АҚШ расмий шахслари баён қил-
ган фактлар, айниқса бу мамлакат раҳбар доиралари,
разведкаси ва ҳарбийларининг Вьетнамдаги социалис-
тик кучларга нисбатан агрессив ҳаракатлари тўғрисида
ёлгон тенденциоз пропаганда, тўғридан-тўғри алдам-
чиликлари фош қилинганлигининг гувоҳи бўлди.

Социализм ва тишик кучлари қўлга киритилган
ғалаба тобора ишончлироқ, коммунистик ва буржуазия
идеологияси ўртасидаги кураш шиддатли ва жиддий
тус олаётган сари антикоммунистик пропаганда прак-
тикасида ниқобланган ёлгон ва бўҳтон тез-тез ишга
солинмоқда. В. И. Лениннинг «Буржуазиянинг ишчилар
ўртасидаги гоявий таъсири пасая, барбод бўла ва куч-
сизлана борган вақтда, буржуазия ҳамма жойда ва ҳа-

миша учига чиққан ёлгон-яшиқлар ва туҳмат ёғдириш йўлига кўчиб келди ва шундай қилади»¹.

Тарихий тажрибалар шундан далолат бераднки, социализм кучлари у ёки бу мамлакатда қийинчиликларга дуч келса тараққиётининг мураккаб даврини бошдан кечираётган пайтда ашаддий ёлгон, позик туҳмат ва сурбетларча сохтачилик лойқа оқимдек тошиб кетади. Чехословакияда рўй берган воқеалар пайтида социализм душманларининг ўз кўлами ва йўналишига кўра антисоциалистик туҳмат кампанияси авжга чиқди. Антикommунистларнинг бу илвогарлик хатти-ҳаракатлари Чехословакия меҳнаткашларининг социалистик ғалабаларини ҳимоя қилиш йўлидаги Совет Иттифоқи, Болгария, Германия Демократик Республикаси, Венгрия ва Польшанинг кескин ҳаракатларидан кейин жазава тусини олди. Империалистик лагеръ туҳматчиларни ёшлар ва аёлларнинг уларни алданган гурӯҳлари орасида миллатчилик ва советларга қарши кайфиятнинг авж олддириш учун илвогарлик мақсадларида бу интернационал ҳамкорликнинг бирдан-бир тўғри ҳаракатини «окупация» деб атаб, граждaнлар урушини бошлашга гиж-гижладилар. 1968 йилнинг августи охирларида Чехословакияда бир неча кун мобайнида яширин босилган варақалар, туҳматчилик мазмундаги чақириқлар ва газеталар билан тўлиб-тошиб кетди.

ЧКП Марказий Комитетининг Биринчи секретари Густав Гусак ЧКП нинг XIV съездида қилган докладда бу воқеаларнинг асл моҳиятига баҳо бериб бундай деган эди: «Уша даврда рўй берган воқеаларни объектив таҳлил қилиш шунини тасдиқлайдики, энг яқин социалистик иттифоқчиларимизнинг ўз вақтида берган интернационал ёрдамсиз мамлакатимизда ишчилар синфи ва меҳнаткаш халқ ҳокимияти мағлубиятга учраган бўлур эди. Бу фақат бизнинг халқимиз учунгина эмас, балки

¹ В. И. Ленин. Асарлар, 20-том, 524—525-бетлар.

шунингдек Европада тинчлик иши учун ҳам чуқур оқибатларга олиб келар, социализм позициясини хавф остида қолдирар ва бутун халқаро революцион ҳаракатига зарар етказган бўлур эди¹».

Империалистик пропаганданинг қўпоровчилик фаолиятида антикоммунистлар ўз ниқобларини сидириб ташлаб, «виждонлилик» ва бошқаларни унутиб қўйиб, бирданига ягона команда асосида бир ёқадан бош чиқариб шовқин-сурон кўтардилар: ёлғон-яшиқ хабарлар, илвогарлик баёнотлари, буржуа мамлакатларидаги эътиборли шахсларнинг чиқишларини ташкил қилиши, конференциялар, симпозиумлар, чақириқ ва бошқалар ёмғирдан кейинги қўзиқориндек кўнайиб кетади.

Бу ҳаддан ошган бебош демагогия одатда социалистик мамлакатлар ва жаҳон революцион ҳаракатида йирик сиёсий воқеалар арафасида авжга чиқади. Бунинг боиси бу воқеалардан кенг халқ оmmasининг диққат-эътиборини четга торттишдан иборат. Масалан, 1969 йил Коммунистик ва ишчи партиялари кенгашига тайёргарлик даврида империалистик пропаганда Чехословакия воқеаларини бузиб талқин қилди. Идеологик қўпоровчилар КПСС XXIV съезди ва СССРнинг 50 йиллиги арафасида Совет Иттифоқини обрўсизлантириш мақсадида бир неча ойлаб спонистик допраларда бизнинг мамлакатимизда яҳудий миллатидан бўлган граждaнларнинг ҳуқуқлари «камситилаётганлиги» тўғрисидаги эски сафсаталарни ҳадеб жар солдилар. Улар далилларнинг бўҳтон ва беъманлиқдан иборатлиги хатти-ҳаракатларининг бефойда эканлигидан ҳеч тап тортмадилар.

Империалистик давлатларнинг разведкаси очиқданочиқ антисовет ва антисоциалистик қўпоровчилик пропаганда ҳаракатларида, пропаганда органлари ва бошқа махсус хизмат ташкилотлари кўпинча ҳийлакорлик усул-

¹ Г. Гусак ЧКП XIII съезидан кейин партиянинг фаолияти ва жамият тараққиёти ҳамда партиянинг навбатдаги вазифалари тўғрисидаги ҳисобот доклады. 1971, 25 май, Политиздат, 1971, 82-бет.

лари қўлланиб, «темир парда»дан ўтган «гувоҳлар» номидан пропагандистик материаллар тузиш ёки ана шу «гувоҳлар»нинг «объектив» чиқишларини уюштирадилар. Бу «гувоҳлар» эса оддий қилиб айтганда, социалистик мамлакатлар ёки коммунистик партиялар сафидан қочган хонин ва сотқинлардан иборатдир.

Иўл-йўлакай, қизиқ бир нарсани таъкидлаш лозим: гарб мамлакатларининг разведкалари оддий турмуш маънасида суяниб, хонин ва сотқинларга ишончсизлик ва нафрат билан қарайдилар. Бунда агар киши ўз ватанига хиёнат қилишга қасд қилган экан, у исталган пайтда уни ўз пинжига олганларга ҳам осонлик билан сотқинлик қилиши мумкин деган маънада эса тутадилар. Шунга қарамай, идеологик қўпоровчилар жон деб хонинлар билан микрофон олдида суҳбатлар уюштирадилар. 1970 йилнинг январида инглиз махсус хизматлари томонидан Совет Иттифоқидан келган етти нафар мухбирларнинг конференцияси деб аталмиш йигинини ўтказди ва Якушев, Кузнецов, Беленков ва бошқа хонинларни йигинга келтиришди. Уларнинг уйдирмалари Буюк Британиянинг тарғиботчилик хизмати органлари томонидан Совет Иттифоқига қарши идеологик қўпоровчилик фаолиятида кенг қўлланилди.

Худди ўша пайтларда Франция тарғиботчилик органлари коммунизм гояларидан чекинган муртад Роже Гародиға мнбарни бериб қўйдилар, у «билагон» ва «гувоҳ» сифатида (у бир пайтлар «Юманите» газетасининг Москвадаги мухбири бўлиб ишлаган эди) энг беъмани антисовет руҳидаги гапларни валдиради: масалан, у Совет Иттифоқида «иқтисодий аҳволнинг жуда издан чиққанлигини» кўрган эмнш. Унинг вайсақилиги фақат бир мақсадни, яъни КПСС XXIV съезди арафасида халқаро коммунистик ҳаракатга ннфоқ солишни кўзлар эди, холос.

Импералистик пропаганданинг қардош мамлакатларга қарши қўпоровчилик ҳаракатида ошкора зарарку-

нандачилиқ усуллари: антисоветларча фитначилиқ, ёлгон хабар тарқатиш, пгвогарликлар ҳамда гийбатлар уюштиришдан фойдаланадилар. Масалан, нарх-навонинг оширилиши мумкинлиги, пул ислоҳотларининг ўтказилажати ва бошқа хабарлар ана шулар жумласига киради. Антикommунистлар у ёки бу мамлакатдаги вақтинча қийинчиликларни рўкач қилиб, ана шу қийинчиликлар келтириб чиқарган вазиятни янада мураккаблаштириб ёлгон-яшиқ, номлар ёки тўқима шахслар ва ташкилотлар номидан забастовкаларга чақириқларни тарқатиш, саботаж уюштириш соҳасида техникавий инзомларни хабар бериш ва бошқа душманлик хатти-ҳаракатларини қилиш ҳоллари учрайди.

Империалистик пропаганданинг бундай қўпоровчилик усуллари ҳуқуққа қарши зид характердадир. Аввалги халқаро тажрибалардан маълумки, капиталистик давлатлар бу методлардан уруш шароитларидагина фойдаланганлар. Лекин меҳнаткашларга нисбатан синфий нафратни тошган антикоммунистлар бу ифлос усуллардан тинч-тотув яшаш шароитида ҳам фойдаланиб келмоқдалар.

Снёсий ва мафкуравий ўйдирмаларни тайёрлаш ва тарқатиш ҳам кенг йўлга қўйилган. Бундай гайри табиий тасаввурлар билан тўлиб-тошган маҳсулотларнинг батафсил рўйхатини келтириш мумкинки, буларнинг барчасида ҳам мафкуравий қўпоровчилар севиб ишлатадиган «сўз — бомба», «сўз — ўқ» терминлари учраб туради.

1966 йилнинг май ойида Қоҳирада совет наشري номи билан чоп этилган «СССРдан Ғарбга мактуб» деган сохта брошюра пайдо бўлди. Чет эллик мухбирлар ва бошқа шахсларда АҚШ информацион агентлиги ходимлари томонидан тарқатилган бу бўҳтон СССРнинг ички ва ташқи сиёсатига нисбатан тилга олиб бўлмайдиган тухматлар билан ажралиб туради.

Худди шунингдек, 1970 йили Оснё ва Африкадаги айрим мамлакатларда гўё совет авторлари томонидан

араб тилида ёзилган ва «Билим» нашриётида чоп қилинган «Ислом» сарлавҳаси остида бир китоб пайдо бўлиб қолди. У яширинча тарқатилиб, почта орқали турли мусулмон ташкилотларига, олий ўқув юртларига ва алоҳида кишиларга юборилди. Бу сохта китобда нотўғри диндорларнинг ҳис-туйғуларини қаттиқ ҳақорат қилиш руҳида қуръоннинг баъзи сураларини нотўғри шарҳлаб, у асосан худога ишонувчилар ва мусулмон давлатлари ўртасида Совет Иттифоқига нисбатан норозилик кайфиятларини уйғотишга қаратилган эди.

Империалистик давлатларнинг пропаганда органлари социалистик мамлакатлардаги алоҳида ижтимоий гуруҳлар ҳатто баъзи шахсларга нисбатан қатъий ва сурбетларча ҳаракат қилмоқдалар. Баъзи бировларни мунофиқона мақташ, уларнинг атрофида реклама руҳида шовқин-сурон кўтариш, бошқаларга эса тўхмат тошини отиш, уларни обрў-эмомларнинг панидан оуладилар. Масалан, кўп вақтлардан бери «адiblарни таъқиб қилиш тadbирлари» амалга оширилади деб, жиноятчиларни рўкач қиладилар. Солженициннинг Нобель мукофоти билан тақдирланиши тўғрисида ҳам чет элда худди шундай кампания ташкил этилган эди.

Душман пропагандасининг ташкилотчиларни кишиларга яқка ҳолда таъсир ўтказиш сншгари самарали усулларига анча эътибор бераётирлар. Бунда идеология қўнувчиларининг ҳийда-найрағи чегара билмайди.

Улар гарчанд сўзда ўзларини социализм идеалларига ихлосманд қилиб кўрсатсаларда, (яъни у ёки бу капиталистик мамлакатдаги коммунистик партия сафига суқулиб кириб олишга ҳам уринадилар) тагин тил учида касбий бирдамлик билдирадилар, ўзининг дўст эканига ишонтирмоқчи бўладилар, ҳар хил майда-чуйда хизмат кўрсатадилар, шахсининг заиф ва салбий хусусиятидан фойдаланадилар, кўрқитиш, дўқ, шантаж қилиш ва сотиб олишдан тоймайдилар, умуман олганда ҳар қандай усулни қўллаб ўзига зарур йўналишда ҳаракат қилса,

шахс дунёқарашини йўққа чиқарса, ўз ўлжасининг хатти-ҳаракатига таъсир кўрсатолса бас.

Идеологик кўпоровчилик усулларининг асосий группасини «махсус операциялар» деб аталмиш операциялар ташкил этади. «Махсус операциялар» кўплаб махфий усулларни ўз ичига оладик (пропагандистик, психологик, социологик ва бошқалар). ғарб давлатлари разведкалари ва бошқа хизмат органлари конкрет кўпоровчилик ҳаракатларини амалга оширишда ана шу усуллардан фойдаланадилар. Улар халқаро империализмнинг анча йирик агрессив ниётларини тайёрлаш ва амалга ошириш олдидан гўё бир ишора ҳисобланади. Бундай типдаги операциялар кўп йиллар мобайнида Чехословакия Социалистик Республикасида ўтказиб келинган эди.

Америка Сайгон қўшинларининг Лаос ва Камбоджага бостириб кириши ва империалистик кучларнинг дунёнинг бошқа районларидаги кўпгина агрессив ҳаракатлари олдидан шундай бўлган эди.

Идеологик кўпоровчилар ташкилий равишда «босиқ» контрреволюцияни уюштиришга интилоқдалар. Социалистик мамлакатлар тўғрисида ҳар хил информациялар тўплаш мақсадида сиёсий жосуслик ёллаш, оппозицион гуруҳлар ташкил этиш, уларнинг ҳаракат усулларини такомиллаштириш ҳамда бу гуруҳларнинг империализмнинг идеологик марказлари билан алоқасини ўрнаттишга уриниш кабилар шулар жумласига киради.

Идеологик кўпоровчилик манфаатлари йўлида амалга ошириладиган империалистик разведкаларнинг сиёсий жосуслиги идеологик кўпоровчиликни уюштиришга имкон берадиган шарт-шароитни аниқлаш ва ўрганиш билан шугулланади. (Социалистик давлатлар ижтимоий ҳаётининг турли соҳаларидаги у ёки бу воқеалар ва тенденциялар тўғрисида, ғарб разведкаларини қизиқтирувчи социализмга душманлик руҳидаги қарашларни ташувчи, жамоатчиликка қарши ёки жинсий ниётли шахслар ва ҳ. к. тўғрисида маълумотлар йиғиш. Про-

пагандада фойдаланиши учун тенденцноз ва туҳматдан
иборат маълумотлар ва ҳужжатларни қўлга киритиш
қам ана шунга киради.

«Босиқ» контрреволюция тактикасига келганда
қўлланиладиган метод ва усуллар оинпозицион гуруҳлар
нинг состави ва платформасига улар ўз олдига қўйган
вазифалар, амалга ошириладиган ёки белгиланган
ҳаракатлар характерига боғлиқ эканини ҳисобга олиш
зарур. Бу гуруҳларнинг ҳар биттасида жамоатчиликка
қарши ва идеологик жинойий ҳаракатларни тайёрлаш,
ўтказиш ҳамда уларга кишиларни танилаш ва жалб
қилиш, антикоммунизмнинг чет элдаги идеология мар-
казлари билан алоқа боғлаб туриш, пардалаш ва мах-
фийлигини сақлашнинг ўзига хос метод ва усуллар
бор. Ғарб разведкаларининг ва баъзи бир антикомму-
нистик марказларнинг тавсияларига қараганда «босиқ»
контрреволюцион гуруҳлари ўз фаолиятида курашнинг
легал метод ва усулларини социалистик демократия
институтларини такомиллаштириш, камчиликларини тани-
қил қилиш, шахсга сифинининг оқибатлари билан
курашиш, маҳбусларга «ёрдам» инсон ҳуқуқларини
қимоя қилиш ва ш. к. баҳоналар остида олиб борила-
диган мақсимад легал активлик билан қўшиб олиб
бориши зарур. «Босиқ» контрреволюция куч тўплагач
ялғари бўлганидек социализмни» такомиллаштириши ва
демократлаштириш» деган демагогик сўзлар билан ни-
қобланиб, кураш методларини ошкора контрреволюцион
чиқишларгача кескинлаштириши мумкин.

Империализмнинг идеологик қўпорувчилик усуллари
ва воситаларини қисқача шарҳлашимиз шунини кўрсата-
дики, империалистик давлатларнинг разведкаси, про-
паганда ва бошқа махсус хизмат органлари мафкуравий
курашни турлича восита ва усуллар билан олиб бориши-
га, уни янада такомиллаштиришга, идеология қарама-
қарши курашнинг яширини ва очик усулларини кенгай-
тиришга уринмоқдалар.

Идеологик қўпоровчиллик алоҳида турдаги қўпоровчиллик фаолиятидир. Буни амалга ошириш учун мақсадли аниқлаш, объектларни таплаш, ҳатто энг такомиллашган техника воситаларини яратиш ва энг махфий усулларини ихтиро этиш кифоя қилмайди, бунинг учун яна социализм мамлакатларидаги кишиларнинг баъзи туруҳларига антикоммунистларга ҳуш келадиган тарзда таъсир кўрсатишга қобил ғоявий қурол ҳам зарур. Бу қурол—ўз моҳият эътиборига кўра жуда реакцион характерга эга бўлиб, ғоялар ва назариялар гарчи баъзан сиртдан беозор бўлиб кўринса-да, социалистик қурлиш практикаси ва марксча-ленинча таълимотнинг турли томонларини қасддан бузиб таҳлил қилиш, бунинг устига Совет Иттифоқи ва қардош мамлакатларнинг ҳақиқий ҳаётидан олинган фактларни тенденциоз руҳда бериб тескарисига ағдариш, яширин тўқилган уйдирмалар ва сохтагарчилликдан иборатдир.

Идеология қўпоровчиларининг қуроллини аввало шубҳа тугдириш, иккилантириш, пировардида кишининг коммунистик эътиқодини ўлдиришга мўлжалланган аста-секин таъсир қилувчи оғуға киёс қилиш мумкин.

Импернализмнинг идеологик қўпоровчиллик ишларида энг содда антисоветизм ғояси ва қўпол равишда социалистик тузумни ағдариб ташлашга даъват этишлар аллақачон қоллиб кетган. Эндиликда идеологик қўпоровчилликнинг энг нозик қуроллари ишлаб чиқилиб тажрибада синаб кўрилмоқда.

Импернализм идеологик қўпоровчиллик воситаларини саноат асосига қўйиш билан бирга, ғоялар ва назариялар тайёрлаш, шунингдек, антисоветизм проблемалари, социализм, коммунизм ва жаҳон революцион процессига қарши курашга онд турли тадқиқотларни ўтказиш

бўйича ўзига хос илмий ишлаб чиқаришни вужудга келтирди.

Ириқ капиталистик мамлакатларда шу мақсадларда иш кўрувчи муассасалар ҳамда ташкилотларнинг (институтлар, лабораториялар, марказлар ва бошқалар) мавжуддир. Масалан, АҚШда бу тармоққа 190 университет маркази ва бошқа ташкилотлар, 100 та муассаса «маънавий доирада коммунизмга қарши кураш» билан машғулдир.

Бундай ташкилот ва муассасалар антикоммунистик позициядан туриб марксизм-ленинизм назариясини ўрганиш, совет жамияти, КПСС ва давлат аппарати, Совет ҳукуматининг ички ва ташқи сиёсатини ўрганиш, шунингдек бошқа барча социалистик мамлакатларни ҳамма аспектлар бўйича ўрганиш борасида актив иш олиб бормоқдалар. Одатдаги тадқиқотчилик ва тарғибчилик ташкилотлардан фарқли ўлароқ, идеологик қуролни ишлаб чиқиш билан банд бўлган антикоммунизм марказлари расмий манбалардан информация материалларини олиш учун кенг имкониятлардангина фойдаланиб қолмай, айниқса салбий процесслар ва ҳодисалар тўғрисида кўпгина норасмий информациядан фойдаланмоқдалар.

Социализм мамлакатларида ҳатто ўзларининг хусусий социологик тадқиқотларини ўтказишга уриниб кўрмоқдалар. Масалан, АҚШ махсус хизмати 1967 йилдан бошлаб, беш йил мобайнида бу мамлакатларда ёшларга коммунистик тарбиянинг таъсири, халқларнинг ўз ҳукуматлари ва Совет Иттифоқига муносабати, экономика ва маданият соҳасидаги ишларнинг аҳволини ўрганиш учун социологик тадқиқотлар ўтказишни белгилаб олган эдилар. Бу тадқиқотлар идеологик қўпурувчиликнинг янада таъсирлироқ тактикасини ишлаб чиқишга ёрдам бериши зарур эди.

Самарали идеологик қуролни излаш ва уни тарқатишга бағишланган кўпгина халқаро конгресслар, кон-

ференциялар, симпозиумлар ва антикоммунистларнинг бошқа йиғинлари ўтказилиб турибди. Антикоммунистик марказларнинг оммавий маҳсулотини ташкил қилувчи шубҳали идеологик сохталаштиришлар у ёки бу даражадаги конкрет вазифаларни бажаришга мўлжалланган. Бундан ташқари, кўпуровчилик идеологик марказларида шу заҳоти фойдаланиш учун жуда кўп миқдордаги ахборот материаллари тайёрланиб, улар кўпгина радио тўлқинлари ва социалистик мамлакатларга мўлжалланган китоблар билан тўлдириб юбормоқда. Одатда бу материалларнинг ўзида антисовет ва социализмга қарши руҳдаги фактлар танлаб олиниб, уларда ҳақиқатдан узоқ уйдирмалар ўз ифодасини топади. Айниқса, идеология кўпуровчилик марказларининг махфийлаштирилган бўлимлари одатда империалистик давлатларнинг разведка ва бошқа махсус хизматлари составида бўлиб, халқаро вазият кескинлашган даврда социалистик жамиятга тез тарқатишга мўлжалланган ўткир антисовет оғуси тайёрлаш билан банд бўладилар. Булар советларга қарши одатдаги ёлғон-яшиқ ва «асосли» сохталиклар» махсус операциялар» ўтказишга мўлжалланган. Антикоммунистлар социалистик мамлакатлар ичида «зимдан контрреволюция» уюштиришга, оппозицион группа ва ташкилотлар тузишни кўзда тутиб, идеологик кўнорувчилик тадбирларини ишлаб чиқишга борган сари кўпроқ аҳамият бермоқдалар. Ана шундай туб негизли «назариялар» ва «доктриналар» муаллифларининг фикрича, капитализм билан социализм ўртасидаги қарама-қарши идеологик курашнинг назарий асосини ташкил қилиши зарур. Бу «назариялар» ва «доктриналар» фалсафа, социология, эконимика, тарих, ҳуқуқ, маданият, санъат ва ижтимоий оғнинг барча соҳаларида марксча-ленинча дунёқарашни бузиб кўрсатиш ҳамда капитализмнинг абадийлигини илмий асослаш, социализмни «демократлаштириш» зарурияти ва уни аста-секин айништириш социалистик мамла-

катларни буржуа демократик давлати билан алмаштириш муқаррарлигини исботлашга даъват этилган.

Антикоммунизм идеологлари ва ревизионист ёрдамчилари жон-жаҳди билан тараққиётнинг қудратли ҳаракатлантирувчи кучи — марксча-ленинча таълимотга қарши ўз «концепцияларини» яратмоқдалар. Бу таълимотнинг буюк жозибадор кучи, ҳаёт билан алоқаси, ҳозирги замон жамият тараққиёти проблемаларини очиб ва тушунтиришга қобиллиги, коммунистик идеологиянинг ҳозирги даврда жаҳон бўйлаб таъсирининг орта бориши ва енгилмас куч эканлигини белгилаб бераётир.

Антикоммунистлар меҳнаткашларни ғоявий жиҳатдан қуролсизлантиришга умид боғлаб, марксча-ленинча назария келажаkning идеали бўлишдан тўхтади, марксизм «эскириб қолди» ва уни «янгилаш»га муҳтождир деб таъкидлашга уринмоқдалар. Маркснинг икки буржуа изоҳловчилари марксизмга гўё илюрализм ҳосдир, яъни марксизмнинг миллий шакллариининг кўп эканлиги, марксча философиянинг «турли қатламлари» тўғрисида, бир-бирини рад қилувчи хилма-хил «марксизмлар», «марксизмнинг бутун тугал назарияси» йўқлиги ҳақида оғиз кўпиртирмоқдалар. Маркснинг «олдинги» ва «етук»лигини бир-бирига қарама-қарши қўйиш, шунингдек марксизмни тўлдириш ва тузатишга қаратилган ревизионистларча уринишлар давом этмоқда. Ленинизмнинг халқаро аҳамиятини рад этишга уринишлар тўхтамаётир. Худди шунингдек, «ленинизмнинг соф рус характерда» эканлиги тўғрисидаги уйдирмалар тўқилиб, шунинг учун Ғарб мамлакатларида унинг илдиз отиши мумкин эмас, деб ленинизм Маркс таълимотига қарама-қарши қўйилмоқда, ленинизмнинг принциплари ва энг муҳим қондаларни «назарий» жиҳатдан сохталаштириш юз бермоқда, марксизм-ленинизмнинг революцион мағзи ситиб чиқарилмақда.

Қўпоровчи антикоммунистик муассасалар ва ташкилотларнинг юзларча буржуа профессорлари ва адабнёт-

чилари КПСС тарихини, СССРда социалистик ва коммунистик қурилиш практикасини, социализм муваффақиятларини ва унинг бошқа мамлакатлар учун аҳамиятини бузиб кўрсатишга ихтисослашмоқдалар. Социализм «такмиллаштириш» хусусида сон-саноксиз тақлифлар ёғилиб турибдики, уларда чинакам марксча-ленинча таълимот позик пардаланган ревизионизм билан алмашинади.

Антикоммунистик марказларнинг анча куч-қудрати ҳозирги замон монополистик капитализмини бўйб кўрсатишга ҳамда эски эксплуататорлик капитализми билан ҳеч қандай муштаракликка эга бўлмаган алоҳид тузум сифатида тасвирлайдиган назария ва концепцияларни тузишга сарф қилинмоқда. Бу йўлда империалистик давлатларнинг моҳияти бузиб талқин қилинаётир. Маодоҳлик концепцияларида таъкидлашишича эндиликда эски капитализмнинг ўрнини «умум саховатли давлат» эгаллаган, ҳозирги замон империализми эса «халқ капитализми» бўлиб қолган эмиш. Ўзини охиригача шармандаю-шармисор қилган «капитализм» бунинг устига «империализм» тушунчалари ўрнига «эркин дунё», «ғарб демократияси» каби терминлар ишлатилмоқда. Бироқ янги терминлар худди бошқа исм билан номланишга уриниш каби ғирт алдамчиликдан иборатдир. Коммунистик ва ишчи партияларнинг 1969 йил Халқаро Кенгаши ўнг оппортунизм лагеридаги монополистлар ва уларнинг малайларининг бу ёлгон концепцияларини фош қилиб ташлаш зарурлигини таъкидлаб ўтиши бежиз эмас.

Ҳозирги замон антикоммунизм тўқиб чиқарган кўпгина «назариялар» ва «доктриналар» орасида Совет Иттифоқи ва қардош мамлакатларга қарши актив қўлланилаётганларидан конвергенция назарияси номин билан машҳур бўлган буржуа назарияларининг ўзаро боғлиқ туркуми энг хавфли назария ҳисобланади. Конвергенция назариясининг турли-туман кўринишлари со-

циология, экономика, сиёсат, фалсафа ҳамда ҳуқуқ ва давлат тузилиши, маданият ва санъат соҳасида учрайди. Бу назарияларнинг моҳияти шундай иборатки, капитализм ва социализм тараққиётнинг ўхшаш «конвергент» йўлдан «ягона дунё»га боришдан иборатдир, деб талқин қилади. Конвергенция назарияси авторлари ривожланган капитализмда социализм билан умумий хусусиятлар мавжуд эканлигини, бу ижтимоий системалар ўртасидаги туб тафовутларни ижтимоий тараққиёт жараёнида, капитализм ва социализмнинг ижобий томонларини бирлаштириш ва улар негизида «янги жамият»ни ташкил қилиши мумкин деб исботлашга тиришмоқдалар.

Конвергенциянинг кўпгина буржуа тарафдорлари жамият тараққиётининг объектив қонуниятларини, ижтимоий-иқтисодий формацияларнинг алмашиниш қонунларини рад қилиб, «янги жамият»да эски капитализмнинг «соф» шаклини кўрадилар. Улар аслида капиталистик системанинг социализм мамлакатларига «тени йўл билан» ёйилиши тўғрисидаги реакцион хом хаёлни қайта тиклашга уринмоқдалар. Бу ҳақда америкалик таниқли антикоммунистлардан Э. Бжезинский ва С. Хартингтон очикдан-очик қўйидагича ёзадилар: «Ғарбда кенг ёйилган конвергенция назарияси шунга асосландики, демократик системанинг (яъни капитализмнинг — С. Ц.) энг муҳим принципиал нуқтаи назари Америка ва Россия келгусида қандайдир ноаниқ тарихий нуқтада конвергенцияга киришганидан кейин сақланиб қолади... Чунончи Коммунистик партия ва унинг ҳокимият монополияси тарихий процесснинг қурбони бўлиб қоладилар: уларнинг иккаласи ҳам ўлади... Конвергенция деб аталмиш ақиданинг кўпгина назариялари ҳақиқатда конвергенцияни асосли баён қилиш эмас, балки қарама-қарши системани мағлуб қилишдан иборат».

Бошқа назариячилар икки қарама-қарши системани чатиштириш натижасида «тараққиётнинг социалистик йўли» устун келади деган тахминга асосландилар. Бу

нуқтаи назарнинг маддоҳи француз профессори М. Дюверже мавжуд системаларнинг эволюцияси натижасида ва бу процесда муқаррар рўй берадиган либераллашиш (Шарқда) ва социаллашиш (Гарбда) натижасида капитализм ва социализмнинг автоматик қўшилиши ҳамда демократик социализмнинг пайдо бўлиши рўй беради, деб таъкидлайди.

Конвергенция назарияси ижтимоий тараққиётнинг бошқа ҳар қандай буржуа концепцияси каби илмий негиздап маҳрум бўлган илмий-назарий режалар ҳисобланади. Улар давлат-монополистик капитализми учун характерли бўлган сапоати ривожланган капиталистик мамлакатларда илмий-техника революциясининг авж олиши, капиталистик давлатнинг мамлакатнинг иқтисодий ҳаётига аралашувининг кучайиши, капиталистик экономика ва бошқа кўпгина тармоқларни планлаштириш (программалаштириш)нинг қўлланилиши каби соҳаларда реал фактларни бузиб талқин қилишга асослангандир.

Конвергенция назариясининг пайдо бўлиши жаҳон тараққиётининг бошқа баъзи муҳим ҳодисаларига ҳам боғлиқдир. Даставвал, бу социализм обрўси ва таъсирининг янада оша бориши, социалистик системанинг империализмга қарши курашда ҳал қилувчи кучга айланаётганлиги билан характерланади. Капитализм идеологлари бир томондан социализм ва марксча-ленинча таълимотнинг муваффақиятларини инкор қила олмай, жаҳондаги янги вазиятга қандай қилиб бўлса-да мослашишга мажбурдирлар. Иккинчи томондан, улар капиталистик системани очикдан-очик шу ҳолида ҳимоя қилишга қодир эмас, шу туфайли уни илгаригига қараганда яхшироқ, капитализм билан социализмни яқинлаштирувчи янги сифатларга эга бўлган тузум деб кўрсатишга уринмоқдалар.

Конвергенция назарияси тарафдорлари иккала қарма-қарши системанинг тинч-тотув яшаши зарурлигини

тан олиши характерлидир. Бу назарияларни СССР билан АҚШ ўртасида ҳамкорлик процесси ривожланмаётган ва халқаро кескинликнинг умуман юмшаётган ҳозирги даврида ёйишга уринишнинг анча жоиланиши тасодикий эмас. Айрим импералистик доиралар жаҳон миқёсидаги кучларнинг реал нисбати ва унинг социализм фойдасига ўзгараётганлигини ҳисобга олиб, конвергенция назариясининг мухлисларига айланмоқдалар. Бу доиралар аслида марксча-ленинча идеология ҳамда социалистик тузумни «юмшоқ усул», «бағрига босиш» билан бўғиб ташлаш тарафдорларидир. Буржуазия конвергенция назариялари позитив антикоммунизм байроғи остида намоён бўлиб, капиталистик дунёда «ғоялар вакууми»ни тўлдириш, «ижобий» буржуа ғояларидан иборат «оммавий ҳаракатнинг ижобий программасини» асослаш мақсад қилиб қўйилган. Шунинг учун конвергенция назариялари қисқа давр ичида сиёсий маъмурият касб этмоқда. Бу назариялар империализмнинг сиёсий доктриналарини ишлаб чиқишга, империалистик давлатларнинг ташқи сиёсати практикасига уларнинг социализм кучларига қарши синфий курашига, айниқса идеологик соҳасига эътибор беришга таъсир кўрсатмоқда. Бу гайри илмий назариялар монополистик буржуазия учун социализмга қарши курашнинг воситаларидан бири ҳисобланади. Антикоммунистлар бу назариялар ёрдамида социалистик мамлакатлар меҳнаткашларини ғоявий қуролсизлаштириш, уларнинг социалистик ва коммунистик идеалларга ишончига раҳна солиш, социализм принципларидан воз кечиш ҳисобига буржуазия дунёқараши билан «келишиш» йўлини излашга мажбур қилишни ўйламоқдалар. Такрор айтамизки, конвергенция назариялари империализмнинг социалистик мамлакатларига қарши мафкуравий қўшувчиликнинг назарий асоси ҳисобланади.

Конвергенция назариясининг экономика соҳасидаги кўринишларидан бири «ягона индустрия жамияти» бур-

жуа назариясидир (ушнинг «дурагай жамият», «ривожланган жамият даври» ва ҳоказо номлар билан турли вариантлари мавжуд).

«Индустрия жамияти» уш тўқиб чиқарган назарий-чиларнинг таъкидлашича, саноати ривожланган капиталистик ва социалистик мамлакатларда иборат бўлиб, улардаги аҳолининг мутлоқ кўпчилиги қишлоқ хўжалиги билан эмас, балки саноат билан боғланиб, шаҳарларга тўплагандир. «Индустрия жамияти»даги ижтимоий ҳаётнинг барча ҳодисалари даставвал саноат ва машина-техникаси билан белгиланади. Техника тараққиёти ўзи билан ижтимоий ўзгаришларини автоматик тарзда, хусусан жамиятнинг пролетарлашувини йўққа чиқариш, ишчиларни қисқартириш, уларнинг ролини пасайтириш ҳамда ақлий меҳнат ходимларининг сопи ва ролини оширишни кўзда тутган мустақил жараён деб қаралади. Ривожланган техника корпорацияларнинг каттакон фаолият доирасини белгилаб берувчигина бўлмай, шу билан бирга бошқаришни капиталистлар қўлидан техника жиҳатидан маълумотли бошқарувчиларга ўтказди деб ҳисобланади. Бу бошқарувчиларнинг фаолиятида асосий мақсад максимал фойда олишга ҳаракат қилиш эмас, балки маълум ижтимоий мақсадларга эришишдан иборат. Планлаштириш ҳозирги замон саноатининг объектив талабидир, деб эълон қилинади. Экономикани бошқаришнинг социалистик усуллари самарасиз деб эътироф қилинади. Гўё бунга давлат ва партия назоратининг жиловловчи таъсири халақит берар эмис. Социалистик мамлакатларда иқтисодий ислоҳотлар хўжаликни бошқаришда капиталистик усулларга ён босиш деб қаралади. «Индустрия жамияти» назариясининг асосчиларидан бири Америка экономисти Д. Гэлбрейтнинг таъкидлашига қараганда, социализм ва монополистик капитализм антагонистик тузумлар бўлмай, фақат ҳозирги замон «индустрия жамияти»нинг ҳар хил шакли эмис. Унинг нуқтан назарича, социалистик экономиканинг

«капиталистларсиз капиталистик экономика»га худди икки томчи сувдек ўхшаб кетиши учун уни «давлат планлаштириш аппарати ва коммунистик партия» таъсиридан «озод қилиш» кифоядир. Капиталистик ва социалистик экономикани бир-бирига яқинлаштириш ягона «индустриал жамият»ни ташкил қилишга олиб келади.

Бу назария ҳозирги замон капитализми тараққиётининг реал жараёнларини бузиб кўрсатади, унинг эксклюзататорлик ва агрессив моҳиятини яширади, капитализм ва социализмнинг антагонистик характерга эга эканлиги, ижтимоий-иқтисодий формацияларнинг алмашиши ҳамда социализм ва коммунизмнинг тарихий роли, ишлаб чиқариш кучлари ва ишлаб чиқариш муносабатлари, ишчилар синфи ва интеллигенциянинг роли тўғрисидаги марксист-ленинчи таълимнинг сохталаштиради. Антисоциалистик ва ревизионистлар идеологик қўпорувчилик инларила айниқса социалистик мамлакатларининг ишчилар синфи ва интеллигенциясига қарши йўналтирилган курашда «ягона индустриал жамият» назариясининг кўпгина қондаларидан актив фойдаланаётганлиги тасодифий эмас. Капиталистик ва социалистик экономикани яқинлаштириш гоёси Чехословакиянинг социалистик экономикага раҳбарлигини бузишга қаратилган ўнг оппортунистик элементларининг бузғунчилик фаолиятида муҳим роль ўйнади. Бу ҳодиса Чехословакияда бўлиб ўтган аялчи воқеалар даврида рўй берган эди.

Конвергенция назариясининг сиёсатда ақс эттирилиши Американинг «Кўприклар ўрнатил» доктринасида намоён бўлади. Бу назариянинг вазифаси шундан иборатки, «мустақиллигини оширишга ҳаракат қилаётган мамлакатларнинг ўзаро янги алоқаларини вужудга келтириш», «Ғарб цивилизациясининг қадр-қиммати учун янги авлод идрокини очил», «Шарқий Европага тараққиёт истиқболларини кўрсатиш»дан иборатдир. Мана шу мужмал ибораларда капиталистик давлатлар

билан социалистик мамлакатларни бир-бирга яқинлаштириш учун шундай сиёсий йўл назарда тутилдики, у империализмга шу мамлакатларнинг ишларига яширинча аралashiшни осонлаштирадиган бўлсин. «Кўприклар қуриш» доктринасининг айрим тарафдорлари ҳаф хил халқаро алоқаларни ривожлантириш ширини ўртага ташлаб, Ғарб билан Шарқий Европа мамлакатлари ўртасида сиёсий, иқтисодий ва маданий алоқаларни кенгайтириш орқали социалистик тузумни заифлаштириш мақсадида ундан фойдаланишга кўз тутмоқдалар. «Кўприклар қуриш» сиёсатининг асл мақсадини америкалик антикоммунист Ростоу тушунтириб: «Бизнинг вазиламияз шундан иборатки, имкон борича тинч усуллар билан бизга маълум турдаги коммунизмга барҳам беришга кўмаклашиш зарур», дейди. Бунинг учун, — деб таъкидлайди Ростоу, — «Ҳозир коммунистлар бошқараётган мамлакатларни ўз вақтида ўз кетидаш эргаштира олувчи туғилиб келаётган миллатчилик ва либераллик кучлари билан амалий ҳамкорлик ўрнатил», зарур дейди. Бу йўлни амалга ошириш учун антикоммунистлар «миллатчиликни қайта тиклаш», «техника революциясининг идеологик бетарафлиги» ва шунга ўхшаш конвергенция назариясининг бошқа тармоқларини жонлантириш лозимлигини бевосита кўрсатмоқдалар. Конвергенция назариясида қўлгина фалсафий масалалар қўйилади. Унинг тарафдорлари ўз фикрларини вулгар материалистик ва метафизик методология билан асослаб, ҳақиқатда диалектик ва тарихий материализмнинг жамият тараққиётига онд барча асосий масалаларини чинакам илмий ҳал қилишини аксинча талқин қилмоқдалар. Масалан, ҳозирги замон капиталистик жамиятида илмий-техника революцияси туфайли рўй бераётган ўзгаришлар капитализмнинг «трансформация қилиниши», унинг янги прогрессив системага айланиши, деб эълон қилиниб, капитализмнинг ҳалокати ва унинг коммунизм билан алмашиниши муқаррарлиги тўғрисидаги

марксча-ленинча қондани гўё рад қилар эмиш. Экономика соҳасида конвергенция, «ягона индустриал жамият»ни тузиш муқаррар автоматик равишда капитализм ва социализмнинг «маданий конвергенция»сини пайдо қилади, «ягона» санъат, «ягона» фан, умуминсоний инсонбарварлик ва ҳоказоларни албатта буржуа «маданий мулки» асосида вужудга келтириш мумкин, деб таъкидланади.

Конвергенция назариясига «идеологик қуролсизлантириш» концепцияси ҳам киради. Антикommунист-конвергентларнинг асарларида илмий-техника прогресси асрида социалистик идеологиянинг деформация «эрозия» даври кирди деган фикр асослаб берилиб, «ҳозирги замон жамиятининг идеологияси барҳам емоқда» деб тарғиб қилинмоқда. «Конвергенциялашувчи» ижтимоий системаларни яқинлаштирувчи шароитларнинг билим соҳасида «идеологик қуролсизланиш», буржуа ва коммунистик идеологияни «синтез» қилиш қараб чиқилади. Антагонистик идеологияни яраштириш гўё конвергенция ҳамкорлиги ва уни яқинлаштириш манфаати учун зарур эмиш. Бироқ, дарҳол шарт қўйиладикки, бу ҳилдаги ярашиш «ягона инсоният маданияти»ни ривожлантириш учун шубҳасиз қимматга эга бўлган қўпгина хусусиятларни ўзида мужассамлаштирган буржуазия идеологияси негизида рўй беринчи лозим. Идеология бетоқатлик совет фани, фалсафаси ва маданиятига «зарарли таъсир» кўрсатиши коммунист бўлмаганлар орасидан социализм томонига иттифоқчилар тортишни қийинлаштиради, деб қаттиқ таъкидланмоқда. Импернализм малайлари «идеологик қуролсизланиш» йўлида жонбозлик кўрсатиб, ҳатто кенг халқ оmmasининг тинчлик учун кураш гоёсига хайрихоҳ эканлигидан ўз манфаатлари учун фойдаланмоқдалар. Ана шу умумий манфаат йўлида гўё синфий, вилолий ва бошқа манфаатларга аҳамиятсиз қараш зарур эмиш. Буида импернализмнинг агрессив босқинчилик идеологияси ва босқинчилик снётини фoш қилиш

тинчлик учун муваффақиятли курашининг муҳим шартларидан бири эканлиги тўғрисидаги оддий ҳақиқатни нуқта яшириш ётбди. «Идеологиясизлик», «идеологиянинг барбод бўлиши» тўғрисидаги ваъзхонликка келганда шуни айтиш зарурки, амалда бу ҳам коммунистик дунёқарашнинг «эрозияга» учраганлиги тўғрисидаги буржуазия идеологиясини ёйишнинг ўзига хос йўли ва марксизм-ленинизмнинг чинакам илмий идеологиясига қарши курашда қўлланиладиган тактикавий усул эканлиги аёндыр. Капиталистик дунёнинг идеологлари ва ҳукмрон доиралари кишиларнинг сиёсий фикрлаш эҳтиёжини йўқотиш хусусида оддий ва ишончли йўللарни изламоқдалар. Бу ҳодисанинг моҳиятини А. Чаковский ўзининг «Маънавий қашшоқлар бахтиёрми?» китобида аниқ ва равшан кўрсатиб берган: «Ҳозирги замон прагматиклари бизга ҳар қандай идеологияни унутинг, уни нарига улоқтириб ташланг, бизнинг барча кулфатларимиз ўша туфайли. Идеология — ортиқча юк, риёзат кишанларидир. Тарихнинг объектив қонунлари йўқ... Идеологияни сиёсатдан ситиб ташланг! Уни адабиётдан — романлар, шеърлар, пьесалар ва суратларингиздан улоқтириб ташланг! Ушанда сиз ҳозирги замон техника тараққиётига муносиб кишилар бўласиз. Идеология — фойтунлар ва буг дивгательлари асрининг маҳсулидир. У атом реакторлари ва лазерлар асрида эскириб қолди, деб даъват қиладилар»¹.

Конвергенция назариясининг яна бир тармоғи Фарбда тарқатилаётган «синфий устун умуминсоний идеология» деб номланган назария барча мамлакатлардан ақлий меҳнат ходимларига хос хусусият эмиш. Бу концепция интеллигенцияни бошқа меҳнаткаш синфларга қарама-қарши қўйиш, интеллигенцияни коммунизмнинг чинакам илмий идеологиясидан чалғитиш ҳамда уни ҳозирги

¹ А. Чаковский. «Блаженны ли лицае духом?», М., Молодая гвардия, 1971, 14-бет.

замон идеологиясининг айрим қисмига хос бўлган маънавийлик ва ғоясизлик томонига буриб юборишни мақсад қилиб қўяди.

Буржуазия конвергенция назарияларида жамиятни сиёсий уюштиришнинг кўпгина масалалари ўз аксини топган.

Бу назарияларда ижтимоий-сиёсий системаларни яқинлаштириш концепцияси капиталистик ва социалистик давлатлар ўртасидаги принципиал тафовутларни силлиқлаштириш тўғрисидаги тезислар билан чатишиб кетган. Антикommунистлар томонидан ҳатто «фароғатли коммунистик давлат» ибораси ҳам ўйлаб чиқарилиб, уларнинг фикрича, Совет давлати ўз тараққиётида ана шунга айланиши мумкин эмаш. Бу фикр орқали совет жамиятининг йўли капиталистик жамиятнинг тарихий тараққиёт йўлини оддий равишда такрорланидан айириб қўлиб, бу иул гўе тарбда «фаровон давлат»га олиб кетган эмаш. Шунингдек, социалистик давлат ва ушнинг кўпгина идора усуллари буржуазия давлатида ҳозирдаёқ ўзининг энг мукамал ифодасини топган ўзгармас абадий муассасалар томонига қараб эволюция юз берапти, деб таъкидланади. Конвергенция назарийчилари СССР ва АҚШ каби «индустрия жамияти»да кўпгина томонлар бир-бирига ўхшаш деб исботлашга уринмоқдалар. Бунинг учун диққат-эътибор ракета-ядро қуроли, механизация, автоматлаштириш, бир хилдаги ҳарбий комплексларни бариб қилиш, инженер-техник кадрлар сонининг оша бориши ва ҳоказоларга тўпланмоқда. Бунда бу жараёнлар ва ҳодисаларнинг ижтимоий табияти ҳамда синфий-сиёсий моҳияти тўла эътиборга олинмайди.

Конвергенция назарийчилари социалистик ҳуқуққамос равишда ҳуқуқнинг мустақил шакллари ва уларнинг ижтимоий-сиёсий бетарафлигини асослашга уриндилар. Социалистик жамиятда қўлланилаётган ҳуқуқ шакллари гўё капиталистик давлатдан ўтган мерос

бўлиб, бетараф характерга эга ва ижтимоий-сиёсий ларт-шароитларнинг ўзгаришига боғлиқ эмас эмиш. Барча «маданий халқларнинг» ижтимоий-сиёсий ва ҳуқуқ системаларнинг манбаи ягона эканлиги «исбот қилинади» ҳамда ҳуқуқни ягона кенг системага «бирлаштириш» зарурлиги таъкидланади. Буржуазия ва социалистик ҳуқуқларини яқинлаш истиқболни белгиланмоқда. Буржуазия идеологлари социалистик демократиянинг қонуний кенгайиш жараёнини ва социалистик қонунчилигининг янада мустаҳкамлана боришини, социалистик давлатнинг «эволюцияси» гувоҳи деб кўрсатишга ҳаракат қилмоқдалар.

Буржуазия идеологларининг давлат-ҳуқуқ проблемаларини талқин қилишдаги бу хил барча сохталаштиришлар ва лўттивозлиги социалистик давлатларнинг ҳамма ички ишларига империализмининг аралашшига уринишини оқлашга хизмат қилади.

Идеология кўпоровчилари социализмни гоявий қуролсизлантириш, унинг «эрозияси»ни таъминлаш, социалистик мамлакатлар граждaнларининг марксча-ленинча дунёқарашини бўшаштиришда конвергенциянинг маданият ва санъат соҳасидаги антикоммунистик назарияларига катта умид боғламоқдалар.

Ана шу назариялар ва уларни акс эттирувчи адабий-бадний ҳамда публицистик асарларда «маданий конвергенция», «Идеологик қуролсизланиш», «Идеологиясизлантириш, ягона умуминсоний маданият» концепциялари ҳимоя қилинади.

Маданият ва санъат соҳасидаги конвергенция назарийчиларининг назарий қарашлари моҳияти, умуман олганда қуйидагилардан иборат. Қарама-қарши ижтимоий-иқтисодий системаларнинг яқинлашуви социалистик мамлакатларининг маданияти ва санъатидаги марксча-ленинча революцион негизини «ўпириб» буржуазия ва социалистик маданиятнинг яқинлашувига олиб келади. Шундай қилиб, улар бу яқинлашишнинг оқибат-натига

сзда гўё буржуазия маданият бойликларини негизига қуриланган «ягона» цивилизацияни кўрадилар. Улар маданият — санъатни синфдан бетараф тутишни истаб, уларга тўла автономия берилишини эълон қилдилар. Санъатда **партиявийлик** принципи йўққа чиқарилади.

Конвергентларча «ягона дунё»ни қайтадан барпо қилиш учун социалистик маданият тўла инкор этилган ҳолда буржуа жамиятининг маънавий қолипи асос қилиб олинган «ягона умуминсоний» манбалар мувофиқ келади. Бу қарашлар, айтайлик, соф ҳолда олинганида жуда ҳам содда бўлиб туюлади. Конвергентларнинг назарий асарларида эса илмий иборалар ишлатилиши туфайли баъзан уларнинг илмга қарши моҳиятини аниқлаш осон эмас. Бироқ, жиддий таҳлил қилиш маданият ва санъат ҳодисаларига ёндашишда шубҳасиз синфий бетарафликни ёқлаб чиқишига қарамай, илмнома иборалар остида буржуача тенденцион ёнлашишни аниқлаш мумкин.

«Ягона» жамиятининг маънавий ассимиляциясини фақатгина унинг маддоҳлари қувватлайдилар, деб тахмин қилиш биз томондан соддалик бўлган бўлур эди. Афсуски турли мамлакатлардаги баъзи маданият арбоблари жарангдор иборалар ва усти ялтироқ фикрларга ўч бўладилар. Улар ўз синфий чекланганлиги ҳамда ҳозирги замон ижтимоий ҳаётнинг мураккаблиги туфайли бу концепцияни илғор деб ҳисоблаб, уни ўз ижодида қўлланishга уринадилар. Шунинг учун иккинчи ёки бениҳтиёр равишда конвергенциянинг жарчисига айланиб қоладилар.

Дарҳақиқат, конвергенция назариясининг ана шунинг ёқлаб олиниши, яъни сиртдан қараганда «илғорлиги» ва унинг остида антикоммунистик идеология ва амалиётининг реакцион моҳияти яширилиб ётганлиги — уни социалистик мамлакатларга қарши идеологик қўпорувчилик ишларида кенг фойдаланаётган антикоммунизмнинг энг хавфли қуролга айлантиради. Бизга маълум

ки, барча идеологик оғулар нчида энг кўп зарар келтирадиган конвергенция назариясидир.

СССР ва бошқа социалистик мамлакатларга қарши кўпуровчилик идеология курашида қўлланишга мўлжалланган энг янги антикоммунистик назариялардан бири «эволюция назарияси»га эътибор берилш зарур. Бу назариянинг автори биз бир печа маротаба эслатиб ўтган З. Бжезинскийдир.

Автор томондан 1968 йил Чехословакиядаги контрреволюцион ва антисоциалистик кучлар ҳаракати тажрибасини ўрганиш асосига қурилган «эволюция назарияси»да социалистик жамиятни идеологик жиҳатдан қуролсизлантириш ҳамда оппортунистик ва антисоциалистик кучларни тузиш бўйича методологик жиҳатдан яшириш нозик ҳаракатларни ишлаб чиқиш назарда тутилади.

Бу назарияга мувофиқ империалистик мамлакатлар социалистик давлатлардаги шароитни синчиклаб ўргана бориши, улар ўртасидаги қарама-қаршиликларни имкон борича аниқлаши ва ҳар қандай йўллар билан бир-бирига қарши гиж-гижлаши, антисовет кайфиятларни пайдо қилиш ва уни зимдан ривожлантириш, аҳолининг айрим гуруҳларини, кейин эса бутун-бутун мамлакатларни Совет Иттифоқига қарши қўйиш, шу йўл билан социалистик ҳамдўстликдан у ёки бу мамлакатни ажратиб олишга эришиши зарур.

Бжезинский фикрича, кейин социалистик мамлакатларнинг бирдамлигини тугатишга қаратилган жараённинг иккинчи босқичи ишга солиниши керак. Бунинг учун коммунистик партиялар орасида ёки бир партия нчида баъзан пайдо бўладиган ихтилофлар ва баҳсларни барча йўллар билан рағбатлантириш ва ундан ҳар томонлама фойдаланиш тавсия қилинади.

Сўнгги босқичда ташқи ва ички кучларнинг таъсири остида социалистик ҳамдўстликдан ажратиб олинган социалистик мамлакатда коммунистик партия миллат-

чилик ва майда буржуазия шахсиятнарастлиги томонидан мағлуб қилиниши, давлат тузуми эса ғарбга ўхшаш шаклда ўзгартирилиши лозим.

Бундан маълумки, «эволюция назарияси» ҳам социалистик жамиятни ичидан портлатиш, бироқ бу хатти-ҳаракат Чехословакиядаги воқеаларга нисбатан анча эҳтиёкорлик билан яъни идеологик қўпоровчиларнинг ҳамда улар томонидан ташкил қилинган ички антисоциалистик кучларнинг ҳаракатлари орқали амалга ошириш йўлини тутади.

Антикоммунистик изланишлар ичида социализм мамлакатларида демократия ва эркинлик проблемаларига доир ҳар хил назарий ва ахборот шаклидаги материаллар ишлаб чиқиш марказий ўринлардан бирини ишғол қилади.

Антикоммунистлар демократия масалалари ҳусусида фикр юритар экан ҳамisha қандайдир «соф демократия» тўғрисидаги мавҳум мулоҳазаларга сўгинадилар. Ваҳоланки В. И. Ленин «соф демократия»ни «оммани алдашга» қаратилган «сохта нбора» деб атаган эди.

Антикоммунизм назариячилари ана шу синфдан устун хаёлий позициядан туриб марксча-ленинча таълимнинг демократия тўғрисидаги моҳиятини демагогик равишда бузиб кўрсатадилар, социализм сиёсий тузумида чинакам халқ ҳокимиятини бадном қиладилар, жаҳон ижтимоий тараққиётига жуда катта революцион таъсир кўрсатаётган социалистик демократиянинг таърихий ролини камситадилар.

Антикоммунистлар ўз уйдирмаларида демократияни социализмга қарама-қарши қўядилар, социалистик мамлакатларни «тоталитаризм»да айблайдилар, социалистик тузумга туҳмат қиладилар. Социалистик давлат аппарати фаолиятига онд фактларни қасддан бузиб кўрсатадилар. Идеологик қўпоровчилар ва уларнинг социал ислохотчилари ҳамда ревизионист малайлари социалистик мамлакатлар жамоатчилигига, айниқса

ёшларга демократияни ўзгармас нарса кўп партиявийлик, «мустақил» суд системаси ва ҳоказолар унинг ажралмас атрибутидир деган қарашни мажбуран сингдиришга уринмоқдалар. Бу усул идеологик қўпоровчиларга социалистик тузум «эрозияси» учун шароит яратиш ва унинг ичида «демократлаштириш» байроги остида антисоциалистик кучларнинг қўпоровчилик фаолиятига кенг имконият яратиш учун зарур. 1968 йилда Чехословакиядаги ўнг ревизионистлар социализм душманларининг контрреволюцион ҳаракатларига эркинликни таъминлаш, социализм ҳимоячиларини энг оддий граждандлик ҳуқуқларидан маҳрум қилиб, уларга қарши сиёсий террорин авж олдириш учун мамлакатнинг социалистик қонунларини буздилар.

Л. И. Брежнев антикоммунистларнинг бу маневрларини фош қилиб, КПСС XXIV съездида бундай деган эди: «маълумки, демократия масалаларни социализм дунёси билан капитализм дунёси ўртасидаги гоявий ва сиёсий курашнинг диққат марказида турибди. Буржуа идеологлари, ревизионистлар бизда гўё демократия йўқлиги тўғрисидаги рикорона гапларни айтмоқдалар. Улар социализмни «яхшилаш», уни «демократлаштириш» хусусида бизга турли-туман «маслаҳатлар» бермоқдалар. Аммо улар социализм тўғрисида ҳам емайдилар, албатта. Улар бизни буржуа тартибларига қайтаришни истайдилар ва бинобарин ўзларининг буржуа демократиясини, эксплуататорлар демократиясини, халқ манфаатларига зид бўлган демократияни бизга зўрлаб қабул қилдиришга уринадилар»¹.

Олимлар либосидаги идеологик қўпоровчилар тасвирга ожиз мунофиқлик билан социализмда эркинлик тўғрисида баҳслашмоқчи бўладилар.

Империализмнинг идеологик қўпоровчилик марказла-

¹ КПСС XXIV съезди материаллари, «Ўзбекистон» нашриёти, 1971 й. 92—93-бетлар.

рида социалистик мамлакатларда тарқатишга **мўлжайланган шахс «эркинлиги», «ижод эркинлиги», «матбуот эркинлиги»** хусусида янгидан-янги концепциялар ишлаб чиқилмоқда. Бу фикрларнинг мазмуни шундан иборатки, қандай қилиб бўлса ҳам социализм даврида «шахс эркинлиги», «матбуот эркинлиги» йўқлиги, «ижод эркинлиги» камситилаётганлигини коммунизм гўё шахснинг эркин тараққиётига йўл қўймаслигини исботлашга қаратилган. «Эркинлик» сўзининг ҳақиқий маъносини тушида ҳам эшитмаган шахслар ана шундай деб таъкидлайдилар. Биз юқориде эслатган «Маънавий қашшоқлар бахтиёрми?» китобида бу ҳақда аниқ фикр баён қилинган: «Бу дунёда, — деб ёзади. А. Чаковский капитализм тўғрисида, — «эркинлик» сўзи ҳар қандай алдамчилик, адолатсизликни бекитишга етадиган даражада атом ядроси парчалаб юборилган». Кишини-киши эксплуатация қилиш «меҳнат эркинлиги» деб аталади. Парламентга бирорта ишчи ёки деҳқон сайланиши мумкин бўлмаган сайлов системаси «сайлаш эркинлиги» деб эълон қилинади. Капиталистларнинг босмаҳоналар, газеталарга эга бўлиш ҳуқуқи, журналистларни сотиб олиш, тинчлик тарафдорлари ва коммунистларни таъқиб қилиш, ирқчиликни авж олдирish, атом васвасасини алангалатиш «матбуот эркинлиги» деб аталади. Капитал манфаати йўлида қилинган ҳар қандай разиллик «эркин мамлакат» да «эркинликнинг намоён бўлиши» эмish.

Айни пайтда одамларнинг барча жавоб ҳаракатлари: тинчларнинг ўз меҳнатини ҳимоя қилиши, коммунистларнинг ўз эътиқодини ҳимоя қилиши, мустанлака мамлакатлардаги эзилган халқларнинг ўз яшаш ҳуқуқини ҳимоя қилиши, тинчлик тарафдорларининг атом урушига қарши, қора ва сариқ танлиларнинг ирқий тенг ҳуқуқлигини ҳимоя қилиши, буларнинг ҳаммаси «муқаддас эркинлик»ни таҳқирлаш ва унга тажовуз қилиш деб эълон қилинади ва судга берилади. «Буржуазия олдида малайлик қиладиган судьялар эса иш меҳнат билан

капитал ўртасидаги курашга келиб тақалса, ҳатто конституция таъминлаб берган эркинликни ҳам йўққа чиқарадилар» (В. И. Ленин).

...«Эркин дунё ҳар кимни хоинлик қилишга чорлайди. Бунинг учун фақат «мен эркинликни танладим» деган сеҳрли ибора ишлатилса, бас. Бу ибора капитализм шароитида хоинлик қиламан ва ўзимни сотаман» деган гап билан маънодош бўлиб қолган»¹. Буржуа эркинчилигига берилган жуда ихчам бу характеристикани ғарбий дунё ҳаётидан олинган кўпгина фактлар билан тўлдирини мумкин. Масалан, АҚШда меҳнаткашларнинг ҳуқуқи камситилибгина қолмай, ҳатто сенаторларнинг ҳуқуқи камситилади, қарийб бутун мамлакат аҳолисининг ярми ёзилган қора рўйхатли полиция режимиининг ҳукмронлиги, ёлпасига таъқиб қилиш мавжуд бўлиб, коммунистлар шафқатсиз қувғин қилинмоқдалар, ишсизлик кўнаймоқда, ишчиларга қарши қонунлар кучайтирилмоқда. Бироқ антикоммунистлар ўз деганидан қолмай, бизда эркинлик мавжуд-у, социализмда йўқ деб таъкидламоқдалар. Уларга қандай қилиб бўлса ҳам носоциалистик давлатларнинг меҳнаткашлари назарида социализмни обрўсизлантириш ҳамда Совет Иттифоқи ва қардош мамлакатларда буржуазия идеологияси, идеологик қўпоровчилик, социалистик тузумни заифлаштиришга қаратилган бошқа душманлик хатти-ҳаракатларининг «эркинчилигини» ўтказишга шарт-шароит яратиш зарур. Антикоммунистлар қадимги алхимиклар меҳнати сингари сийқа бўлишига қарамай, йўл топишга уста ва чидамлидирлар. Улар идеологик заҳарлашда бир муваффақиётсизликка учрасалар, шу заҳотги бошқасини бошлаб юборадилар. Жуда кўп «буржуа назариялари» ҳамда идеологик қўпоровчиларни қурооллантиришга мўлжалланган қўпол тўхматдан иборат уйдирмаларининг пайдо бўлиши ва шу билан изоҳланади.

¹ А. Чаковский. «Блаженны ли нищие духом?» 53-бет.

Аmmo тарихий тараққиёт қонунларининг енгилмас кучи социализм ва коммунизм томонидадир. Бизнинг ишончимиз коммулки, антикоммунизм ҳар қандай «назариялар» ва «концепциялар» тўқиб чиқармасин, улар пуч бўлиб Коммунистик партия ва халқимизнинг улугвор ишига раҳна соломмайди.

ЭФИРДАГИ ИНТЕРВЕНЦИЯ

Радио чегара билмайди. Бу ҳол айниқса идеология кўпоровчилиги ташкилотчиларини ўзига ром қилмоқда. Шунинг учун Совет Иттифоқи ва социалистик ҳамдўстлик мамлакатларига қарши кўпоровчиликлар ичида радио орқали пропаганда юритиш энг муҳим ўрнини тутати.

Социалистик мамлакатларга радио орқали берилаётган ахборотни бу мамлакатлар томонидан назорат олинган бўлмайди. Радиоэшиттириш ү ёки бу воқеага ишбатан дарҳол фикр билдиришга қодир бўлиб, шу туфайли жамоатчиликнинг ана шу воқеани баҳолашига таъсир кўрсатиши мумкин. Радио бошқа оммавий воситаларга қараганда одамларга ахборотни етказишда энг оператив бўлиб қолмасдан, уларнинг ҳис-туйғуларига ҳам психологик таъсир кўрсатиш қобилиятига эга. Шунинг учун идеология соҳасидаги кўпоровчилар капиталистик мамлакатлардаги давлат ва хусусий радиоэшиттириш воситаларининг катта имкониятларидан пропаганда мақсадларида максимал даражада фойдаланадилар. Социалистик давлатларга қарши радиоэшиттиришлардан фойдаланиш ҳақиқатда эфирда интервенция бўлиб, яъни империалистик дунёнинг социалистик давлатлар ғоявий ва снёнй ҳаётига оммавий равишда зўрлик билан аралашидан иборат. Социалистик мамлакатлар учун уюштирилаётган радио пропагандаси олдида буржуазия идеологияси ва ҳаёт тарзини махфий равишда

Ғиш, одамлар онгига буржуа дунёқарашини сингдириш, социализм ва коммунизм идеологиясига ҳаминша тухмат қилиш ва ҳамла этиш, социализм тузумини пичдан зафлаштириш, социалистик мамлакатлар гражданини социализмга қарши душманлик руҳида чиқишларга гиж-гижлатиш ва бошқа тадбирларни кўзда тутати. Масалан, «Озодлик» радиостанцияси ўз эшиттиришларида Совет Иттифоқи аҳолисининг оммавий равишда тартибсизликлар уюштиришга чақирибгина қолмай у ёки бу аҳоли пунктида яшовчиларни газаблантириш учун вақтинча қийинчиликлар ёки вазиятдан қандай фойдаланиш тўғрисида конкрет кўрсатмалар беради, «одамларни намоёншга жалб қилиш» нинг йўли, тартибсизликларни уюштириш ташкилотчилар қаерда бўлиши лозимлиги, «уларни кейин танимаслик учун» улар нима қилиши ва шу сингарилар тўғрисида маслаҳатлар беради.

Импералистик радио пропагандасининг мазмуни хилма-хил ва турли шаклларда намоён бўладиган ашаддий антикоммунизм ва буржуа тузумини ҳамоя қилишдан иборат.

Албатта бу ишда импералистик давлатларнинг разведка ва пропаганда хизмати ташкилотлари кўпорувчилик руҳидаги радиоэшиттиришларни тайёрлаш ва амалга оширишда «илмий» усулларни ишлаб чиқиш ва қўлланишга анча эътибор берадилар. Радио орқали пропаганда қилишга амалда ижтимоий ва оммавий психология бўйича ихтисослашаётган социологлар, психологлар ва «советшунослар», «кремлшунослар», файласуфлар, лингвистлар ва шу сингариларни жалб қилиш кенг тарқалган. Ана шу социологлар ва «кремлшунослар» ахборотни танлаб олиш билан шуғулланиб, уларга анча-мунча ҳақиқий тус ва объективлик шаклини бериш учун қайта ишлаб чиқиш билан шуғулланидилар. Психологлар, социологлар ва лингвистлар ёрдамида эшиттиришларининг мазмуни қулоққа самарали бориб

етишини ҳисобга олиб, эшиттиришларнинг тили ва услуби пухта ишланади.

Айниқса Америка Қўшма Штатларида чет эл мамлакатларига ташқи сиёсатни таъсирли пропаганда қилиш йўллари изчиллик билан ишга солинмоқда. Бу мамлакат адабиёти ва пропаганда органларига мўлжалланган кўл совиш инструкцияларда мазмун, таржима қилиш, дикторлик маҳорати ва шунга ўхшаш соҳаларга оид батафсил тавсиялар берилади. Масалан, «Озод Европа» радиостанциясига Американинг «Пропагандистлик руҳидаги радиоэшиттиришларни қандай тузиш керак» деган инструкцияда мана бундай дейилади:

12. Ҳеч қачон махсус пропагандистик руҳда мақола ёзишга уринманг. Пропаганда иккинчи даражали роль ўйнайдиган мақолалар ёзинг. Пропаганданинг яшириб турадиган усулни қўлланмишга тиршинг...

22. Ишнингга йиллик Бериш мазмуни ёзишга фойдаларни ҳеч қачон ёзатманг. Улар ҳақида ҳеч қачон гапирманг. Бир масалани икки томонлама ёритиш сизнинг бурчингиз эмас...

26. Сиз ҳаммаша ҳамма нарсани биладиган, ўзингиз ҳикоя қилаётган жойда ҳақиқатан бўлган ва махфий ахборотдан фойдаланган қилиб кўрсатиб, таассурот қолдиришга ҳаракат қилинг...

47. Айблайвернинг, айблайвернинг ва яна айблайвернинг. Бу стратегик усул пропаганданинг энг сермахсул тури ҳисобланади.

48. Миш-мишлар ва шубҳалар тарқатинг. Бироқ уларни ўз номи билан айтманг...

51. Ҳеч қачон ахборотдан ахборот мақсадида фойдаланманг. Сиз том маънода айтганда яхши хабардор бўлувчи эшитувчиларга эга бўлишдан манфаатдор эмассиз. Сизнинг ниятларингизга мувофиқ ахборот тингловчилардан манфаатдордирсиз...»

Яна радиоэшиттириш тайёрланаётганда қуйидагиларни назарда тутиш тавсия қилинади: «Эшиттириш

учун тийёрланган материаллар ўз табиатига кўра, маълум гуруҳдаги эшитувчиларга мўлжалланган шаклда бўлиши зарур, «Маълум далиллар ёрдамида ишонч қозониш зарур, эшиттиришни олиб борувчи билан тингловчилар ўртасида бирлик туйғусини юзага келтириш керак», программа мазмуни эса «эшиттириш мўлжалланган мамлакатнинг фақат тили нуқтан назаридангина эмас, шу билан бирга маданий хусусияти жиҳатдан ҳам бениқсон бўлиши зарур» ва ҳоказолар. Империализмнинг радиоэшиттириш орқали амалга ошираётган идеологик найрангларида, умумий антикоммунизмнинг идеологик фаолиятига доир барча метод ва усуллардан фойдаланиладп. Империалистик радио пропагандага принципсизлик ҳам, фактларни ғаразғўйлик билан баён қилиш ҳам, ёлгон ҳам, тухмат ҳам, нотўғри хабар тарқатиш ҳам ва ҳар хил лўттивозликлар ҳам, қисқаси биров бир муваффақият келтириб, антикоммунистларнинг интилишларига мос тушадиган, яъни С. Сульцбергер ёзганидек, ўз ғояларини «бошқача онг ва бошқача тенденцияга эга бўлган узоқ мамлакатларнинг халқларига сингдиришдан иборатдир.

Эфирда интервенция қилиш тактикаси, шакллари, метод ва усуллари доимо ўзгариб туради. Улар империалистик даъватларнинг сиёсий доктриналарига, ҳарбий стратегик планлари ва сиёсий практикасига дунё ва мамлакатларнинг конкрет районларидаги конкрет вазиятга мослашади.

Урушдан кейинги дастлабки йиллардан бошлаб узоқ муддат мобайнида Ғарб радиоси Совет Иттифоқи ва социалистик ҳамдўстлик мамлакатларига қарши «тўғридан-тўғри» ҳужумлар қилиб келди. Америка Қўшма Штатлари разведкаси ва пропаганда органлари қарамонигадики кўп сонли радио бақироқлар ва уларнинг малайлари мунтазам равишда якка-якка ва бирлашган ҳолда социалистик лагерга, коммунистик партиялар ва барча антиимпериалистик кучларга қарши адоват ва ифрат

ружудаги радиошиттиришларини олиб бордилар. Улар тарқатган хабарларда бир ёлгон иккинчисини алмаштириб турди, эришилган ҳар қандай муваффақиятлар инкор қилинди, социалистик лагернинг ташқи ва ички сиёсат амалга оширган ҳар бир ҳаракат душманлик нуқтан назардан бузиб талқин қилинди. Социалистик тузумнинг бирин-кетин «тангликлари» ва бу тузумнинг тез орада барбод бўлиши тўғрисида «каромат қилинди», айниқса Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар ҳаётидаги баъзи бир салбий фактлар бўйб кўрсатилди.

Империалистик реакция «совуқ уруш» авж олдирилган пайтда радиошиттиришларидан Американинг Шарқий Европада «коммунизмни улоқтириб ташлаш» сиёсатини амалга ошириш қуролларидан бири сифатида фойдаланди. Идеология соҳасидаги радио қўпоровчилар социалистик мамлакатларнинг ҳалқдорини «коммунизмга қарши қуролли курашга» даъват қилувчи гўж-гўжлатиш ва ивгогарликлар билан эфирни тўлдириб, террор ва саботажни тарғиб қилдилар. Масалан, «Озод Европа» радиопередатчиклари мунтазам равишда махфий инст-рукцияларни маълум ишоралар асосида социалистик давлатлар территорияларида ҳаракат қилаётган империалистик разведкаларининг агентларини хабардор қилиб турдилар. «Озод Европа» орқали 1956 йилда Венгрияда халқ ҳокимиятига қарши исён уюштирилган контрреволюцион подпольега раҳбарлик амалга оширилди. Жумладан радио орқали исёнчиларга коммунистларни ўлдир-ишга кўрсатма берилди.

«Тўғридан-тўғри» пропаганда кутилган натижаларни бермади. Бу пропаганданинг янги жамиятни муваффақиятли барпо қилаётган социалистик мамлакатлар ҳақиқий тараққиётига сира ҳам мос келмаётганлиги аста-секин очилиб қолди. ЮСИА директорининг собиқ ўрин-босари Т. Соренсен ўзининг яқинда нашр этилган «Сўз-лар жанги Америка пропагандасининг тарихи» китобида

тан олишича, Вашингтонда ўз агентлиги «етарли самарадор бўлмаганлиги учун» тез-тез танқид қилиниб турган. Совет Иттифоқининг халқаро миқёсда ҳар бир янги муваффақияти, АҚШнинг эса муваффақиятсизликка учраши, Соренсеннинг сўзларига қараганда, «агентлик вакиллари ва унинг расмий жарчиси бўлган «Америка овози» радиостанциясини тилини тишлаб қолишга мажбур этди. АҚШ ва халқаро империализмнинг алоқалар ўрнатиш» спёсатига ўтиши билан радио пропагандаси тактикасида анча ўзгаришлар рўй берди.

Радиопропаганда советларга қарши шовқин-суронли афсунлар ўқиш ва дўқ қилишлар ўрнига фактларни объектив баён қилиш усулини қўлланнишга, «дўстона суҳбатдош», социализм қийинчиликларига ҳамдардлик билан қаровчи «ғамхўр хайрихоҳ» ролида, «объективлик кўрсатиб» капиталистик тартибларни «танқид қилишга» журъат қилувчи ролида чиқа бошлади. Бироқ антикоммунистик пропаганданинг қўпоровчилик кучи бу билан заифлашмай, балки кучайди. Айниқса, «Озодлик», «Озод Европа» радиостанциялар номидан иш кўрувчи радио қўпоровчилар ҳатто ўзларининг ашаддий антикоммунист ва советларга қарши ҳақиқий қиёфасини яширишга ҳам уринмадилар.

Эфирдаги идеологик тажовузкорлар қўлланаётган кўпгина тактикавий усуллар орасида энг кўп тарқалгани — бўлажак ишни олдиндан хабар берувчи радио ахбороти бўлиб, у радиоэшитувчиларда яна қандайдир қўшимча қизиқарли тафсилотларни билиб олиш таассуротини туғдириш учун турли-туман гумон ва имо-ишоралардан фойдаланадилар. Масалан, «Америка овози» радиостанциясининг Совет Иттифоқига мўлжалланган программасида халқаро ва ички мавзулардаги янгиликлар соат сайин эшиттирилади. Ана шу йўл билан тингловчиларнинг радиоэшиттиришларга диққатини жалб қилмоқчи бўладилар. Улар ана шундай хулосага келиб, кўп янгиликларнинг мазмунан тутруқсизлигини инкор қиладилар.

Польша разведкачиси О. Чеховичнинг айтишича «Озод Европа» кўпуровчиллик радиостанцияси Польша Халқ Республикаси учун тайёрлаган ўз эшиттиришларида тингловчилар ўз дикқатини Варшава радиосига жалб қилмаслиги учун ҳатто Польша футбол командаларининг ўйинлари натижасини ҳам эълон қиладилар. Ғарб радиостанциялари ўз эшиттиришларига қизиқиш уйғотмоқ учун совет граждaнлари билан мактублар олишиб туришга уринмоқдалар. Баъзан ғарб радиоэшиттиришлари ҳақида эшитувчиларнинг фикр-мулоҳазалари атайин уюштирилади. Бунинг учун улар мукофотли ёки махсус совришли конкурслар ўтказиб туришади. Бу ҳолда ҳам машъум «объективлик» катта роль ўйнайди. Радио тингловчиларни ўзига кўпроқ жалб қилиш мақсадида капиталистик мамлакатлардаги кишилар ҳаётининг турли-туман томони: турмуши, кўнгил очиш, дам олиш, кўраида реклама тарзида ахборотлар эшиттирилади. Бунда ҳар қандай мақтов-бўрттиришлар ишга солинади, бироқ ҳолис «объективлик» нуқтаи назардан капиталистик мамлакатларнинг ички ҳаётидаги баъзи камчиликлар снлаб-снйлаб баён қилинади. Сохталик ва мунофиқлик — имперналистик пропаганданинг доимий йўлдошидир. «Озод Европа» ва «Озодлик» радиоэшиттиришлари ошкора ва ниқобланган ёлгон-яшиқ, чалғитувчи хабарлардан иборат. Эшиттиришлар у ёки бу социалистик мамлакатда завод кўп тиражли газетасдан олннган гўё чинакам факт ёки чет элга борган лақмалардан эшитилган сўз ва бошқалар асосига қурилган бўлади. Бу факт гўл, снёсий жиҳатдан гўр радиотингловчиларга мўлжалланган бемаъниликлар билан шншириланган бўлиб, натижада радиоэшиттиришнинг бутун мазмуни ўта ғаразли характерга эга бўлади.

Америкалик пропаганда назариётчилари У. Дэвисон ва К. Купернинг фикрича, ахборотнинг таъсирчанлиги «фойдаланилган манбанинг ишончли бўлиш даражасига» боғлиқдир. Бу ишончни қозониш, уларнинг фикрича,

«фақтларнинг ошкорлиги ва унга асосланганлигини таъкидлаш ёки одамларга ўзлари рози бўлмаган ғоялар билан танишишни истайдиларми ёки йўқми эканлигини ҳал қилишни ўзига қўйиб қўйиш лозим». Идеологик қўпоровчилар ана шундай пайтда турлича психологик лайангларни қўллайдилар. Масалан, шулардан биттасининг моҳияти шундан иборатки, радиоэшиттиришларда радиотингловчинини ҳаяжонлантирувчи у ёки бу мавзунини ёритишдан иборат бўлиб, лекин уни тўғридан-тўғри эмас, «билвосита йўл билан» яъни, қизиқувчига сездирамасдан йўл-йўлакай ёритишдан иборат. Шундай қилиб, тингловчинини идеологик қўпоровчилар учун маъқул бўлган хулосалар чиқаришга зимдан мажбур қиладилар. Эшиттиришларни уюштириш чоғида ҳамиша аниқ адрес кўзда тутилиб, тахмин қилинган эшитувчи шжтмоний гуруҳ ёки аҳоли табақасининг ўзига хос хусусиятлари ҳисобга олинади.

Бунини радиобузувчиларнинг интеллигенция ва ёшларга қарши фаолияти мисолида кўриб чиқамиз.

«Ҳозирги замон саноат жамияти»нинг бош «сипфи» интеллигенция деб ҳисобловчи антикоммунизм идеолларини ва сиёсатдонларини уни ўз қўпоровчилик пропагандасининг асосий «истеъмолчиси» деб ҳам ҳисоблайдилар. Идеологик қўпоровчилар ўз тажрибасидан совет интеллигенциясининг коммунизм идеаллари ва мақсадларига ёдоқатли эканини билиб, ақлий меҳнат кишиларини Ғарбнинг маънавий бойлиги, илмий ва техникавий ялғиликларига қизиқтиришдан иш бошлайдилар. Ана шу мақсадда радиода йирик буржуа олимларининг экономика ва сиёсат, адабиёт ва санъат, фан ва техника масалалари бўйича лекциялари уюштирилади. Бу хилдаги лекторлар «дўстона суҳбатдош» пардасига ўралиб, ғаразли мақсадда танлаб олинган материал ёрдамида «Американинг демократик тузилиши»ни, экономикаси, фан ва маданиятининг юксак даражасини, буржуа эллитларининг моддий таъминланганлиги ва шахсий мустақилли-

гини» ва ҳоказоларни маккорона мақтаб кўрсатадилар. Бу лекциялар беозордек бўлиб кўринса-да, совет кишиларига идеологик жиҳатдан ҳужум қилишнинг ҳийлакорлик усулидир. Бу суҳбатларда конвергенция назарияси буржуа идеологияси билан коммунистик идеологияни яраштириш, санъатда партиясизлик, ижтимоий ҳаётни идеологиядан маҳрум қилиш ва ҳоказо концепцияларни ўтказмоқчи бўлади. Бунга кўпинча «амалий пропаганда» алдаш учун хизмат қилади.

«Интеллигенцияга мўлжалланган» кўпгина ахборот эшиттиришларида социалистик мамлакатлар ижтимоий ҳаётдан олинган турли фактлар, айрим ёзувчилар, rassомлар ва артистларнинг ижоди шарҳланади. Масалан, «Озодлик» радиостанцияси совет ёзувчиларининг ижоди тўғрисида мунтазам эшиттиришлар бериб боради. Радио кўпоровчилари совет кишининг улуғворлигини куйлаган ҳар бир китобга ҳужум қиладилар, баъзи асарларнинг гоёвий мазмунини ситиб чиқарадилар ва бузиб кўрсатадилар, совет адабларига турли маслаҳатлар беришга журъат қилиб, баъзан тўғридан-тўғри ифвогарликка ўтадилар. Масалан, «Озодлик» радиостанцияси ташиқли белорус ёзувчиларидан бирига «расмий сўёсат билан низога киришишдан» кўрқмаса, албатта муваффақият қозонишини қаромат қилди.

Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларининг ёшлари учун радиоэшиттиришлар усталлик билан олиб борилади. Эшиттиришларининг аксарият қисми студент ёшларга қаратилган бўлиб, идеологик кўпоровчилар назарида, гўё бу ёшлар гарб пронагандасига энг мойилдек туюлади.

Ёшларга мўлжалланган «кўнгил очиш программаси» бўйича эшиттиришлар ўйин-қулги билан овунтириб, диққатни буриш ва бошқа томонга йўналтириш асосида янада «жиддийроқ» эшиттиришлар билан алмашиниб туради. Ёш радиоэшитувчиларнинг психологияси синчиклаб ҳисобга олинади. Масалан, ўйин-қулги эшитти-

ришлари ёшларнинг диди, уларнинг модага, янгиликка қизиқиши ҳисобга олинган ҳолда тузилади. Бунда «билвосита таъсир қилиш» тактикаси нозиклик ва маккорлик билан ишга солинади. Одатда бу эшиттиришларда социалистик тузумни ошқора танқид қилиш ва буржуача ҳаёт тарзини тўғридан-тўғри мақташ йўқи. Антикommунистик ғоялар ғарб ёшларининг турмуши, ўқиши, маишати, ўйин-кулгиси, диди, қизиқиши доираси, имкониятлари (жумладан, моддий имкониятлари) катта авлод билан муносабатлари ва ёшларнинг бошқа проблемалари тўғрисида беозор ҳикоя қилиш йўсинида баён қилинади. Ҳикоя қилишнинг дўстона снгил киновий оҳанги ёшлардан сўраб олинган мулоҳазалар билан, статистика маълумотлари, буржуа олимларининг фикрлари билан қорштирилади. Албатта бунда таълим олишнинг қиммат турини ғарб мамлакатларидаги ёш мутахассслар орасида ишсизлик, жиноятчиликнинг кўпая бориши ёки капитализм шаронтида ҳал қилиш мумкин бўлмаган бошқа бйронта ёшлар проблемалари тўғрисида лом-мум дейилмайди. Бу ҳадаги эшиттиришлар ташкилотчиларнинг ияти ошқора бўлиб социалистик мамлакатларининг ёш радиоэшитувчиларида Ғарб таъбига тўғри келадиган таассуротлар тугдириш ва ҳулосалар чиқаришга эришишдан иборат. Улар ёшлар ўз синчковлигини қондириб, тилга олинган масалаларни асл моҳиятигача қовлаштириб ўтирмайдилар, деб умид қиладилар.

Шу билан бирга буржуа радио пронагандаси, айтайлик, ғарб тарзнда ҳаётга истеъмолчилик муносабатида бўлиш, сиёсатдан четда туриш, умуман идеологияни, хусусан марксизм-ленинизмни инкор этиш, ревизионистик кайфиятларни ёйиб психологик таъсир кўрсатиш усулидан фойдаланади. Радиоқўпоровчилар авлодлар ўртасида инзолар келиб чиқиши муқаррарлигини тарғиб қилиб, «технократ» ва «интеллигент» ёшларнинг ташаббуси ва ижтимоий ўсишига катталар халақит берадилар,

дoған фикрни тугдирмоқчи бўладилар. Бу фикрлар билан эса давлатга қарши кайфиятларнинг «қонунийлиги» тўғрисидаги фикрлар ёнма-ён туради.

Идеологик қўпоровчилар ўз радиоэшиттиришларининг қандай самара бераётганлигини диққат билан кузатиб борадилар. Бунинг учун социалистик мамлакатларнинг ҳар хил пунктларига ўрнашган турли приёмникларнинг қувватидан тортиб, эшиттиришларнинг тиниқлиги, техникавий сифати, мазмунигача социалистик дунё граждaнларининг бу эшиттиришларга қизиқувчанлигини ҳисобга олувчи баҳолар шкаласи ишлаб чиқилиб қўлланилиб келинмоқда. Радиопропаганданинг самарадорлигини ўрганиш бўйича тузилган тадбирларга информация агентликлари ва етакчи радиостанциялар ҳузуридаги разведка органлари ҳамда махсус тадқиқот хизматлари ҳам жалб қилинган. Ғарб пропагандасининг Совет Иттифоқида самарадорлигини баҳолаш учун разведкачилар, шунингдек, империалистлар разведкаси агентлари ва пропагандистлик органлари эмиссарларини халқаро алоқалар орқали алмаштириш йўли билан мамлакатимизга махсус аппаратлар ва совет граждaнлари билан суҳбатлашиш учун савол-жавоб китобчалари билан қуролланган агентларни жалб қилиш практикаси маълумдир.

Радиоқўпоровчилар фаолиятининг интервенциячилик характери радиоэшиттиришларининг мазмунини ва тактикасида намоён бўлиб қолмай, балки социалистик мамлакатлар эфирига кириб олиш усулларида ҳам кўринмоқда. Империалистлар халқаро ҳуқуқ нормаларини қўпол равишда бузмоқдалар. Улар социалистик давлатларнинг ички фойдаланиши учун халқаро битимлар асосида белгиланган тўлқинлар диапазонида ўз радиоэшиттиришларини олиб бормоқдалар. Масалан, «Америка овози» радиостанцияси 1948 йил Копенгаген халқаро конференциясининг қарорини билан СССРга биркитиб берилган ва Москва радиостанцияси 1933 йилдан буён фойдаланиб

келаётган 173 кгц частотада контрабанд йўли билан мунтазам эшиттириш бериб келмоқда. Радиоқўпоровчилар бу тўлқинда суткасига 6 соат (4 соат инглиз тилида, 2 соат рус тилида) Совет Иттифоқига эшиттиришлар бериб турадилар.

Интервенциячиликни назарда тутиб радиоқўпоровчиллик мақсадида ахборотлар йиғиш ва тайёрлаш практикаси янада характерлидир. Худди ана шу соҳада пропаганда органларининг разведка хизматлари билан боғлиқ эканлиги маълумдир. Разведка хизматлари пропагандистларни социалистик мамлакатларининг ички ҳаётига оид кўпгина маълумотлар билан қуроллантириб, очиқ матбуот ва расмий муассасалардаг келадиган ахборотни танлаш ва изоҳлаб беришда иштирок этадилар.

Бундан ташқари қўпоровчиллик радиостанциялари ва «Озод Европа» кўпгина махсус ахборотчиларга эгадир. Бу ишнинг қандай бажарилишини ўз кўзи билан кўрган (юқорида айтилган) разведкачи А. Чеховичнинг қуйидаги сўзларини келтирамиз: «Бу умуман олганда бир маромда ишлайдиган механизмдир. Масалан, Совет Иттифоқига бориб келган бир гуруҳ Америка студентларининг ҳисоботини ёзишда «ёрдам беришимга» тўғри келди. Улар жўнаш олдидан «Озод Европа», «Озодлик» ва «Шарқни тадқиқ қилиш маркази»да ким билан қандай гапирishiш, нималарни аниқлаш хусусида кўрсатмалар олдилар. «Яхши» ахборот учун маълум миқдорда гонорар тўлаишини айтилди... Катта порт шаҳарларидаги денгизчилар учун махсус магазинлар олдида албатта разведка ёки радиостанциянинг вакили навбатчилик қилади.

Бироқ разведкачилик характеридаги ахборотнинг асосий қисмининг радиостанциянинг жойлардаги «жон изловчилар» деб аталмиш «мухбирлари» у ерга келган кишилар билан, шунингдек, ватанидан қочган хонилар билан суҳбатлардан маълумотлар тўплайдилар.

Шуни айтиш зарурки, социалистик мамлакатнинг «Озод Европа» «баҳолаш бўлими» картотекасига у ёки бу йўл билан тушиб қолган ҳар бир социалистик мамлакат гражданига яширин агент деб қаралади, уни қулай вазиятда товламачилик, сотқинлик ва ҳоказолар ёрдамида «активлаштириш» мумкин. Америка разведкасининг фикрича бундай «тамғали» суҳбатдошлар айнаниқса уруш пайтида иш бериши мумкин. «Озод Европа»га социалистик мамлакатлардан ана шу кишилар ичидан ахборотчилар жалб қилинадн. Шуни айтиш зарурки, «Озод Европа» бошқа шунга ўхшаш марказлар каби ҳозир гарчи енгилтак саёҳатчилар учраб турсалар-да, тобора кадрлар етишмаётганлигини сезмоқда».

Мана шу юқорида ёзилганларга яна шуни қўшиб қўйиш зарурки, империалистик радиостанцияларнинг редакцияларида, маҳаллий ва марказий матбуотида босилган материаллар пухта ўрганилади ва қайта ишланади. Булар орасидан ўша мамлакатлар ижтимоий ҳаётидаги ҳар хил камчиликларни танқидий ёритган материаллар танлаб олинади, қарама-қаршпликлар, адреслар, телефонлар ва шу сингарилар қидириб топилади.

Ана шу айтилганларнинг барчасидан эфирда интервенция қилиш, СССР ва социалистик системага қарши амалга ошириладиган идеологик фаолиятдаги умумий системанинг энг муҳим таркибий қисмини ташкил этади, деб хулоса чиқариш лозим. Бу фаолиятнинг барчаси бир-бирига мослаштирилган ва пухта яширилган қўпурчилик характеридадир.

ХАЛҚАРО АЛОҚАЛАР ЙЎЛИ БИЛАН

Антикоммунистик марказлар СССРга қарши чет элдан туриб қилинган идеологик ҳаракатларга катта аҳамият бериш билан бир қаторда, худди шундай фао-

лиятни бевосита совет мамлакати территориясида ўтказишга ҳам қизиқадилар. Бунинг учун империализм дипломатия, савдо, илмий, маданий, туристик ва бошқа халқаро алоқаларнинг барча имкониятларидан актив фойдаланадилар. Империалистик разведкалар ва антикоммунистик марказлар Совет Иттифоқида дипломатлар, мухбирлар, корчалонлар, олимлар, студентлар нисқоби остида эмиссарлар ва кўнгилли идеологик кўпуровчиларни юбориб, улар ёрдамида узоқ масофадан бажариш мумкин бўлмаган ишни совет кишиларини яқка тартибда советларга қарши қўйишга интиладилар. Улар фақат совет кишиларни орасидагина бўлиб, жамиятга қарши душманлик кайфиятидаги шахсларни аниқлаш, улар билан алоқа боғлаш, уларни социалистик тузумга қарши курашга ундаш, советларга ва жамоатга қарши актив ҳаракат қилаётган унсурларга моддий ёрдам кўрсатиш мумкин деб ўйлайдилар.

Идеологик кўпуровчилар давлат чегарасидан контрбанда йўли билан ўтказилган сиёсий жиҳатдан зарарли, советларга қарши ва ахлоқсиз адабиёт, фото ва киноҳужжатлар, магнитофон ёзувларини мамлакатимизда тарқатишга, шунингдек жамоатчилик ва советларга қарши қўлғезмалар ва шу сингариларни чет элга олиб чиқиб кетишга жалб қилинадилар. Албатта буларнинг ҳаммаси СССРнинг тегишли капиталистик мамлакат билан халқаро муносабатларига путур етказди.

Ҳар хил ижтимоий тузумдаги мамлакатларнинг тинч-тотув яшаш шароитида сиёсий экономика, фан-техника, маданият ва бошқа соҳаларда чет эллар билан ташқи алоқаларнинг кенгайтирилишининг ўзи чуқур сиёсий ва иқтисодий сабабларга кўра тарихий зарур ҳодисадир. Бу алоқалар КПСС XXIV съезд қарорлари ва материалларида, ўртоқ Л. И. Брежневнинг АҚШга қилган визити якунларига доир партия Марказий Комитетининг қароридан таъкидланганидек, янада ривожлантирилади. Бу алоқалар совет халқи томонидан кенг қўллаб-қувват-

ланаётганлиги тасодифий эмас. Совет халқи чет элликларнинг кўпчилик қисми уларнинг буржуача дунёқараши ва баъзан ҳатто социализмни қабул қилмаслигига қарамай, Совет Иттифоқига беғараз мақсадда келишларини билади. Совет кишилари ғарб мамлакатлари вакиллари-ни аънанавий меҳмондўстлик билан кутиб оладилар. Бироқ мамлакатимизга келувчиларнинг баъзи бирлари меҳмондўстликни писанд қилмай, мамлакатимизга душманлик руҳидаги хатти-ҳаракатлар қилганлигини кўриб, ғазабланмаслик асло мумкин эмас.

Биз юқорида айтиб ўтганимиздек, империалистик разведкалар ва махсус хизматларнинг, шунингдек, бошқа антикоммунистик марказларнинг кўпоровчилик фаолиятини уюштиришда капиталистик давлатларнинг СССРдаги дипломатик ваколатхоналари хийла роль ўйнайдилар. Баъзи капиталистик мамлакатларнинг ваколатхоналари ўз составида идиологик буржуа ИБ пропаганда масалалари билан шугулланувчи мутахассисларга эга бўлиб, улар идеологик кўпоровчилик ишларида оммавий алоқа воситалари, айниқса, радиоэшиттиришлар мамлакатимизнинг турли районларида (бу эшиттиришларнинг қай даражада эшитилишини аниқлаш) ва вақтли матбуотдан фойдаланишининг самарадорлигини ошириш тўғрисида таклифлар ишлаб чиқадилар. Улар ғаразли ахборотлар тўплаш ва шу асосда миш-миш ва советларга қарши ёлгон-яшиқларни тўқиб чиқаришгача бўлган баъзи пропагандистик материалларни тайёрлашда иштирок этадилар, айрим гоявий жиҳатдан хом асарларнинг авторлари атрофида кўтарилган шов-шув ва матбуотда советларга қарши кампаниянинг ташаббускори бўлиб чиқадилар. Дипломат ниқоби остида ҳаракат қилувчи антикоммунистик марказларнинг вакиллари мамлакатимизга илмий-техника ва маданий алоқалар бўйича ёки турист сифатида вақтинча келган идеологик кўпоровчиларнинг фаолиятига раҳбарлик қиладилар, турли районларда вужудга

келган вазиятга қараб йўл-йўриқ кўрсатадилар. Сўхбатларнинг мазмунан мақсадга мувофиқлиги ва ҳаракат усуллари хусусида кўрсатма берадилар. Советларга қарши адабиёт, чалғитувчи хабарлар ва бошқа материаллар билан таъминлайдилар.

Қатор империалистик давлатларнинг дипломатия ваколатхоналарида баъзи дипломатларнинг мамлакатимизга қарши идеологик қўпоровчилик ишида бевосита иштирок этиши амалда таркиб топди. Бунинг учун дипломатик қабуллар, буржуа ва антисовет руҳидаги адабиётларни тарқатиш (фан ва техника бўйича ахборот нашрларидан тортиб, гоаявий пуч бадний асарлар ва турли хил қалбаки материалларни нашр қилиш), антисовет руҳдаги кинокартиналарни кўрсатиш, буржуа интеллигенцияси ва фан арбоблари билан учрашулар ҳамда дипломатик ваколатхонани қизиқтирувчи совет кишиларини якка тартибда ўз таъсирига торттишдан фойдаланадилар. Хусусан, якка тартибда таъсир қилиш маълум шахсларга идеологик таъсир этишининг асосий усули деб қаралади. Бу усул тўла «объективлик» ва «хайрихоҳлик» мавқендан туриб моҳирлик билан олиб борилади, ташвиқ қилинаётган кишини гарбий ҳаёт тарзининг устунлиги ва социализмнинг «туб» камчиликлари тўғрисидаги хулосага олиб келиши учун махсус танлаб олинган ва олдиндан ўйлаб қўйилган далиллардан атайлаб фойдаланилмагандек қилиб кўрсатилади.

Совет ижодий интеллигенцияси вакиллари билан тез бўлиб турадиган сўхбатларда умуминсоний маданият тўғрисида гап боради. Ғарб санъатидаги «ташаббускор» модернистик ва бошқа реакция оқимлар, санъатда спёсатсизлик кўкларга кўтарилади, социалистик тузум гўё «ижод эркинлигини» таъминлай олмайди деган фикр эҳтиёткорлик билан ўтказилади. Илмий-техника интеллигенцияга инженер-техник мутахассисларнинг етакчи роли, уларнинг ҳар бири эркин капиталистик ишбилар-

монлик шаронтида тез орада мартабага эришиш мумкинлиги ва ҳоказолар тўғрисидаги гоё сийғирилади.

Идеологик қўпоровчилар совет ёшлари билан мулоқотда бўлганида ҳаётга манфаатпарастлик нуқтаи назаридан қарашни тарғиб қиладилар, ҳар нарсага ишончсизлик, революцион идеалларнинг тўғрилигига шубҳа уругини сочиш, шу орқали ёшларда буржуача ҳаёт тарзинга қизиқишни уйғотишга уринадилар.

Бироқ барча идеологик қўпоровчилар очиқдан-очиқ советларга қарши таъсир кўрсатиш усулларидан воз кечганлигини билдирмайди. Масалан, капиталистик мамлакатлардан бирининг Москвадаги элчихонасининг иккинчи секретари 1967—1968 йилларда ашаддий сурбетлик билан совет-иждоий зиёлилари орасида Коммунистик партия ва Совет ҳукуматининг сиёсатини бадном қилишга уринди, НТСнинг антисовет руҳдаги ёвуз ишлари маърузаларини тарқатди ва ҳоказолар «Дипломат» деб аталмиш бу шахснинг фаолияти тез орада асоели равишда фош қилинди. У мамлакатимизни ташлаб чиқиб кетди.

Шундай ҳоллар ҳам бўлишини таъкидлаш зарур. Қатор буржуа дипломатлари ўз миссиясини бажариб ватанига қайтиб боргач, уларда бирдан дипломатлик давридаги ўз фаолиятига алоҳида қизиқиш пайдо бўлиб қолади. Ана шу пайтда улар «жонли гувоҳ» сифатида мақолалар, хотиралар, «тадқиқот» ва ҳоказо асарлар ёзиб, уларга мамлакатимиз, Коммунистик партия, коммунизм қурш истиқболлари тўғрисида тухматдан иборат материалларни тиқиштириб юборадилар. АҚШда сўнгги 20 йил давомида ана шундай руҳдаги неча ўнлаб китоблар нашр қилинди. Уларнинг авторлари орасида Американинг СССРдаги собиқ элчилари ҳам бор.

Совет Иттифоқига қарши идеологик қўпоровчилик ҳаракатида буржуа газеталари ва информация агентликларининг баъзи журналистлари ҳам актив иштирок этмоқдалар. Улар бажону дил адоватларини, ҳар хил

Ўлғон-яшиқларни юмалоқ-ёстиқ қилиб тўқийдилар, шубҳали манбалардан гаразгўйлик руҳидаги материалларни тўплайдилар. Фақат бунинг учун уларга мўмайгина ҳақ тўлашсалар бас.

Америкада чиқадиган «Вашингтон пост» нуфузли газетасининг Москвадаги мухбири А. Шуб ана шундай ёвуз ниятли фаолият билан бир неча йиллар давомида мунтазам шуғулланиб келди. У АҚШнинг юзларча вилоят газеталарини ахборотлар билан таъминлаб турди. Антикоммунистик матбуотнинг бу типик вакили бизнинг мамлакатимизда ўзи алоҳида жаҳду-жадал билан излаб топган айрим муртадлар ва ахлоқсиз шахсларнинг «мулоҳазалари», фикрлари ва жирканч ўлғон-яшиқлардан бошқа нарсаларни кўриш ва эшнтишни истамади. Ана шу йўсинда қўлга киритилган «Маълумотлар» асосида Шуб ўзининг СССРга душманлик ва ошкора нафратга тўла мақолаларини тўқишда давом этаверди. Шуб сўнги йилларда гарб матбуотида ташкил қилинган барча антисовет кампанияларида қанда қилмай иштирок этди.

СССР Ташқи ишлар вазирлиги қўпоровчилик фаолияти учун Шубга мамлакатимиздан чиқиб кетишни таклиф қилди. Шуниси диққатга сазоворки, бу «мухбир» социалистик тузумга нафратни Россиядан чет элга муҳожир бўлиб кетган троцкийчи отаси А. Шубдан мерос қилиб олган ва бу меросий «қобилиятини» у АҚШда Йельск университетининг рус факультети деб номланган идеологик қўпоровчилар мактабиде такомиллаштирди. Дэвид Бонавия 1969 йил апрелидан 1972 йил май ойигача инглиз «Таймс» газетасининг Москвадаги мухбири бўлиб ишлади. Бонавия СССРда бўлиш пайтида ўзини советларга қарши ашаддий кайфиятдаги журналист сифатида кўрсатди, ўз газетаси саҳифаларида мунтазам равишда гаразгўйлик ва бўҳтондан иборат материалларини чоп этиб турди. Унинг ёзган мақолалари потўргри ақидалар, камчиликларни бўрттириб кўрсатиш ва заҳар-

ҳандалик билан ажралиб турар эди. Бонавия жамиятга қарши ва спонистик руҳдаги шахслар билан алоқалар ўрнатилган соҳасида фаол иш олиб бориб, зарур материалларни улардан олар ва бу хабарлар бажону дил газетада босилиб чиқар эди. Масалан, 1971 йил 7 декабрда «Таймс» газетаси советларга қарши П. Яжир билан уштирилган нуқул тўхмат ва уйдирмалардан иборат суҳбатни босиб чиқарди.

Бонавия турли йўллар билан тўғридан-тўғри галамисликдан ҳам тоймай, турли миллат вакиллари ўртасида миллатчилик негизда душманлик уруғини сочишга ҳам уринди. Масалан, у ўз мақолаларининг бирида Эстония ССР судининг фашист малайларни устидан чиқарган ҳукмига шубҳа туғдириб, жазоланганлар эстон миллатидан бўлганлиги учун бу суд процесси очиқдан-очиқ шовинистик характерда бўлди, деб ёзди. У бунинг устига ҳалқаро юристарни нобозлик баён қилишга чакирди.

Бу журналистнинг мақолаларида Совет Иттифоқининг ташқи сиёсати, айниқса Хитой тўғрисидаги сиёсати ҳамisha сохталаштирилди.

Совет марказий матбуотида Бонавияни нопок журналист сифатида фoш қилувчи мақолалар эълон қилинди («Литературная газета»нинг 1971 йил 3 февраль сонидagi «Адоватчилар», «Советская Россия»нинг 1971 йил 12 сентябрь сонидagi «Ифлос қалам излари», «Литературная газета»нинг 1972 йил 23 март сонидagi «Дэвид Бонавия қуруқ сафсатавоз» мақоласи ва бошқалар). Бу мақолалар кенг совет газетхонлари ўртасида аке-садога сабаб бўлиб, редакциялар газетхонлардан қўйлаб мактублар олдн. Газетхонлар Бонавиянинг фаолиятидан нафратланиб, уни Совет Иттифоқидан чиқариб юборишни талаб қилдилар. Бироқ Бонавия инглиз консерватив ҳукуматининг советларга қарши сиёсатидан рағбатланиб, ўзига тегишли ҳулоса чиқармасдан, хунук фаолиятини давом эттиради. 1972 йил май ойида чет эл муҳби-

рининг шаънига тўғри келмайдиган фаолияти учун у Совет Иттифоқидан чиқариб юборилди.

У ҳозирги пайтда «Таймс» газетасининг Пекиндаги мухбиридир. Унинг мақолалари маочиллик характерида бўлиб, ҳозирги Хитой пронагандасига месс келадиган руҳдаги аввалгидек советларга қарши бўҳтонлар билан тўлиб-тошган.

Баъзан жуда сийрак бўлса-да, идеологик қўпоровчиликка социалистик мамлакатлар матбуотининг СССРдаги мухбирларининг жалб қилиш ҳоллари ҳам учрайди. Бу шахслар душманлик ботқоғига ботиб, коммунизмга қарши марказларининг қармоғига илиниб қоладилар.

Капиталистик давлатлар граждандарининг СССРга иш юзасидан келиши ҳам идеология марказларининг диққат-эътиборидан четда қолмайди. Ахир кўп ҳолларда социалистик ҳаёт тарзига очикдан-очик хайрихоҳ бўлмаган ҳамда баъзи совет кишиларига буржуазия таъсирини ўтказувчи кишилар келадилар. Бундан ташқари ҳар хил делегациялар, чет эл мутахассислари группаси, СССРда намойиш қилинадиган чет эл кўргазмаларининг ходимлари ва бошқалар составига албатта идеология қўпоровчилиги соҳасида ихтисослашган агентлар ва эмиссарлар бўлади. Бу хилдаги қўпоровчилик фаолиятининг характер ва усулларини мамлакатимизга чет эл мутахассислари сифатида юбориладиган идеологик қўпоровчиларининг баъзи душманлик хатти-ҳаракатлари фактларида кўриш мумкин. Улар ўз фаолиятини бирданга авж олдирмай, шаронтни узоқ вақт ўрганадилар ва атроф-муҳит билан обдан танишадилар. Улар ўткир кўз билан ўзларини қизиқтирган совет кишиларининг сийсасий ва ишчанлик сифатларини аниқлаб, ўз қурбонига турли-туман йўллар билан идеологик жиҳатдан таъсир қилишни белгилаб оладилар. Бу хилдаги чет эллик идеология қўпоровчилари кўпинча шартномада кўрсатилган ўз вазифаларини бениқсон бажариб, ўз атрофидагиларга совет тартиб-қондаларига хайрихоҳ

ва мойиллигини намоёиш қилишга интиладилар, ўзларини совет халқининг муваффақиятлари билан чинакам қизиқувчи, социализм идеалларига ён босувчи қилиб кўрсатмоқчи бўладилар. Улар шу билан бирга кези келганда суҳбатдошининг фикрларини ўзларига зарур томонга буриб олишни ҳам эсларидан чиқармайдилар.

Улар совет граждандарига идеологик таъсир кўрсатишда антисовет характердаги китобларни тарқатишдан фойдаланадилар. Совет техник интеллигенциясининг вакилларида бу адаблётга қизиқиш туғдириш учун буржуа мутахассислари адресига расмий йўл билан кўп миқдорда техника нашрлари — китоблар ва журналларни (капиталистик мамлакатларга хос бўлмаган исрофгарчилик йўли билан) юбориб турадилар. Уларда илмий-техника масалаларига бағишланган ахборотлар билан бир қаторда капиталистик дунёни, техника мутахассислари рол ва мақнат шароитини кўрсатиб берувчи материаллар, шунингдек, советларга қарши мазмундаги мақолалар чоп этилган бўлади. Ҳатто модалар журналларига рус тилида советларга қарши мазмундаги кичик мақолалар ёзиб юборилган ҳолатлар ҳам учради. Худди шундай йўл билан расмий китобларни совет ёшлари орасида тарқатишга уринишлар бўлди. Бу китобларда буржуа ахлоқининг ҳар хил томонлари, зарарли маншатлар ва қабих ҳис-туйғулар мақтаб таърифланган.

Совет кишиларига душманлик руҳида яккама-якка таъсир кўрсатишни, биринчи навбатда рус тилини ёки СССРдаги бошқа халқлар тилини эгаллаган ғарблик мутахассислар амалга оширадилар. Бу кишилар одатда пропагандистлик фаолиятини олиб бориш учун тайёргарликдан ўтган, совет воқелиги билан яхши таниш бўлган, энг зарур мавзуларда суҳбат ва бахсларни усталлик ва ўткирлик билан олиб боришга қобил кишилардир. Бундай таъсир кўрсатишга, даставвал чет эл мутахассисларининг кузатишича, қатъий марксча-ленинча ишонч-

эътиқодга эга бўлмаган ва буржуазия идеологияси таъсирга осон асир бўладиган совет кишилари танлаб олинади. Ёшларга нисбатан эса ахлоқий бузуқликларга қаратилган хатти-ҳаракатлар қилишдан ҳам тоймайдилар. Масалан, бундан бир неча йил олдин Сибирь шаҳарларидан бирида ишлаган ГФРдан келган мутахассислар гурупаси чет эллик йигит ва қизлар билан қизиққан шахсларни маънавий жиҳатдан айнигиб, мунтазам равишда айш-ишрат уюштирганлар. Совет граждандарини оғир жиноятлар қилишга, кўпинча ватанга хиёнат йўлига гиж-гижлатиш ҳоллари содир бўлган. Одатда бу идеология қўпоровчиллигининг қурбонларига узоқ вақт советларга қарши руҳда таъсир кўрсатишнинг яқунловчи тугунидир. Масалан, француз мутахассиси И. Ромен совет граждани Ивцовга советларга қарши руҳда таъсир кўрсатиб, уни фақат Ватанга хиёнат қилишга ундабгина қолмасдан, чет элга қочиб ўтишининг энг «хавфсиз» усулини ҳам тавсия қилиб, унга қочиб учун 900 сўм пул берган.

Буржуазия мутахассислари орасидаги баъзи идеологик қўпоровчиллар кейинроқ идеология пропагандасида фойдаланиш ниятида гаразгўйлик ахборотларини тўпламоқчи бўладилар. Масалан, Курскда импорт асбоб-ускуналарини монтаж қилишга ГФРдан келган мутахассис Л. Обер ўзини киноҳаваскор қилиб кўрсатиб, кўча ва ҳаётдаги баъзи хунук манзараларни, эски импорт ва шу сингариларни суратга олиб, ГФРга қайтиб келганидан кейин шу суратлар асосида гаразгўйлик руҳидаги фильм чиқаришни ният қилган.

Идеологик қўпоровчиллигининг ташкилотчилари албатта капиталистик давлатлар СССРда кўрсатадиган битта ҳам виставкадан четда қолмайдилар. Виставкалар халқаро ҳамкорликни ривожлантиришга даъват этилган бўлиб, улар шу ролни бажармоқда. Бироқ шунга қарамай, юқорида таъкидлаганимиздек, виставкаларга хизмат қилувчи ходимлар составига пухта тайёрланган

идеологик қўпоровчилар киртилган бўлиб, улар совет граждандарни билан муомаладан душманлик руҳида таъсир кўрсатиш, ахборотлар йиғиш, жамиятга қарши унсурлар билан яширин учрашиб уларга советларга қарши адабиёт, моддий маблағлар ва ҳоказоларни бериш учун фойдаланадилар.

Сўнги йилларда идеология қўпоровчиларининг фаолияти СССР билан капитализм мамлакатлари ўртасидаги фан ва маданий алоқалар доирасида активлашди. Бунда империалистик давлатларнинг разведкалари олимларнинг ўзларини, айниқса, монополистик доираларга зўр эътиқод билан хизмат қилиб, милитаризм ва антикоммунизмнинг кучайишига ошқора ёки яширин ёрдамлашаётган олимларни идеология қўпоровчилари сафига тортишга алоҳида аҳамият берадилар.

Империализм фанни монополициялар хизматига қўйиб; илмий техника регрессини қаддан кўри фойда олиш ва монополистик буржуазиянинг ҳукмронлигини таъминлаш мақсадларига бўйсундириб, шу билан бирга, ҳаёт улоқтириб ташлаган фанда сиёсат ва идеологик курашга ўрин йўқ, ҳақиқий олим сиёсатдан ташқарида туради, деган эски сафсатасини ҳамон рўқач қилмоқдалар. Бу фикр ва фанининг «умумжаҳон»лиги маданиятнинг «умуминсоний»лиги тўғрисидаги конвергенция концепциялари, «маданий конвергенция» ва шунинг сингарилар Совет Иттифоқи олимлари билан илмий алоқалар боғлаш учун келган буржуа фанидаги идеология қўпоровчиларининг энг чаққон қуроли ҳисобланади.

Шуни таъкидлаш лозимки, бу олимлар ва маданият арбоблари совет кишиларининг коммунистик дунёқарашини «пураш» пайдо қилишга уриниб, энг нозик усулларни ишга солмоқдалар. Бу ҳатти-ҳаракатларни тавсифлаш осон эмас, улар жуда индивидуал характердадир. Бунда мутахассисларнинг у ёки бу илмий ҳамда техникавий проблемаларни тушунишдаги муштараклиги эътиборга олинмадики, ана шу томон ўз-ўзидан одамлар-

ни бир-бирига яқинлаштиради. Идеология ва сиёсатнинг қатор масалалари ҳақида сўз очишдан ошқора равишда воз-кечиш каби турли хил психологик найранглар ҳам бор. Ёки аксинча, бу масалалар гўё энг прогрессив мавқда туриб, актив муҳокама қилинадн.

Анча атоқли буржуазия олимлари ва техника мутахассисларининг махфий идеологик қўпоровчилик топшириғи билан Совет Иттифоқига келиб туриши кўпайди. Улар ҳукмрон империалистик донраларнинг фикрича, совет олимларига таъсир қилишга қодир эмнш.

..Кўйида битта америкалик физик олимнинг айрим совет илмий ходимларига қўпоровчилик нуқтаи назардан таъсир кўрсатиш йўлини келтирамиз.

..Бу олимнинг ташқи қиёфаси, хулқи, хатти-ҳаракати ва ўзини тутиши гўё унинг оддий ва самимийлигини таъкидлаб тургандек кўринди. Масалаи, у камтарона кийинган, ҳамма билан хушмуомала ва дилкаш эди. У совет олимлари учун муҳим бўлган барча нарсалар тўғрисида ўз мулоҳазаларини бажону дил билдирарди. Совет фан ва техникасига қойил қолганлигини изҳор этарди, Америка ҳукуматишнинг хатолари тўғрисида самимий ошқоралик билан гапирар ва уларни қоралар эди. У ҳатто инсоният истиқболн социализмга мансуб деб ҳисобларди. Бироқ бу гапларни фақат АҚШ ва СССРнинг шиддаткорлик билан бир мақсадга — фаровонлик жамияти барпо қилишга бораётганлигини, АҚШ ва СССР ўртасидаги тафовутнинг силлиқлашиб бораётганлигини, бу мамлакатлар олимлари ўртасида умуман ҳеч қандай фарқ йўқлигини, чунки иккала мамлакат олимлари ҳам ўз давлатларининг «асосий кучини» ташкил қилишни иёботлаш учунгина айтган эди. Шунинг учун сиёсий тўзумлардан мустақил равишда,— деярли у ўз фикрини ривожлантириб олимларга «янги масалаларни» ҳал қилишда яқиндан ҳамкорлик ва ўзаро ёрдам зарур, Америка ва совет фанининг яқинлашувига идеология халақит бермаслиғи зарур. Идеологияда ҳам гўё

«яқинлашиш» содир бўлаётган эмиш. Гўё унинг ва бошқа ғарб кузатувчиларининг фикрига қараганда, бизнинг мамлакатимизда ҳар бир алоҳида шахсга қизиқиш кучайиши томонига эволюция бўлаётган эмиш, ғарбда эса аксинча, умум ижтимоий проблемаларга қизиқиш бир оз юксалаётган эмиш. Хулоса шундан иборатки, «мавжуд тенденцияларни» яқинлаштиришга ёрдам берувчи жипс ҳамкорлик ўрнатиш зарур. Америка мутахассиси ўз мулоҳазаларини Совет ва Америка фанининг тараққиёти, АҚШ ва СССРнинг иккинчи жаҳон уруши йилларида ҳамкорлиги тарихидан устамонлик билан танилаб олинган исботларни уйиб ташлаш ва шу сингарилар билан мустаҳкамламоқчи бўлади. Аммо у ўз қарашларини қўполлик билан мажбуран қабул қилдирмайди. У ҳамкасби билан «эркин» суҳбатда аллоاملарни ҳозирги даврда қизиқтираётган проблемаларни қандай қилиб тезроқ ҳал қилиш ҳусусида «калбидеги» фикрлари билан ўртоқлашгандай бўлиб, эшигитириб мулоҳаза юритар эди.

Пропаганданинг худди ана шу тури антикоммунистик соддалikka нисбатан «салобати зўр» шаклидир. Шунинг учун бу тур энг хавfli ҳисобланади.

Капиталистик мамлакатлардан СССРга тажриба ўрганиш учун келувчи стажёрлар, аспирантлар ва студентлар ичидаги баъзи бир идеологик душманлар жўнгина иш кўрадилар. Масала, 1967—1968 йилларда Москва давлат университетига тажриба ўрганиш учун келган канадалик Павлов (рус оқ муҳожирининг ўғли) СССРга келган биринчи кундан бошлаб совет студентлари орасида бизнинг мамлакатимиз тўғрисида ҳар хил ғийбат, ифвогарлик руҳидаги миш-мишлар ва бўҳтондан иборат уйдирмаларни тарқатиб, уларга актив таъсир қила бошлади. Унинг душманлик фаолияти ичкиликбозлик айш-ишратлар билан бирга давом этиб, шу даражада кескин тус олдики, студентлар жамоатчилигининг газабнафратини кўзгатди. Уларнинг илтимосига кўра тегишли

совет органлари. Павловни, дарҳол СССРдан чиқариб юбориш тўғрисида қарор қабул қилдилар.

1968—1969 йилларда Москвадаги олий ўқув юртидан бирида Франция граждани Р. Ферра тажриба ўрганмоқда эди. У ўзи ўрганадиган 1890—1917 йилларда ижод этган рус ёзувчиларининг фаолияти ҳақида илмий ахборотлар йиғиш баҳонаси остида совет студентлари ва ёш ёзувчилари билан жуда кўп алоқалар ўрната бошладилар ва қатъий гоёвий эътиқодга эга бўлмаган ва жамоатга қарши мулоҳазалар айтиб юрган шахсларга катта қизиқиш билан қарай бошлайдилар. Тез орада бу «тажриба ўрганувчининг» бутун фаолияти ижодий ёшлар орасида салбий кайфиятлар ва жараёнлар мавжудлигини аниқлашга қаратилган эканлиги аниқланади. Ферра ўзинга зарур алоқалар ўрнатиб олгач, суҳбатларда совет таниш-билишларининг КПСС ва Совет ҳукуматининг ташқи ва ички сиёсати, совет воқелигининг турли соҳалари тўғрисидаги фикрларини билиб олишга интилаган. У илвоғарлик руҳидаги саволлар бериб, суҳбат мазмунига гоёвий пуч ва ҳатто советларга қарши тус берган ва суҳбатни суҳбатдошлардан махфий равишда магнитофонга ёза борган. Германиянинг франциялик туристлар гуруҳини орқали антикоммунистик марказдаги ўз хўжайинларига юборётган ёзуви совет чегарачилари томонидан мусодара қилинди. Бу ҳол иш фаолияти рўйхатида қайд қилинишича, Москвага келишдан олдин «Озодлик» радиостанцияси идеологик «қозонида» иш кўрган ашаддий идеологик қўпоровчинини фош қилишга асос бўлди.

Фарбдаги идеологик марказлар бизнинг студентларимизни кўздан нари қилмай, айрим студентлар орасида советларга қарши ҳар турли адабиётлар, айнқса, бадний ва бадний публицистик асарлар, магнитофон ёзувлари ва сохта варақалар тарқатадилар. Масалан, Ростов университетида тажриба ўрганаётган инглиз студентлари Ч. Питер ва Д. Гильс ана шундай иш билан

мунозам шуғулланиб келганлар. Шунинг ҳам айтиш керакки, улар тарқатган снѐсий жиҳатдан зарарлиг ва советларга қарши адабиѐтлар Буюк Британиянинг Москвадаги элчихонасидан юборилиб турган.

Идеологик марказлар капиталистик мамлакатлардан келган туристларни совет гражданилари орасида буржуа ача ҳаѐт тарзини, «эркин ташаббус принциплари» деб аталадиган ва коммунистик дунѐқарашга душман фикр ва концепцияларни тарқатишга жалб қилишни тарк этмаѐтирлар.

Ана шундай уринишлар кўпроқ шахсий суҳбатларда, баъзан эса совет кишилари билан бўладиган снѐсий мунозараларда рўй бериб туради. Тўғри, Совет давлати чет эллик туристларнинг қўпоровчилик фаолиятининг олдини олиш ва огоҳлантиришга онд қатор тadbирлар қабул қилгач, бундай уринишлар анча камайди. Лекин бу уринишлар хозир ҳам мавжуд.

Бундан уч йил муқаддам Буюкбритания фуқароси Бейли автотурист сифатида Совет Иттифоқига келди. У советларга қарши элчил пропагандист бўлиб чиқди ва у билан мулоқотда бўлган ҳар бир совет гражданини советларга қарши руҳ билан заҳарлашга уринди. Бейлини совет кишиларининг қатъий порозиликлари ва ҳокимият вакилларининг огоҳлантириши ҳам саросимага солмади. ГФРдан Украинага келган туристлар Беренс ва Адомайтлар ҳам худди шундай йўл тутдилар. Улар тап тортмай, Коммунистик партия ва Совет ҳукуматининг ташқи ва ички снѐсатига туҳмат қилдилар. Улар тегишли зарба олгач пировардида мамлакатимиздан дарҳол чиқиб кетишга мажбур бўлдилар.

1969 йилнинг кузида Совет Иттифоқига иккита ёш турист келди: биттаси Норвегия фуқароси Х. Бристоль ва иккинчиси Швеция фуқароси Э. Ли хоним. Уларнинг саѐҳати антикоммунистик марказлардан бирининг топшириғи бўйича Москвада сурбетлик билан идеологик қўпоровчилик ҳаракатини амалга ошириш учун уюшти-

рилган эди. Топшириққа мувофиқ Х. Бристољ ва Э. Ли хоним олдиндан белгиланган соатда пойтахтнинг энг йирик савдо корхоналаридан бири Давлат универсал магазини биносига келиб, иккинчи қават балконида советларга қарши шнорларни бақириб чақириб, совет воқелигига разил тухматлар ёзилган варақаларни соча бошладилар. Воқеа содир бўлган жойда очикдан-очик олдиндан хабардор қилинган чет эллик мухбирлар пайдо бўлишди. Лекин ҳеч қандай шов-шув бўлмади. Бу жирканч томошага деярли ҳеч ким эътибор бермади. Улар ёнида турган харидорлар сурбетлашган «меҳмонларни» тартибга чақирдилар ва милицияга олиб кетдилар.

Совет Иттифоқи миллий республикаларига келган туристлар орасида кўп ҳолларда чет эллардаги советларга қарши миллатчилик ташкилотлари билан боғланган шахслар ва шу ташкилотларнинг аъзолари ҳам бўлади. Уларнинг вазифаси собиқ миллатчилар билан алоқа боғлаш ва совет кишилари орасида буржуа миллатчилиги идеологиясини тарқатишдан иборат.

1972 янги йил арафасида Бельгия фуқароси Ярослав Добош ЗЧОУН советларга қарши чет эл ташкилотининг эмиссари махфий топшириғи билан турист сифатида Украинага келди. Бу идеологик қўпоровчининг СССР территориясидаги душманлик фаолиятига урinishи бошқа кўпгина қўпоровчиларнинг ҳаракати сингари барбод бўлди. Добош жиноят устида қўлга тушди ва қамоққа олинди. Тергов қилиш пайтида унинг чет элдаги советларга қарши «Украина ёшлари иттифоқи» миллатчилиқ ташкилотининг актив иштирокчиси бўлганлиги, болалигидан бошлаб коммунистик идеология ва Совет давлатига душманлик руҳида тарбияланганлиги аниқланди. Добош СССРга Киев ва Львовда айрим кишилар билан учрашиш учун жўнатилган экан. Ғарбда у кишиларни советларга қарши фаолият билан шуғулланмоқда деб ҳисоблаб, улардан сўёсий ва бошқа ахборотлар олиб

туриш, шунингдек уларнинг баъзиларига ЗЧОУН дан пул бериш мўлжалланган.

Добош топшириқни бажариб, унга айтилган одамлар билан яширин алоқа боғлаб, улар билан шартлашилган жойларда учрашди, тўхматдан иборат материаллар ва зарур ахборотлар олди. «Бу шахсларнинг ҳаммасини мен улар билан учрашувлар пайтида деди, журналистларга айбланувчи ўзининг 1972 йил 2 июнда Киевда матбуот конференциясидаги сўзида, Фарбдаги Украина ташкилотларининг советларга қарши фаолияти тўғрисида хабардор қилдим. Украина миллатчилари Совет Иттифоқига қарши ўз ҳаракатларида сионистлар билан бирлашаётганлигини айтдим. Мен улардан эса ўзимга зарур бўлган снёсий ва бошқа ахборотлар ҳамда тегишли ҳужжатларни олдим.

Мен Совет давлатига қарши энг оғир жиноят қилганликимни тушинио турибман, деб давом этди Добош. Мен бунга иқрор бўлиб, тергов пайтида Украинада ўзимнинг душманлик фаолиятим тўғрисида ҳақиқатни гапириб бердим. Мен Совет ҳокимияти органларининг ишим юзасидан менинг ёшлигим ва чин кўнгилдан иқрорлигимни ҳисобга олиб, нисонпарварларча қарор чиқаришга ишонаман. Мен Совет ҳукуматиини ўз умримда энди ҳеч қачон советларга қарши фаолият билан шугулланмайман, деб ишонтираман.

Украина миллатчилари ташкилотининг (ОУН) чет элдаги маркази билан боғланган чет эллик Харченко бир неча марта Киевга келди. У ҳар галги сафаринда урушдан кейинги йилларда советларга қарши фаолият учун жазони ўтаб чиққан миллатчилар тўғрисида ахборот тўплаб, уларни илгариги жинсий йўлга қайтаришга уринди.

Мамлакатимизга келаётган туристлар оқимида яҳудий миллатидан бўлган гражданилар орасида маълум тоншириқлар олган анча сионистик кимсалар бор. 1968 йилда мамлакатимизга халқаро «Джойнт» сионистик ташки-

лотнинг эмиссари Леебович, америкалик яҳудий руҳонийси Фарренс, швеция фуқароси сионист Хачесон ва бошқалар келишди. Бу саёҳатчилар совет яҳудийлари, айниқса ёшлари ўртасида уларни Исроилга кетишга кўндириш борасида советларга қарши ва сионистик пропаганда олиб бордилар. Советларга қарши диний сионистлик руҳдаги китоблар тарқатдилар, уларга алданган кишиларни жамоатга қарши хатти-ҳаракатларга гиж-гижлатиб, совет мамлакатидagi яҳудийларнинг аҳволи тўғрисида туҳматдан иборат ахборотлар йиғдилар.

Халқаро антикоммунизм марказлари ва разведка хизматлари ана шундай қалбаки туристлар ёрдамида сўйиги бир неча йиллар мобайнида вақт-вақти билан турли сабабларга кўра, бизда СССР территориясида, жумладан, қўпоровчилик, антикоммунистик пропаганда таъсирида пайдо бўладиган жамоатга қарши ва душман унсурлар билан алоқа боғлашга уринмоқдалар.

Ҳеч қандай табақанинг манфаатини кўзламайдиган, бироқ «Шарқий Европа мамлакатлари билан бирдамлик Фламанд комитети» (Бельгия) номи остида жанжалли ном чиқарган антикоммунистик йиғинининг эмиссарлари ёки худди шунга ўхшаш шов-шувга сабаб бўлган «СМОГ» гуруҳаси (бу ҳақда гапирилган эди) вакиллари СССРда алоқачи сифатида пайдо бўладилар.

Ана шу маънода бельгиялик Ж. Хемскот ва Х. Себрехтнинг 1971 йил март ойида СССРга қилган сафари характерлидир.

Бельгияда «Керк ин Ноут» фирмасининг ёш хизматчиси Жозеф Хемскот СССРга сафар қилишни бутунлай ўйламаган ва «Фламанд комитети» тўғрисида қарийб ҳеч нарса билмас эди. Ҳамма нарса унинг ана шу ташкилот раҳбари билан учрашувидан бошланди. Раҳбар Хемскотга Совет Иттифоқига турист сафар чоғида мўмай пул эвазига махфий топшириқни бажариб келишни таклиф қилди.

Қалбаки турист контрабанда йўли билан Москвага советларга қарши китоблар олиб ўтиш ва уларни топширилган адресларда яшовчи маълум шахсларга тарқатиш, аynи пайтда «Фламанд комитети»ни қизиқтирувчи баъзи одамларнинг адресларини Москвада аниқлаш топширигини олган эди. Хемскотга берилган кўрсатма қисқа бўлди: махфийликни тўла сақлаш, шифр билан ёзиш советларга қарши адабиётни контрабанда усули билан олиб ўтиш чоғида ички кийим остига яшириш ва алоқа қилиш учун телефондан фойдаланиш топширилган эди.

Ж. Хемскот 1971 йилнинг 19 мартида Москвага етиб келди. У шу куннинг ўзидаёқ кўрсатилган адреслардан бирида бўлиб, китобларнинг «тегишли улушини» топширди: НТС чиқарган «Посев» ва «Грани» журналлари; бир неча дарак ва советларга қарши характердаги иккита китоб бор эди. Хемскот эртасига бонча адресни излаб борганида жиноят устида қўлга олинди. Хемскот терговда ўзининг «Фламанд комитети» эмиссари сифатида келганлиги тўғрисида муфассал сўзлаб, ўзининг Москвадаги фаолияти туристик қоғдага энд эканлиги ва кўпоровчилик характерида эканлигини тан олди.

Тахминан худди шу пайтда Москвага башқа бир «меҳмон» — Лувен университети юридик факультети охириги курсининг талабаси бельгиялик Хуго Себрехте келди.

Унга топширилган вазифа мураккаброқ эди. «Фламанд комитети»нинг вакили Себрехтсга фақат маълум адресларга советларга қарши китобларни етказишгина эмас, шу билан бирга Москвадаги «зарур кишилар»дан махсус тузилган саволлар асосида бир қанча маълумотларни аниқлаш, улардан СССРдан олиб кетиш ман қилинган баъзи ҳужжатлар ва материалларни олиш ҳамда уларни Бельгияга келтириш таклиф қилинган эди. Эмиссар бу ишларнинг ҳаммасини жуда махфий ҳолда бажариши, советларга қарши материалларни мажус тикил-

ган ички камарда сақлаш, сафар ва ўз қизиқишларини СССРда «юримдик аппаратнинг иши масалалари» билан яншироқ танишиш нияти билан пзоҳлаши зарур эди.

Себрехте топшириқларини бажаришда айтиш мумкинки, жонини жабборга бериб ишлади. У ўзинга берилган адресларга китобларни ва мактубларини ўз вақтида етказиб бериш билан бирга ўзи ҳам гашаббус кўрсатиб, гарбдаги антикоммунистик марказларини қизиқтирувчи совет граждандаридан баъзи бирлари билан бир неча марта учрашди. Бу турист совет кишиларида асосли равишда шубҳа туғдирди, у қўлга олиниб типтув қилинди. Унда Совет давлатига душманлик руҳидаги бир даста ҳужжат ва материаллар допилдики, бу ҳақда у терговчиға анча вақт тушунтириш беришга тўғри келди. Себрехте ўзининг совет қонуни олдида гуноҳкор эканлигини рад қилмади, бироқ зорланиб ўзини ёлғоннинг қурбоши қилиб кўрсатишга уринди, қилмишига мушаймон бўлиб, кўз ёш қилиб кечирим сўради.

Хемскот ва Себрехтслар жинойят устида қўлга олингач, ўзлари қилган жинойятнинг тўғрисиини гапириб берганлиги ва шундай қилиб терговға ёрдам берганлигини, уларнинг ёшлигини ҳисобга олиб, инсоншарварлик мулоҳазаларига биноан ишини судға оширмай уларин Совет Иттифоқидан чиқариб юборишға қарор қилинди. СССРда идеология ва бошқа қўпоровчилик фаолиятини туристик сафарларнинг қулайлиги билан бирга қўшиб олиб бериш имконияти чет эл черков руҳонийлари ва сектантлари диққатини ўзинга жалб қилди. Улар ҳам мамлакатимиздаги реакцион сектант группалари билан алоқаларини йўлга қўйиш, уларни ташкилий ва моддий жиҳатдан мустаҳкамлаш, ўз китоблари билан қўллаб-қувватлашға уринмоқдалар. Америкадаги неговнистик марказларнинг топширини бўйича сўнгги бир неча йил мобайнида СССРда ўилаб эмиссарлар ва алоқачилар бўлиб, улар мамлакатимизнинг баъзи районларидаги маъжуд диний секташлик группалари ва ташкилотлари-

га кўп миқдорда идеологик жиҳатдан зарарли, айниқса фотоплёнкага туширилган матбуот асарлари, сектантлик кинофильмлар ва бир неча мишг сўм пулни етказиб бердилар.

Худди шундай мақсадда туристлар ниқоби остида бизга Ғарбдан менонит бошлиқлар группаси келди. Улар Урал ва Сибирдаги баъзи районларга бориб, менонитларнинг диний қараш тарафдорларини аниқлаш, немис миллатидан бўлган совет граждандари орасида бўҳтондан иборат пропаганда қилиш ва советларга қарши руҳдаги ахборот йиғишга уриндилар.

Тажриба шуни кўрсатадики, Совет Иттифоқига хусусий иш билан келадиган капиталистик давлат граждандари ичидаги идеологик қўпоровчилардан энг узоқ қишлоқ районлари ва ишчи посёлкаларида идеологик қўпоровчиликни ўтказишда бажонидан фойдаланишди. Бу шахсларнинг қўпоровчилик хатти-ҳаракатлари жуда ибтидоий бўлиб, улар Ғарбдаги турмуш шароитини кўкларга кўтарадилар, қариндош ва танишларига сахийлик билан совғалар бериб кўзга чўп соладилар, баъзи сиёсий савияси паст шахсларга таъсир кўрсатиб, гаразли маълумотлар тўплайдилар ва ҳоказо. Мана бир неча мисол:

ГФР граждани Гердшрайбер қариндош-уруғлари билан кўришиш учун Белоруссияга келди. У совет кишилари билан мулоқотда бўлиб, ғарб ҳаётини оғиз кўпиртириб мақтади ва совет воқелигига бўҳтон ёғдириб, келтирган буюмлари ва чет эл пули билан чайқовчилик қилди. Хусусий руҳсат билан ўз қариндош-уруғларини кўриш учун Украинага келган чет эл граждандаси Турришченконн республиканинг турли районларида миллатчилик кайфиятлари бор-йўқлиги қизиқтирди. У миллатчилик руҳида ишволар тарқатиб, мамлакатимизда чет элликларнинг бўлиш қондаларини бўзиб, собиқ актив буржуа миллатчилари билан бир неча марта учрашувлар ўтказди.

Машғулотни бўйича сотувчи бўлган америкалик граждандка Сладкевич Белоруссияга хусусий сафар чоғида ўзи билан келтирган буюмлар иқтисодий аҳволга ҳеч қандай таъсир қилгани йўқ деб, кўпгина қимматбаҳо буюмларни ҳар кимга совға қилаверди. Кейинчалик Сладкевич совғага тарқатилган буюмларни СССРга жўнаш олдиди спонстик ташкилотлардан текин олганлигини, уларни тарқатиш пропагандистлик мақсадда қилинганлигини тан олди.

Англияда яшаб турган Хитлан хоним Эстония ССРга келиб, даставвал советларга қарши актив фаолият учун жиноий жазони ўтаб чиққан шахслар билан таниша бошлади. У бу шахсларга таъсир этиб, уларнинг баъзиларига яширин равишда Фарбга қочиб кетишни қатъий тавсия қилди.

Идеологик қўпоровчилик фаолиятининг энг кенг тарқалган усулларидан бири мактублар ёзиш ва советларга қарши китобларни почта орқали юборишдир. Ана шу мақсадда чет элга туристик ва бошқа сафар чоғида қисқа муддатли шахсий алоқа боғлашдан кейин совет кишилари билан хат ёзишув бошланади. Идеологик қўпоровчилик марказларида айрим шахсларнинг, давлат муассасаларининг, корхоналарининг, ўқув юрларининг, редакцияларнинг, кутубхоналар ва жамоат ташкилотларининг адреслари тўпланади. Марказлар худди шунингдек, справочник нашрлар, газеталарда босилган эълонлар, қариндош-уруғлар билан ёзишмалар ва ҳоказолардан фойдаланадилар.

Кўп йиллик кузатишлар натижасида шу парса аниқландики, почта орқали СССРга юборилаётган советларга қарши ва идеологик жиҳатдан зарарли бошқа нашриёт материаллари айниқса АҚШ, ГФР, Англия, Япония, Франция, Исроил, Италия, Канада, Бельгия, Голландия, Австрия, Аргентина ва Скандинавия мамлакатларидаги турли-туман «клублар», «жамиятлар» ва айрим шахслар номидан актив амалга оширилади. Масалан, АҚШда со-

ветларга қарши адабиётни СССРга жўнатиш ишлари биван «Халқаро китоб алмашиш бирлашмаси» ва «Китоблар чет элда» клуби, Англияда «Бутун дунё китобхоналари жамияти», Францияда «Халқаро китоб ишқивозлари жамияти» ва ҳоказолар шуғулланади. Бунинг устига ана шу клублар ва жамиятларнинг ҳаммаси бир ишқобдор, холос. Бу хилдаги идеологик қўпорувчилик хатти-ҳаракатларининг асл ташкилотчилари разведка ва пропаганда хизматларининг муайян бўлиналаридир. Советларга қарши матбуот материалларининг анча қисми, шунингдек, чет эллардаги муҳожирлар ва миллатчилик ташкилотлари томонидан юбориб турилади.

Халқаро почта алмашиш орқали СССРга юборилаётган советларга қарши ва идеологик жиҳатдан зарарли адабиётлар оқиимида чет эл муҳожирлари, фашистлар, сионистлар ва шунга ўхшаш антикоммунистик марказлар номидан нашр қилинаётган экстремистик рўқдаги ва рақалар, мурожаатлар, газеталар, журналлар ва брошюралар катта қисмини ташкил қилади. Антикоммунистик концепцияни, ревизионистик ва оппортунистик назарияларни пардаловчи, шунингдек, буржуача ҳаёт гарзиди пропаганда қилувчи вақтли нашрлар, брошюра ва китоблар ҳам бундан кам эмас. Черков рўқонийларининг антикоммунистик марказлари томонидан тайёрланадиган диний сектантлик рўқидagi советларга қарши ва антикоммунистик материаллар мунтазам юборилиб турилади.

СССРга почта орқали советларга қарши рўқдаги материалларни жўнатишда хилма-хил ҳийла-найрангларнига солинади. Чет элдан эгаси топилмаганлиги учун гўёки қайтариб юборилган «Союзпечать» бандеролининг ўрво қоғозларидан фойдаланилади. Рус ва чет эл авторларининг кенг тарқалган китоб муқовалари (масалан, Л. Н. Толстой ҳикоялари китобининг ва Н. В. Гоголнинг «Ревизор» китоби муқоваси ичига советларга қарши брошюралар, Томас Маннинг «Будденброклар» китоби муқоваси ичига советларга қарши тўҳмат босилган)!

буюм товарларни ва бандероллардан фойдаланилади. Бельгия, ГФР, АҚШ ва бошқа капиталистик давлатлардан келган импорт юклар орасида, Рим—Москва, Париж—Москва ва бошқа халқаро пассажир поездларнинг махфий жойларига солиб советларга қарши адабиётлар юбориш ва ҳоказолар аниқланган.

Совет кишилари билан почта орқали хат ёзишмаларида уларга аста-секин таъсир кўрсатишга ривож қилинади. Аввал ёзишмалар ҳеч бир шубҳа туғдирмайди. Хат олувчиларга фарбча ҳаёт тарзини ташвиқ қилувчи китоблар жўнатилади, кейинчалик хат олишув мустаҳкамлангач, идеологик жиҳатдан зарарли адабиётлар юборилади. Агар бу ҳол хат олувчи совет гражданининг нозилигига сабаб бўлмаса, унинг адресига ошкора душманлик нашрлари юборилаверади. Ана шу паллада Фарбдан хат олувчиларнинг «хавфсизлик мақсадларида», «бетараф» яъни, сохта адресларга ўтиш, капиталистик мамлакатга текин харажат ҳисобига келиш ва шунга ўхшашлар таклиф қилинади. Бошқача қилиб айтганда, шахсий алоқалар доминида хат олувчигина советларга қарши идеологик нуқтани назаридан таъсир қилишни давом эттириш назарда тутилади.

Шундай қилиб, империалистик разведкалар ва антикоммунистик марказлар ҳар хил ижтимоий-сиёсий тузумдаги давлатлар ўртасида кенгайиб бораётган алоқалар имкониятини халқларнинг ўзаро тушуниши ва маънавий бойлигини яхшилаш йўлида фойдаланиш эмас, балки энг зарарли идеологик мақсадларни кўзлаб Советлар мамлакатига бемалол суқилиб кириш учун синчиклаб ўрнаётганликларини кўрамыз.

МАХСУС ОПЕРАЦИЯЛАР

Империалистик давлатларнинг разведкалари, бошқа махсус хизматлари ва пропаганда органлари томонидан СССР ва қардош мамлакатларга қарши идеологик қўпурчилик ишларида, биргаликда амалга ошираётган ҳа-

ракатларида фақат бир марта қўлланиладиган усуллар билан бир қаторда анча-мунча узоқ муддатга белгиланган кўп қиррали тадбирлар ҳам қўлланилади. Практиканинг кўрсатишича, бундай тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда разведкалар бош ролни ўйнайди. Разведка хизматларининг таркиб топган терминологиясида бир-бирига яхши мослаштирилган бу қўпоровчилик ҳаракатлари махсус операциялар деб аталади.

Улар турли сабабларга кўра, маълум даврга қадар тезда ошкора қилинавермайди. Уларнинг айримлари ҳақидагина узуқ-юлуқ хабарлар матбуотда тез-тез кўриниб қолади, холос.

Масалан, эллигинчи йилларнинг ўрталарида «Интеллиженс сервис» Буюкбританиянинг бошқа бир қатор махсус хизматлари ва марказий идораларининг иштирокида «Лиотей» деб номланган операцияни тайёрлаб ва амалга ошира бошлади.

Даставвал унда Англия томонида қўлга киритилган барча маълумотларни «Шарқий блок мамлакатлар олий доирасида бўлиши мумкин бўлган низоларни» кучайтиришда фойдаланиш кўзда тутилган эди. Эллигинчи йиллар охири ва олтинчи йиллар бошида унинг мақсади кенгайтирилиб, социалистик мамлакатларни ичидан қўпоришга, СССР билан бошқа социалистик мамлакатлар ўртасидаги муносабатларни кескинлаштиришга, айрим мамлакатларни социалистик лагердан ажратишга қаратилган идеологик қўпоровчиликлар ўтказиш ҳам киритилди.

Идеологик қўпоровчиликлар кўп соҳаларга: партия ва давлат аппаратининг ҳар хил бўғимларига, интеллигенциянинг айрим группаларига, армия ва шунга ўхшашларга қаратилди.

Буржуазия матбуоти «Лиотей» операциясидаги қўпоровчилик тадбирлари хусусида ёзиб, бу методнинг моҳияти шундан иборатки, танлаб олинган маълум объектга доир барча разведка маълумотлари мумкин бўлган

ҳамма манбалардан олинади, деб ёзди. Ана шу йўсинда олинган материал гўё энг зарарли шаклга қадар «қайнатиллади» (олинган мумкин бўлган бошқа ҳамма маълумотларни ҳисобга олган ҳолда «қайнатилди» амалга оширилади), кейин эса ишчиб ниҳоясига етган махсулот объектларга томчима-томчи аста-секин қайта қўйилди... Қайта қўйилиш жараёни кўпинча эҳтимол йиллар ва ҳатто ўн йиллаб давом этади. Шундай қилиб, тишч-тотув яшаш амалда қанча чўзилса «Лиотей» ҳам шунча давом этади, баъзи хатти-ҳаракатларни амалга ошириш суръати эса «совуқ уруш» ҳароратининг ўзгаришига қараб чиқиб-тушиб туради. «Лиотей» операциясининг бутун комплекси тўхтовсиз такрорланиб турувчи ва доимий характерда бўлиши лозим, деб мўлжалланган. Танлаб олинган объект учун ҳар бир юзта томчидан камда беш томчи ишонга тегишига ишонч йўқ ва битта томчидан бошқаси ярадор қилиши амримаҳол. Олдиндан қайси беш томчи ишонга тегишли ва уларнинг қайси биттаси ярадор қилиши номаълум бўлганлиги учун юз томчига бир хилда барабар куч-қувват сарфланади.

«Лиотей» операциясида қўпоровчилик ахбороти мўлжалдаги объектларга бориб етиши учун дипломатия алоқаларидан фойдаланиш, турли мамлакатлардаги инглиз вакиллари, «Интеллиженс сервис» агентлари, инглиз журналистлари, савдогарлари, олимлари, туристлари билан синов алоқалари ўрнатилган кўзда тутилган.

«Лиотей» операциясида Совет-Хитой муносабатларини кескинлаштириш учун анча урнинишлар бўлди, деб айтишга асос бор. Шу мақсадда чалғитувчи ёлгон материаллар, гаразгўйлик руҳидаги ахборотлар тайёрлаш, сохта ҳужжатлар яшаш амалга оширилган.

Антикоммунистик кучларнинг Шарқий Европадаги айрим социалистик мамлакатларга қарши амалга оширилган маълум идеологик қўпоровчилик операциялардан бирини Америка манбаларида «Вето» деб номланган махсус операцияни эслатиш кифоя.

Бу операция социалистик Чехословакияга қаратилган бўлиб, унга АҚШнинг Марказий разведка бошқармаси бошчилик қилди.

«Вето» дан Чехословакия аҳолисига антикоммунизм ва антисоветизм руҳида узоқ муддатли муштазам идеологик таъсир қилиш омили сифатида фойдаланиш мўлжалланган эди. Чехословакия Коммунистик партияси Марказий Комитетининг фикрича, халқаро антикоммунизм марказларининг психологик ва идеологик қўпорувчилиги ЧССРда социализмнинг барча асосий бойлигини аста-секин заифлаштиришга ва партия ичиде ревизионизм таъсирини кучайтиришга қаратилган эди.

Чехословакия социализмга, советларга қарши ревизионистик адабиётлар билан тўлиб кетди. «Озод Европа» ва бошқа қўпорувчилик радиостанциялари муштазам равишда эшикларини уюштардилар. Турмуш ва ҳаёт баки сиёсий ҳужжатлар тайёрлашга тарқатилди. Барча ана шу бир мақсадга қаратилган материалларни тайёрлашга Америка ва бошқа империалистик разведкалар ихтиёридаги разведкачиларнинг ЧССРдаги аҳвол тўғрисидаги хабарлари материал бўлиб хизмат қилди. Бунга муҳожирлар ва ўз ватанига қайтиб бормаган чехословак улуслардан сўраб олинган маълумотлар, шунингдек ЧССР матбуоти ва радиоси хабарларидан олинган баъзи фактлар ҳам қўшилди.

Операция Чехословакия территориясига ҳаводан чек тилида антисоциалистик, ҳукуматга ва советларга қарши варақалар, плакатлар, газеталар ва бошқа ташвиқот руҳидаги босма материалларни оммавий равишда ташлашдан бошланди. Бу материаллар водородга тўлдирилган резина ва полиэтилен баллонларида юборилди. Варақаларнинг биринчи тўни ва ЧССР миллий комитетларига қалбаки сайлов бюллетенлари комитетларга сайловлар арафасида, яъни 1954 йил май ойи бошларида ташланган эди. Шу йилнинг баҳор ва ёз ойлари мобайнида Чехословакия территорияси устидан янговарлик,

ташвиқотчилик руҳидаги қарийб 50 миллион нусха материал ташланди. Уларни Чехословакия устидан ташлаш учун ҳар бирининг диаметри бир метрдан ошиқ ва салкам бир килограмм 200 грамм юк кўтарадиган юз мннган ошиқ баллон учирилди.

АҚШ разведкаси ва антикоммунистик қўпоровчилик марказларининг раҳбарлари доирасида «Вето» операциясининг дастлабки натижалари юксак баҳоланди. 1954 йил охирида ғарб матбуотида бу операция давомида халқ демократияси мамлакатларининг сиёсий ва иқтисодий тузумини қўпоришга мўлжалланган ички оппозициянинг янги концепцияси қарор тоиди, деган хабар пайдо бўлди.

Сўнгги даврда «Озод Европа» комитетини жалб қилиб Чехословакияда антисоциалистик ва советларга қарши қўпоровчилик пропагандасини кучайтириш мақсадида ўн пунктдан иборат гўё «халқ оппозициясининг платформаси» ишлаб чиқилди.

У ревизионистик ва ошкора контрреволюцион шпорлардан иборат бўлиб, миллий комитетларга, ишчиларга, деҳқонларга ва Чехословакия аҳолисининг бошқа табақаларига мўлжалланган эди.

АҚШнинг махсус хизмат органлари ўзлари тўқиб чиқарган «Халқ оппозицияси» номидан «халқ оппозициясининг бюллетени» деган ашаддий антикоммунистик қалбаки ҳужжатини жуда кўп нусхада тайёрлаб Чехословакия территориясига ташлади.

Чехословакияга қарши бунга ўхшаш қўпоровчилик хатти-ҳаракатлари ва психологик найранглар сўнгги даврда ҳам бир неча марта такрорланди.

Бироқ бу хатти-ҳаракатлар 1968 йилда жуда кескин тус олди. Империализм стратеглари Чехословакияда «социализм кураши» учун замин етарли даражада бўшашди деб ҳисоблаб, НАТО доирасида яна бир махсус операция «Зефир»ни ишлаб чиқдилар. Бу операция актив қўпоровчилик фаолияти ёрдамида Чехословакияда

ҳокимият тегасига ревизионистлар, ўнг оппортунистлар ва бошқа ислоҳотчиларнинг чиқишини таъминлаш зарур ва улар ЧССРни Варшава Шартномаси мамлакатлари ташкилотидан чиқариб мамлакат бетарафлигини ўлон қилиши кутилган эди.

«Зефир» операциясининг бевосита илҳомчилари ва иштирокчилари НАТОга аъзо бўлган қатор мамлакатларнинг разведка ва бошқа махсус хизмат органлари социалистик интернационалнинг айрим раҳбарлари, П. Тиград бошчилигидаги чех муҳожирларининг вакиллари, шунингдек ЧССР ичидаги ўнг оппортунизм раҳбарлари эдилар. Ўнг оппортунистлар ва разведка бўлимлари орасидаги алоқани ўнг оппортунистлар бошлиқларидан иборат ғарб разведкаларининг агентлари амалга оширилди. Масалан, чех социал-демократлар партиясининг собиқ раҳбари, инглиз разведкасининг агенти Видинг ана шуларнинг бири эди.

Алоҳида чехословакча «социализм модели»ни, «соф демократия»ни ва «мутлоқ эркинлик»ни актив пропаганда қилиш операциянинг муҳим элементи бўлди. Айни пайтда ташкилий ва тактика характеридаги инструкциялар тайёрлаш ва уларни Чехословакия ўнг оппортунизми арбобларига ва улар билан алоқадор антисовет ташкилотларига тарқатиш амалга оширилди. Антисоциалистик кучларга чет элдан моддий ёрдам кўрсатишга катта эътибор берилди. Масалан, ғарбдаги социал-демократик партиялардан бири Чехословакияда қўпоровчилик ишларини олиб боришга йирик маблағ ажратди. ЧССРдаги ўнг оппортунистик ва антисоциалистик унсурларнинг амалий фаолиятини активлаштириш учун ғарбдаги махсус хизматларнинг агентлари ҳам, чет эл антикоммунистик ва ревизионистик марказларнинг эмиссарлари ҳам юборилди. Шубҳасиз, чехословак халқига қарши бу барча қўпоровчилик фаолият республикада вазиятнинг янада мураккаблаштишига олиб келди, ҳамда Чехословакия Коммунистик партиясида ва Чехословакия жа-

мнятидаги соғлом кучларнинг ташқи ва ички оппозиционерларга қарши курашни қийинлаштирди.

Чехословакияда социалистик галабаларни ҳимоя қилишга муваффақ бўлинди. Чехословакия халқининг соғлом кучларига қардош социалистик мамлакатлар ёрдам бердилар.

Империалистик реакция вақт-вақти билан Совет Иттифоқи ва қардош социалистик мамлакатларни бадном қилишга мўлжалланган катта ҳажмдаги махсус идеологик операцияларни амалга оширишга урпимоқда. Бундай операциялар кўп ҳолларда маълум шопли санага тўррилиниб, анча олдиндан режалаштирилади.

Ана шундай йирик махсус операциялардан бири АҚШ разведкаси бошчилигида империалистик разведкалар, чет эл антикоммунистик марказлари ва советларга қарши муҳожирлик ташкилотларининг бирлаштирилган ҳаракати билан Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 50 йиллиги муносабатин билан ўтказилди.

Халқаро империализм қисқа тарихий давр ичида қолоқ мамлакатдан жаҳоннинг энг қудратли давлатларидан бирига айланган Совет давлатининг 50 йиллик юбилейи энг катта халқаро сиёсий аҳамиятга эга бўлишини яхши билар эди. Шунинг учун империализмнинг ҳукмрон доиралари, жаҳон халқлари назарида СССР ютуқларининг революционлаштирувчи таъсирини заифлаштириш, Улуғ Октябрь социалистик революциясининг тарихий роли ва халқаро аҳамиятини камситиш, Совет Иттифоқи Коммунистик партияси ва халқининг коммунизм қурилишидаги муваффақиятларини сохталаштириш борасида бир қанча тадбирлар кўрдилар.

Антикоммунизм стратеглари бу операцияга имкон борича кўпроқ иштирокчиларни жалб қилиш учун куйиб-лишдилар. Бу операцияга капиталистик мамлакатларнинг разведка, пропаганда ва ташқи сиёсат органлари, турли-туман антикоммунистик ташкилотлар ва марказлар, ревизионистлар, ўнг ва «сўл» оппортунист-

лар, капитализм дунёсида уя қурган муҳожирларнинг қўпоровчилик ташкилотлари қўл урдилар. Октябрнинг тарихий юбилеи муносабати билан уюштирилган хатти-ҳаракатларга фақат АҚШ нинг ўзида давлат органларидан ташқари Америкадаги 146 антикоммунистик марказ ва бошқа мамлакатлардаги 80 дан зиёд қўпоровчилик ташкилотлари қатнашди.

Идеологик қўпоровчилик тadbирларининг режаси Октябрь юбилейидан бир йил олдин тайёрланди. У барча қитъаларда олиб борилди. Юбилей арафасида советларга қарши ниқобли кампанияга айлантирилган кўп аспектларда радио пропаганда олиб бориш кўзда тутилган эди. «Советшунослар», «кремлшунослар», ўнг оппортунистлар ва антикоммунизмнинг бошқа «назарётчиларининг» кўпгина «илмий» конгресслари, симпозиумлари ва семинарлари ўзининг тарихини 1966 йилининг сентябр-1967 йилининг баҳорида АҚШнинг Принстон, Колумбия, Гарвард ва бошқа баъзи университетларида антикоммунистларнинг шовқин-суронли конгресслари бўлиб ўтди.

Импералистик давлатларнинг матбуот органлари разведка хизматлари ва шахсий фондлардан мўмайгина олган маблағлар ҳисобига кучи борича тиришиб жар солдилар. Шошма-шошарлик билан «пишиқ» тадқиқотлар, ҳар хил хотиралар тўпламлари ва советларга қарши мақолалар ёзилди, буржуа газеталарининг биринчи саҳифаларида махсус мақолалар босиб чиқарилди.

Шу билан бирга антикоммунистларнинг анъанага айланган Совет давлатини обрўсизлантириш усули ҳам унутилгани йўқ. Бир неча импералистик ва уларнинг жиловида бўлган мамлакатларнинг ҳукмрон доиралари полиция органлари тўқиб чиқарган «совет жосуслиги тўғрисидаги» ишни очиш бўйича кетма-кет ифвогарлик хатти-ҳаракатларини уюштирдилар. Ана шундай ифвогарлик тўқинилари 1966 йил кузи ва 1967 йил баҳорида

АҚШ, Англия, Канада, Италия, Греция, Туркия ва бошқа баъзи мамлакатларда содир бўлди.

Буюк Британия разведка хизмати Октябрь юбилей арафасида ўз агенти Виннинг юқорида ном эслатилган ёдномаларини нашр қилишга шошилди. Бу асарда Буюк Британия ҳукмдорларининг сиёсати тўғрисидаги ҳақиқат рўй-рост намоён бўлди. 1967 йил 11 сентябрда Лондонда чиқадиган «Таймс» газетаси Виннинг «Москвадан келган киши» асари тўғрисида қуйидагиларни ёзишга мажбур бўлди: «Россия турмасида жазо муддатини ўташ мобайнида ҳамisha мен айбсизман ёки деярли айбсиз корхона эгасиман (инглиз ҳукмдорлари уни худди ана шундай деб атаган эдилар) деган одам, эндиликда унм кўп йиллар мобайнида жосуслик ишига ўргатдилар деб ёзади... Руслар гарбдан Совет Иттифоқига келган кишиларнинг, корхона эгаларининг дипломатларининг икки хил роли тўғрисидаги ўз шубҳаларига тўла ишонч ҳосил қилдилар».

Бироқ, бу кенг кўламда ўйланган операциянинг ҳам миси чиқди. Империалистларнинг советларга қарши чиранишлари барча мамлакатлар жамоатчилигининг кенг доирасида Совет давлатининг 50 йиллигига қизиқишини кучайтирди, холос.

В. И. Ленин туғилган куннинг 100 йиллиги муносабати билан жаҳон антикоммунизм раҳбарлари энг йирик кўпоровчилик операциясини режалаштирдилар.

Барча қитъалардаги меҳнаткашларни ижтимоий эркинликка чиқариш рамзи бўлган В. И. Лениннинг юбилейи фақат жаҳон аҳамиятига эга бўлган энг буюк сиёсий воқеа бўлиб қолмай, шу билан бирга Ленинизм ғалабаси ва қудратининг тантанаси бўлди. Барча мамлакатларнинг марксча-ленинча партиялари, ишчилар синфи ва меҳнаткашлари ўз кураш якунларини ва коммунистик идеалларга садоқатини намойиш қилдилар. Империалистик кучларнинг юбилей давридаги идеологик курашини қиънтиши даставвал, ана шу билан изоҳланади.

Жаҳон антикоммунизмнинг қўпоровчилик марказлари жаҳон жамоатчилигининг ленинизмга, В. И. Лениннинг революцион ва давлат фаолиятига, СССРда Ленин ғояларининг амалга оширилишига табиий қизиқишнинг оша боришини, эиг бўлмаганда уни сусайтириш учун Ленинга қарши кампанияни авж олдириш йўлида жаҳон тadbирларни кўрдилар. Ленинизм душманлари жаҳон революцион ҳаракати ва ҳозирги замон антиимпериалистик кучларга қарши курашда ўз мавқени мустаҳкамлаб олиш режасини туздилар. АҚШнинг разведка органлари ва антикоммунистик марказлари ҳар галгидек бу операциянинг ҳам ташкилотчилари бўлдилар. Бошқа империалистик давлатларнинг разведкалари ва пропагандистлик хизматлари, ўнг ва «сўл» оппортунистларнинг марказлари, сионистлар ва муҳожирларнинг қўпоровчилик ташкилотлари бу операцияда широк элдилар.

Бу гал ҳам ленинизм назарияси ва практикасининг энг муҳим қопдаларини танқид осига олган, рад қилган ва унга иснод келтирган китоблар, брошюралар, мақолаларни нашр қилишга катта эътибор берилди. 1968—1969 йиллар ва 1970 йилнинг биринчи ярмида ғарбий мамлакатларнинг китоб бозорига Ленинга ва советларга қарши руҳдаги кўнгина нашрлар пайдо бўлиб, уларнинг кўнчилиги ҳақорат ва тухматдан иборат эди. Империалистик разведкаларнинг бевосита топшириғи билан тайёрланган, шунингдек, чет эллардан советларга қарши ташкилотларнинг бевосита ташаббуси билан нашр қилинган китобларнинг кўнчилиги СССРга, социалистик ва ривожланаётган мамлакатларга юбориш учун мўлжалланган эди. Бу китобларнинг кўп қисми текни тарқатилди ва капиталистик мамлакатларга сафар қилган совет граждaнларига зўрлаб тиқиштирилди. Советларга қарши ашаддий душманлик руҳидаги варақалар ва брошюралар баъзи чет элликлар томонидан СССР территориясида тарқатилганлиги қайд қилинди.

Ленин кунлари арафасида чет элдан СССРдаги баъ-

зи адресларга, айниқса турли район ва шаҳарлардаги ижодий интеллигенция, олий ўқув юртлари, турли идораларнинг вакиллари (РСФСРнинг маркази, Шимолий Кавказ, Тожикистон ССР ва Қозоғистон ССР ва бошқалар) ленинизмни бадном қилувчи ва КПСС ҳамда Совет давлатига турли-туман қабих бۇхтонлардан иборат турли китоблар қўлаб юборилди. Айни пайтда совет граждандари адресига гарб мамлакатларидан «совет демократлари» номидан тайёрланган сохта варақалар ҳам жўнатилди. Бу варақаларда совет кишиларини советларга қарши яширин ташкилотлар тузиш ҳамда ленинизм ва КПССга қарши кураш олиб боришга ишловчи фитначилик мазмунидаги чақириқлар ёзилган эди. Радио орқали олиб борилган пропагандада ҳам ёлгон-яшиқ, ва ифвогарлик руҳидаги миш-мишлар тўлиб кетди. Юбилей санаси билан боғлиқ масалалар бўйича «Америка овози», «Би-Би-Си», «Немс тўлқини», «Исроил овози» ва бошқа радиостанциялар мунтазам равишда советларга қарши ва антикоммунистик шарҳлашлар билан чиқиб турдилар. Ленин ва советларга қарши ҳужум қилишда айниқса бадном бўлган «Озодлик» ва «Озод Европа» радиостанциялари ўз «маҳоратини» кўрсатдилар.

Идеологик қўпоровчилар жаҳон халқларига Ленин даҳоси, Ленин ишнинг улугворлиги, В. И. Ленин ўлмас таълимотининг терапиги ва революцион кучига қойил қолганликларини изҳор қилишга халақит бериш йўлида ҳеч нарсадан тоймадилар.

Ўз-ўзидан маълумки, антикоммунистларнинг бу галги душманлик хуружлари ҳам уларнинг пуч эканлигини тасдиқлади. Инсониятнинг буюк доҳийси ва устози таваллудининг 100 йиллик байрами чинакам умумбашарий характер касб этиб, дунёни революцион ўзгартириш учун антиимпериалистик курашда қудратли омил бўлиб қолган ленинизм зафарбахш гоёларнинг ёрқин намоишига айлапди. СССР ташкил этилганлигининг 50 йиллигига тайёргарлик ва уни ўтказиш муносабати билан

идеологик қўпоровчиларнинг олдиндан режалаштириб ва мувофиқлаштириб қўйилган махсус операцияси қўпоровчилик ҳаракатларига айланди. Каттақон мамлакатда миллий масаланинг жаҳон ижтимоий тараққиёти тарихида исил қўрилмаган даражада ҳал қилиниши, қўп миллатли Совет давлатида барча миллат ва элатларнинг гуллаб-яшнаши, Совет Иттифоқи қудрати ва халқаро обрў-эътиборининг тобора юксалиши социализм душманлари тўдасида жиддий безовталик ва саросималик тугдирмоқда, СССР тарихий тажрибасининг прогрессив таъсирини бўшаштириш учун чиранишлари кучаймоқда.

Бу гал табиийки, Совет Иттифоқида миллий муносабатлар қаттиқ танқид остига олинди. Имперналистларнинг махсус хизмат органларида тўқиб чиқарилиб, Фарбунда тарқатилган «17 латиш коммунистининг мактуби» номли қалбак ҳужжат кампания бошланганига асос қилиб олинди. Бу «мактуб»да тўё «леинича миллий сиеёт принципларини» бузиш ҳоллари содир бўлган эмиш. Қалбак ҳужжат муаллифлари СССРда «миллатларнинг камситилиши ва тенгсизлиги» тўғрисидаги, «чекка ўлкаларнинг» «бўйсундирилиши» ва «эксплуатация қилиниши» ва бошқа қайта-қайта чайналган тўхматдан иборат советларга қарши уйдирмаларни такрорламоқдалар.

Имперналистик давлатларнинг махсус хизматлари ва қўпоровчилик ташвиқотчилик марказларининг буйруғига биноан реакцион буржуа матбуоти саҳифаларида ҳамда эфирда КПССнинг леинича миллий сиеётини бузиб талқин қилувчи материаллар асосий ўринни эгаллади, иттифоқчи республикаларда миллий масаланинг ҳал қилиниши сохталаштирилди, руслар билан мамлакатимиздаги бошқа халқлар ўртасида душманлик уругини сепиш ҳамда миллий, шовинистик ва диний туйғуларни авж олдиришга уриндилар. Антикмунистлар навбатдаги советларга қарши ўз жазавасига «илмий» тус бериш мақсадида қатор конференциялар ва симпозиумлар ўтказдилар. Уларда ўзларининг «коммунизмни фақат

миллатчилик ёрдамида тор-мор қилиш мумкин» деган ширини ривожлантириб, совет мамлакатида миллатчиликни авж олдирish методларини ишлаб чиқдилар. Шу билан бирга уларни баён қилишда сўз танлашга ҳам эътибор берилди. Идеологик қўпоровчилар истеъмолидан «совет халқи» деган тушунча чиқариб ташланди. Бунда режа оддий ва аниқ эди. Агар СССР халқлари «совет» сўзи билан айнан тенглаштирилмаса бу ҳол уларнинг миллий тўйгуларини рағбатлантирар эмиш.

Сўнгги даврда СССРга ва барча социалистик ҳамдўстликка қарши уюштирилган кўп сонли идеологик қўпоровчилик хатти-ҳаракатлари орасида сиоистларнинг қўпоровчилиги уюшган ва доимий мувофиқлаштирилган махсус операция сифатида аста-секин очиб ташланмоқда.

Фактларни таҳлил қилиш бу операциянинг кўнёқлама характерга эга эканлигини кўрсатади. Биринчидан, сиоизмининг идеологик қўпоровчилари ва улар орақасида туриб иш кўрувчи империалистик доиралар ва шу йўл билан жамоатчилик фикрини халқаро сиоистик доиралар ва Исроилнинг Яқин Шарқдаги агрессив найрангларидан четга тортишга уринмоқдалар. Иккинчидан, улар КПСС XXIV съездининг ва съездеда намойиш қилинган СССР қудратининг ҳамда Совет давлати тинчликсевар сиёсатининг жаҳон меҳнаткашларига революционлаштирувчи таъсирини заифлаштиришга умид боғламоқдалар. Учинчидан, империалистлар антисоциалистик кучларининг диққатини миллатчиликка жалб қилиш ҳамда миллатчиликнинг турли-туман қўпоровчилик ва сиёсий вазифаларни ҳал қилишдаги имкониятларини сиоистлар ёрдамида намойиш қилишни мўлжалламоқдалар.

Операция иштирокчилари ҳам маълум бўлди. Улар АҚШ, Англия, Исроил ва бошқа баъзи империалистик мамлакатларнинг разведкалари ва халқаро сиоизмининг кўп сонли ташкилотлари экан.

Сиоистларнинг СССРга қарши идеологик қўпоровчилик фаолияти бир масалага тўпланган, яъни совет

яхудийларнинг Совет Иттифоқидаги бошқа миллатлар билан ҳамдўстлигига ҳар қандай йўллар билан раҳна солиш, ленинча миллий сиёсатни бадном қилиш ва шу асосда советларга қарши васвасани кенгроқ авж олдиришдан иборат. Бунинг учун радио орқали пропаганда қилиш, сионистик адабиётни яширин равишда тарқатиш усулларидан фойдаланилади. Мамлакатимизда сионистлар группаларини ташкил қилишга уринишлар аниқланди.

Албатта яҳудий миллатидан бўлган совет граждaнларига якка тартибда таъсир қилиш амалга ошириладик, бунда кишиларга таъсир қилишнинг сионистларга маълум барча усуллари қўлланилади: қариндошуруғлар орқали тазйиқ қилиш, алдаш, пора бериб сотиб олиш, дўқ, эътиборли шахсларни рўкач қилиш, миллий сарфатларни дастак қилиш, диний фанатизм, сиёсий кўрлик, анқовлик ва ҳоказолар. Сионизмнинг идеологик қўлорувчилигида гўё «яхудийлар масаласи» Гарб фойдасига пардаланган жосусликдан иборат ва СССР ҳамда қардош мамлакатларда социализмни «нуратишга» қаратилган янада махфийроқ идеологик фаолиятдир.

Сионистик адабиётда «Уруш ҳамма воситалар орқали олиб борилиши зарур» Гарбга аноним хатлар жўнатишдан тортиб, ошкора чиқишлар уюштиришгача...» деб ёзилганда худди ана шу нарса кўзда тутилади. «Сионистнинг асосий иш принципи донмо деб уқтирилади брошюралардан бирида,— жуда оддий: сионист умрининг ҳар бир қадамида сионист бўлиб қолиши керак. Ўз ҳаётидаги ҳар қандай йирик ёки майда воқеада ҳам атрофига назар ташлаб, ундан ишимиз ривожли учун қандай фойдаланиш лозимлиги устида бош қотириши керак. Ҳар бир учрашув; ҳар бир сайр бекор кетмаслиги зарур».

Идеологик қўлорувчиларнинг махсус операцияси характери ана шундай. Бу операциялар ўзаро алоқадор ва бир-биринга мувофиқлаштирилган қўлорувчилик ҳаракатлари системасидан иборат бўлиб, баъзан у ҳатто фoш

қилинса ҳам ёки унинг айрм иштирокчилари расво бўл-
салар ҳам тўхтатилмайди.

МИСИ ЧИҚДИ

СССР ва бошқа социалистик давлатларга қарши идеологик қўпоровчилликни амалга оширишда империалистик разведкалар ва антикоммунистик марказлар социалистик мамлакатлар ичидаги антикоммунистик унсурларнинг душманлик ва жамоатга қарши фаолиятига таянадилар.

Л. И. Брежнев КПСС XXIV съездида шундай деган эди: «Чехословакия воқеалари социализм қуриш йўлига тушиб олган мамлакатларда у ёки бу даражада сақланиб қолган ички антисоциалистик кучлар муайян шароитда активлашишлари ва ҳатто четдан, империализм томонидан бериладиган мададга кўз тутиб, тўғридан-тўғри контрреволюцион ҳаракатлар қилиш даражасига бориб етишларни мумкинлигини, империализм эса, ўз навбатида, мана шундай кучлар билан блок тузишга ҳар доим тайёр эканлигини яна бир марта эслатди»¹.

Халқаро империализм социализм мамлакатларида антисоциалистик унсурларни аниқлаш учун турли-туман чораларни кўради, уларнинг қайта тикланиб уюлишига ва душманлик йўлига ўтишига ёрдам беради, антисоциалистик ва жамоатга қарши ҳаракатлар қилишга ундайди. Социалистик давлатлар ичидаги бу душман ва жамоага қарши унсурлар, империалистик разведкалар ва антикоммунистик марказлар томонидан ҳар хил ҳаракатлар уюштириш учун қандайдир ижтимоий «куч» деб қаралади ва уларнинг ниятича бу кучлар пировардида социализмнинг «бузилишини» амалга ошириши зарур. Душман унсурлар ўз навбатида антикоммунизмнинг чет элдаги марказлари қиёфасида ўзларига роъвий ва мод-

¹ КПСС XXIV съезди материаллари, 14-бет.

дий таянчлиқ кўрадилар, уларсиз бу унсурлар ўз фикрларини амалга оширишга ботинолмас эдилар.

Бу ички антисоциалистик кучларнинг империалистик разведкалар ва халқаро антикоммунизм марказлари билан ўзаро алоқаси 1968 йил Чехословакия воқеалари пайтида яққол фош қиллини.

Империализм совет жамияти ичидаги душман унсурларга ишончини ҳам канда қилмайд.

Ғарбдаги қўпоровчи марказлар ҳаммага маълум бўлган фактни — Совет Иттифоқида кўпданоқ социализм қурилганлигини, бутун халқнинг юксак маънавий-сиёсий бирлиги бу жамиятга хос хусусият эканлигини назар-писанд қилмай, совет ижтимоий ва давлат тузумига нисбатан лоақал бирор даражада бўлса ҳам оппозицияни қидириб топнишга интиломоқдалар. Империализмнинг қўпоровчи марказлари совет муҳиtida ҳали учраб турадиган адоватчи айрим кишиларни, хусусан ревизионист рўҳдаги антисоветчилар ва миллатчилар, руҳонийлар ва сектантлар орасидан чиққан шундай шахсларни алоҳида-алоҳида ҳисобга олиб, диққат марказида тутадилар. Совет давлатига қарши кураш йўлига онгли суратда ўтиб олган ашаддий антикоммунистларгина бу кишиларнинг жуда оз қисмини ташкил этганлиги уларни сира ҳам ҳижолатга солмайди.

Идеологик диверсантлар мамлакатда Совет ҳокимиятига нисбатан оппозиция бор деб кўрсатиш ва бу билан идеология соҳасида СССРга қарши қўпоровчилик ишларига қиллинадиган жуда катта харажатларни ўз хўжайинлари олдида оқлаш учун тасодифан душманлик йўлига ўтган айрим шахсларни ўзларининг маслакдошлари қилиб кўрсатадилар. Бу шахслар сиёсий жиҳатдан етнлмаган, субъектив сабабларга кўра соғлом социал муҳит билан алоқани узган, совет воқелигига нисбатан гаразлисалбий, нигилистик қарашлар захри билан оғуланган, фикр доирасининг торлиги ва сиёсий кўрлиги орқасида империалистик буржуазия идеологиясининг реакцион

меҳияти ва сохталигини пайқай олмаган кишилардан иборат бўлади.

Халқаро антикоммунизм марказлари мамлакатимизда Советларга ва жамоатчиликка хилоф бўлган, камданкам учрайдиган ҳар бир ҳодисани радиоэшиттиришларда ва антикоммунистик матбуотда рўкач қиладилар, бундай ҳодисаларда қатнашувчи жишоятчиларни, текинхўрларни ва руҳан касал шахсларни қаҳрамон деб эълон қиладилар, ҳар қандай антикоммунистик ва ағтисовет уйдирма ва сохта фикрларни «асослаб берш» ҳамда «кўрсатиш» учун афни бир хил гапларни бир неча йил мобайнида шарҳлайдилар.

Совет давлати ташкил топганидан буён ўтган даврда Ғарбдаги разведка ва пропаганда хизмати унинг идеологик ва сиёсий асосларига қарши олиб борган қўпоровчилик фаолиятида доим буржуа миллатчиларига катта умид боғлаб келди. Улар ҳозирги кунда ҳам ана шу умидларидан воз кечганлари йўқ. Улар совет жамиятида динича миллий сиёсат — халқларнинг тенглиги ва дўстлиги сиёсати кўпданоқ тантана қилганлигидан, мамлакатимиз меҳнаткашларини тарбиялаш иши социалистик интернационализм руҳи билан, миллатчилик ва шовинизмнинг ҳар қандай кўринишларига муросасизлик руҳи билан сўғорилганлигидан жўрттага кўз юмадилар. Аслини олганда, мамлакатимизда миллатчилик идеологияси ва сиёсатидан асар ҳам қолган эмас. Лекин шунга қарамай, буржуа миллатчилари орасидан чиққан айрим унсурлар социалистик тузумга қарши қўпоровчилик фаолиятдан воз кечмаётирлар. Миллатчи газандаларнинг разия қиёфаси гоҳ-гоҳ намоён бўлиб туради. Улар яширинча ва кўп вақт якка-якка иш кўриб, совет жамиятига, халқлар дўстлигига зарба етказишга уринадилар.

Бундан бир неча йил муқаддам Украина шаҳарларидан бирида Костюк деган бир шахс душманлик иши билан актив шуғуллана бошлаган. У немис-фашистлар Украинани оккупация қилиб турган кунлардаёқ буржуа

миллатчи си сифатида гитлерчилар қўмондонлиги билан ҳамкорлик қилиб, Совет давлатига қарши кураш олиб борган. Костюк ўша вақтдаёқ «Абвер»нинг жосуслик мактабининг тамомлаб чиққан ва фашист разведкасининг агенти сифатида «У-1103» деган яширин код помери билан совет офицери формасида Совет Армиясининг орқа томонига юборилган. У жосуслик ишларини бажариб турган вақтда жиноят устида қўлга тушди, қамоққа олинди ва фош қилинди. Суд жосусни узоқ муддат билан турма жазосига ҳукм қилади. Костюк жазо муҳлатини ўтаган вақтда рибкорлик билан тавба қилганидан кейин муддатидан илгари бўшатилади.

Костюк турмадан чиққач бир қанча вақт пайт пойлаб юрди, ўзгарган вазият билан танишди, шундан кейин яна ўз ишига киришди, зиёлилар ва ёшлардан иборат ўз одамлари ўртасида мақбалиятлик руҳида пропаганда олиб борди. Костюк тарихий ҳақиқатни бузиб талқин этди, статистика маълумотларини ва бошқа фактларни беҳаёлик билан сохталаштирди, совет воқелигига, совет халқларининг қардошларча ўзаро муносабатларига, Коммунистик партия ва Совет давлатининг миллий сиёсатига туҳмат қилди. Ҳокимият органлари Костюкни қатъий огоҳлантирдилар. Шундан кейингина унинг «фаолляти»га чек қўйилди.

Иккинчи бир ҳолда ўтакетган яҳудий миллатчи Грицай идеология соҳасида сионизм руҳида қўпурувчилик ишлари олиб борган. У Белоруссия шаҳарларидан бирида олдиндан мўлжаллаб қўйилган «қурбонларни» якка-якка йўлдан уриш соҳасида ихтисос ҳосил қилган. Грицай кишиларнинг миллий туйғуларидан фойдаланиб, уларда сионизмга қизиқиш туғдиришга уринган, суҳбатдошларини сионизм руҳидаги қўлланмалар билан таъминлаб турган ва шу заминда улар билан муштазам алоқа боғлаган, шундан кейин уларни антисовет ҳужжат ва материаллар билан ҳам таништирган. Грицайнинг катта тажрибаси ва пропаганда соҳасидаги баъзи қобил-

ляятлари унинг ўз танишларидан бир қанча кишини чалғитишига ва улардан баъзиларини эса Совет давлатига қарши кураш йўлига жалб этиши ва Исроилга кўчиб кетишга қўндириши учун ёрдам берган.

Ўзини «комитет» деб атаган группанинг фаолияти ҳам советларга қарши миллатчилик замида пайдо бўлди ва самолётни қўлга олишга уриниш каби оғир жиноят қилишгача бориб етди. 1971 йил майда Ленинградда ўтказилган очиқ суд процессида шу группанинг жинийлиги кўриб чиқилди.

Тергов ва суд давомида «комитет»нинг ташкилотчилари ўтакетган антисоветчи ва миллатчилар эканлиги аниқланди. Улар антисовет мазмундаги адабиётни тайёрлаш ва тарқатиш билан, Совет давлатининг ички сиёсий ҳаёти тўғрисида тўхматдан иборат ахборот тўплаб, чет элларга юбориш билан шугулланганлар. Шунинг билан бирга улар Ғарбга қочиб кетиш учун тайёргарлик кўрганлар. Махсус план ишлаб чиқилган ва бу планда совет рейс самолётини қўлга олиб, чет элга қочиб кетиш кўзда тутилган.

Улар самолётни қўлга олишдек босқинчилик хуружини амалга ошириш мақсадида илгарди қилган жиноятлари учун жазо муддатини ўтаб чиққан ригалик Э. Кузнецовни ва номусга текканлик учун суд қилинган Б. Тэнсонни, шунингдек ўтмишда советларга қарши чиқиб жиноят қилган москвалик Ю. Федоровни бу ишга жалб этганлар. Яна бир авантюрист — собиқ ҳарбий учувчи ва граждан авиациясининг учувчиси М. Димшиш самолётни бошқаришни ўз зиммасига олган.

Совет самолётини қўлга олиш ва олиб қочиш юзасидан пухта ишлаб чиқилган планда уч хил вариант кўзда тутилган. Биринчиси — «ТУ-124» пассажир лайнерини Ленинград — Мурманск маршрути бўйича учиб вақтида қўлга туширишдан; иккинчиси — «АН-2» пассажир самолётини Ленинграддаги «Смольное» аэропортида тун пайтида туширишдан; учинчиси — Ленинград —

Сортавала маршрути бўйича учадиган самолётнинг ҳамма билетларини сотиб олиш ва бу самолёт давлат чегараси яқинида қўнган пайтда қўлга олишдан иборат бўлган. Ана шу вариантларнинг ҳар бирини экипажга ҳужум қилиш ва учувчиларни ўлдирish кўзда тутилган. Зарур қарталар ва самолётни қўлга олиш вақтида экипажга ҳужум қилиш учун мўлжалланган жиноят қуроллари — қўлда ясалган тўрт зарядли тўпшочка, туристларнинг болталари, металлдан ясалган ошпичоқ, кастет, резина таёқлар, арқон ва шу сингарилар тайёрлаб қўйилган. Жиноятчилар ўз бурчларини пухта тақсимлаганлар ва учинчи вариантни танлаб олганлар, самолётни қўлга олиш «усулларини» батафсил ишлаб чиққанлар. Самолёт оралиқдаги аэродромга қўнган вақтда учувчиларга ҳужум қилиш, уриб ҳушидан кетказиш, ҳужум қилиш билан оғзақдан оғзаққа тақсим қилиш бўлини! ИВОНинг махсус юки» деган сўзлар билан маскировка-ёнингич остида қўйиш жойида қолдириш ва Боден шаҳрига (Швеция) учиб кетиш мўлжалланган.

Жиноятчилар қора пиятларини рўёбга чиқара олмадилар. Улар «Смольное» аэропортида қўлга олиш мўлжалланган самолётга чиқиш вақтида жиноят устида қўлга тушдилар.

Жиноят учун жазо бериладиган бундай ҳаракатлар дарҳол халқаро спонистик марказларнинг эътиборини ўзинга жалб этди. Уларнинг таъбирича, жиноятчилар сира ҳам айбдор эмас эмиш. Бизнинг мамлакатимизда «эркинлик» ва «демократия» поймол этилаётганлиги ҳақида қаҳр-ғазаб ва тўхматдан иборат антисовет кампания авж олиб кетди. Аммо халқаро сионизм корчалонлари жиноятчилар тўғрисида шундай «ғамхўрлик» қилишлари билан жаҳон жамоатчилиги фикри олдида ўзларини яна бир бор фош қилганликларини суд процесси яққол кўрсатиб берди. Дарҳақиқат судланувчиларнинг ҳаммаси судда ўз айбларига иқдор бўлдилар, қилган ишлари учун тавба қилдилар.

Соф виждонли совет гражданлари ҳам баъзан миллатчилик идеологиясига таслим бўладилар. Уларнинг янглиш фикр юритишлари жпнойтга бориб тақаладиган жиддий сиёсий хато қилишга олиб боради.

Бу фикрнинг тўғрилигини тасдиқлаш учун 60-йилларнинг ўрталарида Молдавия ССРда Моргун деган шахснинг жамият манфаатларига зид хатти-ҳаракатини эслатиб ўтайлик.

Ана шу шахснинг миллатчилик кайфиятлари ўз танишларидан баъзи бирларининг айтган гаплари, «Эркин Европа» радиостанциясининг эшиттиришлари ва шу сингариларнинг таъсири остида найдо бўлган. Моргун ёшлар ўртасида миллатчилик ташкилотини тузишга қарор қилган. У аввало ўзига яқин кишиларни йўлдан урмоқчи бўлган ва бу соҳада бирмунча муваффақият қозонган.

Моргун ва унинг таъсирига берилган бир неча ёшларнинг зарарли ғоявий фаолияти тез орада жамоатчиликка аён бўлиб қолди. Жамоатчилик вакиллари ана шу группа аъзоларининг ғоявий жиҳатдан хато йўлга кирганликларини синчиклаб текширдилар. Гурпуна қатнашчиларининг сиёсий жиҳатдан етук эмаслиги аниқланди. Моргун ва унинг шериклари билан ўзоқ самимий суҳбат қилинди. Бунинг натижасида улар ўз ниятларини очиқ гапириб беришди ва бу ниятларини қоралашди. Улар ёзма аризаларида хатти-ҳаракатларининг хато ва жамият манфаатларига зид эканлигига иқдор бўлдилар.

Яна бир фактни келтириб ўтамиз.

Сибирь шаҳарларидан бирида шахсий алоқалари тўфайли бир-бири билан боғланган ва шаҳарнинг туран корхоналари ҳамда хўжалик муассасаларида ишлаган совет гражданлари сионистлар пропагандаси таъсирига берилиб кетган. Улар Исроил радиоси ва «Америка овози» радиостанциясининг СССРга қарши қаратилган миллатчилик руҳидаги эшиттиришларининг коллектив суратда тинглаганлар ва мўҳокама қилганлар, ўзаро ғоявий

ва сиёсий жиҳатдан зарарли гапларни айтганлар, воқелигимиз тўғрисида тухматдан иборат антисовет гапларни тарқатганлар, КПСС ва Совет давлати ички ҳамда ташқи сиёсатининг баъзи жиҳатларига сионистлик позициясида туриб нотўғри баҳо берганлар.

Ана шу учаршуварлардан кўпчилигининг ташаббускори бўлган Ильский ва шерикларининг сионистик қарашлари ва антисовет руҳдаги гаплари улар ишлаб турган корхона ва муассасаларнинг коллективларига тез орада аён бўлиб қолди. Бу коллективларнинг жамоатчилиги ўз хизматчиларининг хатти-ҳаракатларини чуқур ва ҳар томонлама сурштириб билишга қарор қилди. Объектив ва ҳар томонлама сурштириб билиш натижасида уларнинг хатти-ҳаракатларига доир кўп маълумотлар аниқланди. Тегишли органлар Ильский ва сионистлар йиғинида қатнашган бошқа кишилар ила суҳбат уюштириш олдидан чекланишга қарор қилдилар. Бу суҳбатларда жамоатчилик вакиллари қатнашди. Ана шу гуруҳ иштирокчиларининг ҳаммаси ўз хатти-ҳаракатларининг зарарли эканлигини англади, ёзма нзоҳ берди, ҳалол меҳнат ва ижтимоий фойдали ишлари билан ана шу доғни ювишга ваъда қилди.

Миллатчи унсурларнинг жамиятга қарши қаратилган ҳар қандай душманлик хуружини фош қилиш — буржуа миллатчилиги идеологияси ва сиёсатига қаттиқ зарбадир. Ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлар, зиёлилар, студентлар, ҳарбий хизматчилар вакиллариининг партия ва давлат органларига, газеталарнинг редакцияларига йўллаган юзларча мактублари буни исбот қилади. Улар ўз мактубларида совет халқининг тинч ҳаётинга халақит беришга уринадиган, сиёсий жиҳатдан етилмаган, адашган кишиларни жиноий йўлга тортадиган миллатчиларнинг душманлик фаолиятдан дарғазаб бўлганликларини билдирадилар.

Идеология соҳасидаги диверсияларнинг ташкилотчилари коммунистик идеологиядан андаккина бўлса ҳам

четга тойнишдан фойдаланиб қолмоқчи бўладилар. Биз бунда мамлакатимиздаги ижодий зиёлилар баъзи вакилларининг жамиятга ва советларга очикдан-очик қарши қаратилган хатти-ҳаракатлари тўғрисида гапириб ҳам турмаймиз. Бундай хатти-ҳаракатлар баъзан илгогарлик мақсадида уюштирилади. СССР Ёзувчилар союзининг V съездида таъкидлаб ўтилганидек, Фарбининг идеология соҳасидаги қўпоровчи марказлари Совет ёзувчилари союзининг ичида адилларнинг қандайдир «опозицияси»ни вужудга келтиришни ўз олдига вазифа қилиб қўйганлар. Идеологик диверсантлар шу мақсадда гоявий жиҳатдан ярамас асарларни контрабанда йўли билан чет элларга олиб чиқиб кетиб нашр этишдан тортиб, ёзувчиларнинг жуда мўътабар халқаро ташкилотлари амалга ошираётган хунук «тадбирлар»гача ҳар қандай воситаларни ишга солмоқдалар. Масалан, Европа ёзувчилар уюшмасининг (КОМЕС) раҳбарлари Фарбдаги қўпоровчи марказларнинг тазйиқи остида шу уюшмаининг аъзоси бўлиш совет ёзувчиларининг уй адресларига СССРда адилларнинг гўё таъқиб этилаётганига қарши ёзилган манифести иборганлар ва бу «манифест»ни қўллаб-қувватлашга даъват этганлар. Бизнинг ёзувчиларимиз КОМЕС манифестини ҳақли суратда илгогарлик деб баҳоладилар ва унинг раҳбарлик органларидан чиқиб кетдилар.

Антикоммунизмнинг идеологик марказлари совет ижодий зиёлилари орасидан чиққан айрим шахсларнинг бебурд ёки оппозициячилик руҳидаги ҳар бир хуруждан (ҳатто бу хуруж бемаъни бўлиб, руҳий касаллик орқасида рўй берса ҳам) фойдаланиш учун жон-жаҳдлари билан ҳаракат қиладилар. Бундай ҳолларда идеологик қўпоровчилик апаратининг ҳамма воситалари ва қуроллари ҳаракатга келтирилади, бу диверсиянинг ақл-бовар қиладиган ва қилмайдиган форма ҳамда методлари, турли мансаб ва даражадаги буржуа арбобларининг имзоси чекилган манифест ва баёнотлар, давлат

ва жамоат арбобларининг матбуот конференцияларни, антисовет варақалар, «асарлар»ни чоп этиш, «иждодлар»ни тадқиқ қилиш, мукофотлар беришга қарор қилиш каби усуллар пшга солинади. Буларнинг ҳаммаси лоақал социализм системасининг «танглиги» рўёбга чиқаётганлигини кўрсатувчи, совет зиёлилари ўртасидаги парокандалик ва огмачиликни акс эттирувчи «далил» деб талқин қилинади.

Шу тариқа, бир томондан, тараққийпарвар зиёлиларининг социализм эришган маънавий ютуқларга инсбатан бўлган ишончига путур етказишга уришадилар, иккинчи томондан эса, имперпализмга қарши курашнинг беъманилигини ва фарб зиёлилари бутун куч-гайратларини капитализмни «такомиллаштириш» учун сарф қилишлари зарур эканлигини исбот қилишга штилла-

Солженицининин совет жамиятига қарши қилган хуружлари муносабати билан Фарбда бир неча йилдан буён шовқин-сурон кўтарилмоқда. Идеология соҳасидаги қўнорувчилар ана шу шахсининг шухратпарастлиги ва кўнглидаги гаразини рўкач қилиб, унинг «иждоди»ни антисовет йўлга буриб юборадилар. Солженицинининг ўзи эса Фарбнинг душманлик таъсирига берилиб кетди, совет жамоатчилигинининг ўғит ва даъватларини пазар-инсанд қилмай, ўзи гарқ бўлган балчиқдан қутулиш учун мутлақо уриниб кўргани йўқ.

Идеологик диверсантлар илмий-техника зиёлилари орасидан чиққан айрим шахсларининг сиёсий жиҳатдан етилмаган ва пазарий жиҳатдан асосиз-пуч бўлган оғзани ва ёзма баёнотларига астойдил ёпишиб оладилар. Улар социализмнинг аста-секин айниб бузилиши ва уни «демократлаштириш» тўғрисида Фарбдан экспорт қилинадиган «назариялар» ва «концепциялар» ни ёқлаб илтилган ҳар бир тапни жон-жаҳдлари билан илиб оладилар.

Илмий тадқиқот институтларидан бирида ишлаган

муртад Гариннинг фаолияти бу жиҳатдан ўрнак бўла-
олади.

Синий жиҳатдан қолоқ, худбин, ўзига бино қўйган
Гарин институт раҳбарлари менинг қобилиятимни кам-
еитаётир деб ҳисоблади. Ўз хизматидаи порози бўл-
ган Гарин ресторанда Англиядан келган ажнабийлар
билан учрашган вақтда шу хусусда уларга гапириб
берган. Ажнабийлар Гаринни қуюқ меҳмон қилишиб,
Ғарбдаги ҳаёт тарзини ҳар қандай йўсида мақтаганлар,
Гарин билан хайрлашар эканлар. «Би-Би-Си» ва
«Америка овози» радиостанцияларининг эшиттиришлар-
ини муттасил тинглаб турини унга маслаҳат кўр-
ганлар.

Гарин Ғарбининг эшиттиришларини муштазам суратда
тинглаб, буржуа мамлакатларидан келган ажнабийлар
билан учраша бошлаган. Уларнинг таъсирига берилиб,
«индустириал жамият», «ғоявий қуролсизланиш» ва ҳока-
золар ҳақидаги буржуа назарияларини қабул қилган ва
СССРдаги аҳвол ҳақида, социалистик демократия тўғри-
енда туҳматдан иборат материалларини оғзаки ва ёзма
шаклда тарқатишга киришган.

Гарин СССРдан чиқиб кетган сионист Ругерман,
Цукерман ва Вольфиндан воситачи сифатида фойдаланиб,
чет эллардаги муҳожирлар ташкилотлари билан алоқа
бўлаган. Бу ташкилотларининг фаолияти тамомилан анти-
коммунистик руҳ билан сугорилган.

Гарин юқоридан кўрсатилган ташкилотларининг ва-
қчаларига доимо гаразли материалларни бериб турган,
бунинг эвазига Ғарбдагилар унинг «фаолияти»ни гоят
мақтаб маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлаганлар. Гар-
рин 1971 йилдан буён капиталистик мамлакатлардаги
журналистлар билан алоқа боғлаб келган ва ўз уйида
муштазам суратда «матбуот конференциялари» ўтказиб,
бунда совет воқелигига сурбетларча туҳмат қилган ва
малакатимиз ҳақида тўплаган гаразли материалларни
журналистларга маълум қилиб турган.

Коммунизмга душман бўлган қўпоровчи пропаганда аппарати Гариннинг фаолиятдан кенг кўламда фойдаланган. Фарба Гарин ва дўстларининг туҳматдан иборат ҳамма уйдирмаларига шарҳ беришиб, бу уйдирмаларни қўп нусхада босиб чиқарганлар. Рус тилида ҳам нашр этилган бу «асарлар» контрабанда йўли билан Совет Иттифоқига юбориб турилган.

Гарин ўз номи ва «материаллари» дан СССР га душманчилик мақсадида кенг кўламда фойдаланилганлигини билгани ҳолда тегишли хулоса чиқариб олмаган. Бундан ташқари, у ўзи билан бирга хизмат қилган кишилар ва танишлари билан гаплашганида советларга очниқдан-очиқ туҳмат қила бошлаган. Гариннинг бундай фаолиятига кескин зарба берилди.

Империалистик давлатларнинг разведкалари ва бошқа моҳире кишилар бундан фойдаланиб, уларнинг қўпоровчи пропаганда марказлари ўзларининг қўлига орзу-тилаклари ва режаларини энёлилар ва ёшларнинг ашаддий антисовет группалари ҳамда ташкилотлари билан боғлайдилар. Уларнинг фикрича, ани шу группа ва ташкилотлар чет элларнинг идеологик диверсияси таъсири билан вужудга келиши мумкин.

Волга бўйидаги саноат марказларининг бирида инженерлардан Гарбинский ва Шалин, техник Турцов ва аспирант Мальцевнинг гоявий жиҳатдан зарарли ва жамиятга қарши қаратилган фаолияти бундан сал кам беш йил олдин бир қанча ишлаб чиқариш коллективларининг жамоатчилиги ва партия ташкилотларига аён бўлиб қолган. Бу шахслар носоглом снёсий кайфиятлар заминда бир-бирлари билан маҳкам алоқа боғлаганлар. Улар Фарбада тайёрланган гоявий жиҳатдан бузуқ ва антисовет адабиётни турли йўлар билан қўлга киритганлар, бу адабиёт билан танишиб чиққанлар ва унинг тарқатиш учун нусха кўпайтирганлар. Гарбинский ва унинг шериклари буржуа пропагандасининг даъволарини такрорлаб, СССРда демократия «йўқлиги» ҳақида туҳмат-

дан иборат уйдирмаларни, Коммунистик партия мамлакатнинг иқтисодий ва снєсий ҳаётнда раҳбарлик ролини бажариш ваколатига эга эмаслиги тўғрисидаги нево гапларни ўз танишлари орасида тарқатиш билан шуғулланганлар.

Уларнинг хатти-ҳаракатлари суҳбатдошларининг қўли етмайдиган манбалардан «хабардор» бўлган гўр кишиларининг ингилистик таққидбозлиги ва пуч довиораклиги характерига эга бўлиб, душманлик иниятини кўзламаган дейиш асослироқдир. Шу сабабли, тегишли совет органларининг қарорига биноан, жамоатчилик иштирокида улар билан снєсий тушунтириш суҳбатлари ўтказилди. Гарбинский, Турцев, Шалин ва Мальцев ғоявий жиҳатдан яроқсиз уйдирмаларни ва ёт адабий материалларни тарқатганликларига иқрор бўлдилар, ўзларининг нотўғри хатти-ҳаракатларини қораладилар ва жамиятга қарши қаратилган бу хилдаги фаолиятига йўл қўйиш мўмкин эмаслиги тўғрисида огоҳлантирилганларидан кейин бундай хуружлар жамият учун жуда хатарли эканлигини англаганликларини Совет давлат органларига айтиб, тавба қилдилар.

Ана шу ёш ингитларнинг хатти-ҳаракати улар ишлаб турган коллективларнинг ингилишларида муҳокама қилинди. Муҳокамада уларнинг қариндош-уруглари ва дўстлари қатнашди. Ишчилар, инженер-техник ходимлар ва ўқитувчилар ўз нутқларида буржуа пропагандасининг антисовет уйдирмаларини ҳам, бу уйдирмаларни совет кишилари орасига ёювчи снєсий кўр ва калтабли шахсларни ҳам қаттиқ таққид қилдилар ва қаҳр-газаб билан қораладилар.

Украин миллатчиларининг чет эллардаги антисовет ташкилотлари совет зпєлиларидан бир қанча кишини бир печа йил мобайнида ўз тарафдорлари деб ҳисоблаб келганлар. Бу ташкилотлар ўзларининг шу мўлжалларига ишониб, ЗЧОУН эмиссари Я. Добашни уларнинг ҳузурига юборишган. Я. Добашнинг қўпоровчилик хат-

ти-ҳаракатлари тўғрисида юқорида айтиб ўтилган эди. Химия фанлари кандидати Леонид Селезненко шундай тарафдорларнинг бири деб ҳисобланган. Селезненко 1972 йил 7 июлда Киевда чиқадиган «Рабочая газета»да босилган очик хатида ўзи тўғрисида қуйидагиларни ёзди: «...Совет давлати ўқиб билимли бўлишим учун жуда кўп маблағ сарф қилди. Мен одам бўлиб етишдим, лекин халқ олдида, ишчилар снфи ва деҳқонлар олдида катта қарздор бўлиб қолдим, чунки мен уларнинг маблағлари ҳисобига сурункасига қарийб йнгрма йил ўқидим.

Мен совет граждани сифатида ўз куч-гайратим билан ва илмий ходим сифатида ўз билимим билан Ватанимизга хизмат қилишим керак эди. Лекин шундай ҳол рўй бердики, мен ўз куч-гайратимнинг бир қисмининг антисовет ишларга сарф қилдим. Мен ҳозир ана шу фаолиятни халқимиз, давлат, партиянинг менга нисбатан қилган яхшичилигига жавобан назил бир иш деб очик айтаман.

Бундай ҳолат одат бўлишига келиб барикуриб бу биринчидан мамлакатимизга қарши олиб борилаётган идеологик курашнинг кескинлигига етарли баҳо бермадим, иккинчидан эса, мен алоқа боғлаган кишиларнинг душманликдан лборат буржуа-миллатчилик қарашлари таъсирига берилиб кетдим.

...Ўз хатти-ҳаракатларимнинг душманлик рўҳида бўлганлигини иқрор қилиб ва қоралаб, келгусида совет тўзумимизга зарар етказадиган ҳеч қандай иш қилмасликка ваъда бераман ва барча кишилар билан биргаликда халқимизнинг бахт-саодати учун ҳалол меҳнат қилишни истайман.

Мен душманларимиз лагерига тушиб қолмаслик учун ўз хулқимиз ва хатти-ҳаракатларимизга нисбатан гоаят ҳушёр бўлишимиз кераклигини тушундим.

Мен ўз хатимни йўллаш билан бу хат халқимизнинг ашаддий душманлари—украинна буржуа миллатчилари ва ҳар қандай ниқобдаги антисоветчилар олиб бораётган идеологик курашга ҳали етарли баҳо бермаётган киши-

ларни ўз вақтида огоҳлантирувчи ҳужжат бўлиб қолишни истайман».

Имperialизмнинг радио орқали ва антисовет варақаларни ҳамда гоаявий жиҳатдан ёт бўлган ва советларга қарши қаратилган бошқа материалларни яширинча тарқатиш йўли билан амалга оширадиган идеологик хуружларидан кузатиш мақсад—бирор сабабларга кўра совет воқелигини тушунмаган айрим граждaнларнинг эмас, балки ҳамма нарсани биллишга ҳаддан ташқари қизиқадиган бeбурд кишиларни ҳам ўз тузоғига илтиришдан иборат.

1969 йил майида Узоқ Шарқ областларидан бирида геология-геофизика экспедициясининг умумий йиғилиши бўлиб ўтган эди. Геолог Моховнинг шу йиғилишда сўзлаган нутқи ана шундай «қизиқиш»нинг оқибатларини очик кўрсатиб беради.

Мохов қилмишига иқрор бўлиб, қуйидагиларни айтди: «Мен машинкада босилган текстларни узоқ вақт мобайнида сақлаб келдим ва ўқиб учун уларни айрим танишларимга, шу жумладан, бу залда ўтирган баъзи кишиларга бериб турдим. Бу «асарлар» бир печа йил олдин пайдо бўлган эди. Улар ёзув машинкаларида кўп нусха босилиб, қўлдан-қўлга ўтиб юрди. Уларнинг ҳаммаси антисовет кайфиятларни ифода этади, воқеалигимизни ва содир бўлаётган воқеаларни бир томонлама ва нотўғри акс эттиради, социалистик давлатимизга зарар етказди.

Мен советларга қарши қаратилган ва бинобарин, зарарли ва қонунга хилоф бўлган адабиётни 1963 йилдан бери ўқий бошладим, уларни тўплаб, сақлаб келдим. Шу иш билан ўтган йилнинг ўрталаригача шуғулландим. Бу «асарлар» нинг баъзиларини «қизиққан» бошқа кишиларга ўқиб чиқиш учун бериб турдим. Мен аввало ишқибозлик орқасида бу ишга киришган эдим. Аммо мен енгилтаклигим орқасида бундай ишқибозликнинг қурбон бўлганлигини англаб туришман. Бу «асарлар»-

даги қондаларнинг бир қисмига кўр-кўрона ишондим. Бу қондаларнинг баъзиларидан шубҳаландим, лекин шунга қарамай, бу қондалар менинг тафаккуримга салбий таъсир қилди, воқелигимизга муносабатимни ўзгартирди, содир бўлаётган воқеаларни — ютуқларимиз ва муваффақиятларимизни кўз ўнгимда қоронғилаштирди, ҳаётимизга бир томонлама—юзакли қарашга, салбий ҳодисаларнигина қидириб топшга, ҳамма нарсада хато ва нуқсонларнинггина кўришга мажбур этди.

Мен душманларнинг қарашларини пропаганда қилишни ва хусусан советларга қарши қўпоровчилик ишлари билан шуғулланганини ўз олдимга мақсад қилиб қўйган эмасман. Жамиятимизнинг негизларига путур етказиш мумкин эмас! Аммо менинг андресимга юборилган ёки бошқа йўл билан олинган бундай «асарлар»ни ўқиб, «Америка овози» радиостанциясининг эшиттиришининг билан билганлигимни сезмай қолдим.

Мен ҳозирги вақтда ўз хатти-ҳаракатларим жиноятгача бориб етганлигини тўла-тўқис англадим. Мен ўз қарашларимнинг кўпини яна бир қайта кўздан кечирдим. Уртоқларим олдида, бутун коллектив олдида кечирям сўраш имконияти берилганлигидан хурсандман».

Имperialизм Совет давлатига ва бошқа социалистик мамлакатларга қарши идеология соҳасидаги қўпоровчилик ишларида руҳонийлар ва сектантлар орасидан чиққан реакцион унсурларга доим умид боғлайди. Хусусан Ватиканга катта умид боғлайдилар. Ватикан — реакция ва хурофот-бидъатнинг асосий халқаро марказларидан биридир. Ватикан католик черковига бошчилик қилмоқда, унинг жаҳондаги кўпгина капиталистик мамлакатларда кенг тармоқ ёйган ваколатхоналари бор. Ватикан кучли пропаганда аппаратига эгадир.

Ватикан диний ниқоб остида, ўта реакцион сиёсий ғояларни урушқоқлик руҳида пропаганда қилиш, коммунистик идеологияга қарши, революцион ва миллий-озод-

лик ҳаракатларига қарши курашиш мақсадида ўз матбуоти, радио ва киносидан кенг фойдаланимоқда.

Социалистик мамлакатлар, асосан аҳолисининг бир қисми католик динига амал қиладиган социалистик мамлакатлар — Ватиканнинг душманлик фаолияти учун асосий объектдир. Ватиканнинг идеологик диверсия органлари ўз таъсирдан маҳрум бўлиб қолаётган католицизмни жонлантириш учун зўр бериб уришмоқдалар, социалистик ҳамдўстлик мамлакатларида яшовчи халқларнинг турмушига туҳмат қилмоқдалар, меҳнаткаш католикларнинг ўз халқларининг сиёсий ҳаётида ақтирароқ қиллишларига халақит бериш учун интиломоқдалар.

Антикоммунистик марказлар мамлакатимиз территориясида Совет ҳокимиятига қарши «диний фронт» ни вужудга келтиришдан иборат авантюристик фикрларидан воз кечган эмас. Улар руҳонийларнинг реакция қисмига таъсир ўтказиш учун уришмоқдалар, диний нашрлар деган ниқоб остида буларни антисовет руҳдаги адабиёт билан таъминламоқдалар, ички сиёсий аҳволга доир гаразли ахборот тўплашни уюштирмоқдалар ва ҳоказо.

Масалан, чет элдан келтирилган ва черков руҳонийлари томонидан диндорлар ўртасида тарқатилган «Исо тўғрисидаги хабарни уларга маълум қилинг» деган рисолада диний мулоҳазалар билан бир қаторда антикоммунизм тарғиб этилади, бу рисолада жумладан, очиқдан-очиқ бундай дейилган: «Иблисининг ёвуз даҳоси билан яратилган нарсалар орасида коммунизм шайтоннинг энг кучли қуролидир». Ибодатхоналарнинг антикоммунистик пропаганда таъсирида берилиб кетган баъзи руҳонийлари диндорларни кўпинча ҳокимият органларига қарама-қарши қўядилар, мумкин қадар кўпроқ кишини коммунизм қурилишида актив қатнашишдан четлаштиришга интиладилар. Украинада ушбу черковнинг баъзи вакиллари илгогарлик мақсадида диндорларни жамоатчиликка қарши чиқишга ундайди-

лар. Мусулмон руҳонийларининг айрим вакиллари диний бидъатларни ёйишга интиладилар, диндорлар орасида бошқа миллатларнинг вакилларига нисбатан ишончсизлик ва адоватни авж олдирадилар, ўтмишдан қолган ваҳшиёна урф-одатларни (қасос олиш, хотин-қизларни ҳуқуқсиз аҳволда қолдириш, умумий кафиллик ва ҳокаво) сақлаб қолишни тарғиб этадилар.

Сектантларнинг яширин гуруҳлари ўртасида жамиятга хилоф ва душманлик хуружлари каби ярамас ҳоллар учраб туради. Бундай ҳоллар ўзига хос диний тус олса ҳам, аслида совет кишиларининг жуда озчилигини ташкил қилган қисмининг коммунистик дунёқарашини заифлаштиришга ёрдам беради ва бу билан идеологик диверсантларга хизмат қилади.

Масалан, яширин пятидесятниклар сектаси аъзолари бу сектага янги аъзоларни жалб этиб, сектанинг ёвۇз аҳдидан бутунлай четлаштиришга ҳаракат қиладилар, улар онгига реакцион қараш ва хурофотларни сингдиришга уринадилар. Сектантларнинг оилаларида болалар ва ёшлар ахлоқий жиҳатдан майиб қилинади, улар онгига диний хурофотларни, ҳаммадан четлашшини, ваҳшиёна урф-одатларни сингдирадилар. комсомол сафига киришни, Совет Армиясида хизмат қилишни, жамоатчилик бурчини бажаришни тақиқлайдилар. Чет эллардаги антикоммунистик марказлар пятидесятниклар сектасининг жамиятга хилоф фаолиятини маъқуллаб, ҳар қандай йўллар билан қўллаб-қувватлаётганлиги, унинг учун инжил радиостанциялари деб аталган радиоэшиттиришларни мунтазам равишда уюштириб турганликлари, брошюралар нашр этиб, мамлакатимизга яширинча нобораётганликлари, пятидесятникларни нусха кўпайтирувчи аппаратлар билан таъминланаётганликлари таъсирли ҳол эмас.

Яширин диний секталарнинг қатнашчиларидан баъзилари душманлик позициясига ўтмоқдалар ва диний

хурофотларга ниқобланиб, Совет давлатига қарши актив иш олиб бормоқдалар. Илгарги икки марта суд қилинган сектант-неговчи Хабровнинг антисовет фаолияти бунга мисол бўла олади. Хабровга берилган жазо унга қор қилмади. У Сибирда советларга қарши яна агитация юргиза бошлади, неговчилар адабиётини яширинча чоп этди, бу адабиётни чиқариш ва тарқатишда қатнашди. Хабровнинг бу ҳаракатлари жиноий тус олди ва у учинчи марта суд жавобгарлигига тортилди.

Руҳонийлар ва сектантлар орасидан чиққан ва чет эллардаги идеологик диверсантлар ўз томонига ўтказиб олган душман унсурлар одатда енг ичида иш кўрадилар. Улар ўзларининг кўпурувчиллик фаолияти жамоатчиликнинг ва партия ташкилотларининг диққат-эътиборидан четда қолган жойдагина шундай разил иш билан шуғулланишлари мумкин. Улар соғлом совет меҳнат коллективида ҳатто бош кўтаришга ҳам журъат этолмайдилар.

Сектантлар орасидан чиққан разил душман кучлар туҳматчилар ва анонимлар билан бир ёқадан бош чиқарадилар. Булар асосан жамоатчиликка ёт бўлган шахслар ва безори унсурлар ёки сиёсий жиҳатдан ёўр кишилардан иборат бўлади. Аммо анонимлар орасида совет ижтимоий ва давлат тузумига қарши идеологик ва сиёсий хуруж қилиш учун туҳмат йўлига ўтадиган душман унсурлар ҳам учраб туради. Антисовет хатти-ҳаракатнинг бундай тури Фарбдаги идеологик марказларнинг дидига ёқади ва улар бу хилдаги хатти-ҳаракатга хайрихоҳ бўлиб, уни қўллаб-қувватлайдилар.

Бундан бир неча йил муқаддам Волга бўйидаги қадимий бир шаҳарда советларга қарши ғаразли туҳматдан иборат аноним хатлар тарқатила бошланган. Туҳматчилар аноним хатларида совет жамиятига ашаддий душманлик билан турли-туман уйдирмаларни тўқиб чиқарганлар. Улар ҳар томонлама чуқур ўйлаб, эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилганлар, ўз жиноятларини хаспўшлаб ва жавобгарликдан қутулиш учун маккорлик билан ҳий-

ла-найранг ишлатганлар. Уларнинг жиноятларини аниқлаш ва фош қилиш учун кўп куч сарф қилишга тўғри келди.

Совет ҳокимиятининг ашаддий душманлари, собиқ савдогарлардан ота-ўғил Арзумановлар советларга қарши ана шундай аноним ҳужжатларни ёзишган. Улар узоқ вақт мобайнида аноним хатларни тайёрлаб келганлар ва буни совет тузумига қарши курашмоқ учун беҳатар усул деб ҳисоблаганлар. Арзумановларнинг уйи тинтиб кўрилганида чор ҳукумати ва чет элларнинг мишг-лаб тилла тангалари, кўп миқдорда тилла соатлар, узук ва занжирлар, 170 килограмм кумуш ва бошқа қимматбаҳо буюмлар топилди ва мусодара қилинди. Буларнинг ҳаммаси қонунга хилоф йўл билан топилган ва хилват жойларда сақланган.

Юқорида келтирилган ашёнинг тинтилганлиги аноним шахс социализмга ашаддий душман эканлигини, бизга ет бўлган ахлоқнинг жонли тинсоли эканлигини яққол исбот этади.

Душман унсурларнинг совет тузумига қарши идеология соҳасидаги қўпоровчилик фаолиятини, шунингдек сиёсий жиҳатдан бебурд баъзи совет граждaнларининг жамиятга қарши нотўғри ҳаракатларини кўрсатувчи ана шу фактлар кейинги беш-олти йил мобайнида содир бўлган эди. Аммо бундай ҳоллар сўнгги вақтларда кам учрамоқда. Идеологик диверсантларнинг совет жамиятидаги душман унсурларнинг бу борадаги қўпоровчилик ишларини кучайтиришга қилган умидлари тамомилан барбод бўлди. Бундай умидлар империализм кутган натижаларни бермади, ички оппозиция пайдо бўлмади. Совет жамияти идеологик диверсантларга қарши муваффақиятли кураш олиб борди. Жамиятимиздаги соғлом ахлоқий ва сиёсий иқлим империализм идеологик диверсияларининг заҳарли оғусини бартараф қилади. Буржуа идеологиясининг кўринишларига қарши, марксча-ленинча дунёқарашнинг поклиги учун гоаянчи курашда идеоло-

гия фронтининг тобора янги жангчилари ўсиб етишмоқда. Идеологик диверсантларнинг ҳар қандай макр ва хийла-найранглари уларни алдай олмайди.

Аммо империализм социал жиҳатдан ёт бўлган гоя, назария ва концепцияларни мамлакатимизга экспорт қилишни, шунингдек идеологик диверсантларнинг бошқа хилдаги макри қўпоровчилик ҳаракатларини давом эттираётганлигини ва бундай ҳаракатлар баъзан хунук натижалар бераётганлигини эсдан чиқармаслик керак. Душман гоя ва қарашлар доимий ва шиддатли курашда бартараф қилинади. Ҳар бир совет кишиси бундай курашни муваффақиятли суратда олиб бориш учун доим шай бўлиб туриши керак.

IV.

СОВЕТ КИШИСИ ЧЕТ ЭЛДА. У ХАВФ-ХАТАРГА ДУЧОР БЎЛАДИМИ?

СССР билан капиталистик мамлакатлар ўртасида талқаро муносабат ва илмий-техникавий ҳамда маданий алоқалар ривожланиб бораётганини сабабли совет кишиси чет элларга тез-тез бориб туришти. Юксак малакали мутахассислар ҳам, турли совет корхоналари ва ташкилотларининг ходимлари ҳам, илм-фаннинг кўн соҳалари, санъат зиёлиларининг вакиллари ҳам, ёшлар делегациялари ҳам, оддий туристлар ҳам чет элларга сафар қиладилар.

Душманлик разведкалари ва бошқа махсус хизмат бўлимлари уларга эътибор бермайди, деб ўйлаш калтабинлик бўлар эди. Тамомилла бунинг аксини кўрамиз. Ана шу қўпоровчи ташкилотлар ва муассасалар чет элга борган совет кишисини гоёвий ва сиёсий таъсир кўрсатиш учун ва ҳатто жосуслик ишларига ёллаш ва бошқа хилдаги агентура ишлари учун жуда муҳим объект деб ҳисоблайди.

Бундан ҳам ўта риёкорлик бўлиши мумкинми! Капиталистик мамлакатларнинг разведка органлари турли сабабларга кўра капиталистик мамлакатларга, шунингдек АҚШ ва Англияга ҳамда бошқа давлатларга борган совет кишиларига қарши ўзларининг қўпоровчилик

фаолиятини ҳар қандай йўллар билан яшириб, антисовет кампанияни мунтазам равишда олиб борадилар. Бу кампаниялардан кузатилган мақсад — миллий хавфсизликни кучайтириш баҳонаси билан жосуслик васвасасини авж олдиришдан иборат. Турли антикоммунистик ташкилотларнинг, шу жумладан разведка ва контрразведка хизматининг раҳбарлари бу кампанияларнинг ташаббускори ва илҳомчиси бўлиб майдонга чиқадилар. Уларнинг хуружлари кучли пропаганда аппаратига қўл келади ва бу аппарат буржуа обивателини «совет жосуслари» билан чўчита бошлайди. Уларнинг бундан кузатган мақсадлари тамомил аёнидир. Бу мақсад — Совет давлатининг халқаро майдондаги обрў-эътиборига нутур етказишдан, у ёки бу капиталистик мамлакатнинг Совет Иттифоқи тўғрисидаги ҳаққоний ахборотни билишга қизиққан граждандар билан совет кишиларининг эркин суҳбат қилишларига тўсқинлик қилишдан иборат. Айрим мамлакатларда совет кишиларига ишбатан иттифоқчилик мақсадида қўпол муомалада бўладилар ва ҳатто зўронлик қиладилар.

Совет граждандари капиталистик давлат территориясига қадам қўйиши биланоқ чуқур ўрғаниш ва кузатиш объекти бўлиб қолади. Совет кишилари мамлакат бўйлаб саёҳат қилган ҳамма йўлда махсус хизмат билан боғланган шахслар уларни кузатиб борадилар. Бу шахсларнинг баъзилари ўзларини ҳатто Совет Иттифоқининг дўстлари қилиб кўрсатадилар. Совет кишилари жойлашган меҳмонхоналарда ва бошқа биноларда уларнинг гапларини эшитиш ва кузатиб туриш учун кўпинча яширин аппаратлар ўрнатилди, телефон орқали айтилган гаплар ёзиб олинади, совет граждандарининг шахсий буюмлари ва ҳужжатлари текшириб кўрилади.

Чет эллардаги совет муассасаларида техник ва хизмат кўрсатувчи ходим бўлиб ишлаётган шахслар разведка ва контрразведка агентлари бўладилар. Улар орасида магазин эгалари, сотувчилар, врачлар, кийим тикув-

чилар бўлиб, бизнинг кишиларимиз маиший ёки бошқа хилдаги эҳтиёжлар билан уларга мурожаат қилишлари мумкин. Кўпгина туристик фирмалари ва бошқа ташкилотларнинг гид ва таржимонлари кўпинча конгрессларнинг гид ва таржимонлари билан боғланган бўлади. Гид ва таржимонлар СССРдан келган туристлар группаси билан ишларини тамомлаганларидан кейин одатда батафсил ҳисобот тузиб чиқадилар, бу ҳисоботларда разведка руҳида олинган маълумотни ақс эттирадилар ва деярли ҳар бир туристга характеристика берадилар. Америка Қўшма Штатларида кейинги вақтларда совет делегациялари ва турист группаларини кўпинча давлат департаментларининг ходимлари ҳамда хавфсизлик офицерлари кузатиб бормоқда. Улар ўзаро келишиб олинган программанинг бажарилишини назорат қилиб турадилар.

Кўйндаги мисол совет граждандарни қай тарихда ҳақини оқиладиганларини кузатиб берилади.

Бир-бирларига студентларни юбориб туриш ҳақидаги битимга мувофиқ, бундан бир неча йил илгари СССРдан педагогика институтларининг 35 студенти Англияга бўлди. Студентлар Лондонда бир оз вақт бўлгач, уларни Англиянинг турли шаҳарларига олиб боришди ва бадавлат икки оилаларига жойлаштиришди.

Студентларда бири ўзи жойлашган хонадонда Педагогика соҳасидаги алоқа кенгаши чоп этган қўлланмани кўриб қолди. Бу қўлланмада совет студентлари истиқомат қиладиган оилаларда уларни қай тарихга кузатиб туриш тўғрисида очиқдан-очиқ гапирилган эди. Қўлланмада студентларнинг хатти-ҳаракатини, шахсий хислатларини ва майлини ўрганиш, улар билан яхши муносабатда бўлишга ҳаракат қилиш ва шу асосда уларга зарур таъсир кўрсатиш имкониятига эга бўлиш таклиф этилган эди.

Қўлланмада ўз кузатишлари тўғрисида ёзма ҳисобот топшириш талаб қилинган ва топшириладиган маълумотларнинг сир сақланиши гарантияланган эди.

Ҳужжатда, жумладан, бундай дейилган: «...сизларнинг берган маълумотларингиз тамомила сир тутилади ва улардан жуда эҳтиёт билан фойдаланилади, шу сабабли батафсил ва аниқ-равшан ёзиб юборасиз, деб умид қиламиз...» Нима тўғрисида ёзиш керак? Студентларнинг хатти-ҳаракатига доир конкрет фактларнинг ҳаммаси тўғрисида ёзиш керак. Ҳужжагга шу нарса қатъий таъкидлаб ўтилган: «Кундалик хатти-ҳаракатга доир латифабоп ҳар қандай мисол ва ҳодисалар жуда мароқли бўлади».

Совет граждaнларни сафарининг қисқалигини эътиборга олиб, уларни ўрганишнинг хилма-хил методлари қўлланилади: қабул маросимини ўтказиш, якка-якка тартибда учрашиш, турли мавзуларда суҳбат қилиш, совға топшириш, кўнгил очадиган жойларга, магазинларга олиб бориш ва ҳоказолар. Махсус хизмат ходимлари кўпинча ҳаёсизлик билан совет граждaнларини сўроқ қиладилар. Масалан, Япония махсус хизматининг вакиллари совет денгизчилари Япония портларига келганларида уларга Зорге ва Пеньковскийга қандай қарайсиз, деб савол берганлар ва олинган жавобга қараб денгизчиларни «нишонга» ола бошлаганлар. Кишининг таржимаи ҳолига доир маълумотлар, шу жумладан иш жойи, лавозими, оилавий аҳволи, сиёсий эътиқоди, урф-одат ва заиф томонлари разведкани қизиқтиради. Сиёсий жиҳатдан бсбурд шахсларга, шунингдек шуҳратпарастлик, маҳмадонагарчилик, нафси бузуқлик, ичкиликбозликка берилиб кетиш, аёллар билан маншaтбозлик ва шу сингари нуқсон ҳамда иллатлари бўлган шахсларга катта эътибор берилади.

Америка разведкаси 1967 йилда АҚШда стажировкада бўлган киевлик бир ёш олимни кузатиб борган ва шунинг шуҳратпарастлигига алоҳида эътибор берган. Совет олимга бир йил ичида докторлик диссертациясини тайёрлаб ёқлаш таклиф этилган, унга хусусий фирмалардан биридаги материаллар ва лабораториядан

фойдаланиш имконини берампз. деб ваъда қилганлар. Ушверситет ва хусусий фирма диссертация устида олиб борадиган ишларни ва стажировкадан кейин АҚШда истиқомат қилиш учун бўладиган харажатларни ўз зиммасига олган. Ёш олимнинг сиёсий жиҳатдан беқарорлиги аён бўлиб қолганидан кейин унга ўз Ватанига қайтиб бормасликни дангал таклиф этганлар.

Капиталистик мамлакатларнинг махсус хизмат бўлимлари зиёлилар ва ёшларни алоҳида кўздан кечирадилар. Шу мақсадда турли антисовет марказлар, «рус» институтлари, клублар ва шу сингарилар делегацияларимиз ва турист группаларининг чет эл жамоатчилиги вакиллари билан учрашувларини уюштирадилар. Ана шу учрашувларда одатда «рус ишлари билан шуғулланувчи экспертлари», буржуа социологлари, реакцион газета ва журналларнинг мухбирлари ва обсерваторлари, рус ёшларнинг ёшларни ҳузуридати рус факультетлари ҳамда бўлимларининг ўқитувчилари, аспирантлари ва студентлари сўзга чиқадилар. Улар ўз ролини бажариш махсус танлаб олинганлиги ва яхши тайёрланганлига тўғрисида таъкирлаб ўтиришнинг ҳожати йўқ.

1968 йилда Венада философларнинг конгресси бўлди. Бу конгресснинг ишида СССР ва Европадаги бошқа социалистик мамлакатларининг делегациялари қатнашди. Конгрессга НТС бошлиқлари Поремский, Артемов ва Утехинлар ҳам келишди. Улар иттифоқчи қўшинлар Чехословакия халқига ёрдам берганлигини назарда тутиб, совет делегацияси аъзолари билан мунозара қилишга уриниб кўрдилар. Энтээсчилар философларимизни мунозара бошлашга мажбур этолмаганларидан кейин душманлик руҳидаги адабиётни делегатлар ўртасида тарқатиш билан шуғулланишди.

Яна бир мисол. Инглиз тилидан дарс берувчи ёш совет ўқитувчиларининг бир группаси 1966 йилда Жоржтаун университетиде стажировкадан ўтган. Америка «Тинчлик корпуси» нинг ходими Питергоде ана шу ёш

Ўқитувчиларга антисовет руҳида таъсир ўтказиш учун зўр бериб уринган. Питергоге америкача ҳаёт тарзини кўкларга кўтариб мақтаган, ўқитувчиларни ҳар хил кўргазмаларга олиб борган, АҚШда кенг «демократик эркинликлар» борлигини жон-жаҳди билан таъкидлаган ва шу билан бирга антисовет руҳидаги гапларни айтган.

Туристларни айрибошлашда қатнашувчи Америкадаги ёшлар ва студентларнинг бир қанча ташкилотларида ишловчи гид-таржимонлар махсус хизмат бўлимининг топшириғига биноан, ҳар қандай баҳоналарни рўкач қилиб, совет туристларининг «Америка овози» радиостанциясининг рус бўлими ходимлари билан учрашувини уюштирганлар. Масалан, турист гуруҳларидан бирига ҳамроҳ бўлган америкаликлардан Филипп Редле, Уйэн Райхер, Патриж ва Элен Генсер совет туристларини «Америка овози» радиостанциясининг бир қанча ходими билан таништирганлар. Улар эр-хотин Генсерларнинг квартирасида меҳмон бўлган вақтда антисовет руҳда мунозара ўтказмоқчи бўлганлар ва ифтогарлик характеридаги саволларга жавоб олишга уринганлар. Шу учрашувда ҳозир бўлган хотин-қизлар ўзларини жуда енгил тутиб, туристларни маст қилмоқчи бўлганлар ва тунги қаҳвахоналарга таклиф қилганлар.

Совет граждaнларига идеологик таъсир кўрсатиш вазифасини бажариш учун юқори мартабали давлат арбоблари ва сиёсий арбоблар жалб этилади. Улар ижтимоий ва сиёсий ҳаётнинг энг ўткир масалалари юзасидан ўтказиладиган мунозараларга кишиларимизни жалб қилишга уринадилар ва бунда баъзи кишиларимизнинг тажрибали сафсатабозлар олдида довдираб қолишига ва ифтогарлик руҳидаги гап ёки далилларга тўғри жавоб бера олмаслиғига умид боғлайдилар.

Масалан, ёш туристлар гуруҳаси АҚШ да бўлган вақтда бу гуруҳани кутиб олган Миллий студентлар уюшмаси программага қўшимча равишда сенаторлардан

бири билан учраштирган. Сенатор совет йигит ва қизларини қизиқтирган саволларга, жумладан, Вьетнамдаги уруш ҳақида берилган саволга жавоб қайтариб, АҚШ нинг ана шу мамлакатга нисбатан тутган сиёсатини ҳар қандай йўллар билан оқламоқчи бўлган ва Совет Иттифоқини Хинди-Хитойдаги урушнинг тўхтатилишига ёрдам беришни истамасликда айблаган. Ана шу туристлар группасини Американинг эътиборли сиёсий обзорчиси ҳузурига олиб келганлар. Бу обзорчи бир ярим соат гап сотиб, ўткир халқаро проблемалар ҳусусида ўз фикрини қабул қилдиришга интилган.

Англияда совет турист группаларидан бири машҳур буржуа арбоблари билан, масалан, собиқ бош мишистрнинг укаси бригада генерали Черчилль билан учрашган, ваҳоланки бу учрашув программада кўзда тутилмаган. Черчилль совет туристларини бир неча бор ўз ивазига тақлиф қилган, улар билан баҳс-мунозаралар қилиш ва баҳс вақтида уялмай-нетмай антисовет руҳдаги гапларни айтган.

Америкаликлар совет туристларига қўйилган икки-уч кишидан пборат гурунпага бўлишиб, ҳусусий квартираларга боришни тақлиф қиладилар. Уй шароитида «мезбон»нинг америкача «эркишликар»ни мақташ билан шугулланишни осон кўчади, бундай шароитда антисовет фильмларни кўрсатиш, антисовет руҳдаги адабиётни тақдим этиш, идеологик таъсир ўтказиш учун бошқа хилдаги ҳийла-найранглардан фойдаланиш мумкин бўлади.

Антисовет ҳужжат ва материалларни тарқатиш — идеологик таъсир ўтказишнинг кенг қўлланиладиган усуллари билан бирдир. СССРдан чиқариб юборилган муртадлар, Ватан хоинлари, империалистик давлатларнинг разведкалари билан боғланган турли-туман антисовет муҳожирлар ташкилотларининг аъзолари кўпинча шу ишга жалб этилади.

Совет симфония оркестри 1970 йил бошларида АҚШ да гастролда юрган вақтда турли шаҳарларда шундай

урнишлар содир бўлди. Оркестрчилар Вашингтондаги «Амбасадор» меҳмонхонасида жойлашган вақтда Федерал текшириш бюроси тўқиб чиқарган варақалар тўсатдан пайдо бўлиб қолган. «Америка ёшлари коммунизм тўғрисида нималарни билиши керак?» деб аталган бу варақаларда коммунизм идеяси бузиб талқин этилган ва Совет Иттифоқига тўхмат қилинган. Совет музикачилари Нью-Йоркдаги «Веллингтон» меҳмонхонасига жойлашган вақтда муҳожир антисоветчи Заболоцкий деган бир шахс бу ерга тез-тез келиб турган. У муҳожирларнинг газеталаридан кўп пусха келтириб, буларни артистлар кўлига топширмақчи бўлган.

Грузия ССР нинг туристлар группаси Францияга борган вақтда Париждаги бир меҳмонхонанинг швейцари туристлардан бирига «Грузин учун» деб ёзилган бир пакетни топширган ва номаълум бир эркак бу пакетни олиб келганлигини айтган. Пакетда грузин тилида ёзилган антисовет миллатчилик руҳидаги китоб бор экан.

1968 йилдан бошлаб совет кемалари Стокгольм портига кирган вақтда ажнабийларнинг уюшган гуруҳлари экипаж аъзолари ўртасида антисовет ва айни вақтда порнографик адабиётларни тарқатиш учун бир неча бор ураниб кўрганлар.

1969 йил сентябрнинг бошида Англияда Халқаро статистика институтининг илмий сессияси ўтказилди. Бу сессияда совет вакиллари ҳам қатнашди. Сессия қатнашчилари учун кўргазма уюштирилди. Кўргазмада кўп миқдорда антикоммунистик ва антисовет адабиётини кўриш мумкин эди.

Совет олимларининг бир группаси 1970 йилда илмий командировка билан Англияга борди. Меҳмонхонанинг совет олимлари жойлашган хоналарига антисовет руҳидаги газеталар, порнографик суратлар босилган журналлар, шунингдек ашаддий муҳожир-антисоветчиларнинг «асарлари» мунтазам суратда келтириб турилган.

1970 йилда Москвадаги «Муз устида цирк» коллективи гастроль билан Канадага борган эди. Артистлар Торонто шаҳридаги бинода томоша кўрсатган пайтда ашаддий антисовет варақалар тарқатилган. Виндзор шаҳрида меҳмонхона ходимасини артистларга рўпара қилишган. Бу ходима антисовет руҳдаги бўлмагур гапларни айтиб, вайсай берган. Артистлар бу ходима йиғиштирган хоналардаги кроватларда антисовет брошюраларни, ванналарда эса варақаларни топганлар.

Ленинграддаги С. Киров номли опера театрининг балет труппаси 1970 йилда Англияда гастроль вақтида балетнинг етакчи солистларига бандероллар юбориб турилган. Уларда Совет Иттифоқи шаънига тўхмат ёзилган китоблар бор экан. Театр гастроль берган «Фестиваль-холл» да икки ўспирин шу театрининг штампи босилган программани халойиққа тарқатган. Аслида эса бу программа ҳали «Коммунистик дунёда миссия» деб аталган диний ташкилотнинг варақаси экан. Бу варақада Совет Иттифоқининг черковга нисбатан тутган сиёсатига, мамлакатимиздаги диндорларнинг аҳволига тўхмат қилинган.

Мюнхенда XX Олимпиада ўйинлари вақтида ёшлар лагерининг ходимларидан бири совет туристларига Фарбда қолишни таклиф этган. Чет эллардаги украин антисовет миллатчи ташкилотлар, НТС, «Халқларнинг антибольшевистик блоки» ва шунга ўхшаш ташкилотларнинг эмиссарлари ва актив ходимлари совет спортчилари ва туристларига душманлик руҳида таъсир ўтказишга уринганлар. Улар советларга қарши радиоэшиттириш уюштирганлар, варақа, газета, брошюра, мурожаат, расмий нашрлардан иборат антисовет адабиётни тарқатганлар, буларни совет граждaнларининг шахсий буюмларига, меҳмонхона номерлари эшиклари тагига ташлаганлар ва ҳатто ахлат қутиларига ёпиштирганлар. Советларга қарши бир неча марта гаразли хуруж қилинган. Масалан, 3 сентябрда Дахауда совет вакилларининг иштироки

билан интернационал митинг ўтказилган вақтда украин миллатчиларининг бир группаси советларга қарши руҳдаги сўзлар ёзилган гулчамбарни мемориал олдига қўймоқчи бўлган.

Бундай мисоллар кўп. Аммо бу чет эллардаги душмаиларимиз ишлатаётган сиёсий найрангларнинг бир қисмигина, холос. Уларнинг бундан кузатган мақсадлари битта, у ҳам бўлса, совет кишиларини ўз томониغا оғдириб олиш иложи бўлмаса ҳам, уларда баъзи шубҳа-гумонларни туғдиришдан, бизга ёт бўлган қараш ва идеяларни юқтиришдан иборат.

Капиталистик мамлакатларга қисқа муддат билан борадиган совет кишиларини якка-якка тартибда идеологик жиҳатдан йўлдан уриш учун тобора кўп ҳаракат қилинмоқда. Бунинг учун СССР дан кетиб қолган шахслар орасидан тайёрланган агентлардан, буржуа ижодий зиёлилари, илмий ходимлардан ва шу сингари шахслардан зўр бериб фойдаланилади.

У ёки бу совет гражданида Ватанга хиёнат қилиш майлларини уйғотиш — шу тариқа йўлдан уришнинг мантиқий ҳулосаси бўлиши керак, деб қаралади. АҚШ даги махсус хизмат бўлимлари бу ишга алоҳида эътибор бериб, одамларни «Ғарбга қочириниши уюштиришнинг махсус программаси»ни ишлаб чиққанлар.

Хонилар уларга нима учун керак бўлиб қолди?

Ватанга хиёнат қилиш — совет халқи олдидagi энг оғир жиноятдир. Совет жамиятининг азалий ва ниқобли душмани томонидан, ёки ахлоқий жиҳатдан бузилган ва гражданлик бурчи ҳамда масъулнят туйғуси ҳақидаги ҳар қандай тасаввурдан маҳрум бўлиб қолган шахс томонидан қилинган ҳар бир хиёнат — империалистик разведкалар учун, антисовет идеологик маркаслар учун топилдиқдир. Ватанга нисбатан қилинадиган ҳар бир хиёнат одатда Совет давлати ва ижтимоий тузум бўлмиш социализмнинг обрўсини тушириш мақсадида ўтка-

элядиган антисовет кампания учун баҳона бўлиб хизмат қилади.

Капиталистик давлатларнинг ҳукмрон доиралари шундай яққол фактни, яъни капиталистик мамлакатлар меҳнаткашлари, шунингдек бутун дунёнинг эзилган ва эксплуатация қилинаётган халқлари Совет Иттифоқини эксплуатация ҳамда асоратдан қутулишнинг таянчи деб, чинакам эркинлик ва яхши ҳаёт тўғрисидаги орзу-тилаклари рўёбга чиққан мамлакат деб ҳисобга олмасликлари мумкин эмас. Бутун дунё меҳнаткашлари империалист агрессорларни жиловлаб қўйиш, янги жаҳон урушининг олдини олиш ва узоқ давом этадиган мустақкам типчиликни таъминлаш ҳақидаги умидларини Совет Иттифоқи билан боғлайдилар.

Ана шу сабабларга кўра империалистик давлатларнинг пропаганда орақлари, маъбаддаги «шош қилиш» ва Совет Иттифоқига беҳадлик билан тўхмат қилиш учун ҳар бир ҳоиндан, «социализм қурбонларининг жонли тимсоли»дан зўр иштиёқ билан фойдаланади.

Бунинг устига совет Ватанига хиёнат қилган сотқинлар СССР ҳақида разведка маълумотларини бепул етказиб бериб турадиган манбадир.

Хиёнат қилиш йўлига тушириш учун ҳамма нарса: антисовет пропаганда, миллатчилик ва диний хурофотлар, моддий бойлик ва номини кенг оммалаштириш ҳақидаги ваъдалар, ножўя хулқи, хатти-ҳаракатлари, нуқсонлари учун шош қилиш билан таҳдид ва шу сннгарилар ишга солинади. Шу билан бирга одатда бундай таклифлар хусусий шахслар томонидан (гўё улар ташаббуси билан) қилинади.

Яна бир неча мисол келтириб ўтамиз.

1969 йилда «Академик Берг» кemasидаги совет матроси Сан-Франциско шаҳрида даволанган. Муҳожир рус аёлларидан бири ўз қизи билан биргаликда беморни бир печа бор йўқлаб келган ва дўстона эътибор ҳамда совгалар билан унинг илтифотига сазовор бўлмақчи бўлган:

Муҳожир аёл яна бир марта йўқлаб келган пайтда матросга АҚШда қолишни, ўз қизига уйланишни таклиф этган ва обрўси баланд кишилар билан алоқаси борлигини пеш қилиб, кўнгилдагидек иш топиб беришни ваъда қилган. Муҳожир аёл Америкадаги махсус бўлимлардан бирининг топшириғи билан иш кўрганлиги маълум бўлди.

СССРдаги медицина институтларидан бирининг кафедра мудирини ўша йили АҚШга илмий командировка билан борган. Филадельфияда у билан алоқа боғлаган америкалик хирург олимга АҚШда қолишни таклиф этган ва шу ондаёқ катта маош тўланадиган ишга жойлаштиришни ваъда қилган.

Озарбайжон олимларидан бири 1970 йил январда Туркияда бўлганида уни Ватанга хиёнат қилдирмоқчи бўлиб уришиб кўрганлар. Олим Анқарадан Стамбулга қараб йўлга чиққанида оддий кийимдаги номаълум бир шахс унинг купесидан жой олган ва ўзини турк офицери деб таништирган. Бу шахс СССРдан Фарбга қочиб ўтган кишилар жаннатда яшаётганлигини совет олимга уқтира бошлаган, олимимизнинг ҳаёти ва моддий таъминотини Туркиядаги олимларнинг аҳволи билан таққослаб кўрган, фактларни ўзига қўл келадиган тарзда баён қилган. Совет граждани ифвогарга кескин зарба беради. Шундан кейин Стамбулда ўзини озарбайжонлик деб атаган бошқа бир киши олим билан алоқа боғлашга уришиб кўради. Бу шахс ҳам Туркиядаги турмуш шароитини кўкларга кўтариб мақтайди.

1971 йилда Европа мамлакатларидан бирида Юрий Черний деган бир шахс совет туристи Юсуфовнинг жонига тега бошлаган ва гапни чўзмай Юсуфовга Фарбда қолишни таклиф этган. У Юсуфовни бадавлат ва «эркин» киши қила оладиган шахслар билан таништиражанини айтган.

1970 йилда Англия университетларидан бирида совет аспиранти Резникова стажировкадан ўтган. Квартиранинг хўжайини унга Англияда қолишни таклиф эта бер-

ган, яхши ҳақ тўланадиган ишга жойлаштиришни ва оила аъзоларини Англияга кўчприб келтириш учун ёрдам беражагини ваъда қилган. Резникова сиёсий эътиқодли мустаҳкам ва ўз Ватанини астойдил севувчи киши эканлигига узил-кесил ишонч ҳосил қилганидан кейин уй хўжайини дўқ-пўписа қилмай қўйган ва унга бошқа квартирага кўчишни таклиф этган.

Совет денгизчилари чет эллардаги портларга борган вақтларида бир қатор капиталистик мамлакатлар махсус хизмат бўлимларининг вакиллари уларга Ватанга хиёнат қилиш ҳақидаги таклифлар билан доимо муурожаат қилиб турадилар.

Душманининг махсус хизмат бўлимлари якка тартибда чет элларга борувчи совет граждандарига алоҳида эътибор берадилар. Улар чет элда ўз коллективидан ажралиб қолган совет кишисини йўлдан урилиб осон бўлачлиги ҳисобланадилар.

Хусусий виза билан Фарб мамлакатларининг бирига борган совет граждани И. Вольфсон Ватанига қайтиб келганидан кейин қўйидагиларни сўзлаб берди: шаҳар ратушасида шу шаҳарга келганим ҳақида ҳужжатимга белги қўйишди. Ратушада мен билан суҳбатлашган киши бизда амал қилаётган қонуни мувофиқ, социалистик давлатлардан келадиган граждандарга моддий ёрдам берилади, деди. Вольфсон бу «ёрдам»ни олишдан воз кечганлигига қарамай, ратуша ходими уни пул олишга мажбур қилмоқчи бўлган. Вольфсонга шу ондаёқ долний яшаш учун Фарбда қолишни таклиф этганлар, яхши иш ва шинам квартира билан таъминлаймиз, деб ваъда берганлар. И. Вольфсон борган расмий муассасаларнинг ҳаммасида ва ҳатто валютани алмаштирган банкда ҳам Ватанга хиёнат қилишни таклиф этганлар. Вольфсон қатъий норозилик билдирганидан кейингина бундай таклифлар барҳам топган.

Совет граждани Р. Лайме хусусий иш билан АҚШга борган, АҚШга келиши биланоқ унинг сафар ҳужжат-

ларни расмийлаштириш билан шуғулланган амалдор Ватанга хиёнат қилишни таклиф этган ва башарти Ватанга қайтиб борар экансан, сени қамоққа олишади, деб дағдаға қилган, совет воқелигига туҳмат қилган. Р. Лайме бу таклифни қатъиян рад этган.

СССР граждани Қоган ҳам 1970 йилда хусусий иш билан АҚШга борган эди. Нью-Йоркда Гудман деган бир шахс ўзини қариндош қилиб кўрсатиб, у билан танишган. Қоган АҚШ да бўлган вақтида Гудман уни миллатчилиқ руҳида йўлдан урмоқчи бўлган, америкача ҳаёт тарзини ва Америкадаги тартибларни мақтаган, Совет Иттифоқига қайтиб бормасликни таклиф қилган. Қоган Гудманинг шундай муомаласи ҳақида қариндош-уруғларига норозилик билдирган. Қоганинг қариндош-уруғлари эса, унга «сир сақлаш»ни айтиб, Гудманинг Федерал текшириш бюроси билан боғланганлигини ва шу сабабли қўлларидан ҳеч қандай иш келмаслигини маълум қилганлар.

1970 йилда Москва шаҳридан хусусий иш билан АҚШ га жўнаб кетган Қарюковни ҳам Федерал текшириш бюросининг ходими кутиб олган. Бу ходим Қарюковнинг аҳволини, иш жойини сурштириб билган ва суҳбатнинг охирида Америка гражданлигини қабул қилишни таклиф этган.

Ҳар қандай делегацияларнинг аъзолари, совет туристлари ва капиталистик мамлакатларга вақтинча жўнаб кетувчи бошқа шахслар совет гражданига хос юксак шараф билан муносиб иш кўрмоқдалар, империалистик разведкаларнинг қора ниятларини тез пайкаб олмоқдалар ва янвогарларга қаттиқ зарба бермоқдалар.

Аммо, афсуски, айрим шахслар совет кишининг чет элдаги хатти-ҳаракати қондаларини бузиб, империалистик разведкаларнинг тузоғига илишиб, жиноят йўлига ўтаётганлигини кўрсатадиган ҳоллар ҳам учраб туради. Бундан бир неча йил илгари «Фрязино» теплоходнинг штурмани Ермоленко билан шундай ҳодиса содир

бўлди. Теплоход Италия портида тўхтаб турган пайтда у рухсатнома билан соҳилга чиққан ва полицияга бориб, сиёсий бошпана берилишини илтимос қилган. Пулга сотилган бу хоин буржуа пропагандасининг ёлгонларига ишониб, енгил-елпи ва вақтичоғлик билан ҳаёт кечириш-ни орзу қилган. Италиянинг полиция органлари уни америкаликлар қўлига топширган.

Америка разведкаси Ермоленкони Фарбий Германияга жўнатган. Бу ерда Америка офицерлари уни бир ярим ой мобайнида ҳар куни сўроқ қилганлар. Ермоленко яхши кўриниш учун билганларини айтиб берган. Шундан кейин у билан қизиқмай қўйганлар. Ермоленкони кўчириб келтирилган шахслар учун очилган лагерга юборганлар. У ана шу лагерда қашшоқ ҳаёт кечирган. Пулдан, ишдан ва ҳужжатлардан маҳрум бўлиб, бунинг устига ҳафтада бир Фарбий Германияда маҳкамлада сақланган юрган. Фарбдаги ҳаёт тарзининг «роҳатлари»ни синаб кўрган Ермоленко ниҳоят совет элчиҳонасига келган ва кўз ёши тўкиб, ўз Ватанига қайтиб бориши учун ёрдам беришларини сўраган. Элчиҳона уни СССРга қайтариб юбориш чораларини кўрган.

Инженер-электрик Какоуридзеннинг тақдирин ҳам Ермоленконинг тақдирин билан бир хил бўлди. У «Экспоз-70» жаҳон кўргазмасини кўриш учун совет туристлари қаторида Японияга борган ва бу ерда Ватанига хиёнат қилган. Япония ва Америка разведкаларининг тузоғига тушиб қолган Какоуридзе бир неча ойдан кейин Римга келтирилган. Разведкалардаги сўроқлардан тинкаси қуриган ва «эркин дунё»дан ҳафсаласи пир бўлган Какоуридзе совет ваколатхонасига келган ва ўз Ватанига қайтариб юборишларини ўтиниб сўраган. Какоуридзе «ўз Ватанимда қилганимга яраша энг оғир жазо берилишига розиман» деди.

СССРнинг Яқин Шарқ мамлакатларидан биридаги ваколатхонасининг ходими К. Н. Луков совет гражданининг чет элдаги хатти-ҳаракатлари қондаларини бир

неча марта бузган ва бунинг натижасида контрразведканинг эътиборини ўзига жалб этган. Полиция агенти бўлган Махди Таи деган кимса билан алоқа боғлаб, кўпинча ярим кечагача у билан ичкиликбозлик қилар, енгил табиатли аёллар билан учрашар эди.

У мамлакатнинг махсус хизмат ходимлари Луковни ёллаш учун Махди Таи орқали тегишли вазият вужудга келтира олди. Биркуни Луков Таи билан бирга фоҳишахонага бориб қолади, у ердан эса полиция участкасига олиб келинди. Полиция участкасида уни контрразведка ходими сўроқ қилди. У Луковга маҳаллий қонунларга мувофиқ унинг 6 ойдан 3 йил муддатгача қамоқ жазосига ҳукм қилиниш хавфи остида эканлигини, бироқ у разведка билан ҳамкорлик қилишга розилик берса, маъмурлар унга ёрдам бера олишини тушутиради. Луков ҳамкорлик қилишга розилик берса-да, тилхатни расмийлаштиришдан бош тортди.

Иккинчи учрашувда контрразведка вакиллари Луковга савдо вакиллиги ходимларининг фотографияси жойлаштирилган альбомни кўрсатдилар ва ўзларини қизиқтирган кишиларга характеристика беришни ундан талаб қилдилар.

Луков кейинги учрашувга бормади ва разведка билан ўзининг алоқаси ҳақида чет элдаги вакиллик раҳбарлигига хабар берди. Уни дарҳол ўша мамлакатдан олиб чиқиб кетишга тўғри келди. Аэродромга боргунча, самолёт учиб кетгунча ҳам разведка ходимлари унинг кетидан қолишмади.

Капиталистик мамлакат разведқалари совет граждларнинг ана шу мамлакатларда бўлишидан СССР ҳақида разведка маълумотлари йиғиш учун тобора кенгроқ фойдаланишга ҳаракат қиладилар. АҚШ разведкаси бу соҳада катта активлик кўрсатади. Йиррик совет олимларининг, мутахассисларининг ва маданият арбобларининг Қўшма Штатларнинг ўзига ва бошқа капиталистик ҳамда ривожланаётган мамлакатларга қилган

бирорта сафарини ҳам эътибордан четда қолдирмайдилар. Совет кишиларининг бундай категорияси билан ишлаш учун фан, техника ва маданиятнинг муайян соҳаларидан старли даражада хабардор бўлган энг тажрибали разведкачилар ва агентлар жалб қилинади. Разведка маълумотлари тўплаш учун бирорта имкопият ҳам: шахсий алоқалар, совет кишиларининг корхоналарида, илмий ташкилот ва маданият муассасаларида бўлиши, халқаро илмий конгресслар, симпозиумлар ва семинарларда биргаликдаги ишлари, бировларнинг телефон орқали гапларини эшитиш техникасидан фойдаланиш ҳам қўлдан чиқарилмайди ва ҳоказо.

Совет илмий делегацияси ва ихтисослаштирилган туристик гуруҳларини қабул қилиш бўйича АҚШда ўрнатилган қоидага мувофиқ улар билан учрашувнинг ҳар бир катталикдан бунинг олтинларини ва муассасаларининг билан бўлган суҳбатлар ва мунозаралар тўғрисида тегишли разведка органларига муфассал ҳисобот ёзиб бериши керак. Бунда уларга СССРда қандай проблемалар устида иш олиб борилаётгани, шунингдек бу хил ишларнинг аҳволи ва уларни ривожлантириш истиқболларини билиб олиш мақсадида совет делегациялари аъзоларига бериладиган саволларга эътибор қилиш тавсия этилади. Қўпинча битта саволнинг ўзини бизнинг делегациямизнинг турли аъзоларига бериш ва олинган жавобларни кейин солиштириб кўриш каби жўи усуллардан ҳам фойдаланадилар.

Разведка хизмати АҚШга борадиган совет илмий ходимларидан социалистик мамлакатларнинг истиқболли олимлари тўғрисида ҳам маълумотлар билиб олинган ҳаракат қиладилар. Чунончи, Москва олий ўқув юртларидан бирининг АҚШда илмий стажировкадан ўтаётган аспиранти Б. В. Поливанов ўзига илмий раҳбари берган материаллар билан танишаётган вақтда қизиқ ҳужжатни учратиб қолди. Бу ҳужжат «Тарих ва идентификация» деб аталган ва, афтидан, Америка разведкасидан келиб

чиққан эди. Унда 69 савол ва социалистик мамлакатлардан келган олимлар ҳақида маълумотлар йиғиш бўйича тавсиялар бор. Жумладан, унда олимларнинг асосий биографик маълумотларини билиб олиш, уларнинг ташқи қилёфасини ва асосий белгиларини, шахсий хислатларини, одатларини, жамиятдаги юриш-туришини, фандаги истиқболи ва ҳоказоларни тавсифлаш талаб қилинган эди.

Шунинг қайд этиб ўтиш керакки «баъзи капиталистик мамлакатларда қисқа муддатли визит, айниқса хусусий ишлар билан ана шу мамлакатларга келган совет граждандарини полицияга чақириш практикаси мавжуд. Полициядаги суҳбат вақтида, аслида, разведка характеридаги саволлар берилди. Чунинчи, испан миллатидан бўлган совет граждандаридан уларнинг иш жойлари, улар ишлаётган корхоналар қандай маҳсулотлар ишлаб чиқариши тўғрисида, СССРда яшаётган бошқа испанлар ҳақида сўраганлар ва ҳоказо.

Америка ва инглиз разведкалари Оснё ва Африка мамлакатларида СССР тўғрисидаги разведка маълумотларини маҳаллий корхоналарда, геологик экспедицияларда ва қурилишда ишлаётган совет мутахассисларини орқали йиғишга ҳаракат қилади. Душман разведкачилари улар билан ва уларнинг оилалари билан дўстона алоқалар ўриштиришга ҳаракат қилади ва ўзинга керак нарсани сездирмай билиб олади. Улар айрим ҳолларда, афсуски, бунга эришадилар.

Бундан бир неча йил олдин Қобулда инглиз разведкачилар совет мутахассисини хотинининг ишончига кириб елди. Бу аёл билан суҳбатда у ўзини қизиқтирадиган маълумотларни билиб оларди.

Капиталистик мамлакатларга борадиган совет граждандарига қарши қаратишган антисовет провокациялар усул жуда кенг. Айрим ҳолларда атайин қилинган обрўсизлантириш буржуа матбуотида тухматдан иборат уйдирмаларни эълон қилиш билан қўшиб олиб борилди. Бу хил провокациялар баъзида қўноқ ўзбошимчилик ва

очиқдан-очиқ зўравонликка айланиб, СССР гражданларининг соғлиғига ва ҳатто ҳаётига хавф солади.

Бу хил антисовет провокациялардан кўзланган мақсад капиталистик дунёда Совет давлатининг обрўсини тушириш, чет элда бўлган совет кишиларини қўрқитиш ва руҳини тушириш, улар учун кескинлик ва шонсизлик вазияти вужудга келтиришдир.

АҚШ, Аргентина, Франция, ГФР, Туркия ва бошқа капиталистик мамлакатларда жойлашган чет элдаги совет муассасаларида бомбалар портлатилганлиги ва погромлар қилинганлиги фактлари бутун дунёга маълум.

1970—1973 йилларда АҚШ, Англия, Бельгия ва Фаронинг бошқа «демократик» давлатларида совет муассасалари, театр коллективлари, концерт бригадалари ва айрим гражданларга қарши сионист погромчилари уюштирган жирканч воқеалар дунёда прогрессив жамоатчилигини ғоят газаблантирди.

Буржуа матбуоти сионистларнинг бу террористик ва диверсион жиноятларини узоқ вақтгача масъулиятсиз элементларнинг қилмиши дебгина тасвирлаб келди. Бироқ Лондондаги совет элчихонасига сионистларнинг «совет яҳудийларини ҳимоя қилиш студентлар комитети» номи билан Англияда мавжуд бўлган бандасининг бошлиғига тегишли қўлланмалар ва бошқа ҳужжатлар келиб тушди. Қўлланмаларда Лондон Манчестер, Ливерпуль, Шеффилдда советларга қарши акциялар уюштириш, бу ҳақда матбуотни олдиндан хабардор қилиб қўйиш ва умуман «иложи борича кўпроқ шов-шув чиқариш» тўғрисида кўрсатма берилган эди. «Студентлар комитети» бошлиғининг Исроилнинг Лондондаги элчихонасига юборган ҳисоботидан, советларга қарши фаолият юзасидан 644 инглиз фунти миқдорда қилинган харажат суммасини тўлаш учун юборилган счётдан, шунингдек Калифорниядан (АҚШ) келиб тушган банк чекидан шу нарса маълум бўлдики, юқорида зикр

қилинган сионистик ташкилот империалистик доиралар томонидан маблаг билан таъминлаб туришлар ва Англияда Исроил ва океан ортидаги хўжайинлар топшириги билан ҳаракат қилар экан.

Советларга қарши мана бундай провокациялар ҳам мунгазам қайд этиб турилмақда.

Масалан, совет туристик группаси Спрингфилд (АҚШ) шаҳрида бўлган кунларда маҳаллий газета «Совет коммунистлари жосуслик учқунини ёқиб юбордилар» деган номда советларга қарши мақола босиб чиқарди. Бу мақолада 28 совет туристи шаҳарга келиши биланоқ, «шу ондаёқ жосуслик системаси ишлаб кетди» деган сўзлар ёзилган эди. Мақола авторини совет граждандларини ва туристларга хайрихоҳлик билан қараган спрингфилдлик баъзи прогрессив америкаликларни «жосуслар» сафига қўшиб қўйишти.

Бир вақт Ганноверга (ГФР) СССРдан бир гуруҳ туристлар борган эди. Бу туристик группани қабул қилишни «Еш эркаклар христиан союзи» таъминлади. Ана шу союзнинг секретари туристларни америка студентларининг концертига таклиф қилди. Бу студентлар антисовет қўшиқларни, шу жумладан «Эркинлик текнига берилмайди (бу қўшиқда: «Руслар қачонгача Вьетнамда уруш олиб борадилар» деган сўзлар бор) қўшиғини куйлай бошлаганда туристлар газабландилар. «Ди вельт» немис газетаси эртаси кунин бу концерт ҳақида мақола эълон қилди. Мақола провокацион маълумотга эга бўлиб, унда ёзилишича 24 совет туристи америкаликлар билан биргаликда Жапубий Вьетнамнинг «озодлигини» ҳимоя қилишга қасам ичган ва шундай қилиб АҚШ олиб бораётган кураш ўзларининг бирдам эканликларини билдирган эмишлар.

Франкфурт-на-Майнга борган туристик группалардан биттаси маҳаллий ташкилотлар томонидан кечки овқат ташкил этилган қабулга таклиф қилинди. Бизнинг туристларимиз бу қабулга келган вақтда стол атрофини

да бир гуруҳ ёш кишилар ўтирар эди. Ишбошилар совет граждaнларини ана шу кишилар орасига ўтказиб қўйди. Кейин маълум бўлишча, бу кишилар ашаддий антисовет эмигрант ташкилоти НТСнинг аъзолари экан. Бизнинг туристларимизнинг газабланишига жавобан қабул ташкилотчилари гўё ватандошларни умумий стол атрофида учраштириб қўйишга ва улар орасида бир-бирларини тушуниш руҳи ўрнатишга аҳд қилганликларини айтдилар.

Бошқа бир гал бир гуруҳ совет туристларини автострадада турган ҳарбий автомашиналар колоннаси ёнига олиб боришди, бу колонна орасида ракета установкалари бор эди. Ракеталардан бирининг ғилофи олиб қўйилган ва солдат ракетани қўли билан наоёйшкорона силар эди. Ракетадан сал нарироқда, темалик ортида икки киши кўлида кинокамераси билан совет туристлари ҳарбий техникани расмага олишини пойлаётарди. Лекин тоқатлари тоқ бўлди.

Номаълум «хайрихоҳлар»нинг Совет давлати учун гўё қизиқиш туғдирадиган «махфий маълумотларни» бериб юборишни таклиф қилиш каби усуллар ҳам ишга солинади.

Бир гуруҳ совет туристлари Ғарбий Европадаги қатор капиталистик мамлакатларда бўлишди. Бу мамлакатлардаги шаҳарлардан бирида бизнинг туристларимиз олдига ўзини тишчиликнинг актив тарафдори, Совет Иттифоқининг дўсти қилиб кўрсатган ёш аёл тез-тез келиб турадиган бўлди. Туристларимиз билан учрашгани келганда бу аёл инженер Крайновга алоҳида эътибор бера бошлади. Хайрлашаётганда, гўё катта ҳурматнинг рамзи сифатида, у Крайновга қозоғга ўралган «туҳфа» берди ва уни фақат ётоқхонада очиб кўришни илтимос қилди. Крайнов ўроғлиқ қозоғни ўртоқларининг маслаҳати билан дарҳол очиб қаради. Унда турли объектларнинг шартли белгилари қўйилган топографик карта бор экан. Бу ҳамма туристларни таажжублантириб қўй-

ди. Крайнов газаб билан шу ондаёқ картани қайтариб берди. Агар у ҳушёрлик кўрсатмаганда провокация натижасида полиция томонидан ушлаб олинishi ва жосусликда айбланиши мумкин эди.

Капиталистик мамлакатларда ҳамма жойда совет граждaнларига нисбатан провокация бўлиб туради.

1970 йилда турк махсус хизмати Туркияда туристик виза билан юрган совет ёзувчисига нисбатан Стамбулда қўпол итго қилди. Уни кўчада кетаётганда ушлаб олиб шаҳар полиция бошқармасига олиб келишди ва бу ерда тинтув ҳамда сўроқ қилишди, сўроқ вақтида унга провокацион саволлар берилди. Ёзувчининг кескин норозилигига учраб, полициячилар уни қўйиб юбордилар ва бу мижаро ҳақида совет вакилларини хабардор қилмаслигини ундаи шартимос қилдилар.

Уша йилли Туркиянинг Кошья шаҳрида совет мутахассислари канцелярия асбоблари магазинига кирганларида помаълум шахс витринадан олган авторучкани бекитиб қўйди ва бу ручкани ўғирлашда бизнинг граждaнларимиздан биттасини айбламоқчи бўлди. Бу шахснинг хатти-ҳаракатини сезиб турган совет мутахассисининг қатъиятчилиги ва уddaбурунчилиги бундай қабих ниятни барбод қилди.

Брюсселда Бельгиянинг махсус хизмати бир тасодифдан фойдаланиб, совет граждaнига қарши провокация уюштирди. Бу совет граждaни кўчада йўқотиб қўйилган аёллар сумкасини топиб олди ва ундаги ён дафтарчага ҳамда унда кўрсатилган телефон номерига қараб сумка эгасини қидириб топишга аҳд қилди. Бу аёлниг уйига телефон қилиб, ўзининг ким ва нима сабабдан телефон қилаётганлигини айтиб, у аёл билан учрашиш тўғрисида келишиб олди.

Келишиб олинган жойга келганида эса уни полиция ушлаб, полиция участкасига олиб келди. Бу ерда у сумкани ўғирлашда айбланди. Норозилик билдиришига қарамай, полицияда уни тинтув қилдилар ва терговчи-

нинг олдига олиб келдилар. Терговчи жиноий иш қўзғатаман деб қўрқитди, сохта айбларга иқдор қилдириш мақсадида унга дўқ-пўписа билан таъсир ўтказмоқчи бўлди.

Совет кишилари чет эл сафарларида бўлганларида улар империалистик давлатлар разведкаси ва бошқа махсус хизматининг, шунингдек антикоммунизмнинг қўпоровчи марказларининг нозиклаштирилган қўпоровчилик фаолияти объекти бўлиб қолишлари мумкин эканлиги тўғрисидаги маълум ҳақиқатни бир дақиқа ҳам унутмасликлари ва ифвогарларнинг кирдикорларига ҳар онда қақшатқич зарба беришга тайёр туришлари керак.

ҚЎПОРУВЧИЛИҚ ҲАРАКАТЛАРИ ВА „ҚОРА» БИЗНЕС

«Ҳар бир қора ишда жиноятчининг қўли бор», дейди французлар. Қўпоровчилик фаолиятига келганда, бунинг устига у СССРга қаратилган бўлса, шунини дадил айтиш мумкинки: жиний элементларсиз бунда иш битмайди. Капиталистик давлатларнинг разведкаси улардан ҳақиқатда бажону дил фойдаланади. Айниқса контрабандистлар ва валютачилардан кўп фойдаланади, чунки уларнинг «ишлари» кўпинча совет давлат чегарасидан яширин ўтиш билан боғлиқ бўлади. Сўнгра мулоқотлар ва барқарор жиний алоқалар ўрнатилади. Гайри қонуний йўллар билан орттирилган қимматбаҳо нарсаларни бир илож қилиб сақлаш ва транспортировка қилиш керак-да, ахир, бинобарин, махфий жойлар қидириш, бошқа ҳийла-найранглар қўлланиш зарур. Қисқа қилиб айтганда, таъбир жонз бўлса бундай «фаолият» ўз характери жиҳатидан жосуслик ишидан унча кўп фарқ қилмайди.

Шу гаплардан кейин капиталистик давлатлар разведкаси контрабанда фаолиятини оталарча рағбатлантираётганлигини ва ҳатто махфий тутаётганлигини кўриб таажжубланиб бўладими. У жосуслик алоқалари

каналларини яшириш учун, шунингдек СССРга қўл миқдордаги антисовет адабиётни, Ғарбга бизнинг мамлакатимиз тўғрисида бўҳтоидан иборат қўлёзмаларни юбориш учун хизмат қиладди.

Масалан, 1968 йил ёзида Совет Иттифоқига америкаликлар Джемс Картцер ва Лэрри Ватсон келдилар. Улар ўзларини Стэнфорд университети Венадаги филиалининг студентлари деб кўрсатдилар. Минглаб бошқа туристлар каби улар ҳам Совет мамлакати билан таъшиш учун кенг имконият олдилар. Бироқ, кейинчалик аниқланишича, Картцер ва Ватсоннинг сафари помпозгина туристик сафар экан. Уларни совет шаҳарларининг диққатга сазовор жойлари, жаҳонга машҳур ёдгорликлар, театр ёки музейлар ҳам қизиқтирмаган. Бу «студентлар» бойликка муқасидан кетган чайқовчи ва текинхўрларни ўзларига маълум белгиларга қараб киддириб топини учун қонсуқчилик билан ва шунинг билан да жин қўчаларни санқиб ёрганлар. Улар билан шубҳали алоқалар боғлаганлар, шималарнидир яширин пуллаганлар, шималарнидир сотиб олганлар ва сотиб олган нарсаларини ўз автомобилларида олдидан жинҳозлаб қўйилган мафий жойга яширганлар. Картцер ва Ватсон Москвадан кетиш олдидангина расмий муассасалардан бирида бўлишга қарор қилган. Бу расмий муассаса... Москвадаги Хитой элчихонаси бўлиб, бу ерда америкаликларни қувонч ва тушунтиш билан кутиб олдилар. Уларни Пекинда пашр этилган турли хилдаги антисовет адабиёт билан мўл-кўл таъминладилар. Хитой тухфаларини ҳам ёш контрабандистлар мафий жойга яшириб қўйдилар.

Бу пухта (афтидал кўпчилик шўринг қурғур «туристлар» томонидан) ўйланган сафардан кузатилган мақсад Брестдаги чегара-контроль ўтказиш пунктида тўла ошкор бўлди. Муғомбирона усталик билан қилинган яширин жойлар топилди ва контрабанда — қадимги ривоз маъбудалари, шунингдек, Ғарбда серталаб бўлган

ва Пекиндан келтирилган антисовет ёзувлар тортиб олинди.

Капиталистик давлатларнинг махсус хизматлари ўз граждaнларининг совет территориясидаги контрабанда фаолиятини ва ғайри қонуний валюта операцияларини (булар СССР экономикасига, унинг пул ва кредит системасига жиддий зарар етказишни назарда тутиб) рағбатлантирадilar. СССРдан совет пулининг йприк суммасини контрабанда йўли билан олиб чиқиб кетиш, совет валютасини чет эл пулига алмаштириб олиш учун чет элда қора бозор барпо этиш ана шу мақсадга олиб боровчи усуллардан биридир.

Чет эл контрабандистлари сиёсий жиҳатдан етилмаган ва ахлоқий беқарор совет граждaнларини контрабанда фаолиятига ва ғайри-қонуний валюта операцияларига тортиб, уларга ёмон таъсир ўтказмоқдалар. Бу тажрибали контрабандистлар панжасига тушиб қолиб, нпидан тортсанг айтганингни қиладиган лаббайғуй гумашталарга тезгина айланиб қоладиган ёш кишиларда бу таъсир айниқса ҳалокатли бўлмоқда. Текниқхўрлик ва тамагирлик ботқоғига ботиб кетиб, улар оқибатда ўзлари ҳам энг оғир жиноятлар қиладилар.

Капиталистик мамлакат граждaнларининг СССРдаги контрабанда фаолияти ва ғайри қонуний валюта операцияси яхши ўйлапган ва ташкил этилган. Шунини айтиш кифояки, контрабанда ва ғайри қонуний валюта олдид-сотдиденининг энг кўп тарқалган предмети — бу чор Россиясида муомалада бўлган беш ва ўн сўмлик олтин тангалар бўлиб, қатор капиталистик давлатлардаги хусусий банклар томонидан контрабандистлар учун чор тангаларига ўхшатиб зарб қилиб чиқарилмоқда. Профессионал контрабандистларнинг уюшган группалари кўп йиллардан бери чет элда бемалол ишлаб келмоқда. Халқаро алмашувнинг турли имкониятларидан фойдаланиб, улар бизнинг мамлакатимизга ўз эмиссарларини юборадилар. Бу эмиссарлар совет территория-

сига чет эл валютасини, олтин тангалар, буюмлар ва қуйма олтинларни, айрим дефицит товарларни яширин олиб келадилар ҳамда совет пулларининг катта суммасини, платина, қимматбаҳо тошлар, санъат асарлари, осори атиқаларни яширин четга олиб чиқиб кетишга ҳаракат қиладилар.

Капиталистик давлатларнинг кўп граждaнлари Совет Иттифоқига қисқа муддатли сафарга чиқар экaнлар, гўё одат бўйича ўз дунёсининг ахлоқига амал қилишда давом этади. Унинг дунёсида ҳамма нарса сотилади ва сотиб олинади, энг учига чиққан чайқовчилик эса хусусий бизнес деб аталиб, хайрли иш даражасига кўтарилади. Гарчанд совет давлат чегарасидан ўтганда кейин бундай бизнес контрабанда деб аталишини ва аталиши кераклигини улар жуда яхши биладилар.

Бу контрабандаларнинг кўпчилиги совет давлатининг қонунсизлик органлари 1969-1970 йилларнинг ўзидагина контрабанда йўли билан нарса олиб келиш ва мамлакатимиздан олиб чиқиб кетиш ҳамда гайри қонуний равишда валюта билан катта ишлар қилишнинг 10 минг мартадан кўпроқ ҳолатда олдини олдидлар.

Контрабанда ишларида қўлга туширилган энг ашаддий контрабандистлар ва валюта билан иш кўрувчилар СССР қонунларига мувофиқ жиноий жавобгарликка тортилди, капиталистик давлатлардан бўлган кўп чет элликлар контрабанда ва чайқовчилик ишлари учун мамлакатимиздан чиқариб юборилди. Тaмoннa қонун-қоидаларига мувофиқ контрабанда предметлари мусодара қилинди ва давлат фойдасига ўтказилди.

Ана шу йиллар пчида жиноий жавобгарликка тортилган жиноятчилардан суд ҳукмига мувофиқ 90 килограммга яқин олтин танга, қуйма ва буюмлар шаклида, 10 килограммдан ортиқ платина, 1 миллион сўмдан ортиқ нақд пул, 25 та енгил автомобиль (контрабанда-ни жўнатиш учун фойдаланилган), бриллиантлар, чет

эл валютаси ва 2 миллион сўмликдан ошиқроқ баҳодаги бошқа қимматбаҳо нарсалар тортиб олинди.

Бизнинг мамлакатимизда контрабанда фаолияти ва ғайри қонуний равишда йирик капиталистик давлатлар дипломатик ваколатхонасининг ходимлари, стажёрлар, студентлар, чет эл денгизчилари ва халқаро ҳаво йўлларида хизмат қилувчи пассажир самолётлари экипажларининг аъзолари, капиталистик мамлакатларнинг бошқа гражданилари турли вақтда фош қилинган эди.

Бундан бир неча йил аввал капиталистик давлатлардан бирининг дипломатик ваколатхонасининг тўртта ходими контрабанда фаолияти ва валюта билан чайқовчилик қилаётганлиги сезилиб қолди. Элчихонанинг ана шу гурпуага кирган собиқ ҳарбий атташеси ўзининг хизмат лавозимидан фойдаланиб, сафардан ватанига қайтиб кетаётганда совет давлат чегарасидан 10 сўмлик чор олтин тангаларига ўхшатиб зарб этилган беш ярим минг сўмга яқин олтин тангачи олиб ўтди.

Бу контрабандистлар группаси валютачи чайқовчилар билан жинойий алоқа боғлади ва контрабандани қисқа вақт ичида сотиб бўлди. Жинойти очилиб қолган барча дипломатлар Совет Иттифоқидан дарҳол чиқиб кетишга мажбур бўлдилар, улар қилган жинойатлари тўғрисидаги материаллар эса белгиланган тартибда ана шу мамлакатнинг тегишли маъмурларига юборилди.

Ана шу ишга дахлдорлиги аниқланган совет гражданиларидан бўлган валютачи чайқовчиларнинг ҳаммаси суд олдида жавоб берди ва қаттиқ жинойий жавобгарликка тортилди. Суднинг қарорига мувофиқ, жинойатчилардан 300 минг сўм совет пули, 22, 6 минг АҚШ доллари, 1,1 минг инглиз фунт стерлинги, бир печта, автомашина, қимматбаҳо металлдан қилинган буюмлар ҳамда бошқа қимматбаҳо мулклар тортиб олинди ва давлат фойдасига ўтказилди.

Капиталистик мамлакатдан келган Сакр номли бир кимса 1962 йилдан бошлаб СССРда таълим оларди. У

медицина институтининг студенти бўлиб, тиришиб ўқир, курсдан курсга ўтар, рус тилини, совет кишиларининг табиати ва урф-одатини зўр бериб ўрганарди. Ана шуларнинг ҳаммаси унга институтни тамомлагандан кейин унинг ординатурасида қолмиш имкониятини берди.

Сакр ўзининг шу даражада етишганлиги учун Совет давлатидан миннатдор бўлиши керак эди. Совет давлати ёрдами туфайли у олтий маълумот олди, илмий ва амалий тайёргарликни ўтди, рус тилини яхши ўрганиб олди. Тилни билиш эса унга ўқишнинг ўз мамлакатини спорт газетасининг мухбирилавозимида ишлаш билан қўшиб олиб бориш имконини берди.

Софдил киши ўзининг шу даражага етиши учун ҳамма нарсани муҳайё қилган давлат ва халқни гоят ҳурмат қилиши ва ундан миннатдор бўлиши керак эди. Бироқ бу ҳисса Сакрнинг эса таъинида тирмади. Унинг чет эл студенти эканлигининг алоҳиди мавқени тушуниб олиб, у ўқишнинг биринчи йилданоқ жипсий элементлар билан алоқа боғлади ва чайқовчиликда ўз кучини синай бошлади.

Йиллар ўтиши билан Сакр тажрибали корчалонга айланди. У йириквалюта-контрабанда ишларини амалга оширди, бизнинг мамлакатимиздан қадимий ва ноёб буюмлар сотиб олар ва контрабанда йўли билан чет элга жўпатар эди.

Унинг одатдан ташқари контрабанда ишлари ҳақида ҳатто Лондонда чиқадиған «Таймс» газетаси ҳам ёзган эди. Маълум бўлишича, Сакр Москвада чор даврида зарб этилган 200 олтин тангага «Подшо дарбозаси» деган қадимий маъбудани сотиб олиб, уни бўлак-бўлак қилиб арралаган, сўнгра дипломатик юк билан Лондонга жўнатган ва у ерда даллол ёрдамида кимошди савдосида 7,5 минг долларга сотган экан.

Сакр ва унинг шерикларини қамоққа олиш вақтида улардан фақат сўнги валюта олди-сотдисида қўлга

киритган 16 минг доллар, 11 минг сўм, чет эл маркасида
никита автомашина, олтин ва платина буюмлари ҳамда
бошқа қимматбаҳо нарсалар мусодара қилинган.

«Қора» бизнеснинг бу рпцари тергов вақтида очилиб
келиб, Совет Иттифоқида ўқишни тамомлагандан кейин
биографик характердаги китоб ёзмоқчи ва унда у «1962
йилда Россияга ёнида тўрт доллар билан келиб, бу ерда
қандай қилиб бойиб кетганлиги ҳамда қайси йўллар
билан 40 минг доллар орттириб олганлиги ҳақида»
хикоя қилиб бермоқчи эканлигини айтиб берди.

Совет Иттифоқида дунёнинг турли мамлакатларидан
келган мишглаб йигит ва қизлар ўқишади. Буларнинг
аксарият кўпчилиги билимга астойдил интилган ва совет
маданияти ютуқлари билан тобора кўпроқ танишишга
ҳаракат қилувчи меҳнатсевар софдил кишилардир. Чет
элдан келган студентлар яхши иазарий билим, чуқур
профессионал тайёргарлик олиши ва юқори малакали
мутахассислар бўлиб етишиши учун бизнинг мамлака-
тимиз ҳамма нарсани қилмоқда.

Бироқ СССРда ўқиётган чет эллик студентларда тур-
ли категориядаги совет кишилари билан кенг алоқа
қилиш имконияти мавжудлиги, шунингдек бу студентлар-
нинг мухтазам равишда ватанларига бориб-келиб тури-
ши чет элдаги ашаддий контрабандистлар ва валютачи-
ларнинг уларга эътибор беришига сабаб бўлади.

Арманистон ССРининг олий ўқув юргларида бирида
ўқиган чет эл студентларидан Азия билан Қаупнинг
контрабанда ва валютачилик фаолияти юқоридаги гап-
ларга характерли мисол бўлади.

Бошқа капиталистик мамлакатлардан бўлган ўз тенг-
дошлари каби бу студентлар ҳам бундан бир неча йил
илгари социалистик мамлакатга биринчи бор келиб,
совет воқелиги билан қизиқиб таниша бошладилар.

Бироқ тез орада Азия ҳам, Қауп ҳам олий ўқув юрти-
дан ташқарида турли алоқалар боғлашга кўп эътибор
бера бошладилар.

Бир неча ойдан кейиноқ бу студентлар номи булганган кишилар билан таниш-билиш бўлиб олди.

Азьян ва Қауп ватанига навбатдаги бориб келганидан кейин уларнинг турмуш тарзи ва хулқ-атвори сезиларли даражада ўзгариб қолди: улар ўзларига таниш орттиришда анча эҳтиёткор бўлиб қолдилар. Бироқ улар Арманистон ССРга туристик сафарга келган ватандошлари билан тез-тез учрашиб турадиган бўлдилар. Бу вақтга келиб Азьян билан Қауп бошқа чет эл граждандаридан ўзларига келиб турадиган контрабандани сотиш бўйича гайри қонуний валюта операциялари билан яқиндан шуғуллана бошладилар.

Ташқи кўринишдан ҳеч нарса билан ажралмайдиган бу чет эл студентлари атрофида бир-бирига яхши таниш кишиларнинг иштирокида гоят яширин олиб бориладиган чайқовчилик олди-сотдиларнинг кураккаб килари авж олиб кетди. Улар контрабанда пули билан олиб келинадиган олтинларни сотар, кўндан-кўн чайқовчилик комбинациялари натижасида мудом платинага эга бўлиб олар эдилар. Бунда Азьян ва Қаупни улар қўлга киритиб олган платина Совет давлатидан фақат ўгирлаб олишганлиги ҳеч бир хижолат қилмас эди.

Азьян ва Қаупни қамоққа олиш билан тугаган сўнгги эпизодда ҳам жиноятчилар платина билан иш кўрган эдилар. Улардан бири сим ва майда ёмбилардан иборат 6 килограмм платинани шахсий нарсалари ичига пухта яшириб олиб кетаётган эди. Контрабанда совет чегара контроль-ўтказиш пунктида топиб олинди. Контрабандистлар ва валютачилар совет суди олдида жавоб бердилар.

Терговда шу нарса аниқландики, Азьян ва Қауп иштирокида иш кўрган контрабандистлар группаси тагга ва ёмбилардан иборат 35 килограмм олтинни мамлакатимизга олиб келган ва валютали яширин олди-сотдиларда пуллаган ҳамда 17 килограммга яқин платинани чет элга олиб чиқиб кетган.

Ривожланаётган мамлакатлардан келиб Москванинг турли олий ўқув юртларида ўқиётган бир группа студентлар 1968 йилда жинсий жавобгарликка тортилди. Бу группа қатнашчилари валюта ва валюта бойликларини сотиб олиб ҳамда қайта пуллаб, узоқ вақт давомида гайри қонуний равишда валюта билан олди-сотди ишлари қилиб келган. Ана шу чайқовчиллик операцияларида бошқа чет элликлар ҳамда совет граждандаридан бўлган жиноятчи элементлар ҳам қатнашган. Юқорида энкар этилган шахсларнинг ҳаммаси Совет давлатига муайян моддий зарар етказди.

Совет порт шаҳарларига келиб-кетадиган айрим чет эл денгизчилари контрабандада ҳийлакорлик билан иш тутадилар. Контрабандани яшириш учун замонавий денгиз кемаларида бўлган катта имкониятлардан фойдаланиб, улар чет элда жойлашиб олиб ўз шерикларига йирик қимматбаҳо нарсаларни юбориб турувчи профессионал-контрабандистларга кўпинча воситачилик қилдилар. Кўп чет эл денгизчилари шахсий бойлик орттириш мақасида контрабандистларга айланиб кетганлар. Булар одатда талаб катта бўлган товарларни сотадилар.

Бу олди-сотдиларнинг кўлами ҳақида, масалан, қуйидаги фактга қараб ҳукм чиқариш мумкин: фақат биргина Новороссийск портида йирик контрабанда билан шуғуллангани учун 1969 йилдан 1972 йилгача 300 дан ортиқ чет эл денгизчиси ушланиб, улардан 100 минг сўмликдан ортиқроқ баҳодаги турли товарлар тортиб олинди.

Капиталистик давлатлардан бўлган контрабандистлар халқаро ҳаво йўлларида хизмат қилувчи пассажир самолётлари экипажи аъзолари орасидан ҳам ўзларига ёрдамчилар излайдилар. «Эр-Франс» авиакомпаниясининг стюарди Ситников ана шундай фаолияти учун Москвада ушланди. У Париж орқали иш юритган Байрут (Ливан) контрабандистлари билан алоқада эканлигини ва улар томонидан СССРда бўлган контрабандистларга олтии келтириб беришга жалб қилинганлигини гапириб берди.

Ушланган вақтда Ситниковдан 600 та олтин танга тортиб олинди. Терговда у бу тиллалар капиталистик давлатлардан бирининг Москвадаги элчихонаси хизматчисига тегишлилигини сўзлаб берди. Бу хизматчи бундан олдин ҳам Ситниковдан 1000 олтин танга олган экан.

СССРда яшаб, унинг фуқаролигида бўлмаган шахсларнинг контрабанда фаолияти ва гоят катта кўламда валюта бойликлари билан чайқовчилик қилгани бир неча бор ошқора бўлиб қолди.

Масхи бошчилигидаги бир гуруҳ контрабандистлар ва валютачилар ана шу тариқа жиноий жавобгарликка тортилган эди. Бу гуруҳ қатнашчилари, Масхининг ўзи каби, асосан СССР фуқароси эмас эди. Бу гуруҳ ишчи юзасидан олиб борилган тергов жараёнида шу нарса аниқландики, айбланувчилар СССРга ўқиш учун келиб ва учлаб иккитиб соғиратиде фойдаланиб, контрабанда ва валюта билан гайри қонуний равишда олди-сотди қилишнинг ўзларининг асосий машғулоти қилиб олганлар. Улар элчихонанинг баъзи бир ходимлари билан танишиб олиб, улар ёрдамида чет элдаги профессионал контрабандистлар билан алоқа қилиб турганлар. Масхи гуруҳидан бўлган жиноятчилар валюта ва валюта бойликларини сотиб олиб ҳамда қайтадан сотиб, узоқ вақт давомида мунтазам равишда гайри қонуний ишлар қилиб келганлар. Бир неча йил давомида улар жуда катта миқдорда чор олтин тангаларини, инглиз фунт стерлингини, турк лирини, америка долларини, ГФР маркасини, француз франкини ва икки миллион сўмликдан ошиқроқ бошқа валютани сотиб олганлар ва қайта сотиб юборганлар. Улар ҳатто Лондон банкида ўзларига счёт ҳам очганлар ва СССРда жиноий йўллар билан орттирган катта-катта суммаларни мунтазам равишда унга ўтказиб турганлар.

Маълум бўлишича, қариндошлари капиталистик мамлакатларда яшовчи айрим совет граждандари ҳам контрабанда ва валюта билан, айрим ҳолларда катта ҳажмда, чайқовчилик қилишга дахлдор эканлар.

... Қирқинчи йилларнинг охирида Мқрян деган шах доимий яшаш учун СССРга келди. Кўп йиллар давомида капиталистик дунё мамлакатларида яшаган ва миллий зулм оғирлиқларини ўз гарданида синая кўрган бу киши, ўзига ўхшаш минглаб кишилар каби, бизнинг мамлакатимиз меҳнаткашлари орасидан муносиб ўрин эгаллаш учун ҳалол меҳнат қилиши керак эди.

Бироқ Мқрян бундай одам эмас экан. Ҳалол меҳнатни у хуш кўрмади, совет гражданлигини олгандан кейинги дастлабки вақтларда у атрофдагиларга ўзини меҳнатдан юз ўгирмайдиган қилиб кўрсатишга уринди. Ўроқ бу хўжа кўрсинга қилинган иш эди. 1960 йилдан бошлабоқ Мқрян ҳеч қаерда ишламай, ҳақиқий текип-хўрларча ҳаёт кечириб мўнтазам равишда ундан турли контрабанда товарлари олиб турар ва бу товарларни спекулятив пархларда пуллар эди.

Бир оз кейин, бир оз жамғарма орттириб олгач, Мқрян валюта билан чайқовчилик қилишга киришди. У кўп йиллар давомида валюта, валюта бойликлари, қадимий ва ноёб подир буюмлар, платинадан, тилла ва кумушдан ясалган буюмлар, қимматбаҳо тошлар ва санъат асарларини сотиб олди ва қайта сотди. Энди у бир жойда туролмас, балки Совет Иттифоқининг турли шаҳарларида айлашиб юрар эди. У бир неча совет кишиларини чайқовчилик ва контрабандага тортди.

Мқрян ва унинг шерикларининг жинорий иши бўйича 110 минг сўм нақд пул, қимматбаҳо тошлар қўйилиб тилла ва платинадан ясалган 150 минг сўмлик 120 буюм, 40 тадан ошиқроқ олтин танга, 80 минг сўмлик бриллиант, оғирлиги 40 килограмм келадиган 132 дона кумуш буюм, чинни, хрусталь ва сополдан тайёрланган ҳамда умумий қиймати 70 минг сўмдан ошиқроқ бўлган 392 та қадимий ва ноёб буюмлар, 60 минг сўмлик 18 та қадимги маъбуда, 206 та расм, шу жумладан Айвазовский,

Репин, Маковский чизган расмларнинг асл нусхаси ва бошқа қимматбаҳо нарсалар мусодара қилинди.

Совет кишиларидан контрабанда ва валюта махинациялари билан кимлар шуғулланади, чет эл контрабандистлари ва валютачилари уларнинг қайси бирлари билан жинойий алоқа боғлайди, кимни товарлар ва қимматбаҳо нарсалар билан таъминлаб туради? Тергов ва суд материалларидан маълум бўлишича, булар социалистик мулкни талон-торож қилувчилар, жиноятчилар, иш жойи тайин бўлмаган шахслар, ашаддий ичкиликбозлар ва шулар кабилардир, яъни социал ҳамда ахлоқий қиёфаси совет жамияти ва совет ахлоқига ёт кишилардир.

Ашаддий жиноятчилар Акопов, Ильин, Немод, Мусав ва Габо Москвада чет эл контрабандистлари ва валютачиларидан олтин ва бошқа қимматбаҳо нарсалар сотиб олиш билан узоқ вақтгача шуғулланиб келганлар. Уларнинг манфаатлари ва ҳаётдан кўзлаган мақсадлари доираси аллақачоноқ фақат бойлик орттириш билан чекланиб қолган эди. Бир неча йиллар давомида улар чет эл валютачиларидан умумий суммаси 2,4 миллион сўмдан ортиқроқ турадиган 34674 олтин танга ва бошқа қимматбаҳо нарсалар сотиб олганлар, сўнгра эса бу нарсаларни Совет Иттифоқининг турли шаҳарларида майда валютачи чайқовчиларга сотганлар.

Икки ёш йигит — Даварашвили ва Чачанашвили йирик чет эл контрабандисти билан навбатдаги валюта олди-сотдисиби қилаётганда жиноят устида қўлга туширилди. Даварашвили ўзини батамом чайқовчилик операцияларига «бағишлаб», бир неча йилдан буён ҳеч қарда ишламас эди. Чачанашвили эса жинойий фаолиятини педагогика институтида ўқиш билан қўшиб олиб борар ва ҳатто уни, гарчанд халқ маорифи соҳасида ҳалол меҳнат қилишни ҳаёлига келтирмаган бўлса-да, тамомлаган эди. Бу ёш йигитларнинг тубанликка юз тутиши чет элликлар олдида сажда қилишдан бошланган эди.

Улар чет элликларга дастлабки вақтларда кичик-кичик хизматлар кўрсатиб туришар эди. Аста-секин улар орасида алоқа ўрнатилиб, у барқарор бўла бошлади ва жиний характер касб этди.

Тергов материалларидан маълум бўлишича Даварашвили ва Чачанашвили 1961—1966 йиллар мобайнида капиталистик мамлакатлардан бўлган 22 та йирик контрабандист билан жиний алоқа боғлаганлар, улардан умумий оғирлиги 325 килограмм келадиган 40 000 олтин танга сотиб олиб, бунинг учун 2.5 миллион сўмдан ошиқроқ пул тўлаганлар. Валютачилар бу олтинларни асосан Грузия территориясида иш кўрувчи ўз шерикларига қайта пуллаганлар ва бу чайқовчилик натижасида жуда катта фойда олганлар. Ушбу иш бўйича ўттизга яқин валютачи чайқовчилар жиний жавобгарликка тортилди. Улардан 500 миңг сўмдан ошиқроқ пул, 45 килограмм олтин, 2 килограммга яқин платина ва бошқа қимматбаҳо нарсалар тортиб олинди ва суднинг қарорига мувофиқ давлат фойдасига ўтказилди.

1969 йили қамоққа олинган йирик контрабандистлар ва валютачилар грушасининг аъзолари Карахания, Журавлев ва Агаронов узоқ вақт давомида ижтимоий фойдали меҳнат билан шугулланмаганлар, паразитик ҳаёт кечирганлар. Олдинги иккитаси таксомотор паркиннинг шофёрлари ҳисобланган холос, ўзларига биркичиб кўйилган автомашинадан эса шахсий манфаатлари учун фойдаланганлар. Бу груша қатнашчиларининг асосий мақсади чет эл контрабандистлари билан алоқа ўрнатиш бўлган. Карахания ва унинг шериклари чет эл контрабандистларидан катта миқдордаги олтин ва валюталарни солиб олганлар ва уларни анча майда чайқовчиларга қайтадан сотганлар. Бу жиний ишга жами 60 га яқин чет эллик ва Москва, Ленинград, Тбилиси ҳамда Бокуда яшовчи 10 дан ортиқ совет граждандари тортилган. Жиний тўданинг асосий қатнашчилари қамоққа олинган вақтда улардан 7 килограммга яқин олтин, 10 миңг

америка доллари, совет пулининг йирик суммаси ва 65 минг сўмлик қимматбаҳо нарсалар тортиб олинди.

Афсуски, чет элларга сузадиган совет денгизчиларидан баъзилари ҳам контрабанда олди-сотдилари йўлига кириб қолади. Булар бизнинг савдо флотимиз экипажига одатда тасодифан тушиб қолган, сиёсий етук бўлмаган, ўзларининг худбинлик манфаатларини кўзлаб иш тутадиган кишилардир. Соғлом меҳнат коллективда улар жинорий фаолият билан шугуллана олмайди. Бироқ экипаж аъзолари орасида контрабандистлар группаси ташкил топаётган, коллектив эса бунга бефарқ қараган ҳолларда контрабанда фаолияти билан шугулланиши мумкин бўлиб, бу хавfli тус олиши мумкин. Бундан бир неча йил олдин «Башкирия» теплоходида ана шундай контрабандистлар группаси пайдо бўлди. Бу группа қилинган йилари мамлакатимизнинг экспортини сиёсий бундан йирик суммаси чет элга олиб кетганлар, у ердан эса олтин ва камёб товарлар олиб кетганлар. Аниқлавишича, контрабандистлар қисқа муддат ичида 100 минг сўмдан ошиқроқ совет валютасини СССРдан чет элга олиб кетган, у ердан эса 12 килограмм олтин танга ва минг метр парча олиб келиб, уларни спекулятив нархларда пуллаганлар.

Давлатга қарашли кўнлаб миқдордаги қимматбаҳо нарсалар, камёб товарлар ва материаллар социалистик мулкни талон-тороғ қилувчилар орқали валютачилар ва контрабандистлар қўлига тушади. Ахлоқий жиҳатдан тубанликка тушган, нопок кишилар қимматбаҳо нарсаларни ишлаб чиқариш, сақлаш ёки фойдаланиш билан боғлиқ корхоналарда, илмий-тадқиқот муассасаларида, тажриба-конструкторлик ва бошқа ташкилотларда ишлаб, бойлик орттириш, тамагирилик ёки ичкилик-бозлик мақсадида онгли равишда жиноят қиладилар. Контрабандистлар ва валютачилар ана шундай кишиларни қидирадилар ҳамда уларни ўғирликка ундайдилар.

Динов помли бир кимса саккиз йил муддатга озодликдан махрум этишга ҳукм қилинди. Илмий-тадқиқот институтларидан бирининг инженери бўлган бу шахе тадқиқот мақсадларида ишлатиш учун зарур бўлган платина турадиган жойга киришга ҳуқуқи бор эди. Енгил табнат ва бойликка муккасидан кетган одам бўлишига қарамай, Динов валютачига дуч келмасдан вадудан контрабандистларда платинага талаб катта эканлигини билмасдан олдин жиноят қилишни хаёлига ҳам келтирмаган эди. Ғоят қимматли материалларни сарфлаш устидан лабораторияда назорат кучсизлигидан фойдаланиб, Динов мунтазам равишда платинани ўғирлай бошлади. Қисқа муддат ичида у бу қимматбаҳо металнини 1,6 килограммини ўғирлаб, валютачига сотиб юборди.

Чет эл граждакларидан бўлган контрабандистлар кишиларининг беқарорлигидан, иродаси бўшлигидан ва бошқа шахсий камчиликларидан фойдаланиб, уларни контрабандистлик касбига ва валюта махинацияларига жалб қиладилар. Бу айрим ҳолларда қандай рўй беришини чет элларга сузадиган совет кемаларидан бирининг экипажи аъзоси Котов мисолида кўриш мумкин. Жануби-Шарқий Осиёга мунтазам қатнаб турадиган кемада ишлаб юриб у кема борадиган портда ўзини радиотоварлар билан савдо қилувчи фирманинг ходими деб таништирган чет эллик билан танишди. Янги таниш Котовга жуда арзон баҳода транзистор радиоприёмник сотиб олишда кўмаклашди. Кема портга кейинги келганида улар бир-бирларига совгалар тақдим қилдилар, бизнинг денгизчизимизнинг таниши эса унга приёмниги учун текинга эҳтиёт қисмлар ҳам берди. Кема бу чет эл портга кейинги сафар келган вақтда денгизчизимиз ўз қариндошлари учун арзон баҳода яна бир неча транзистор харид қилди. Ана шундай олди-сотди натижасида Котов чет эл валютасида чет элликдан анча сўм қарз бўлиб қолди. Чет эллик бу сафар ҳам «ёрдамлашиб юборди», у қарзини

совет пуллари билан узишига «рози бўлди», бу пулларни «ишлаб олиш» учун эса Котовга камёб товарни нолегал олинб кетиш ва бизнинг мамлакатимизда сотиш учун кредитга беришни таклиф қилди.

Чет элликнинг бу таклифига рози бўлиш нимага олиб келишини тасаввур қилиш қийин эмас. Гарчанд Котов бошда ўзини муносиб тутмаган бўлса-да, у ҳар ҳолда бундай «фойдали» олди-сотдини рад этиш учунгина эмас, балки рўй берган воқеа ҳақида ишдаги катта ўртоқларга айтиб бериш учун ҳам ўзида куч топди. Денгизчига қарзларини ўзи ҳалол меҳнат қилиб топган пули ҳисобидан узиш имконияти берилди. Чет элликка қарзини тўлар экан, у қарорининг тўғри эканлигини ўз кўзи билан кўриб қарор бўлди: унинг таниши таниб бўлмас даражада ўзгариб кетди, дўстона муносабат ўрнига у ошкора душманлик кўрсатди.

Совет денгизчисининг контрабандани фойдали деб топтишига уриниш барбод бўлди.

Совет қонуни контрабандани давлат жинояти деб ҳисоблайди. Гарчанд контрабандани билан шуғулланувчи шахслар ўз жиний характерларида кўпинча сиёсий сабабларга амал қилмасалар-да, капиталистик давлатлардан бўлган контрабандистлар совет кишилари билан жиний алоқалар ўрнатиб ва сақлаб, одатда, бизга ёт бўлган буржуа ахлоқини сингдириб уларга идеологик таъсир ўтказишга ҳаракат қиладилар. Чет эл контрабандистлари СССРда антисовет адабиётлар тарқатиш ва идеологик диверсиянинг бошқа акцияларини амалга ошириш ҳоллари кам эмас. Улар совет граждандлари орасидан душманлик акцияларида қатнашадиган шериклар ахтаришга уринадилар. Улар буларни ёлғиз чет эл пуллари ва олтин тангалар билангина эмас, балки антисовет адабиёт, реакцион йўналишдаги буржуа журналлари, порнографик нашрлар билан таъминлаб туради.

Валютачиларнинг бир группаси иши юзасидан олиб борилган тергов вақтида шу нарса аниқландики, совет

гражданларидан бўлган бу жиноятчилар ғайри қонуний валюта операциялари билан бир қаторда советларга қарши агитация олиб бориш, Ғарбга қочиш учун шартшаронт тайёрлаш билан ҳам актив шугуллашганлар. Улардан турли-туман сохта ҳужжатлар, радиоаппаратура, ўқ отадиган қуроллар ва ўқ-дорилар тортиб олинди.

Жиноятлар ботқоғига ботиб кетган ва Совет давлатининг қонуналарини бузганлиги учун қаттиқ жавобгарликка тортилиш хавфи остида қолган контрабандист ва валютачилар «қора» бизнеснинг чет эллик корчолонларининг кўр-кўрона қуролига айланибгина қолмай, балки империалистик разведкаларнинг осонлик билан топган ўлжасига ҳам айланиб қолади. Империалистик разведкалар айрим совет гражданилари қилган контрабандистлик ҳаракатидан уларни обрўсизлантириш ва ҳамкорликка жалб қилиш мақсадида хоҳлаган вақтда фойдаланиши мумкин.

Жосус Войновнинг йўли, аслида, ана шундай бўлган. 1964 йилда АҚШ дан келган турист билан танишиб, у валюта олди-сотдиси замиинда бу турист билан жиноий алоқа боғлаган. Войнов билан учрашганда америкалик валюта алмаштириш билан чекланиб қолмаган, у кўпинча сиёсий темаларда суҳбат бошлаб, уларга антисовет тус берган. Очiqдан-очiq бўҳтондан иборат гаиларни суҳбатдоши қизиқиш билан қабул қилаётганини ва ҳатто бу гаиларга қўшилаётганини кўрган америкалик «турист» Войновга разведкага онд маълумотларни тўплашни, бунинг эвазига унга «у чайқовчилик олди-сотдиларидан олаётганига қараганда анча кўпроқ» ҳақ тўлашини ваъда қилди.

Войнов бупга шу ондаёқ рози бўлди, у пул йўлида ҳар қандай жиноятга ҳам тайёр эди. Бироқ у жосуслик тошириқларини бажара олмади. Валютачи-жосус тез орада фoш этилди.

Юқорида айтилганларнинг ҳаммаси қуйидаги хулосани чиқариш учун етарли асос беради: капиталистик давлатларнинг разведкалари социалистик жамият ва Совет давлатига қарши қўпурувчилик фаолияти олиб бориш учун «қора» бизнестан қўшимча имконият сифатида фойдаланадилар, гарчаид улар шуни ўзлаштириб олишлари лозим эдики, совет граждaнларини контрабанда фаолиятига ва валюта бойликларни билан чайқовчилик қилишга жалб қилиш йўлидаги қарийб ҳамма уринишлар барбод бўлди ва бундан кейин ҳам барбод бўлаверади.

ЌЎПОРУВЧИЛИК ҲАРАКАТЛАРИ УЧУН АСОСИЙ ТЎСИЌ

Импералистик мамлакатлар разведкасининг ва бошқа махсус хизматларининг СССРга қарши қўпурувчилик фаолиятининг кучайиши, биз бу ҳақда олдинги бобларда сўз юритган эдик, Совет давлатини ўз манфаатларини ҳимоя қилиш учун тadbирлар кўришга мажбур этади.

СССР Министрлар Совети ҳузурдаги Давлат хавфсизлиги комитети ва унинг жойлардаги органлари жосуслнк, террор, зараркунандачиликка, яширин антисовет фаолиятига ва бизнинг мамлакатимизга қарши бошқа душманларча ҳаракатларга қарши бевосита кураш олиб боради. СССР Конституциясига мувофиқ бу органлар зиммасига мамлакат давлат хавфсизлигини сақлаш бўйича махсус вазифа юклатилган. Ана шу ишни амалга оширишда прокуратура, суд органлари ҳам, давлат ҳам ҳарбий сирни сақлаш масалаларида эса СССР нинг кўп министрликлари ва идоралари иштирок этади. Импералистик разведканинг кирдикорларига ва душман элементларга қарши кураш бўйича Совет давлатининг барча фаолиятини Совет Иттифоқи Қоммунистик партияси йўналтириб туради.

Социалистик давлат ўз давлат механизмининг тегиш-ли звеносини мустаҳкамлаб борар экан, империализм-нинг қўпоровчилик ҳаракатларига қарши муваффақиятли кураш олиб боради. КПСС XXIV съезди шу муносабат билан давлат хавфсизлиги органлари ишга ижобий баҳо берди. Совет давлатининг, унинг давлат хавфсизлиги органларининг халқ билан алоқаси, меҳнаткашларнинг кенг оммасига таяниши улар фаолиятининг асосий принципларидан биридир. Империалистик мамлакатнинг разведкасига ва бошқа махсус хизматига қарши курашда социалистик давлатнинг кучи унинг айнан халқ билан мустаҳкам алоқасида, халқ оммаси томонидаги қўллаб-қувватланишида эканлигини тарихий тажриба очиқ-ойдин кўрсатиб беради.

Совет патентларнинг тарихий қисми билан тугатилган совет кишини қаерда бўлмасин: чегара яқинидаги райондами ёки мамлакат ичкарисидаги қишлоқдами, мудофаа заводдами ёки колхоз дала шийонидами, бизнинг Ватанимиздан ташқаридами ёки Сибирдаги янги қурилишлардами — ҳамма ерда Совет давлатининг манфаатларини ҳимоя қилишни ўзининг биринчи даражали юқори гражданилик бурчи деб ҳисоблайди.

Ишчилар, колхозчилар, инженерлар, ўқувчи ёшлар, Совет Армияси ва Ҳарбий-Денгиз Флотининг жангчиларни жонажон Ватани ҳақида ғамхўрлик қилар эканлар, юксак снёсий ҳушёрлик кўрсатмоқдалар ва бу билан жосуслик, идеологик диверсия ва империалистик разведканинг бошқа қўпоровчилик фаолиятининг олдини олишда ва тугатишда Совет давлатининг компетентли органларига сезиларли ёрдам бермоқдалар.

Империалистик давлатлар ҳукмрон доираларининг Совет Иттифоқининг сиёсий, иқтисодий ва маънавий потенциални яширин қўпоровчилик фаолияти билан бўшаштириш йўлидаги уринишлари совет кишиларининг

юксак сиёсий ҳушёрлиги туфайли самарасиз бўлиб қолади ёки барбод бўлади.

Партиямиз томонидан совет кишиларини коммунизм ишига садоқат, Коммунистик партия атрофида жипслашиш, социалистик Ватанга муҳаббат, юксак синфий сиёсий онглилик, пролетар интернационализмининг ҳис этиш, миллий гуруҳ, душманларга нафрат ва уларга қарши курашда шафқатсизлик руҳида тарбиялаш совет граждандарининг сиёсий етуклигининг ва доимий ҳушёрлигининг асосини ташкил этади.

В. И. ЛЕНИН, КОММУНИСТИК ПАРТИЯ МЕҲНАТКАШЛАР СИЁСИЙ ҲУШЁРЛИГИНИНГ АҲАМИЯТИ ТЎҒРИСИДА

В. И. Лениннинг душманларни зийраклик билан қузатиб туриш кераклиги ва социалистик қурилиш ишига зарар етказиш учун уларнинг уринишига йўл қўймаслик зарурлиги тўғрисидаги кўрсатмасига доимо амал қилиб, Совет Иттифоқи Коммунистик партияси мамлакатимиз тараққиётининг бутун тарихи давомида меҳнаткашларни юксак сиёсий онглилик руҳида тинмай тарбиялаб келмоқда.

В. И. Ленин юксак революцион ҳушёрликни реакциянинг кирдикорларига қарши курашда пролетариатнинг ўткир қуроли деб ҳисоблади ва ўзининг кўп қиррали революцион ва давлат фаолиятида ўзи ҳам қаттиқ революцион ҳушёрликнинг ажойиб намуналарини кўрсатди. Ленинча сиёсий зийраклик, пролетариат синфий душманларининг ниятларини олдиндан пайқаб олишни билиш кучи кўп сонли душманлар зарбаларининг олдини олишда, совет халқига қарши душманлик ҳаракатларига йўл қўймасликда партиямиз ва Совет давлатига бир неча марта ёрдам берди.

В. И. Ленин ўз сафдошлари билан биргаликда самодержавиечининг жуда ҳам оғир таъқибига шариқларини Россияда марксистик ишчи партиясини тuzди. Чор

охранкаси ва полиция ўсиб келаётган революцион ҳаракатни аввало тўхтатиб қўйиш, сўнгра эса нима қилиб бўлса-да бостиришга, Россия халқларининг энг яхши вакиллариини жисмоан йўқ қилишга ҳаракат қилди. Охранка революцион ишчи ташкилотларига ўз провокаторларини юбориб турди.

В. И. Ленин большевикларни сиёсий полиция билан, партия ичидаги жосуслар билан кураш санъатига тинмай ўргатди, у ўз маслакдошларини конспирацияга қатъий риоя қилишга, партия сирини муқаддас сақлашга, жандарма провокаторларини қатъият билан фош этишга ва партия ташкилотларини улардан тозалашга чақирди.

Бунда шу нарсани эслатиб қўйиш керакки, В. И. Ленин ва унинг сафдошларининг ҳушёрлиги жандармерия-полициячиллик хизматларининг провокаторлик фаолиятига қарши қаратиллибгина қолмай, балки капитализм манфаатларининг бошқа ҳимоячиларига ҳам қарши қаратилган эдики, капитализм манфаатларининг бу ҳимоячиларини революцион иборалар билан иққобланиб олиб, ишчилар синфининг курашига парокандалик киритиш, марксизмни бузиш, ундан ҳақиқий революцион мазмунни чиқариб ташлаш, Ленинча партиянинг ташкилий ва гоявий асосларини бузиш учун бу курашга суқилиб кирган эди.

В. И. Ленин сохта революционерларни — улар сиёсий тусга киришниинг ва демагогиянинг қайси усулини қўлламасинлар, ўз вақтида ҳамда қатъий фош қилар эди. Кашигулянтлар, РСДРП (б) Марказий Комитетининг собиқ аъзолари Каменев ва Зиновьев меньшевикларнинг «Новая жизнь» газетасида большевиклар қуролли қўзғолон тайёрлаётганликлари тўғрисидаги хабарни босиб, қатъий партия сирини душманга билдириб қўйган Улуг Октябрдан олдинги кунларда хонларни партиядан дарҳол ўчиришни В. И. Ленин Марказий Комитетга таклиф қилди. В. И. Ленин ва унинг сафдошларининг

юксак ҳушёрлиги душманларга партиянинг стратегия ва тактика планларини билиб олишига ва унинг кадрларига анча зарар етказишига йўл қўймади.

Чор изқуварлари коммунистлар орасига кириб олиш учун озмунча ҳаракат қилмадилар. Улардан қанчадан-қанчаси ўз вақтида фош қилиб ташланди!

Октябрь қўзғолоши ғалаба билан тугагандан кейин эски давлат машинасини синдириш, ишчи ва деҳқонларни эксплуатация қилишни тугатишга қаратилган ёш Совет ҳокимиятининг дастлабки қарор ва тадбирлариёқ ички реакция ва халқаро империализмни ғазаблантирди.

Ҳокимиятдан маҳрум бўлган буржуазия фитналар, исёнлар, террор, саботаж, чайқовчиликлар уюштириб, халқнинг янги турмуш қуришга киришишига халақит беришга уринди. Империалистик давлатларнинг ҳукмрон доиралари мамлакатимизга қарши қуролли интервенция қилдилар, уларнинг разведкалари эса кенг қўпоровчилик фаолиятини бошлаб юбордилар.

Совет республикаси меҳнаткашлари олдида мисла қўрилмаган мураккаб вазифалар: Октябрнинг буюк ғалабаларини сақлаб қолиш, ағдариб ташланган эксплуататор синфларнинг қаршичилигини бостириш, халқаро империализм тазйиқини қайтарш вазифалари қўндаланг бўлиб турди. Пухта уюшмай, юксак синфий онглиликка эришмай туриб ва революцион ҳушёрликсиз бу вазифаларни ҳал қилиб бўлмас эди.

Уша оғир кунларда улғу Ленини ишчи ва деҳқонларни, Қизил Армиянинг жангчи ва командирларини революция манфаатларини зийраклик билан қўриқлаб туришга, жосуслар, диверсиялар, ишлаб чиқаришдаги бузгунчиларга ва бошқа контрреволюционерларга қарши шафқатсиз кураш олиб боришга чақирди. Халқ Комиссарлари Советининг Ленини томонидан тайёрланган ва 1918 йил 21 февралда қабул қилинган «Социалистик Ватан хавф остида! деган тарихий декрети асо-сида ана шу талаблар ётади.

Ҳушёрлик, ҳушёрлик ва яна ҳушёрлик! Ленин ана шу ҳақда доимо эслатиб турарди. 1918 йил июлда, эсерларнинг контрреволюцион чиқишининг бошидаёқ, Владимир Ильич псеңчиларнинг ниятини олдиндан кўриб, ҳукумат идораларини, заводларни, банкларни, вокзалларни қўриқлашини кучайтириш тўғрисида, Москвада қойлашган ҳарбий қисмларни жанговар ҳолатга келтириш тўғрисида буйруқ беради. Немис элчиси Мирбахнинг эсерлар томонидан ўлдирилиши ва Германия билан янги уруш хавфи вужудга келиши муносабати билан В. И. Ленин ўша ондаёқ ВЦИК нинг 1918 йил 15 июль мажлисидаги ўз баёнотида мамлакат меҳнаткашларни «уч карра ҳушёрлик, эҳтиёткорлик ва матонат»¹ли бўлишга чақирган эди.

Антантанинг биринчи ва иккинчи юриши даврида В. И. Ленин олган Ф. Э. Дзержинский Мудофаа Кенгашининг номидан «Жосуслардан эҳтиёт бўлинг!» чақирғи билан халққа мурожаат қилди. «Барча оғли ишчилар ва деҳқонлар,— дейилган эди чақирикда.— Совет ҳокимиятини кўкрак бериб ҳимоя қилмоқлари лозим, жосуслар ва оқгвардиячи хонларга қарши курашга отланмоқлари лозим»².

1919 йил ёзида Совет республикаси учун энг қийин бўлган ошлардан бири келди. Деникин қўшиқлари Москва томон келаётган эди. Совет ҳокимиятини сақлаб қолиш учун барча кучларни сафарбар қилиш, барча имкониятлардан фойдаланиш зарур эди.

В. И. Ленин имзо чеккан РКП (б) Марказий Комитетининг «Ҳамма Деникинга қарши курашга!» деган хатида революцион халққа мурожаат қилиниб, уни буржуазиянинг ва унинг гумашталарининг, буржуа интеллигенцияси, қулоқларнинг, шунингдек эсерлар ва меньшевикларнинг кирдикорларини зийраклик билан

¹ В. И. Ленин. Асарлар 27-том, 578-бет.

² В. И. Ленин. Асарлар, 29-том, 417-бет.

кузатиб туришга чақириладики, контрреволюцион кўтарилиш ва фитналар одатда ана шулар орасида вужудга келади. «Мана шу муҳит устидан қилинадиган назоратни уч карра, ўн карра кучайтирмоқ лозим. Ҳушёрликни ўн карра кучайтирмоқ лозим, чунки шу томондан бўладиган контрреволюцион майллар худди шу ҳозирги моментда ва яқин келажақда мутлақо муқаррардир»¹.

В. И. Лениннинг меҳнаткашларни юксак революцион ҳушёрлик руҳида тарбиялашга катта таъсир кўрсатган ишларидан «Қолчак устидан галаба муносабати билан ишчи ва деҳқонларга хат»ни қайд этиб ўтиш керак. Бу хатда у революция душманлари маскировкасининг қабих усулларини тушунтириб беради ва ҳушёр, эҳтиёткор, эпчил бўлишга, айниқса ички душманлар қўлларига қурол олиб очиқ чиқиш имкониятидан маҳрум бўлган вақтларда ана шундай бўлишга чақиради.

В. И. Ленин ва Коммунистик партиянинг чақириқларини мамлакатимиз меҳнаткашлари қизгин қабул қилдилар ва қўллаб-қувватладилар. Революцион галабаларни ҳимоя қилиш ўзларининг туб синфий манфаатларига хизмат қилишини улар яхши билар эдилар. Контрреволюцион кучларнинг яширин душманлик фаолиятини бостириш учун В. И. Ленин ташаббус билан 1917 йил 20 декабрда контрреволюция ва саботажга қарши кураш бўйича Бутун Россия Фавқулудда Комиссияси (ВЧК) таъсис этилди. Меҳнаткашлар билан яқиндан алоқада бўлиш ва Советлар Республикасининг душманларига қарши курашда уларга кенг таяниш принципи ВЧК фаолиятидаги асосий принциплардан бири бўлиб қолди.

Капиталистик давлатлар разведкалари ва ички контрреволюция кучлари томонидан уюштирилган, ёш Совет мамлакатини қўпоришга ва бўғиб ташлашга

¹ В. И. Ленин. Асарлар, 29-том, 467-бет.

қаратилган қанчадан-қанча фитналар совет кишиларининг энг актив иштирокида шош этилди ва тугатилди. Советлар мамлакатига қарши қаратилган энг хавфли фитналардан бири, инглиз дипломати Локкарт раҳбарлик қилган фитна, ҳарбий қисм командири Берзиннинг революцион ҳушёрлиги натижасида зарарсизлантирилди.

«Москва район кўнгилли армияси» номли контрреволюцион ташкилотнинг фаолияти фитначиларнинг жиноий планлари ҳақида совет органларига хабар берган врач кўмагида аниқланди ва шош этилди. Ҳарбий денгизчи Солоницин «Тактик марказ» контрреволюцион ташкилотини тор-мор қилишда ёрдам берди, медицина ҳамшираси Покровскаянинг маълумоти эса ВЧК органларига «Ватанни ва Эркинликни ҳимоя қилиш Иттифоқи» номли ҳарбий фитна ташкилотининг кўмаги ва ишига, шош этишига ва тугатишига кўмаклашди. Бу ташкилотга ашаддий душман эсер Савинков раҳбарлик қилган эди.

Контрреволюция фитналари ҳеч қачон тасодифан шош қилинмаган. «Бу фитналар шунинг учун шош қилинаётгани,— деган эди В. И. Ленин,— фитначилар омма ичида яшайдилар, улар ўз фитналарини уюштиришда ишчи ва деҳқонларсиз иш кўраолмайдилар, бунда улар ахир-оқибатда ҳаминша шундай кишиларга йўлқадиларки, бу кишилар... ЧКга бориб: «Фалон жойда эксплуататорлар тўпланган» деб айтадилар»¹.

Гражданлар уруши тугаганидан кейин революциянинг ички ва ташқи душманлари қўпоровчилик фаолиятининг йўналиши ўзгарди. Тор-мор қилинган эксплуататор синфларнинг қолдиқлари ва уларнинг гумашталари жуда эҳтиёткорлик билан ҳаракат қила бошладилар. Душманлар Совет ҳокимияти билан ярашган кишилар ниқобига кирдилар. Контрреволюциянинг эҳтимол ту-

¹ В. И. Ленин, Асарлар, 30-том, 251—252-бетлар.

тилган ҳаракати тўғрисида гапирар экан, В. И. Ленин 1922 йилда совет кишиларини «Капиталистик жамият билан кураш юз карра қаттиқроқ ва хавфлироқ бўлиб қолди, чунки биз қаерда душман бизга қарши чиқаётганини ва ким дўстимиз эканини ҳар вақт равшан кўролмаямиз»¹ деб огоҳлантирган эди.

Совет ҳокимиятини ҳарбий интервенция йўли билан ағдариб ташлашдан умидини узган жаҳон буржуазияси Совет Россиясига қарши яширин уруш бошлаб юборди. Ана шу шароитларда В. И. Ленин ишчи ва деҳқонларни «доим ҳушёр бўлмоғимиз, атроф-теварағимизда бизга сиқдан-очиқ жуда зўр душманлик қилиб турган кишилар, синфлар, ҳукуматлар борлигини эсда»² тутишга чақирди.

В. И. Ленин васиятларига амал қилиб, Коммунистик партия совет жамияти тараққиётининг ҳамма босқичларида СССР меҳнаткашларини доимо юксак спёсий ҳушёрлик руҳида тарбиялаб келди.

20-ва 30-йиллар орасидаги тинч социалистик қурилиш даврида совет халқининг душманлари иқтисодий контрреволюция йўлига ўтиб олдилар. Бироқ меҳнаткашларнинг юксак ҳушёрлиги жосусликнинг СССРга қарши, шунингдек саноатимиз, транспортимиз, қишлоқ хўжалиги ва савдомизни издан чиқариш мақсадидаги ҳамма душманчилик режаларни барбод этди.

Фашистлар Германияси Совет Иттифоқига қарши қуролли агрессияга бевосита тайёрлик кўришга киришган иккинчи жаҳон уруши бўсағасида, 30-йилларнинг охирида, гитлерчилар қўмондонлиги мамлакатимизга қарши кенг миқёсда қўпоровчилик ишларини уюштиришга катта эътибор берди. Жумладан, разведкага муҳим ўрин ажратилди. Советлар мамлакатининг ҳарбий-саноат имкониятларини аниқлаш, Совет Қуролли

¹В. И. Ленин. Асарлар, 33-том, 294-бет.

²В. И. Ленин. Асарлар, 33-том, 141-бет.

Кучлари тўғрисидаги маълумотларни қўлга киритиш, темир йўл транспорти, денгиз ва граждан ҳаво флотларининг аҳволи тўғрисида ахборотлар тўплаш учун учинчи рейхнинг кўп сонли разведка органлари ва бошқа махсус хизмат идоралари барча мавжуд куч ҳамда воситаларни сарф этиш борасида топшириқ олган эди. Айни вақтда немис-фашист разведкаси Украинанинг ғарбий районларида ва ёш совет Болтиқбўйи республикаларида собиқ помешчиклардан, қулоқлардан, буржуа миллатчилар партияларининг фаол қатнашчиларидан бандит-исёнчи гуруҳлар ташкил этиш бўйича ишларни авж олдириганди.

Фашист разведкачилик хизмати ўз жиноий мақсадларини амалга ошириш учун махсус мактабларнинг катта тармоғини ташкил этди, унда жосусларни, диверсантларни ва террорчиларни Совет Иттифоқига юбориш олдидан оқдод уқитди.

Коммунистик партия мамлакатнинг мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш борасида тинмай ғамхўрлик кўрсатди: совет кишиларини империалистик разведканинг махфий кирдикорларига кўз-қулоқ бўлиб туришга ўргатди. Доим ҳушёр бўлиб туриш тўғрисидаги партия чақириғини барча меҳнаткашлар ва айниқса чегара район аҳолиси кенг қўллаб-қувватладилар.

Чунончи, совет ватанпарварларининг юксак ҳушёрлиги урушдан олдинги йилларда совет махсус органларига гитлерчилар Германиясининг Совет Иттифоқига нисбатан асосий разведка-диверсионлик планларини барбод этишда ёрдам берди. Немис-фашист қўшинларининг мамлакатимизга қилган тажовузини тайёрлаш учун юборилган кўп сонли жосуслар ва диверсантлар фош қилинди. 1940—1941 йилларда Рига, Каунас, Белосток, Черновици ва бошқа ғарбий районлардаги муҳим пунктларда немис-фашист разведкасининг ўнлаб тажрибали агентлари ва жосус-диверсиячилар тўдаси иштирокчилари қамоққа олинган эди. Душман агентла-

ри ва советларга қарши ташкилот аъзоларининг радиостанциялари, анчагина қуроллари, портловчи моддалар ва ўқ-дорилар мусодара қилинган эди.

Бу борада совет чегарачилари катта иш олиб бордилар. Ғарбий ҳетарада 1940 йилда ва 1941 йилнинг биринчи ярмида маҳаллий аҳолининг актив ёрдамида немис-фашист разведкасининг 200 дан ортиқ разведка-диверсиячи группаси ушланган ва зарарсизлантирилганди.

Герман разведкачилик хизматиининг планлари анчамунча барбод қилинганди. Фашистлар Германиясининг раҳбар доиралари Совет Иттифоқи тўғрисида истаган ахборотни тўплай олмадилар.

Совет Иттифоқига хиёнаткорона тажовуз қилиш биланоқ гитлерчи разведкачилик хизмати мамлакатимизга қарши, даставвал Улуғ Ватан уруши фронтларида жанг қилаётган совет қўшинларига қарши қўйорувчилик фаолиятлари доирасини яна ҳам кенгайтirdилар.

Немис-фашист разведкаси совет-герман frontiда ва мамлакатимизнинг вақтинча оккупация қилиб олинган территорияларида 130 дан ортиқ разведкачи ва контрразведкачи органлари ҳамда агентлар тайёрлаш бўйича 60 тача мактаб ташкил қилди. Фашистлар Германиясининг ҳамма улкан разведкачилик органлари ўз агентурасидан совет қуролли кучлари, уларнинг стратегик ва тактик планлари тўғрисида, саноатимиз, транспортимиз ишлари тўғрисида, совет мамлакати ичкарисининг маънавий аҳволи тўғрисида ҳар кун ахборот бериб туришни талаб эди. Душман агентлари диверсия, террор уюштирдилар, мағлубиятга қаратилган агитация юритдилар, миш-миш ифволар тарқатдилар, ваҳима уруғини сочдилар. Бироқ бу урииншлар ҳам бирин-кетин барбод бўлаверди. Совет Армиясининг солдатлари ва офицерлари, ишчилар, колхозчилар, хизматчилар ҳар қачонгидан ҳам ҳушёр эдилар. Ватанимиз бошига тушган даҳшатларни чуқур англаган ҳолда, минглаб совет ватанпарварлари жонларини

ҳам аямай, ўз территорияларида, шунингдек душманиниг анча ичкари томонларида ҳам совет давлати хавфсизлиги органларининг жуда оғир ва хатарли топшириқларини бажардилар. Совет кишиларининг ташаббускорлик ёрдамлари оммавий тус олди. Бу ҳол Совет давлатига кўп сонли душман айғоқчиларини жиловлаб қўйишга, кўндан-кўн диверсиячилик ва террорчилик ҳодисаларининг олдини олишга имкон берди.

1941 йилнинг июлида Украина қишлоқларидан бирида яшовчи Желудько ва Қимкин Қизил Армия ҳарбий хизматчиларидан тўрттаси қишлоқда пайдо бўлиб қолгани ва улар шубҳали туюлгани тўғрисида давлат хавфсизлиги органларига хабар берган эдилар. Улар шун пайқашгани эдики, шубҳали кишилар навбатма-навбат алмашиб, ҳамма вақт совет ҳарбий қисмлари ўтиб бораётган катта йўлни кўзатишардилар. Кўзатишни ўзлари яшаб турган ўйдан эмас, балки махсус жиловланган пана жондаш олиб борардилар. Кўринишдан улар бу яқин агрофда жойлашган ҳарбий бўлинмаларнинг бирортасига ҳам сира алоқалари йўқ эди. Булардан ташқари, уларнинг кийим-кечаклари (қайишлари, этиклари) ҳам совет солдатларининг кийимларига сира ўхшамасди. Аҳолининг бу хабаридан кейиноқ, тез орада «кўзатувчи»лардан бири пистирмада старший лейтенант формасида ушлаб олинган эди. У рота командирининг ўринбосари Қизил Армиянинг старший лейтенанти Подсухин номига ёзилган ҳужжатни кўрсатди. Ҳужжатлар синчиклаб текширилганида, улар сохта эканлиги билинди. Бундан ташқари, ундан ҳарбий қисмларининг йўл бўйлаб силжишлари тўғрисидаги шартли ёзувлар ҳам топиб олинди. Берган изоҳларида чалкашиб кетган айғоқчи, группада яна бошқа учта жосус билан биргаликда совет орқа томонида Германия разведкасининг топшириқларини бажараётганига иқрор бўлди. Унинг шериклари ҳам тезда қамоққа олинди. Худди ўша кун аниқланишича, немис-фашист разведкаси айни бир вақтда ҳалигилар билан бирга Қизил

Армийанинг орқа томонига яна тўртта группа ташлаган, уларнинг ҳар қайсида совет ҳарбий формасини кийган тўрттадан киши бўлган. Бу группаларнинг ҳаммаси ҳам ўша битта топшириқни, яъни орқа томондаги яқинроқ районларга бориб, Қизил Армия қисмлари ҳамда маҳаллий партия ва совет органлари ўз ишларини ҳарбий мақсадларга мослаб қайта қуриш бўйича кўраётган тадбирлари тўғрисида маълумотлар тўплаш ва радио орқали бериб туриш вазифасини олган эди. Давлат хавфсизлик органлари душман томонидан ташланган бошқа агентларни қидиришга тезда киришди. Қидирув ишларига ҳарбий бўлинмалар, қирувчи батальонлар, маҳаллий аҳоли қатнашди. Икки кун ичидаёқ жосусларнинг тўртта группаси ҳам қўлга туширилди. Бу группалардан биттасини бир неча ҳарбий хизматчи ва колхозчилар ушлаб олдилар. Колхозчилар Завизалов билан Посахо жосуслар рацияда ишлашга тайёрланаётган найтларида уларни биллиб қолдилар, ўша ердаг унча узоқ бўлмаган жойда ҳаракат қилаётган қидирув группасини топиб, душман агентларини зарарсизлантиришда унга ёрдам бердилар.

Совет ватанпарварлари фронтдан анча узоқда, мамлакатимизнинг жуда ичкари районларида ҳам сиёсий ҳушёрликни кўрсатдилар. Учта фашист-диверсандам иборат группа Уралдаги алоҳида муҳим мудофаа заводларидан биттасини портлатиш тўғрисида топшириқ олган эди. Душман ҳисобига кўра бу диверсия янги қурол ишлаб чиқаришни узоқ муддатгача тўхтатиб қўйиши керак эди. Диверсантлардан бири, Земковский хасталиги туфайли армиядан бўшатирилганлиги тўғрисида сохта хужжатга эга бўлиб, заводга ишга ўрнашди ва аҳволни ўрганишга киришди. Иккита бошқаси эса командировкага юборилгандек, меҳмонхонада туришди. Буларда портловчи модда бор эди. Земковский диверсияга тайёрлик кўриш билан бирга завод ишчилари орасидан ўзига шериклар ахтарди. Бунинг учун у бир неча кишини мўжаллади, фикрича,

улар унинг мақсадига мос келарди. У Никитина деган ходимага алоҳида эътибор берди, чунки бу ходима уни анча ёқтирар эди. У билан қилган суҳбатларида Земковский ғалаба албатта фашистлар Германияси фойдасига бўлажаги ва кимки бунга воситачилик қилса, четда сурилиб қолмаслигини аста-секин унинг онгига сингдира бошлайди. Земковскийнинг Совет ҳокимиятига нисбатан душманларча кайфиятда эканини фаҳмлаш қийин эмасди. Земковскийга шахсан яқинлигига қарамай, Никитина ўзидаги шубҳаларни давлат хавфсизлиги органлари ходимлари билан маслаҳатлашиб кўришга аҳд қилди. Никитинанинг шубҳалари асосли бўлиб чиқди. Душманнинг йирик диверсияси барбод бўлди.

1944 йилининг 5 сентябрига ўтар кечаси фашист разведкаси ўз агентлари — Таврин ва Адамичевни самолётда бизнинг орқа томонимизга ташлади. Бу айёқчилар бажариши лозим бўлган террорчилик топшириқининг қанчалик муҳимлиги тўғрисида уларнинг ашжомлари шохидлик бериб турибди: снарядлари билан 9 та кичик калибмли махсус «Панцерклаке» (фавстпатрон) аппарати; ҳар хил системадаги тўппончалар, радио сигнали орқали бир неча километрдан туриб портлатиш учун мўлжалланган кучли таъсирчан магнит минаси. Ўз агентларига нисбатан совет кишиларида шубҳа тугдирмаслик учун фашистлар Тавринга сохта Совет Иттифоқи Қаҳрамони Олтин Юлдузи, Ленин ордени, иккита Қизил Байроқ ордени, Александр Невский ва Қизил Юлдуз орденларини, иккита «Жасурлик учун» медали тақиб қўйганлар. Орден дафтарчасидан ташқари, агентда Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвони бериш ҳамда уни орден ва медаллар билан мукофотлаш тўғрисидаги СССР Олий Совети Президиумининг уйдирма Фармони босилган совет газеталаридан кесиб олинган сохта парчалар ҳам бор эди.

Фашист самолёти аварияга учраб Смоленск области территориясида чор-ночор қўнишга мажбур бўлган. Аммо агентлар шикастланмаганлар, машинадан чиқиб олган-

лар, кучли мотоциклга ўтириб, Москва томон йўл олганлар. Уларни ҳеч нарса — на Совет Армияси офицери-нинг формаси, на қаҳрамонлик юлдузи, на мукофотланганлик тўғрисидаги ҳужжатлар омон сақлаб қола олмади. Душман агентлари ташланганлиги тўғрисида огоҳлантирилган маҳаллий аҳолининг ҳушёрлиги туфайли, 1944 йилнинг 5 сентябрида эрталаб соат 6 даёқ хавфли жиноятчилар топилиб, тез орада қўлга олинди-лар.

Немис-фашист разведкаси советларнинг орқа томонида ҳам узоқ вақт ҳаракат қила оладиган разведка резидентуралари ташкил этишга уринганди, бу резидентуралар фашист рейхи раҳбарлигини Совет Иттифоқи тўғрисида муҳим сиёсий, ҳарбий ва иқтисодий ахборотлар билан таъминлаб туриши керак эди. Бундай резидентураларни ташкил этиш тадбирлари синчиклаб ва қатъийлик билан олиб борилди. Резидентлар давлат махфий жойларига кира оладиган совет гражданларини ахтариб топиш ва уларни мақсадга мувофиқ тайёрлаш учун катта куч-ғайрат сарфлади. Бироқ бу нозик, малакали жосуслик фаолияти ҳам совет ватанпарварлари назаридан четда қолмади. 1943 йилнинг ёзида Москвадаги мудофаа заводларидан бирининг инженери Т. Кулиев давлат хавфсизлиги органларига ариза билан мурожаат қилиб, бундан ярим йил олдин ўзи танишган Корюкин деган кимса, унинг ишига ҳеч қандай алоқаси бўлмаган таъминот ташкилотидagi махфий маълумотлар билан аста-секин, лекин қатъий қизиқаётганлигини айтган. Корюкин чор Россияда дурустгина мавқе эгаллаган дворян оиласидан чиққанлигини Кулиев тасодифан билиб қолган. Корюкиннинг жуда пулдорлиги ва уни ичкиликка тортаётганлиги Кулиевга галати туюлади.

Аризани текшириш ва кўрилган зарур тадбирлар натижасида, Корюкин ҳақиқатан герман разведкасининг резиденти эканлиги ва жосуслик тармоқларини ташкил этиш билан шуғулланаётганлиги аниқланган. Совет

инженерининг ҳушёрлиги туфайли душманиниг жосуслик уяси тугатилди.

Совет ватанпарварларининг ҳушёрлиги немис-фашистлар махсус хизматининг Ватанимизга қарши қўпоровчилик фаолияти олдига қўйилган вазифаларни бажариш борасидаги уринишларини чиппакка чиқарди.

Фашистлар Германиясининг ҳарбий жиҳатдан тор-мор келтирилиши билан Гитлернинг ҳамма даҳшатли разведка-қўпоровчилик машинаси ҳам тугатилган эди.

Иккинчи жаҳон уруши тамом бўлгандан сўнг АҚШ, Англия, Франция, кейинроқ эса Ғарбий Германия, Япониянинг империалистик доиралари «совуқ уруш» сўқмоқларига ўтиб олдилар, уларнинг фикрича эртами-кечми бу «қайноқ» урушга айланиши керак.

Ана шундай шароитда Совет Иттифоқи Коммунистик партияси империалистик давлатларнинг тутган агрессив йўлларини фош қила бориб, совет халқини душманларнинг маққорона интригаларига нисбатан халқини ҳаёт, фойда, ҳақда тирбляташга жуда катта эътибор берди.

Совет Иттифоқининг урушдан кейинги ўтган ҳар бир съездларида, конкрет халқаро аҳволни ва унинг ривожланиш истиқболини ҳисобга олган ҳолда, қайд қилиб ўтилдики, жаҳондаги бир-бирига қарама-қарши икки социал-иқтисодий тузум шароитида ва ўзаро кучлар нисбати жаҳон майдонида социализм ва коммунизм фойдасига ўзгарган пайтда Совет Иттифоқи халқи жаҳон реакциясининг қора кучларини зийраклик билан кузатиб бориши ва Ватанимиз мудофаа қудратини янада мустаҳкамлаши ҳамда сиёсий ҳушёрликни ошириши керак.

Сиёсий ҳушёрликнинг муҳим аҳамияти КПСС Программасида қайд қилиб ўтилган. Унда «тинчликни бузишга интилаётган агрессив доираларга нисбатан жуда ҳушёр туриш, ҳарбий авантюраларни бошловчиларни ўз вақтида фош қилиш, социалистик Ватанимизнинг, бүтун социалистик лагернинг хавфсизлиги ва дахлсизлигини

таъминлаш учун барча зарур чораларни кўриш»¹ лозимлиги айтиб ўтилган.

Ҳозирги замон империализмнинг реакцион агрессив моҳияти Халқаро коммунистик ва ишчи партияларнинг 1969 йилдаги Кенгашида чуқур очиб берилган. Бутун дунё коммунистларининг анжумани халқларни империалистик агрессив кучларнинг душманчилиги найрангларига нисбатан ҳушёрликни оширишга даъват этди ва реакцион доираларнинг инсонга қарши қаратилган, тинчликка зарар келтирадиган сиёсатини ҳар томонлама фош этиш вазифасини эълон қилди.

Совет халқининг сиёсий ҳушёрлигини ошириш вазифалари КПСС XXIV съездларининг қарорларидан ҳам таъкидланади.

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари Л. И. Брежнев докладада, съезд делегатларининг нутқларида халқаро вазият чуқур марксча-ленинча таҳлил этиб берилган. Съездда қайд қилиб ўтилдики, «империализмнинг ўтган беш йил мобайнидаги ташқи сиёсати унинг реакцион, агрессив табиати ўзгармас эканлигини янги далиллар билан исботлаб берди»².

Съезд совет халқини империалистик давлатларнинг агрессив сиёсатини фош этишга, Совет Иттифоқиغا ва бошқа социалистик мамлакатларга нисбатан барча душманлик ҳаракатларини барбод этишга чақирди.

Совет давлат ва ижтимоий тузумини мустаҳкамлашга, империализмнинг ёвуз қўпоровчилик фаолиятини барбод этиш ва олдини олишга қаратилган кўпгина чоратadbирлар ичида, Коммунистик партия совет халқини юксак сиёсий ҳушёрлик руҳида тарбиялашга ҳар қачонгидек катта аҳамият бериб келмоқда.

¹ КПСС XXII съездининг материаллари, Ўздавнашр, 1962, 403-бет.

² КПСС XXIV съездининг материаллари, «Ўзбекистон» нашриёти, 1971, 17-бет.

Сиёсий хушёрлик совет халқининг муҳим маънавий-сиёсий фазилатларидан бири бўлиб, у Совет давлатининг империализмнинг махфий қўпоровчилик ҳаракатларига қарши тўхтовсиз кураши шароитида доимо намоён бўлаверади.

Империалистик давлатлар агентлари ва разведкачиларининг қўпоровчилик фаолиятлари қанчалик яширин, обдан тайёрланган бўлмасин, бари бир улар совет қонунларини бузишга алоқадор, жиноий характерга эга, уларнинг ҳақиқий моҳиятини аниқлаб олишга имкон берадиган ўзига хос белгилари бўлади.

Меҳнаткашларнинг сиёсий хушёрлиги душман ҳиёла-найрангини ўз вақтида топиш ва билиб олишга, жумҳуриятнинг давлат жиноятлари солиқ бўлишларини, асосан, ташқи алоқанинг қўбандошлик жамиятига қарши кураш келтиришига йўл қўймасликка имкон беради.

Хушёр бўлиш — қўпоровчилик ҳаракатларига тайёргарлик кўрилаётгани ёки амалга оширилаётганига шохид бўладиган фактлар тўғрисидаги белгиларни вақтида сеза ва унга тўғри сиёсий баҳо бера билиш, ўз вақтида махсус совет органларига маълум қила олиш, кечиктириш мумкин бўлмайдиган воқеаларни эса ўзи ташаббус кўрсатиб, ёвузлик ҳаракатининг олдини олиш ва шундай қилиб давлатга қарши жиноят қилган ёки жиноят йўлида турган шахсни фош этишга имконият яратиш демакдир. Социалистик жамиятдаги хушёрлик ғарб оламининг ҳукмдор донралари, баъзи империалистик давлатларнинг жосуслик ва полиция органлари томонидан кенг тарқатилаётган гумонсирашлик, жосуслик воситаси билан ҳеч қандай яқинлиги йўқ.

Совет ватанпарварларида сиёсий хушёрликнинг пайдо бўлиши — бу бизнинг ижтимоий ҳаётимизда кенг тарқалган ҳодисадир. Меҳнаткашларнинг юксак сиёсий

хушёрлиги мунтазам таъсир этувчи сиёсий қурол бўлиб қолдики, унинг кучини мамлакатимиз душманлари ҳам аллақачоноқ эътироф этганлар.

Шу билан бирга совет кишиси томонидан кўрсатилган ҳушёрлик жабҳасидаги ҳар бир фақт индивидуалдир, конкрет, айрим ҳолда такрорланмайдиган вазиятга боғлиқдир. Ҳушёрлик совет ватанпарварининг фаросатли, сиёсий саводли бўлишини, ҳатто ўз соғлигини ва ҳаётини хавф остида қолдириб дадил ҳаракат қилишини талаб қилади.

Биз совет кишиларининг жинойтчиларни қандай қош этганлари, жосусларни ушлаб олганлари, айрим шахсларнинг душманлик ҳаракатлари ёки шубҳали хулқ-атворлари ҳақида тегишли совет органлариға хабар берганлари тўғрисидаги мисолларға мурожаат қилиб ўтдик.

Мана, совет граждaнлари турли вазиятда чет элликларнинг шубҳали ҳаракатига дуч келиб, уларнинг жинoий ниятларини қандай фаҳмлаганликлари ва зарур чоралар кўрганликлари ҳақида яна бир неча мисол.

Электровоз машинисти Неумержицкий ҳарбий юклар ортилган составни олиб борар эди. Новосибирск темир йўл бўлимининг Обь — Чик перегонида у иҳота дарахтлари панасида турган номаълум бир киши составни фотосуратга тушираётганини пайқади. Ёмонлик юз беришини гумош қилган Неумержицкий ўша заҳоти бу ҳақда рация орқали Чик станциясининг навбатчисига хабар беради, у эса ўз навбатида, номаълум кимсанинг шубҳали хатти-ҳаракати тўғрисида ва унинг ташқи белгиларини ҳодиса содир бўлган жойға яқин бўлган Обь станциясининг навбатчисига етказди. Навбатчилар Тишковец ва Новочихин тегишли совет органларининг ходимлари етиб келишини кутиб турмай, «фотографчи»ни қидириш ва қўлга олишни ўзлари ташкил этадилар. Шу мақсадда Тишковец ва ҳарбийлашган соқчилик бўлимининг ўқчиси Лешкевич Неумержицкий кўрсатган жойға жўнайдилар. Яримстанциялардан бирида

улар ҳарбий составни фотога туширган кимсанинг белгиларига ўхшаш кишини кўриб қоладилар. Улар уни ушлайдилар ва давлат хавфсизлик органига топширадилар. У чет эллик бўлиб, совет заводда жиҳозларни монтаж қилиш учун Фарб мамлакатларининг биридан келган мутахассислар группасидан экан.

Совет ватанпарварлари душманни кичик бир белгисидан ҳам пайқай оладилар. Урал заводларидан бирининг ходими Мосичев ишдан сўнг троллейбусда кетаётган эди. У икки йигитга эътибор берди, улар гўё сўзларини бирор кимса эшитиб қолаётгандек, пичирлаб гаплашардилар. Мосичев ўзини ҳеч нарса билмасликка солиб, уларга парво қилмасди, аммо гапларидан «Махфий чертёжлар сурати... Бериш керак... Уни қаерда топса бўлади?» каби айрим жумлаларни илиб олди.

Ёмонликдан шубҳаланган Мосичев бу номаълум йигитларнинг қаерда истиқомат қилишларини аниқлашга аража қўллади. У икки йигитнинг қайси томондан, қайси йўлдан келганини аниқлашга аража қўллади. Улар орқасидан соатлаб юрди. Ниҳоят милиция ходими ёрдамида улардан бирини ушлаб олди.

Қўлга тушган кимса махсус конструкторлик бюросида ишлаган Рибкин деган йигит экан. Аниқланишича, у ердан чертёжларнинг махфий плёнкаларини ўғирлаб олган ва бирор жосусни топиб, унга плёнкаларни бериб, тегшинча мукофот олмоқчи бўлган. Бу плёнкаларни у ўз уйида махсус жиҳозланган яширин жойда сақлаган. У отпускада ўз ҳамтовоғи Нахимовский билан бирга Москвага бориш ва плёнкаларни капиталистик мамлакатлар ваколатхонасидаги бирор кимсага пуллашни мўлжаллаган.

Ёзда Архангельский портига Фарбий Германия теплоходи «Форгельзанд» келди. Кема механиги Мейснер қирғоқда юрган ёшлар билан танишди. Унинг танишган кишилари ичида Москвадаги олий ўқув юртларидан бирининг студенти, каникулини Архангельскийда яшаётган ота-онасиникида ўтказаётган Людмила Исаева

ҳам бор эди. Унга Мейснер ортиқча эътибор берди, у билан ҳар кун учрашишга ҳаракат қилди, севги изҳор этди. Дастлаб у Архангельскийнинг диққатга сазовор ерлари, шаҳар аҳолиснинг дам олиш жойларига жуда қизиқиб қаради. Бир маҳал Людмилани ресторанга таклиф этди, афтидан унинг маҳмадоналигига таяниб, ҳарбий объектлар жойлашган ерларни, у ёққа қандай ва қайси транспорт билан бориш кераклигини сўрай бошлайди. Йўловчи «денгизчи» гўё сайр қилмоқчи бўлиб, уни қизиқтираётган саноат районига боришга таклиф этади.

Маълум бўлишнча, совет қизи Мейснер билан биринчи учраганидаёқ унинг жосуслик мақсадларини пайқаб олган ва ўзининг шубҳалари тўғрисида ўз вақтида тегишли совет органларига хабар берган. Бу шунинг учун ҳам ўз вақтидаки, Мейснер ҳарбий объектлардан бирига етиб борган заҳотиёқ қўлга туширилганди. Унинг ёнида усталик билан яширилган махсус фотоаппарат бор эди.

Пермь областининг Березники шаҳарчасида яшовчи граждanka В. П. Шихина давлат хавфсизлик органларига мурожаат қилиб, унинг квартиранти Сорокин деган кимса негадир шу жойдаги саноат корхоналари иши билан ғоят қизиқаётганлиги, қандайдир шартли ёзувлар олиб бораётганлиги, турар жойини ва хизматини тез-тез ўзгартираётганини гапириб берди.

Шихинанинг арзини текшириш жараёнида аниқландики, Сорокин ҳақиқатан ҳам империалистик давлатларнинг разведкалари қизиқиши мумкин бўлган маълумотларни тўплаётган экан. Тез орада у тўсатдан Березникидан жўнаб қолган ва Ғарбий Буг станцияси районида, яширин ҳолда давлат чегарасидан ўтиб кетишга ҳаракат қилаётган пайтида қўлга олинди.

Терговда аниқландики, Сорокин бундан бир йил аввал Ғарб мамлакатларидан бирининг бизнинг мамлакатда турган техника мутахассиси билан алоқа ўрнатган

ва унинг «маслаҳати» билан жосуслик маълумотлари тўплаган, уни шахсан ўзи олиб бормоқчи ва СССР давлат сирлари эвазига сиёсий бошпана сўрамоқчи бўлган.

Қамтарин совет ватанпарвар аёлининг ҳушёрлиги туфайли бу жиноятчи зарарсизлантирилди.

Свердловск институтларидан бирининг студенти, комсомол аъзоси Романенко ўз курсдоши Брюханскийнинг шубҳали хатти-ҳаракатига эътибор бериб юрди. У ёмон ўқирди, интизомни писанд қилмасди, «Америка овози», «Би-Би-Си» ва бошқа чет эл радиостанцияларнинг советларга қарши эшиттиришларини мунтазам тинглар, уларнинг мазмунини завқ билан гапириб беради, гарбнинг сохта демократиясини мақтаб, совет тузумини ёмонлар эди. Романенко Брюханскийнинг қарашларига нисбатан ўз мулоҳазаларини айтганида, у ҳозирги замон ёшлари учун «ҳақиқий эркинлик»нинг моҳияти тўғрисида ҳақиқатан «трактат»ни унга ўқитиши тавсия эди. Бироқ, бу асар унга — Романенкога ёқса, уни ўқиш учун ўзининг яхши дўстларига ҳам бериши мумкинлигини айтган. «Трактат» билан танишиб чиққач, Романенко бу беъмани ёзув сиёсий жиҳатдан зарарли, туҳматдан иборат асар эканига ишонч ҳосил қилди. Шунинг учун у Брюханскийнинг ким эканлигини билиб олиш вақти келди, дея аҳд қилди.

Романенко тегишли органларга мурожаат этиб, Брюханскийнинг шубҳали хулқ-атворини текширишни илтимос қилди. Аниқланишича, «трактат»ни тайёрлашдан ташқари у ўзига ўхшаган ёшлардан группа ташкил қилмоқчи бўлган ва сиёсий зарарли варақалар тарқатишга тайёрланган. Брюханскийнинг душманлик ниятлари тўғрисида Романенкодан бошқа С. Сормов, Е. Лепехова, С. Глушев каби студентлар ҳам арз қилишган. Шунинг билан ўтиш керакки, буларнинг ҳаммаси Брюханский ўзининг антисовет қарашларида улардан ёрдам истаган кишилар эди.

Совет кишилари душманлик фаолиятларига доир фактларга дуч келиб қолганларида, кўпинча ўзлари уддабуронлик, мардлик ва қатъийлик кўрсатиб, тезлик билан душманларимизнинг қўпоровчилик ҳаракатларига чек қўядилар.

Бир министрликка қарашли Москва автобазасининг шофёри Демченко 1970 йил 5 ноябрда жуда кеч ишдан қайтиб келаётиб, Садово-Кудринский кўчасида тўртта номаълум киши столбадан совет байроғини юлиб олишганини кўриб қолди. Улардан биттаси алвонни йиртишга ва ёғочини синдиришга уринди. Демченко улар олдига югуриб бориб, байроқни тортиб олишга улгурди. У тартиб бузувчилардан бирортасини тутиб олмоқчи эди, бироқ куч тенг бўлмаганидан улар қочиб кетдилар. Лекин улардан биттаси Демченко қўлидан чиқаётиб, пальтосини ташлаб қочди. Демченко шошилганича безорилар орқасидан югурди, йўлда автопатруль милициясини учратиб қолди. Улар пальтосини ташлаб қочган кишига етиб олдилар. Аниқланишича, қўлга тушган кимса, капиталистик мамлакат элчихоналаридан бирининг соқчиси экан. Бу душманликча қилинган уринишларнинг бошқа қатнашчилари ҳам аниқланди.

Москвалик Асеев ва Николаев метронинг «Арбатская» станцияси вестибюлида бир ёш кишига эътибор бердилар, у сумкасидан бир даста конверт олиб, ёнидан ўтиб кетаётган кишиларга уларни олишни таклиф эта бошлади. Асеев ва Николаев конвертни олишди-да, ўша заҳоти очиб қарашди ва конвертда СССРдаги мавжуд тузумга қарши кураш олиб боришга даъват этувчи варақа борлигини кўришди. Асеев билан Николаев номаълум кимсани дарров ушлашди ва милиция бўлимига олиб келишди, бу ерда ундан яна 200 дан ортиқ конверт топиб олинди. Қўлга тушган кимса Де Бие деган бельгиялик банк ходими, турист сифатида Москвага келган экан. Тергов вақтида Де Бие «Шарқий Европа мамлакатлари билан ҳамфикрлик Фламанд комитети»

деган советларга қарши ташкилот томонидан Москвага юборилганлиги аниқланди.

Терговда Де Бие ўша комитет бошлиғининг топшириғига биноан у тарқатиш учун Москвага 500 та варақа олиб келгани, бу варақаларни НТС «Грани» журнали редакцияси орқали олганлигини айтди. 300 та варақани ўша «Грани» редакцияси берган адреслар бўйича почта орқали совет гражданларига юборган. 200 тасини эса гўё совет гражданлари уларни қониқиш билан талашиб оладилар ва жон-жон деб ўқийдилар деган умидда ўзи тарқатмоқчи бўлган. Бироқ у чуқур янглишганлигига иқрор бўлди, чунки совет кишиларини четдан туриб «тушуниш» ўйлаганича бўлиб чиқмади. Де Бие совет кишилари ўз идеологиясини бунчалик активлик билан ҳимоя қилишини сира ўйламаганлигини айтди.

Бундай иқрор бўлиш диққатга сазовордир. Душманларимиз идеологик диверсия қилишга қишлоқ ишчиларига, янги роидавоқ муваффақиятсизликка утрайдилар. Айтгандек, совет гражданлари почта орқали олган Де Биенинг антисовет варақалари ҳокимият органларига жўнатилган, антисоветчини қидириб топши ва уни жазолаш илтимос қилинган. Масалан, москвалик К. М. Степанова ҚГБ органларига юборган аризасида бундай деб ёзибди: «Бугун эрталаб соат 8 да мен почта яшигимдан янги газеталар ва хат олдим. Хатда варақа бор экан, унда бизнинг жонажон Совет ҳокимиятимизга, халқ давлатимизга ифлос туҳматлар ёғдирилади, чет элда ўтирган қандайдир душманлар менга ўз жонажон партиямга қарши курашишга, менинг севиқли Ватанимга қарши чиқишга маслаҳат беради. Ушлашга ҳам ҳазар қиладиган бу варақага нисбатан ғазабимнинг чеки йўқ. Бу варақа ҳамда конвертни чекистларга юбораман ва бундай ифлос антисовет юмушлар билан кимлар қаерда шугулланаётганлигини аниқлаш, уни бу ерда тарқатаётган кимсани топиб судга беришни қатъий илтимос қиламан».

Совет граждaнлари алоҳида оғир шароитда турганларида, яъни улар империалистик разведканинг бевосита назарига тушиб қолганларида ва уларни душманнинг жосуслик тузоғига илинтириш ёки СССРга қарши идеологик қўпоровчилик ҳаракатларига жалб этиш учун мўлжаллаб, аста-секинлик билан узоқ вақт ўз таъсирларига тортганларида ҳам ҳушёрлик кўрсатдилар.

Горькийдаги корхоналардан бирининг ёш инженери Александр Голубев давлат хавфсизлик органига мурожаат этиб ёрдам беришни сўраган, аниқланишича, уни чет эл разведкасининг агенти ёлламоқчи бўлган.

Хўш, Александр Голубев билан нима воқеа содир бўлди?

У ҳали студентлигидаёқ эсперанто тилига ва маркалар тўплашга қизиққан, чет эл эсперанточилари билан хат ёзишиб турган, кейин эса чет элда нашр этиладиган филателистик журналда ўз адресини эълон қилиб, марка алмаштириб туришни жорий этишни таклиф этган.

Бу таклифга турли мамлакатларда истиқомат қилувчилар лаббай деб жавоб беришган. Булар орасида Фарбий Германиядан Лоренц деган кимса ҳам бўлган.

Агар Голубевга бошқа мухбирлар ўз хатларида уларни қизиқтирган совет маркалари тўғрисида ёзишган, Совет Иттифоқининг турли ютуқлари тўғрисида сўрашган, ўзлари ҳақида, нималарга қизиқишлари ҳақида ҳикоя қилишган ва ўзлари яшаб турган мамлакатларнинг диққатга сазовор жойларини тасвирлаб ёзишган бўлсалар, Лоренц эса даб-дурустдан Голубевдан, у чет эл радиостанцияларининг эшиттиришларини тинглайдими, совет матбуотида танқид қилинган қандай адабиётларни ўқийди, совет ёшларининг кайфиятн қандайлигини сўрай бошлаган.

Бир сафар Лоренц Австрия ва Фарбий Германия ҳукрон партияларининг фаолияти муфассал баён қилинган мактуб юборди ва бу масала юзасидан Голубевдан ўз фикрини айтишни сўради. Бир неча ой ўтгач у хорижий

мамлакатлардаги рус муҳожирларининг «фойдали» фаолиятлари ҳақида ўз мулоҳазаларини юборди, кейин эса АҚШда «ўртача» кичининг турмушини жон-жаҳди билан завқланиб мақтади.

Голубев Лоренц билан баҳслашиб кўрди, бироқ тез орада Лоренц унинг далилларига аҳамият бермаётганлигини англади.

Голубев ўйланиб қолди: «Ҳақиқатда у ким билан алоқа қиляпти? Ахир Лоренц унга рус тилида ва жуда саводли хат ёзаяптику?» Хатларидан бирида у тўғридан-тўғри: «Сиз кимсиз жаноб Лоренц?» деб сўрайди. Лоренцдан жавоб келди, унга Голубев яқин вақт ичида одатдагидан бутунлай бўлак йўллар билан юборилган муҳим хабарни олажаги билдирилган.

Ниҳоят Александр Голубев қайтариш адреси бутунлай номаълум хат олди. Москва, Черемушки, Юрий Шчукин.

Голубев ҳайратданиб конвертнинг олдидан янги кичини конверт бўлиб, бунда «Александр Голубевга Лоренцдан» деб ёзилган эди.

Хатда Лоренц Голубевга агент бўлишни тўғридан-тўғри таклиф этган. Бир қанча вақтдан кейин Голубев яна Москвадан хат олди, бунда ҳам жавоб хат қайтариш учун ҳаллигидек уйдирма адрес ёзилган. Бу хатга антисовет радиостанциясининг эшиттириш вақтлари, бундан буён хат жўнатиладиган янги хорижий адрес ва ниҳоят, яширин ёзувларнинг нусхасини тушириш учун Москвадаги меҳмонхоналардан бирининг бланкаси тарзида шиқобланган махсус кофирка қоғоз солинганди.

Хатда Лоренц амалий кўрсатмалар берган: «Бундан буён махфий белгилар билан ёзилган хатларни ўз мамлакатингиз территориясида жойлашган шаҳарлардан оласиз. Уларни Совет Иттифоқи бўйлаб саёҳатга боровчи менинг дўстларим жўнатади. Хатларимга жавобни Англиядаги менинг дўстимга йўлланг. Қоғознинг зич варағини тоза дастрўмол билан артинг, бир томонига

хавф-хатарсиз текстлар битинг, бошқа томонига кофирка ёрдами билан кўринмас нарсаларни киритинг.

Ўз ахборотингизга қўядиган имзо ва фамилиянгизни ҳар сафар ўзгартириб туринг.

Кофирка қоғозни ишончли жойга яширинг, черновой қоғозларни ёқиб юборинг, изини йўқотинг».

Лекин жаноб Лоренц ўз тузоғига Александр Голубев илинади, дея умид қилиб, чучварани хом санаган эди.

Кейинчалик аниқланишича, бу киши Қрим давлат кўриқхонасининг собиқ илмий ходими, Ватан хоини, давлат жиноятчиси, ўз қўлини совет кишилари қонига бўяган Иван Башкиров бўлиб, Лоренц номи остида яширинган экан. 1941 йилда у немис-фашист кўшинлари томонига ўтиб, гитлерчилар хавфсизлик хизматиининг резиденти бўлиб қолган. У Алуштада совет партизаниларининг яширин тўпланадиган жойларини гитлерчиларга айтиб берган ва Қримдаги партизан штабининг ҳаракатига қарши экспедицияни амалга ошираётган фашист жазо отрядларига йўл бошловчи бўлган. Кейин Башкиров совет кишилариини ваҳшийларча қираётган фашист лаганбардорларининг махсус жазо отрядига кирди. Бу жазо отряди Қрим областининг фақат Сабли қишлоғида ҳамма уйларни ёндириб юборди, 64 кишини, шу жумладан, 10 аёл ва 25 болани ўлдирди.

Совет суди Башкировни сиртдан ўлим жазосига ҳукм қилди, бироқ сотқин ҳаққоний жазодан қочиб қолишга улгурди. Ўз паноҳига олган гитлерчилар билан бирга у Фарбий Германияга бориб қолди.

У ерда бир оз вақт ўзини хавф-хатардан олиб қочиб биқиниб ўтирди, кейин эса ашаддий жосус бўлиб қолди. Ўзини эсперанточи ва коллекционер қилиб кўрсатиб, Александр Голубевни ҳам жосуслик тўрига илинтиришга уринди. Бироқ Голубев душманни ўз вақтида пайқаб қолди. Чет эл разведкасининг совет гражданини ўзинга ёллаш борасидаги нияти чиппакка чиқди.

Офицернинг ўгли Дроздигов ҳам филателия билан қизиқар ва чет элларда яшовчи филателистлар билан хат ёзишиб турарди. Унинг ГФР дан олган хатларидан бирида Франц Мюллер деган шахс рус тилини ўрнаётганини ёзибди, у фақат маркаларга эмас, балки мамлакатимиз ёшларининг ҳаётига ҳам қизиқибди ва гўё шунчаки Дроздиговга маълум бир тўлқинда чет эл радиостанциялари — «Озод Россия», «Америка овози», «Би-Би-Си»нинг эшиттиришларини тинглашни тавсия этибди. Орадан ярим йил ўтгач, Дроздиговнинг квартирасига бетакаллуф бир «меҳмон», чет эллик турист Твикер келиб, унга Мюллердан хат топширди.

Мюллер мактубида хат берувчи — унинг яхши дўсти — Москва билан расмий суратда эмас, шундай танишмоқчи, ахир шундай қилса, совет ёшларининг ҳаёт тарзини яхши билиб олиш мумкинда, деб ёзибди. Шунинг учун у, Мюллер, Дроздиговдан ўртоғига ёндам кўрсатишни кўрсатибди.

Мюллер Дроздиговга маркалар билан альбом ва бир неча совга юборганини ҳам ёзибди. Твикер Дроздигов хатни ўқиб бўлишини кутиб турди-да, кейин альбом билан совғаларни эртага беражагини айтди.

Сўнг гаплашаётганларида Твикер Дроздиговнинг сиёсий қарашларини, унинг турмуш тарзини «текшириб кўрди», ёшлар орасида танишлари ва жумладан улар ичида ҳарбий хизматчиларнинг болалари бор-йўқлигига қизиқди. Унинг худди ана шу феъли Дроздиговга шубҳали туюлди ва у ўша кунидеъ Мюллер ва Твикерга нисбатан бўлган ўз шубҳалари ҳақида тегишли совет органларига хабар қилди ҳамда энди у бундан кейин нима қилиши тўғрисида маслаҳат сўради. Дроздиговга ўз танишларига яхшироқ қарашни, уларнинг ниятларини билиб олишни тавсия этишди.

Эртаси кун Твикер Дроздиговга Мюллернинг совғасини топширди. Кейин улар Москва бўйлаб катта сайр қилишди. Шу билан бирга Твикер Дроздиговдан унинг

танишлари ҳақида қатъийроқ сўрай бошлади, чет элдаги ҳаётни ҳар томонлама мақтади, Германия Федератив Республикасига боришга таклиф этди, Мюллер билан дўстлашишини жуда ҳам тавсия қилди.

Твикер жўнаб кетгандан кейин Мюллер Дроздиковга тез-тез хат ёзадиган бўлиб қолди. Ҳар бир хатида у ГФР ҳаётини тобора мақтар, ҳатто унга қайси китобларни ўқишни, қайси чет эл эшиттиришларини тинглашга маслаҳат беради.

Тез орада Дроздиков Мюллердан хат билан бирга НТС программасини олди. Хат Ленинграддан жўнатилган бўлиб, унда юбуровчининг сохта адреси кўрсатилган эди. Афтидан, ўз корреспонденти орқали ишончли кишини топганига ишонч ҳосил қилган Мюллер НТСнинг эмигрант антисовет ташкилотига ёрдам беришни тўғридан-тўғри Дроздиковга таклиф этади. Навбатдаги хатидаёқ у СССР да қўпуровчилик ишлари олиб бориш юзасидан қўлланмани, антисовет тексти ёзилган варақанинг клишесини, махфий ёзув воситаларини қўшиб юборган, алоқа усулларини белгилаган, шунингдек бундан кейинги қўлланмалар «Озод Европа» радиостанцияси орқали маълум кунлар ва соатларда «Олень» сигнали бўйича берилиши кўрсатилган.

Мюллернинг жинойий ниятлари борлиги тўғрисида энди заррача ҳам шубҳа қолмади. Дроздиков унга хат ёзиб, бундай ивгогарлик найранглари тўғрисида ўзининг қатъий фикрини изҳор қилди ва у билан ҳар қандай алоқани тўхтатишини баён этди. Шундай қилиб, Дроздиковнинг ҳушёрлиги туфайли душманнинг ўз «кадрлари» сафини тўлдириш йўлидаги уриниши барбод бўлди.

Мана шунга ўхшаш яна бир мисол. Москвада турган франциялик турист Вертковский пойтахтда яшовчи илмий ходим О. Севидова билан танишади. Бир неча учрашувдан сўнг, у зимдан, кейинроқ очиқдан-очиқ совет кишилари ҳаётини ёмонлаб, Франциядаги ҳақиқий аҳволни эса жуда ялтироқ бўёқларда кўрсатади ва ҳатто

Севидовани Ватанига хонлиқ қилиш томон огдиришга урина бошлайди. Бироқ у сиёсий жиҳатдан етук кишига учрагани. Севидова чет эллиқнинг антисовет ҳийласини тезда фаҳмлади, лекин Вертковскийнинг ниятларини охиригача аниқлаб олишга аҳд қилди. Севидова унинг советларга қарши мулоҳазалари билан баҳслашиб, сиёсий темада суҳбатини давом эттираверди.

Афтидан, Вертковский Севидовани Совет давлати олдида жиноят қилишга кўндиришни мўлжаллаган бўлса керак. Бир маҳал у Севидовага, Франциядаги эмигрантлар ташкилотининг раҳбарлари билан таниш эканлигини, эътиборли шахсларнинг ишончини қозонганини, шунинг учун унинг ҳам Францияда яхши ҳаёт ва ажойиб иш билан таъминланишига қафил бўлажанини айтган. Бунинг учун эса у Севидовага туристик йўлланма бўйича бирор капиталистик мамлакатга бориш ва у ерда Ватанига қайтишдан воз кечишни масъу

Олга Севидова Вертковскийнинг душманлик фаолияти ҳақида давлат хавфсизлик органига хабар қилган. Текшириб кўрилганда, Вертковский собиқ оқ эмигрантлар авлодларидан ва иккинчи жаҳон уруши вақтидаги Ватан хонлиқларидан тузилган Париждаги антисовет ташкилотнинг бошлиқларидан бири бўлиб, бу ташкилот чет эл разведкасининг пули ҳисобига яшар экан. Вертковский ва унинг шериклари Францияда ҳам совет туристларига қарши ифвогарлик фаолияти билан шуғулланганлар. Вертковский Москвада фақат бир мақсадда — бир неча совет гражданини Ватанга хонлиқ қилишга кўндириб дардида юрган. Лекин О. Севидованинг ҳушёрлиги орқасида у бутунлай фош қилинган.

Совет ватанпарварлари халқимизнинг Улуғ Ватан уруши вақтида жиноят қилган ва ёпиқлиқ қозон ёпиқлигича қолди, деб ўйлаб юрган ашаддий душманларини қидиришда ёрдам бермоқдалар. Лекин душманлар ўн

йиллардан кейин ҳам халқнинг эдилона жазосига йўлиқадилар. Совет халқи гитлерчилар ва уларнинг малайлари томонидан мамлакатимизга, кишиларимизга қилинган ваҳшийларча жиноятларни сира-сира унутолмайди.

Житомир областида истиқомат қилувчи И. М. Сербенко давлат хавфсизлик органига арз билан мурожаат қилиб, ўзи билан бирга ишлаётган Стрелков деган кимса унга тобора шубҳали шахс бўлиб кўрпнаётганлигини айтган, у ўзини гўё уруш қатнашчиси, партизан қилиб кўрсатади, аммо ҳеч қандай мукофоти йўқ, биринчи хатинидан бўлган болалари билан хат ёзишмайди, ўзини ватанпарвар активист қилиб кўрсатади, кўпинча эса советларга қарши ғаразли гаплар гапирди.

Сербенконинг аризаси текшириб кўрилганда, Стрелков фамилияси билан кўп йиллардан буён яшириниб юрган кимса, бутуниттифоқ бўйлаб қидирилаётган давлат жиноятчиси Тюлюкинлиги аниқланди. У 1941 йилнинг октябрида Совет Армиясидан қочиб душман томонига ўтган немис-фашист босқинчилари ташкил этган жазо отряди хизматига кирган. Тюлюкин шахсан ўзи совет ватанпарварларини отган, бошқа кўпгина оғир ёвузликларда қатнашган. Урушдан кейин у Фарбга қочолмай, Ленинград областида ўрнашган. Ҳар хил жиноий ҳийла-найранглар билан у Стрелков фамилиясига ёзилган паспорт ва ҳарбий билет олишга муяссар бўлган. Кейин у Белоруссия ҳамда Украинанинг турли областларида бир йил-икки йилдан яшаб ишлаган. И. М. Сербенконинг сиёсий ҳушёрлиги йирик давлат жиноятчисини аниқлашга ёрдам берди, натижада жиноятчи отишга ҳукм этилди.

Литва ССР Министрлар Совети қузуридаги Давлат хавфсизлик комитети немис-фашист жазо отрядининг актив аъзоси, Каунада совет гражданининг ёппасига отишда қатнашган Баранаускасни узоқ вақт қидирди. Қидирув жараёнида маълум бўлдики, Баранаускас Литва территориясида яшириниб юради-ю, лекин ҳужжати

бошқа киши номида. Чекистлар қидирув ишларини Баранаускаснинг қариндошлари ва эски танишлари истиқомат қиладиган районда олиб бордилар. Баранаускас билан илгари мактабда бирга ўқиган танишларидан бири хавфсизлик органи ходимлари билан суҳбатда жаллодни топишда ёрдам бериш учун уриниб кўришини айтди. Бу киши бениҳоя сиёсий сезгирлик кўрсатиб, вақтлар ўтиши билан излари босилиб — йўқолиб кетган жиноятчини ахтара бориб, Баранаускаснинг Шилутский районидаги қишлоқлардан бирида Жукаускас номи остида яшириниб юрганлигини аниқлаб бера олди. Жиноятчи қамоққа олинди ва судга берилди.

Уй бекаси Л. М. Федорова тегишли органларга мурожаат этиб, Сонов деган чархчини текшириш кўришларини илтимос қилган. Бу аёл кўпдан буён унинг хизматидан фойдаланиб келаётганлигини ва у билан бир неча бор суҳбатлашганида унинг анчагина маълумотли киши эканлигини аниқлагани ва қандайдир шубҳали сабабга кўра у чархчилик иши билан шугулланастганини гапириб берган. Федорова билан қилган суҳбатларидан бирида Сонов, уруш вақтида инженерлик дипломини йўқотгани, у ўқиган институт архиви эса кўчириб кетишга улгурилмаганлиги ва гўё улар йўқ қилинганлиги, шунинг учун у дипломнинг дубликатини ололмаганлиги ҳамда чархчилик касбини эгаллашга мажбур бўлганлигини айтиб берган. Бу гапларга Федорова ишонмаган.

Текширишда аниқланишича, Сонов Улуғ Ватан уруши даврида гитлерчилар оккупация қилган шаҳарлардан бирида полиция бошлиги, кейин бургомистр бўлган. Унинг бевосита иштирокида совет кишилари оммавий равишда қамалган ва отиб ўлдирилган. Камтарин чархчилик касби Соновга узоқ вақт ниқобланиб юришга имкон берган. Бироқ бу ҳолда ҳам совет кишисининг ҳушёрлиги ашаддий жаллодни фош қилишга ёрдам берди.

Совет гражданининг юксак ҳушёрлиги СССР давлат чегараларини қўриқлашда яққол намоён бўлади.

Давлатимиз чегараси узунлиги жиҳатидан дунёда энг биринчи ўринда туради, У қутб орқасидаги тундрани, Болтиқбўйи, Украина ва Белоруссия текисликларини, Кавказ ва Помирнинг осмону фалакка етган тоғларини, Урта Осиё чўлларини, Узоқ Шарқ тайгасини кешиб ўтади ҳамда 60 минг километрдан зиёд, яъни экваторнинг узунлигидан бир ярим баравар узунликдаги масофага чўзилиб кетади. Ҳамма жойда: шимол ва жанубда ғарб ва шарқда — у ўзининг сергак қўриқчилари — совет чегарачиларининг доимий назорати остига олинган. Чегарачиларнинг сафлари ҳар йили совет ёшларининг энг саралари қисми ҳисобига тўлиб боради. Кечаги ишчилар, колхозчилар, хизматчилар ва ўқувчилар Ватанимиз давлат чегараларини ҳимоя қилишдек фахрли ва масъулиятли вазифани бажарадилар.

Чегара округлари ва отрядлари, застава ва қўриқчи кемаларининг жанговар тарихи чегара қўриқчиларининг сиёсий ҳушёрлиги, жасорати ва фидокорона матонатни тўғрисида кўпдан-кўп шонли мисолларни сақламоқда.

Кекса ўртоқлар қолдирган шонли жанговар анъаналарни кўпайтириб, ҳарбий қасамёдга содиқ бўлган чегарачилар Ватанимиз чегарасини ҳушёрлик ва сергаклик билан қўриқлайдилар. Чегара заставалари жангчиларининг кундалик ҳаёти зўр меҳнат билан тўлиб-тошган. Мана, сўнгги йилларда содир бўлган бир неча ҳодиса.

Н-чи Қизил байроқли чегара отрядининг участкасида айдоғчи давлат чегарасидан ўтган пайтда ҳали қоп-қора тун эди. Бузғунчи тажрибали эди. У кузатиб турган чегарачилардан қочиб қолишга интилиб, ўтиш қийин бўлган кенг бутазорга бекинди. Оғир қидирув ишлари деярли икки сутка давом этди. Маҳаллий жойга обдан яшириниб олган бузғунчини биринчи бўлиб оддий аскар В. Дубнов пайқади ва изма-из қувиб кетди. Унинг кетидан старший сержантлар — В. Дейненко ва И. Ткаченко, кичик сержант В. Бухарин бошлиқ чегарачи наряд шитоб билан бостириб бордилар. Душман ушлаб олинди.

Бузгунчилар гоҳо куппа-кундузи давлат чегарасидан ўтишга уриниб кўрадилар. Уларнинг ҳисоб-китоби оддийгина: сутканинг бу вақтида амалда чегара бузилмайди, шу бойisdан улар чегарачиларнинг ҳушёрлиги тунги вақтидагидек бўлмайди, албатта, деб умидвор бўладилар. К. Агаенков, А. Ивлиев, П. Климов ва К. Овчаренко кўриқлаётган участкада айғоқчилар совет давлат чегарасини кундуз куни буздилар.

Кўнгилсиз воқеани ўз вақтида пайқаган чегарачилар босилган излардан бузгунчилар икки киши эканни аниқладилар. Жуда кўп тик тепалик ва пастлик жойлар бўйлаб изма-из қувиб боришга тўғри келди. Тез орада излар уларни «тўнгиз сўқмоқ» деб аталувчи жойга олиб келди, бу ерда жангчилар душман билан бир неча бор тўқнашган эдилар. Чегара бузувчилар дам орқага, дам олдинга ўрмалай бошладилар, улар гоҳ сўқмоқ бўйлаб бориб, гоҳ ундан четга чиқиб анча узоқлашадилар. Лекин бу айёрлик уларга ёрдам беролмади. Ҳушёр чегарачилар изларнинг бу газорда қилиб етдилар. Қаршигада турган чегарачи автоматининг огзини ва ташланишга тайёр бўлиб турган овчаркани кўрган чегара бузувчилар қўлларини кўгардилар.

Чегара авиациясининг учувчилари юксак ҳушёрлик ва эпчиллик кўрсатмоқдалар.

Шимоли-ғарбий чегарадаги участкалардан бирида офицер А. Берегов командирлик қилаётган чегара авиациясининг самолёт экипажи навбатдаги парвози вақтида, кўз илғаш қийин бўлишига қарамай, кўрфаз музи устида ичкаридан давлат чегараси томон келаётган ноъмалум бир кишини кўриб қолади. Чегара бузилган жойга бир гуруҳ чегарачи вертолётда ташланди. Изма-из бораётган жангчиларнинг ҳаракатларини ва ҳаводан кўриб қолинган бузгунчини диққат билан кузатиб турган вертолёт командири Сисоенко, чегарачилар у ерга боргунча айғоқчи олдинроқ давлат чегараси чизигини кесиб ўтиши ва ғойиб бўлиши мумкин эканини фаҳмлайди.

Офицер вазиятни ҳисобга олиб, вертолётни мумкин қадар пастлатди ва қанотидаги винтдан чизиллатиб ҳаво чиқариб, бузғунчини ерга қадаб қўйди. Чегара наряди учун энди айғоқчини ушлаб олиш унча қийин бўлмади.

Денгизчи-чегарачиларнинг хизматлари ҳам енгил эмас. Чегара кемалари тез, чаққон, ҳажми кичик бўлади, аммо кўпинча уларга довулда ҳам, туман ичида ҳам сузишга тўғри келади, қор бўронларига учраб қолади. Ана шундай шароитларда жанговар вахтада туриши керак. Бизнинг денгиз чегараларимиз вазияти доимо ҳушёрликни талаб этади.

... Болтиқ денгизининг Н-чи районида 3-ранг капитани В. Журавин командирлик қилаётган қўриқчи кема патруллик қилиб, неча ўн миль масофани босиб ўтди. Сигналчи старший матрос Елизаров туманли тонготар тутунлари ичида диққат билан узоқларга тикиларди. «Сузаётган нарсани кўряпман», деб доклад қилди у командирга. Команда берилади ва кема кўринган объектга томон яқинлашади. Ун, саккиз, беш кабельтли масофа...

Сувга чуқур ўрнашган қайиқ тобора аниқ намоён бўла бошлайди. Бир неча минут ўтар-ўтмас қайиқ қўлга олинади. Бирров боқишнинг ўзиёқ, денгизчилар қарши-сида давлат чегарасини бузувчилар турганлигини аниқлаш мумкин эди.

Мана буниси энди денгизда эмас, океанда. Чегара кемаси локаторининг нури сув юзида кўринган нарсаларнинг ҳаммасини аниқ белгилайди. Локатор экранида белги пайдо бўлди. У тобора аниқ кўрина бошлайди. Штурман командирга: «Нишон кўринди»деб доклад қилади. Кема юришни обдон жадаллатади, нишонга тез яқинлашиб боради. Бу тўқнашув қуюқ туманли ярим тунда бўлиб, чегара бузғунчи-кема учун сира кутилмаган бир ҳол эди. Совет чегарачи кемасини кўриб қолган бузғунчи кема капитани хавфли маневр қила бошлайди, у ўз кемаси бортини мўлжалга тўғрилаб кўндаланг қилиб қўймоқчи бўлади. Кема ҳалок бўлиши, у билан бирга

жинойй далиллар — асбоб-ускуналар, ҳужжатлар ҳам йўқ бўлиши керак. Йўқ, бунга йўл қўйиш мумкин эмас. Усталик билан маневр қилиб, чегарачи кема чет эл кемасининг думи томонидан унга тақалиб боради ва бошқа старшина — Симагин билан 1-даражали старшина Дорохов унинг бортига чиқиб оладилар.

Совет давлатининг иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилиб, чегара қўшинларининг денгиз қисмлари совет территориал сувларидаги денгиз бойликларини ваҳшийларча таламоқчи бўлган жуда кўп чет эл кемаларини қўлга туширдилар.

«Давлат дарбозаси»да хизмат қилувчиларнинг шахсий составидан (чегарачи қўшинларда кўпинча контрол ўтказувчи пунктни шундай деб атайдилар) юсак ҳушёрлик ва зўр маҳорат талаб этилади. Ҳозирги замон контрабандистларининг ҳийлалари чиндан ҳам беҳаддир.

Контрол-ўтказувчи пунктларнинг бирида офицер Д. М. ... қўлга олиниб, ...
...дан ўтказиб, хорижий туристга эълан берди. Қўрқинишдан соппа-соғ кишию, аммо пегадир қўлтиқ таёқ билан юрарди, қўлтиқ таёқ билан юриши эса қандайдир сувирайроқ. Бу ҳол контролёрни ҳушёр қилди. Текшириш да шу нарса аниқландики, қўлтиқ таёқ мутлақо қўлтиқ таёқ эмас, балки контрабанда буюмларини олиб ўтиш учун ўзига хос контейнер экан. Унинг ичида йирик миқдорда пул яширилган эди. Контрол-ўтказувчи пунктларнинг иши кузатувчанликни ҳам, сабот-матонатни ҳам, дадилликни ҳам талаб этади. Бугина эмас, контролёрларга турли хил тазйиқлар ўтказилади, ашаддий анти-совет мазмундаги суҳбатларга соқчиларни тортишга уриниш ҳоллари бўлади.

Баъзи ҳарбий хизматчиларни тўғридан-тўғри Ватанга хиёнат қилишга кўндириш, жилла бўлмаса, хизматга тегишли бўлмаган алоқа ўрнатишга уриниш ҳоллари учраб турди. Контрол-ўтказувчи пунктларда турли воқеалар, чунончи турли хил хайр-садақа беришга уриниш-

дан тортиб, тўғридан-тўғри дўқ-пўписа, ҳақорат қилиш, сўкиш кабп ҳоллар бўлиб туради.

Бироқ бундай хатти-ҳаракатлар қатъий ва совуққонлик билан зарбага учрайди. Мана бир мисол, Архангельск портига Фарбий Германиянинг «Кристиан Матисен» кемаи келди. Теплоход командаси аъзоларидан Бирремен ва Гартшвейцер трапда турган соқчи В. Симошиндан ҳеч нарса кўрмагандек «кўз юмиб» туришини илтимос қилгаплар, чунки улар кемадан баъзи нарсаларни олиб тушмоқчилар, бунинг эвазига эса унга яхши ҳақ тўламоқчи бўладилар. Соқчи эса чет эллик денгизчилар совет портида тегншли тартиб-қоидаларга риоя қилишларини кузатиш учун бу ерга қўйилганлигини ва у хорижийлар хайр-садақасига муҳтож эмаслигини айтган. Бирремен ва Гартшвейцер «осонгина пул ишлаб олиш»дан воз кечган кишини кўриб ҳайрон қолишган, улардан бирортаси унинг ўрнида бўлганда эди, пул учун хизмат кўрсатган бўларди. «Нега бу руслар бунчалик қайсарлар-а, — деб очиқдан-очиқ ҳайрон қолади. Бирремен,— Америка, Филиппин, Канада қирғоқларида бундай пул ишлаб олишдан хурсанд бўлардилар, лекин бунда ҳеч ким бизни рад этгани йўқ. Биз ҳам ўз бизнесимизни қилардик». Лекин Симошин ўз гапида турди, ҳар қандай совет кишиси ҳам пул деб жиноятга юз тутмаслигини яна бир карра айтди. Бу гаплардан ранжиган Бирремен билан Гартшвейцер тутақиб кетиб, Симошинни ҳақорат қила бошладилар. Осойишталикни сақлаган В. Симошин причал бўйича чегарачи наряд навбатчиси сержант А. Красновни чақирди, у чет элликлардан ҳақорат қилмасликни талаб этди. Лекин бу ҳаққоний талаб жиловсиз безориларни ҳовридан туширмади. Энди улар портда турган совет кишилари эътиборини тортишни кўзлаб, советларга қарши гапларни айтиб, қичқира бошладилар. Чегарачиларимизга милиция ходимлари билан биргаликда безориларнинг бу душманлик хуружлари олдини олишга тўғри келди. Улардан бири кейинчалик халқ суди томо-

нидан олти ойга озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинди.

Чегара жангчилари Ватанимиз чегараларининг муқаддаслигини таъминлаш борасидаги ўзларининг фахрий ва масъулиятли вазифаларини ҳамиша маҳаллий партия, совет ҳамда комсомол органларининг, бутун совет халқининг актив қўллаб-қувватлаши билан ҳал этиб келдилар ва келмоқдалар. Бу жанговар дўстлик йилдан-йилга мустаҳкамланмоқда. Ҳозирги кунларда мамлакатнинг чегара районларида кўп сонли ихтиёрий халқ дружиналари ишлаб турибди.

СССРнинг чегара районларидаги аҳоли жонажон совет чегараларини қўриқлашни ўз ватанпарварлик бурчлари деб ҳисоблайдилар, доим юксак ҳушёрлик кўрсатдилар ва дадил, ҳатто баъзан ҳаётларини ҳам тикиб, чегарачиларга катта ёрдам берадилар.

Чегара посёлкаси — Корневода яшовчи халқ дружиначиларининг кўрсатиши билан Турциянинг совет сарҳадларида яширинча ўтиб олган чет эл разведкасининг ағени Форносовни тутиб олди.

Давлат чегарасидан ўтиб олгач, Форносов Корнево посёлкасига келган ва болалардан автобус тўхтайдиган жойни кўрсатиб қўйишларини илтимос қилган, бу илтимос нарироқда турган Троицкийни ажаблантирган, ахир у киши ўзи сўраётган бекатдан унча узоқ эмас, бор-йўғи бир неча қадам нарида турибди-ку. Троицкий нотаниш кишининг олдига борди ва қатъий равишда унинг ҳужжатларини талаб қилди. Ҳужжатларини текшириб кўрган бўлса ҳамки, у хотиржам бўлмади ва шубҳали кишини почтахонага олиб келди, бу ерда дружина командири Фроликов ҳамда унинг хотини, шу жойдаги мактабнинг директори, бор эдилар. Улар заставага телефон қилиб айғоқчини чегарачи отрядга топширишди.

Дружиначи Апрельков чегара яқинидаги колхозда асаларичи бўлиб ишлайди. У душман айғоқчиларини ахтариш ва қўлга туширишда чегарачиларга бир неча

бор ёрдам берган. Бир маҳал у кечқурун асалари қутилари қўйилган ерда нотаниш кишини кўриб қолди ва диққат билан пойлади. Нотаниш кимсани тўхтатиш, текшириб кўриш керак эди. Лекин қандай? Уйлаб кўришга вақт зиқ. Бу ердан чегарагача бир-икки қадам йўл, у киши ғойиб бўлиши мумкин.

— Ҳой, гражданин, тамакингиз борми?— нотаниш кишини чақирди Априлков.

У киши тўхталиб, бир дақиқа қадамини секунлатди, кейин асаларичига ўгирилди, у эса мулоимлик билан: «Икки кундан буён чегарга ҳеч нарсам йўқ. Бу эса бизга оғайни — азоб»,— дея гапичи давом эттирди. Чекишга энди улгурганида, бирдан буталар пчидан яна иккитаси чиқиб қолди.

— О, кўриб турибман, сизлар бу ерда анча экансизлар-ку! Қаерга кетяпсизлар?— сўради асаларичи.

— Ов қилгани келган эдик, энди уйга қайтямиз,— жавоб берди биттаси.— Дарвоқе, Х. га боришга қайси йўл яқинроқ эканини айтиб бермайсизми? Биз бу жойларда биринчи марта бўлишимиз...

— Йўлни кўрсатиш мумкин. Ҳу ана. — Априлков қўли билан тепаликка борадиган торгина сўқмоқчи кўрсатди. — Ҳеч қаёққа бурилмай ўша йўлдан бораверинглар. Катта йўлга чиқасизлар...

Асаларичи уларни сохта йўлдан юборганини нотаниш кимсалар пайқашмади. Учаласи яқинроқдаги тепалик орқасига ўтиб, кўздан ғойиб бўлиши биланоқ, дружиначи эски ов милтиғини олиб, апил-тапил улар орқасидан йўл олди. У туни билан тепалик ва жарликлар бўйлаб чегара бузувчилар кетидан бораверди.

Тайгадаги кичкина, овлоқ посёлканинг чеккаси кўринган вақтда тонг ёриша бошлаган эди. Асаларичи таниш учта колхозчи-дружиначининг деразаларини аста тақиллатди ва улардан «меҳмонлар»ни кўздан қочирмасликларини плтимос қилди.

Айғоқчилар посёлкадан чиқиб кетишга улгурмасла-

риданоқ, уларни дўстликчилар қўлга туширдилар. Мамлакатимиз чегара районларидаги кўпчилик мактабларда чегара соқчиларининг ёш дўстлар отрядлари актив ишлаб турибди. Болалар хавфли жиноятчиларни зарарсизлантиришда жангчиларга кўп ёрдам бердилар.

Озарбайжондаги Астара 1-сон ўрта мактабнинг 9-синф ўқувчиларидан Ғулوم ва Фироз Мамедовлар, Низоми Искендеров ва Шахни Ғафуровлар кечки пайт номаълум бир кишини кўриб қоладилар. У болалар олдига яқинроқ келиб, улардан чегарага борадиган йўлни сўрайди. Ана шунинг ўзиёқ шубҳали эканлигини кўрсатиб туради. Ғулум Мамедов номаълум кимсани кўздан қочирмасликни дўстларига таъкидлаб, ўзи чегара заставасига шошилди. Чегарадан ўтиб кетишни кўзлаган киши ўз вақтида қўлга олинди.

Совет граждандари чет мамлакатларга борганларида, улардан юксак ҳуниёрлик сўрагани билан ақибда қўриқ талаб этилади.

Чет элларда улар Совет Иттифоқининг муносиб вакиллари сифатида намоён бўладилар.

Чет мамлакатларнинг меҳнаткашлари улар сиймосида юксак коммунистик идеалларни ташувчиларни, тинчлик ва халқлар дўстлигининг актив тарафдорларини кўрадилар.

Юқорида айтиб ўтганимиздек, империалистик давлатларнинг махсус хизмати совет граждандарига қарши актив қўпоровчилик ишларини уюштиради, бунинг учун каттагина моддий ва техника воситаларини сарфлайди, турли-туман илвогарлардан ва фирибгарлардан фойдаланади.

Бироқ совет ватанпарварлари разведканинг барча ҳийла-найрагларини ўз вақтида пайқаб оладилар, ва барбод этадилар.

Совет олимни Санидзе Европадаги капиталистик мамлакатлардан бирини халқаро илмий конгрессда доклад қилишга тайёргарлик кўраётган эди. Сафарга

жўнашидан бир неча ҳафта олдин Санидзе ишлайдиган институтда чет эллик илмий делегация бўлганди. Делегация аъзоси Хильми Санидзе билан танишиб, бўлажак конгресс қатнашчилари унинг нутқини зўр қизиқиш билан кутаётганликларини унга айтган, чунки у ўзининг янги қимматли илмий хулосаларини баён этади, унинг — Санидзенинг нутқи, гўё конгрессни безайди.

Санидзе конгрессда Ғарб мамлакатларининг айрим делегатлари томонидан алоҳида эътибор қозонди. Санидзе нутқидан кейин, эртасига унинг олдига номерга ҳалиги таниши Хильми билан Крумель деган шахс келади. Хильми у билан Санидzeni таништиради, Санидзенинг жуда катта натижага эришган проблемаси Крумельни гоят қизиқтираётганлигини айтди. Уз навбатида, Крумель ҳам Санидзе докладига қойил қолганлигини изҳор қилди, ундан хусусий тарзда «докладнинг айрим аспект доирасини кенгайтириш»ни илтимос қилди ва кейин бир неча савол берди, бу саволлар ҳақиқатан ҳам «доклад доирасини кенгайтирди», лекин энди махфий соҳага чапг солди. Санидзе бу саволлар унга бекордан-бекорга берилмаётганини фаҳмлади. Уз навбатида у ҳам ким билан алоқа қилаётганини текшириб кўрмоқчи бўлиб, Крумельга ихтисосга онд бир қанча саволлар берди. Кўриниб турибдики, Крумель фандан йироқда. Санидзе «доклад доирасини кенгайтира» олмаслигини меҳмонларига қатъий айтди. Крумель шу заҳотпёқ гапни фаҳмлаб бундай деди: «Майли, агар сиз ҳозир қўшимча ҳеч нарса айта олмасангиз, бундан кейинроқ, янги хулосалар олишингизга кўра, бажаришингиз ҳам мумкин. Сизнинг бизга айтганларингиз ҳақида ҳеч ким билмайди. Биз ҳам унинг эвази тариқасида ишингизни енгиллатиш учун сиз расмий йўл билан ололмайдиган махфий материалларни беришимиз мумкин. Жуда қисқа муддат ичида сиз катта муваффақиятларга эришасиз, яна ҳам катта шуҳрат қозонасиз, Ғарбда эътиборли дўстлар орттирасиз, бу эса сизнинг

халқаро илмий обрўйингиз ортишига ёрдам бўлади. Келинг, фан манфаатлари йўлида ўз кучларимизни бирлаштирайлик».

Унинг суҳбатдошлари нималарга ишора қилаётганини тушунган Санидзе, ўз илмий ишлари учун зарур бўлган барча ахборотларга эга эканини, ҳеч қандай махфий материалга муҳтож эмаслигини ва, ўз навбатида, унинг давлати томонидан расмий равишда эълон этилмагунча бирор кимсага маълумот беришга ҳеч қачон рози бўлмамлигини айтади. Яна ҳам аниқроқ ва қатъийроқ қилиб, у хорижийларнинг чиқиб кетишларини ҳамда уни тиш қўйишларини сўрайди. Содир бўлган ҳамма воқеа тўғрисида совет делегация раҳбарини хабардор қилади.

Худди кутилганидек, чет эллик ифвогарлар Санидзени тиш қўймадилар, улар фақат ўз тактикаларини ўзгартирдилар, холос. Кўрдиларки, ҳушомадгўйлик ҳам, сотиб олиш ҳам «ниш бермаяпти» улар билан бунинг бунинг қарама-қарши томонига — ифлос ифвогарликка ўтдилар. Уйиндан чиққан Крумель ўрнига Лондондан махсус олиб келинган ватан хоини Финкельштейнни ишга соладилар, у Санидзе билан бир оз ташиш эди. Финкельштейн Санидзенинг ёлғиз қолган пайтини пойлаб, унинг олдига келади, уларнинг танишлигини эсга солади ва уни ебей мавзулардаги гапларга торта бошлайди, бунда Англиядаги ўз турмушининг яхшилигини мақтаб, Совет Иттифоқига туҳматлар қилади. Санидзе ўз суҳбатдошининг жиловини тортиб қўяди ва у бекорга вақт ўтказётганини айтади. Бунга жавобан Финкельштейн дўқ-пўнсага ўтади, гўё у Санидзенинг обрўйини бир пул қиладиган материалларга эга ва у СССРда туриб америкаликлар учун ишлашга розилик бермаса ёки чет элда қолмаса, ўша материаллар эълон қилинажани таъкидлайди.

Санидзенинг, энди бу ифвогарга қарши қатъий чора кўришдан бошқа ҳеч иложи қолмаганиди. У яқинроқда турган совет делегатлари орқали конгресснинг ташкилот

комитети вакилини чақиртирди ва ифвогарни олиб кетишларини ҳамда ўзини чет эллик ёлловчилардан қўриқлашларини талаб этди. Финкельштейн бинодан чиқиб кетди ва бошқа кўринмади. Хильми ҳам, Крумель ҳам бошқа келишмади. Лекин уларнинг кимлиги маълум бўлди: Хильми — Марказий разведка бошқармаси (ЦРУ)нинг пулли агенти, Крумель оқ эмигрантнинг ўғли, чет элдаги антисовет ташкилотнинг актив аъзоси экан.

Мана, яна мисол.

Ғарбий Германия корхоналаридан бирида совет инженери Миляев стажировкадан ўтарди. Ишлаб чиқариш билан таништириш учун унга инженер Икман биркитилган эди. Икман Миляевни ўзига қаратиб олишга уриниб, унга ҳар жиҳатдан хизмат кўрсатар, уйига ва шаҳар атрофига биргаликда сайр қилишга таклиф этарди. Икман унга ҳарбий объект фонида фотосуратга тушишни бир неча бор таклиф этаётганига Миляев эътибор бериб юрди. Бу огоҳлик Икманнинг гап орасида «Ғарбдаги турмуш тарзининг афзалликлари» ҳақида такрорланадиган иборалари ҳам Миляевни ҳушёр қилди.

Тез орада Икман Миляевга баъзи китобларни ўқиб чиқишни ва агар маъқул бўлса, уларни қариндошлари ҳамда дўстлари ҳам ўқишлари учун уйига юборишини таклиф этди. Китоблар ашаддий антисовет руҳида эди. Икманнинг таклифлари Миляевни ғазаблантирди ва у ифвогарни ўзидан нари олишларини ҳамда ишлаши учун нормал шароит яратишларини талаб қилди. Миляевнинг норозилиги ўз кучини кўрсатди. Икман заводдан ғойиб бўлди, бошланган ифвогарлик ҳам барбод бўлди, чунки совет инженери душман ниятларини тезда пайқади ва уларнинг олдини олди.

Совет савдо делегацияси Жанубий Америка мамлакатларидан бирига борди. Делегация ўша мамлакатга борган кунидан бошлабоқ, у билан контрразведка ва полиция шуғулланишга киришган. Аниқланишича, делегацияга биркитиб қўйилган ўша мамлакат Ташқи ишла-

Уш министрлигининг ходими Реейронинг ассесий вази-
фаридан бири таржимон О. Шитовани СССРга қайтиб
ветмасликка ёки разведка хизматига тортишга кўндириш
мақсадида уни аврашдан иборат бўлган.

Реейро Шитовага хушомадтўйлик қилган, илтифот-
лик, эътиборлик ва хушмуомалалик билан уни ўзига
таратмоқчи бўлган. Разведканинг маслаҳати билан
журналлардан бирида Шитованинг портрети босиб чиқа-
рилди. Портрет остида берилган текстларда Шитова
эрга тегиш тўғрисида анчагина эътиборли ёш йигитлар-
дан бир неча бор таклифлар олганлиги айтилган. Айни
вақтда Реейро Шитова ўзини қандай тутаётгани, мақ-
товларни, рекламаларни, атрофда кўрганларни қандай
қабул қилаётгани ва ҳоказоларни диққат билан ўрганиб
борди.

Бир неча вақтдан сўнг, ўз ишларининг йиғилган кели-
шига ишонган Реейро Шитовага: «Сиз ажойиб таржи-
монсиз ва бизнинг мамлакатимизда яхшироқ ҳақ тўлыва-
диган хизмат олишингиз мумкин эди» деган. Лекин
Ифвогарнинг барча аёнчилигини О. Шитова таяқдай олди
ва тўғри баҳолади, у тезда зарбага учради. Совет
делегацияси қатъий норозилик эълон қилди ва Реейро
унинг атрофидан иссиз гойиб бўлди.

Англияга борган совет туристлари группаси состави-
да ленинградлик ишчи Кисин ҳам бор эди. Англия контр-
разведкаси полиция кўмагида Кисинга нисбатан Ифво-
гарлик уюштиришга аҳд қилди. Ифвогарлик, гўё Кисин
туристлар ичида энг ёши бўлиб, у контрразведканинг айё-
рона ифвосини фаҳмлай олмайди, қўрқади ва уларнинг
тўрига тўшиб қолади, деган план асосига қурилган эди.

Кисин ўз ўртоқлари билан бирга меҳмонхонада тур-
ди. Группа Англияга келганининг тўртинчи кунин, кечки
овқат вақтида, меҳмонхона ходимларидан бири унга
мурожаат қилиб, катта пул эвазига совет чет эл паспор-
тини ва бошқа ҳар қандай совет ҳужжатларини сотишни
ва таклиф этди. Табиийки, буни Кисин рад қилди.

Эртаси кун эрталаб соат 6 да Қисни турган хонага бир неча полиция ходими келиб, уни уйғотишди ва полиция маҳкамасига боришни таклиф этишди. Улар ўз даъволарини гўё Қисни жиноий жавобгар сифатида полиция томонидан изланаётгани билан изоҳлашди.

Қисни ўзини йўқотмай, дарҳол турнетлар группасини раҳбарлиги уйғотди ва воқеадан уни хабардор қилди. Группа раҳбари дарҳол совет элчихонаси вакилларини чақирди. Полиция чиновниклари етиб келган элчихона ходимларига Қиснининг полицияга боришни қатъий талаб қилдилар, деб яна бир бор айттишди.

Полицияда совет элчихонаси ходимларига фамилияси, исми, отасининг номи ва туғилган йили Қисниникига ўқшаб киши ҳақида контрразведка томонидан берилган маълумот кўрсатилди. Совет вакиллари контрразведка маълумоти билан Қисни паспортини диққат билан солиштиришлари натижасида баъзи деталлар бир-бирига мос келмаслигини аниқладилар ва полициячиларнинг даъвоси нотўғрилигига иқрор қилдилар. Полициячилар ўз «ақиқатли хатолари»ни тан олишга мажбур бўлдилар ва бекорга безовта қилганликлари учун уэр сўрадилар.

Бу ва бошқа қўилаб мисоллар империалистик разведка, қўпоровчи идеологик марказлар, чет эл антисовет ташкилотлар ва душман элементларнинг барча урinishлари ҳаммша муваффақиятсизликка учраётганини кўрсатиб турибди.

ҚУШЁР БУЛИШ — СССР ГРАЖДАНИНИНГ МУҚАДДАС ВАТАНПАРВАРЛИК БУРЧИ

Совет халқининг сиёсий қушёрлиги Советлар мамлакати душманларининг қўпоровчилик фаолиятига қарши муваффақиятли курашда, айниқса бу фаолият активлашган шароитда, сўзсиз ва муҳим шарт ҳисобланади. Совет граждaнларининг асосий кўпчилиги бу ҳақиқатни яқши биладилар.

Бироқ меҳнаткашларнинг жуда оз қисми орасида кўнгилчан ва бепарво кишилар учраб туради. Баъзилар тахминан: Совет Иттифоқи ва социалистик ҳамдўстликдаги бошқа мамлакатлар хўжалик ҳамда маданий қурилишнинг барча соҳаларида жуда катта ютуқларга эришган эканлар, империалистик разведканинг ҳар қандай фитна-фасодлари эндиликда уларга жиддий зарар етказмайдиган деб ўйлайдилар. Бу ўта янглиш фикр. Душман маккор ва ҳийлакор бўлиб ҳаминша ўз қўпоровчилик фаолияти услубларини мукаммаллаштириб боришлари ҳамма ёдда тутиши керак. Шунинг учун ҳам совет халқларининг ҳушёрлиги бўшашмаслиги, аксинча ошиб бориш лозим.

Коммунистик партия, комсомол, касаба союз ва Совет давлати органлари меҳнаткашлар ўртасида олиб бораётган гоявий-тарбиявий ишлар совет халқининг сиёсий ҳушёрлигини янада ошириш асосларининг асоси ҳисобланади. Марксизм-ленинизмнинг улуг гоялари ҳар бир кишини совет ватанпарварлиги ва душманга нисбатан нафрат руҳида тарбияламоқда ҳамда шу билан буржуа идеологиясининг ҳар қандай биқик йўлига ёв солмоқда. Буржуа идеологияси ва ахлоқининг ҳар қандай кўринишларига қарши, кишилар оғида сақланиб қолган капитализм қолдиқларига қарши муросасиз, қатъий ҳамда аёвсиз кураш олиб боришда совет кишилари ана шу гояларга донмо амал қилишлари муҳимдир.

Улуг Ленин бизга «Бизнинг вазифамиз — капиталистларнинг ҳамма қаршичилигини енгилдан иборат фақат ҳарбий ва сиёсий қаршиликни эмас, балки энг чуқур ва энг кучли бўлган мафкуравий қаршиликни ҳам енгилдан иборат»¹, деб васият қилган эди.

Душманларимиз совет халқига қарши идеологик курашнинг нозик методларини қўллаб активлаштириётган, ўз пропагандасининг реакцион моҳиятини ёлғон

¹ В. И. Ленин. Асарлар, 31-том, 388-бет.

дакам плмий ёки ҳатто марксистик фразеология билан яшираётган ва ниқоблаётган ҳозирги шаронгда буржуа идеологияси, турли кўринишдаги ревизионизм ва оппортунизмни қатъий фош этиш ниҳоятда зарур. Коммунистик қурилиш айрим участкаларидаги баъзи камчиликлар ҳақида бизнинг матбуотимизда ёритилаётган танқидий фикрларни гўё социалистик қурилиш учун хос бўлган типик воқеалар деб совет ҳаётини бузиб кўрсатаётган идеологик диверсантларнинг ҳар бир ҳаракатига зарба берish керак. Вазифа эксплуататорлик тузуми, шунингдек империалистик давлатларнинг агрессив ташқи сиёсатини ҳимоя қилишга даъват этилган ҳозирги замон буржуа доктриналари ва назарияларининг фанга қарши моҳиятини чуқур ҳамда ҳар тарафлама очиб ташлашдан иборат.

Коммунистик партия таълим берганидек, ёшлар ўртасида тарбиявий иш олиб борish алоҳида эътиборни талаб этади, чунки буржуа пропагандаси бутун кучи ва воситалари билан ёшларга салбий таъсир этишга, ёшларда коммунистик қурилиш истиқболларига шубҳа туғдиришга, маҳаллийчилик кайфиятига одатлантиришга уринмоқда. Қундалик ҳаётимиздан олинган конкрет материал, фактлар мисолида совет халқининг коммунистик қурилишнинг барча соҳаларида эришган жуда катта муваффақиятларини пропаганда қилиш, янги жамият қуришда ёшларнинг ролини кўрсатиш керак.

Совет жамиятини бизга ёт бўлган таъсирлардан сақлаш билан бирга империалистик давлатларнинг жуда кучли пропагандистик машинаси ҳамма вақт ҳам бекорга ишламаётганини бир дақиқа бўлсада унутмаслик лозим. Бизнинг жамиятимизда шундай кишилар ҳам учраб турадики, бундайлар гоёвий етук бўлмаганликлари сабабли буржуа пропагандасининг туҳмат ва демагогиядан иборатлигининг фарқига бормайдилар ва бахтга қарши унинг қармоғига илиниб қоладилар. Бундай кишиларда сиёсатга қарши кайфият пайдо бўлади,

ҳалол ишлагиларни келмай қолади, бояр одатлари, ахлоқий бузуқлик ва бошқа иллатлар юзага келадикки, булар ҳатто жиноятга олиб келиши мумкин.

Бизнинг мамлакатимизда жиноятнинг олдини олиш учун кураш Коммунистик партиянинг программ талабига ва Совет давлатининг кундалик гамхўрлиги ҳисобланади. Бу муҳим ва катта ишда профилактика, жиноятнинг олдини олиш биринчи даражали аҳамиятга эга. Жиноятнинг олдини олишга қаратилган тарбиявий ишда жамоат ташкилотлари, меҳнаткашлар коллективларининг роли каттадир. Тажриба жамоатчилигининг фикри, ўртоқларча танқид ҳақиқий йўлдан адашган кишиларга жуда катта таъсир кўрсатишини тасдиқламоқда.

Белоруссиядаги институтлардан бирининг партия ташкилоти ва жамоатчилигига шу нарса маълум бўлдики, студентлардан Коршунов ва Соловейчик ўз таниқлари ёрдамида советларга қарши тухмаат фикрлар айтдилар, чет элчилар олдида биз чўкадилар, ахлоқий бузуқ яшайдилар ва ўз атрофларига тарафдорлар тортишга уринадилар. Коршунов ва Соловейчик сўзсиз буржуа идеологияси таъсирига берилганликларни аниқланди. Инститларнинг бу аҳволдан қутулишларига ёрдам бериш учун уларга профилактик характерда чора кўришга қарор қилишди. Институтда кенг жамоатчилик иштирокида комсомол комитетининг йигилиши ўтказилди. Коршунов ва Соловейчикнинг ахлоқи қаттиқ қораланди. Иккала студент ўз қарашлари ва ноҳўя хатти-ҳаракатларининг хато эканлигини тўла тан олишди. Улар чин юракдан тавба қилишди.

Кейинчалик улар яхши ўқийдиган, коллективнинг жамоат ҳаётига аралашадиган бўлиб қолди. Диплом олганларидан кейин орадан бир йил ўтгач инженерлар Коршунов ва Соловейчук ўз иш жойларидан институтга мактуб юборишди. Уларнинг ҳар бири ўзларига инсонпарварлик муносабатда бўлганликлари ва ўз вақтида ўртоқлик ёрдами кўрсатганликлари учун ўқитувчилари

ҳамда студентларга, шунингдек хавфсизлик органлари ходимларига миннатдорчилик билдирганлар.

Москвадаги заводлардан бирининг кираберишида советларга қарши бўр билан битилган ёзув пайдо бўлиб қолди. Завод ишчиларининг ёрдамида бу слесарь Мартиновнинг қилган иши эканлиги аниқланди. У заводда ўларча дангаса ва снѐсий қараш и қолақ киши эди.

Завод ишчилари Мартиновнинг қилмишини муҳокама қилиш учун йиғилиш чақирини талаб қилдилар. Йиғилишда етти юзга яқин ишчи, инженер-техник ходимлар ва хизматчилар иштирок этишди. Сўзга чиққанларнинг ҳаммаси Мартиновнинг қилмиши учун шармандасини чиқаришди. Умумий фикрга қараганда унинг шармандали қилмиши бебошлиги, ичиши, коллективдан ажралиб қолганлигида эди. Йиғилишда Мартиновнинг ўзи ҳам сўзлади. У қилмишидан мѐнг пушаймон бўлиб, яхшигина «ишчи ҳаммоми»дан чиққандек бўлгани ўзига фойда келтирганини айтди. Йиғилишдан кейин Мартинов мутлақо яхши томонга ўзгарди ва ҳозирда ҳам ўша заводда ҳалол меҳнат қилмоқда.

1971 йилда Украинанинг Львов областидаги қишлоқлардан бирда яшовчилар ўртасида катта профилактик иш олиб борилди. Улар ўзларини «озод казаклар» деб атаб ва бир гурпуага бирлашиб жамиятга қарши ишлар билан шуғуллаана бошлаганлар. Дарҳақиқат, бу гурпуанинг иштирокчилари асосан спиртли ичимликларга берилиб кетиш натижасида бир-бирлари билан яқинлашиб кетганликлари эҳтимолдан холи эмас эди. Лекин улар тез-тез йиғилишадиган ва жамиятга қарши томонга оғиш тобора кучаядиган бўлиб қолди. Гурпуадаги шахслар жамоат тартибини бузар, қишлоқ коллективлари ҳаётига парокандалик, снѐсатга беларволик билан қараш, социалистик ҳаёт нормаларига ҳурматсиз муносабатда бўлиш элементларини олиб кирар эдилар. Минлатчилик ибораларини ҳам ишлатардилар. Иш шунга бориб етдики, гурпуа иштирокчилари советларга

қарши ҳаракат қилишгача ўтишлари эҳтимоли пайдо бўлди. Партия ва комсомол органлари вақтдан фойдаланиб, «озод казаклар»нинг хулқини жамоатчилик муҳокамасига қўйишга қарор қилдилар. Қишлоқда яшовчиларнинг умумий йиғилиши бўлиб, унда 150 дан ортиқ киши қатнашди. Партия ва совет активлари вакиллари, зиёлилар, колхозчилар, барча ҳамқишлоқлар группа қатнашчиларига яқдиллик билан қарши гапирдилар, «озод казаклар»ни тартибга чақириб, бордию улар тузалишмаса қишлоқ аҳолиси уларни жиноий жавобгарликка тортиш ҳақида тавсия ёзишларини айтишди. Айбдорлар тавба қилиб, ҳалол ишлайдиган бўлиб қолдилар.

Совет жамияти коммунизм сари тобора илгарилаб борган сари профилактика, огоҳлантириш ишлари кучайиб боради. Профилактика тадбирлари системасининг таъсирчанлигини ошириш ушунга айрим граждандарнинг жамоатчиликка қарши ҳаракатлар қилишга ботинишларининг сабабларини ўрганиш ва чуқур таҳлил қилиш, қандай сабаблар натижасида жиноят содир бўлганини ҳар бир конкрет шароитда бирма-бир аниқлаш керак. Одатда жамоатчиликка қарши белгилар аста-секин кўпайиб боришини ҳатто кишининг ўзи сезмай қолади. Бордию, ўз вақтида уларнинг олди олинмаса, у ҳолда улар тобора очиқ салбий социал характер касб этиб, охири бориб кишиларни сиёсий тутуруқсизликка олиб келади. Бундай шароитда инсон яшайдиган ва ишлайдиган коллектив катта аҳамиятга эга. Баъзи кишилар жамоатчиликка ва советларга қарши йўлга тойиб кетганларида, уларда сиёсий тутуруқсизлик ёки хунук хатти-ҳаракатлар пайдо бўлганда уларнинг атрофидаги одамлар ҳам эътиборсизлик билан қараганликлари туфайли айбдор қолганликларини тажриба кўрсатмоқда.

Ҳар бир меҳнат коллективида юксак ўртоқлик руҳи ва талабчанлик кенгайиб бориши ҳамда қўллаб-қувватланиши, камчиликларни ишчанлик ва принципиаллик би-

лаш танқид қилиш ўти сўнамаслиги жуда муҳимдир. Ҳеч ким ўз граждaнлик бурчига эътиборсиз қарамаслиги ва жамиятимиз баъзи бир аъзоларишнинг иш ёқмаслиги, интизомни бузиши, ахлоқсизлик қилишини сезмаслиги мумкин эмас. Жамоатчиликка қарши ҳар қандай кўри-нишларга нисбатан мурасасиз бўлиш вазияти совет ки-шилари сиёсий ҳушёрлигини оширишнинг асосий шarti ҳисобланади. Мамлакат ичида, шунингдек чет мамлакат-ларда чет элликлар билан мулоқатда бўлганда юксак ҳушёрлик ниҳоятда зарур. Совет кишилари меҳмондўст-ликлари билан ажралиб турадилар. Улар чет элдан кел-ган меҳмонларни мамнуният билан кутиб олиб, меҳмон-ларнинг Советлар мамлакати ҳаёти билан ҳар томонла-ма танишишлари, халқимизнинг тинч, яратувчилик меҳ-натини ҳақида тўғри тасаввур ҳосил қилишлари учун ҳам-ма имкониятни яратадилар.

1970 йилда Киевга Америка туристлари группаси кел-ди, булар орасида университет ўқитувчиси Жерри Коллин-ги ҳам бор эди. Кўпчилик туристлар бизнинг мамлака-тимизга нисбатан ичи қоралик билан қарашар, советлар-га қарши фикр айтишар, кўрган фактларининг ҳаммаси ҳақида кўп тахминий мулоҳаза юритишарди.

Коллинги билан кўчада танишиб қолган совет гражда-ни Гаева шошмасдан ва ишонарли қилиб америкаликлар-нинг туҳматдан иборат даъволари билан келишолмасли-гини айтди, бизнинг мамлакатимиз ҳаёти ҳақида гапириб берди, унга Киевнинг янги қурилишларини, диққатга саз-овор ерларини ва бошқаларни кўрсатди. Коллинги гарб пропагандаси таъсири натижасида ўзида пайдо бўлган дастлабки фикрини ўзгартирди. У кўп нарсаларни сўра-ди, кўп ерларни суратга олди. Коллинги Қўшма Штатлар-га қайтгач, Гаевага хат йўллади, жумладан хатда бун-дай дейилади: «Сизларнинг революциянгиз куни билан сени табрикламоқчиман. Бизда Совет Иттифоқи ҳақида унча билишмайди, билганларини ҳам сизларга бориш ни-ятида бўлмаган кишилардан эшитишган.

Менинг студентларим СССР билан қизиқишадиган бўлиб қолишди. Кейинги ҳафтада мен уларга ўз диагнозитивларимни кўрсатаман.

Меҳмондўстликни нотўғри тушуниш орқасида бизнинг мамлакатимизга душманлик нияти билан келган чет элликларга қақшатқич зарба бермаслик, ҳар бир чет элликни фақат дўст деб билиб, улар билан ҳаддан ташқари очиқчасига гаплашиш ҳоллари ҳам бўлганлиги маълум. Чунинчи қуйидаги факт ана шундан далolat беради.

Қирғизистондаги корхоналардан бирининг ходими Рудин Минскда командировкада бўлганида француз граждани Бенуа билан танишиб қолиб, у билан ресторанлар, театрларга борган, меҳмонхона хонасида учрашган. Француз эҳтиёткорлик билан зимдан, аммо қатъий Рудиндан разведка маълумотлари олишга ҳаракат қилган. Рудин француз билан учрашганида қаерда ва ким бўлиб борган, қаерларга ва нима мақсадда командировкага бориши ҳақида сўзлаб берган, ўзи учрашган амалдор кишиларнинг фамилиясини айтган, гўё ўзига катта ҳуқуқ берилганлиги тўғрисида мақтанган. Рудин корхона ишлаб чиқаришни ўзлаштириши лозим бўлган буюмлар нусхасининг фотосуратини французга кўрсатган. Рудинда корхона шартли почта адресининг ёзувсиз бланкиси бўлиб, французга бланка қаерларга йшлатилишини тушунтирди, кейин бу бланкалардан Бенуа билан ўйнаган картасининг ҳисобини ёзиб бориш учун фойдаланди. Бундай енгилтаклик ва бепарволикни кечириб бўлмайди.

Совет граждандари ўз Ватанидан ташқарида бўлганларида юксак сийсий хушёрлик кўрсатадилар. Келтирилган бир қанча мисоллардан кўриниб турибдики, совет граждандари империалистик разведка провокациясини ўз вақтида пайқаб, унинг олдини олмоқдалар.

Бошқачаси ҳам бўлиб қолади: чет мамлакатларга борган баъзи совет граждандари у ерда ўзларини яхши тутолмайдилар, совет кишиси деган юксак номга доғ туширадилар, ифвогарлар олдида ўзларини йўқотиб қўядилар,

қўрқоқлик қиладилар, нғво ва дўқ-пўнса йўли билан им-
периалистик разведка, онда-сонда бўлсада, совет граж-
даинин ўз тузогига илтириб олади. Бундай ҳолларда
ҳам у СССР вакилларига ёрдам беришни сўраб муро-
жаат қилиш орқали тўғри йўл тоиниш мумкин ва лозим.

Қандайдир қилгилликни қилиб, ўзини гуноҳкор қилиб
қўйганлар уялганлариданми ёки жавобгарликдан қўрқ-
қанлариданми ёрдам беришни сўраб совет расмий вакил-
ларига, ё бўлмаса ўз ўртоқларига дарҳол мурожаат қил-
май, ўз айбларини яшириб катта хато қиладилар. Бу би-
лан улар ўз аҳволларини оғирлаштирадилар ва баъзан
душманнинг тузогига илтиладилар.

Хатони, ҳатто қўрқоқликнинг донмо олдини олиш ва
айбни ювиш мумкин, фақат у ҳақда дарҳол ҳамда ростчи-
ни айтиш керак.

СССР Олий Совети Президиуми 1960 йилнинг 13 ян-
варида «Давлат жиноятчилиги учун жиноий жавобгар-
ликни ошириш ҳақидаги қонуннинг 1-моддасига қўшим-
ча киритиш тўғрисида» Фармон чиқарди. Бу фармонда
«СССРга қарши душманлик фаолияти юритиш учун чет
эл разведкаси ўзига ёллаган СССР граждани жиноят топ-
шириғи олиб уни бажариш учун ҳеч қандай ҳаракат қил-
май ва ўзининг чет эл разведкаси билан алоқаси борлиги-
ни давлат органларига ихтиёрий равишда маълум қилса
жиноий жавобгарликка тортилмайди» деб белгиланган.

Бу қонун совет гражданларини чет эл разведкаси ҳий-
ла-найрангларидан сақлаб қолиш учун ниҳоятда муҳим
аҳамиятга эга.

Мамлакатда социалистик қонунчилик ва ҳуқуқ тар-
тиботини янада мустаҳкамлаш совет халқининг хушёр-
лигини оширишнинг асосий йўлларида биридир.

Барча совет гражданлари қайси хилда бўлмасин хиз-
мат ёки жамоатчилик фаолиятини ўтамасинлар, Совет
давлати белгиланган қонунларга ҳалол ва сўзсиз риоя қи-
лаётганлари шароитида империалистик давлатлар раз-
ведкаси ҳамда бошқа махсус хизматлари бизнинг Вата-

нимиз манфаатларига жиддий зиён етказишга ожиздир. Аксиича, социалистик ҳаёт норма ва қоидаларидан чекинш юз берган ерда эса кўпинча душман қилгилигини қила бошлайди.

Душман элементлар совет қонуңчилигининг бузилшидан қандай фойдаланаётганликларига оид мисоллар келтириш мумкин. Масалан, СССРда белгиланган паспорт тартиби ва жумладан прописка қондасига риоя қилинмаслиги бизнинг мамлакатимизга нолегал йўл билан юборилган шпионга қулайлик туғдиради, уни шарманда-си чиқишидан сақлайди.

В. И. Ленин меҳнаткашларни бутун куч билан душманларни ушлаб олишга, фош этишга ва аёвсиз жазолашига чақирган эди. Лекин бунинг учун деб, таълим берган эди Владимир Ильич: «Совет ҳоқимияти қонунларини виждонан бажаришдан саягина бўлса-да тийиқликни, аъели ҳам тартибсизликни, жуда диққат билан кузатиб бориш керак»¹.

Лекин совет қонунларига сўзсиз риоя қилишни талаб қилиб, «озгина бўлса-да қонунсизлик, совет тартибини озгина бўлса-да, бузишнинг ўзи меҳнаткашларнинг душманлари дарҳол фойдаланадиган нуқсондир»², деган эди.

СССРнинг давлат ва ҳарбий сирини қаттиқ сақлашга қаратилган қонунлар ҳамда қоидаларга сўзсиз риоя қилиш шпионларнинг бузғунчилик фаолиятига қарши курашда катта аҳамиятга эга.

Совет давлати СССРнинг ташқи хавфдан сақланиш манфаатини кўзлаб, давлат сирини ҳисобланган ҳарбий, сиёсий, иқтисодий ва илмий характердаги бир қанча маълумотларни сир сақлашни белгилаган.

Шунга мувофиқ СССРдаги барча ташкилотлар, ведомстволар ва корхоналарда ишлаб чиқаришга оид махфий ишларда ҳамда махфий ҳужжатларга муносабатда

¹ В. И. Ленин. Асарлар, 29-том, 584-бет.

² В. И. Ленин. Асарлар, 29-том, 584-бет.

қаттиқ тартиб ўрнатиш белгиланган. Кимгаки махфий маълумотлар ишониб топширилган экан, у ҳар қандай шароитда ҳам унн сир тутиши керак.

Заводлар, фабрикалар, ташкилотларнинг ишчи ва хизматчилари, илмий-тадқиқот институтлари, конструкторлик бюралари, ўқув юртларининг ходимлари бу бурч-ни қатъий бажармоқдалар ҳамда уларга ишонилган махфий нарсаларни ишонч билан сақламоқдалар.

Лекин бахтга қарши бизда анқов, оғзи бўш, бепарво одамлар мутлақо йўқ деб бўлмайди. Ҳали шундай ходимлар ҳам учраб турадики, қайсики улар давлат сирини сақлаш биз учун белгиланган эмас ва унга қатъий риоя қилиш биз учун шарт эмас, бизнинг ёки танишларимизнинг атрофида шпионлар бўлмаган, бўлиши ҳам мумкин эмас деб ўйлайдилар. Бундай кишилар империалистик разведка агентлари биринчи навбатда оғзи бўш ва анқовларга тузоқ қўйишини унутиб қўядилар. Шу билан бирга сафсатабозлар махфий гапларни ўз қариндошлари ва танишларига айтишини, уларни бегона кишилар, ҳатто жамоатчилик жойларида муҳокама қилишни ҳеч бир зарари йўқ деб ҳисоблайдилар. Улар ўзларининг қариндошлари ва танишлари эшитган фактларини ўз навбатида бошқаларга айтишларини ва шупинг натижасида махфий маълумотлар кенг тарқалиб кетишини, баъзи ҳолларда эса бу империалистик разведка учун қўл келишини ўйламайдилар ҳам.

У ёки бу масала юзасидан разведкага кимдир тўла ахборот бергандагина давлатга зарар етказиладигина эмас. Империалистик разведка олган баъзи бир қисқа маълумотлардан ҳам давлатга зарар етказишда фойдаланиш эҳтимолдан холи эмас.

Уралдан Москвага келган конструкторлик бюросининг инженерини Зябликов ресторанда кайф қилиб ўтириб муҳим мудофаа ташкилотидagi ўз мавқен ва иши тўғрисида мақтана бошлади. Қўшни столда ўтпрган америкаликлар — Далквист ва Венс Зябликовнинг алжираб айтган

маълумотларини дарҳол билиб олдилар. Америкаликлар ўзларини инженер деб таништириб Зябликовни ўз столларига таклиф қилишди, ичишиб ўтириб Зябликовдан ишнинг характери тўғрисида муфассал маълумот сўраб олишди. Америкаликлар Зябликов роса маст бўлгандан кейин уни меҳмонхонага кузатиб қўйишди ва у ерда Зябликовнинг шахсий ва хизма тхужжатларини кўришга ҳаракат қилишди. Аммо шу онда Зябликов билан хонада ётган киши келиб қолди ва разведкачилар ўз мақсадларига эришолмадилар.

Баъзилар махфий маълумотларни корхонадан ташқаридаги бегона кишиларга айтмаслик керак, завод ёки ташкилотдагиларнинг ҳаммаси ўзининг одамлар ва улар билан ҳамма парса тўғрисида гаплашса бўлаверадди, деб хато ўйлайдилар.

Мудофаа корхоналаридан бири директорнинг ўринбосари Дарков завод ишонасанда махфий ишларга алоқаси бўлмаган шахс иштирокида ўз корхоналарида ракета яратилаётгани ҳақида гапириб, ҳамма бошқа ишлар тўғрисида тўла характеристика берган. Бу атрофга қарамай валдираб, жиноятга бориб тақалнишдан бошқа гап эмасми?

Ичкиликбозлик қилиб ўтириб оғзинга нима келса валдирайберадиган сафсатабоз-ичкиликбозлар катта зарар келтирадилар.

Яқинда мудофаа заводларидан бирининг техниги Исаев Ленинградда командировкада бўлганида маст ҳолда тасодифий танишга ўзи ишлайдиган завод тайёрлайдиган мудофаа буюмларига приборлар олиш учун қандайдир конструкторлик бюросига келганлигини айтган.

Телефон орқали гаплашганда давлат сирларни тўғрисида валдираш ҳоллари бўлиб туради. Бундайлар телефондаги гаплар эшитиб олинishi мумкинлигини унутадилар.

Геодогик экспедиция раҳбари Лазутин экспедиция партияларидан бирининг иши ҳақидаги махфий ҳисо-

ботни олди. Ҳисоботдаги маълумотлар уни қониқтирмади. Ҳўйлаб-нетмай юзларча километр узоқдаги партия геологи билан гаплашиш учун телефон заказ қилди ва шаҳарлараро телефон орқали махфий ҳисоботга онд энг аниқ маълумотлар олди.

Бахтга қарши махфий маълумотларни очиқ хизмат ёзишмаларида кўрсатиш фактлари ҳам ҳали учраб туради.

1969 йилда Ленинград мудофаа заводида иккита катта инженери полигонда бўлганларида қуролларнинг янги турлари синовдан ўтказилганлиги ҳақидаги махфий маълумотларни заводга очиқ хатлар орқали маълум қилганлар. Бу хатлар махфий бўлмаган ёзишмалар делосига тиркаб қўйилган ва, шундай қилиб, улар бегона шахсларнинг шу хатларнинг мазмунни билан бемалол таниша олишлари учун имкон яратганлар.

Биз айтганимиздек, империалистик разведка ахборотлар олиш мақсадида совет матбуотида ёритилган материалларни синчиклаб ўрганади ва умумлаштиради.

Баъзи ўртоқлар газетага мақола ёзганларида қандай характердаги маълумотларни маълум қилаётганликларини яхшилаб ўйлаб кўрмайдилар. Масалан, бир корхонанинг бош инженери Тихонов газетада босиб чиқариш учун мақола юборган ва унда давлат сирини ҳисобланган баъзи бир буюмларни ишлаб чиқариш плани таҳлил қилинган.

Махфий ҳужжатлар, печатлар, штампларни сақлашда жиноятга дучор қилиши мумкин бўлган совуққонлик фактлари ҳам учраб туради. Иш куни тамом бўлгандан кейин ёки қисқа муддатга у ё бу ёққа чиққанда махфий ҳужжатларни қулфланмайдиган стол яшиқларида қолдириш, ё бўлмаса ўзида олиб юриш, уйга олиб кетиш ва ҳатто командировкага борганда олиб юриш ҳоллари юз беради. Махфий ҳужжатлар билан танишиш ва уларни жойларга юборишда белгиланган қондаларни бузиш ҳоллари ҳам рўй бериб турарди. Бу эса баъзан ҳужжат-

ларни йўқотиб қўйишга ва шу билан бирга давлат сирининг фош бўлишига олиб келади.

Конструкторлик бюросининг инженерлари Скрипкин Москвага командировкага кета туриб бир қанча махфий ҳужжатларни ўзида олиб кетди. Шанба кўни «Метрополь» ресторанида капиталистик мамлакатлардан бирининг элчихонаси ходимлари билан танишиб қолди, улар билан бирга ичиб ўтириб, меъёрдан ошириб юборди, ниҳоят адашиб чет элликлар билан уларнинг элчихонасига борди. У ерда ичкиликбозлик давом эттирилди. Скрипкин ухлаб қолди ва эрталабгача элчихонада қолиб кетди. Эртасига кун бўйи бош оғриғини даволаш билан овора бўлди. Фақат душанба кўни эрталаб ҳужжатлар эсига тушиб, уларни йўқотганини билди. У ҳужжатни қачон ва қаерда йўқотгани номаълум.

Давлат сирини сақлаш ишида муассасалар ва корхоналар ички ва ташқи афсоналар тартибига ва ман қилинган зоналар, фабрика, заводлар, конструкторлик бюрolari ва бошқа объектларда одамларни киритиш тартибига қатъий риоя қилиш жуда катта аҳамиятга эга.

Реакцион кучлар, империалистик разведка ва идеологик диверсия марказлари ўз ишларини активлаштираётган, янги шаронгга мослашиб ўз бузгунчилик фаолияти тактикасининг ўзгарттираётган, унда эҳтиёткорлик формаларига асосланаётган ҳозирги халқаро шаронгда ҳушёрликнинг аҳамияти айниқса ошади. КПСС XXIV съезди ва Марказий Комитет кейинги Пленумлари қарорларини амалга ошириш совет халқининг тинч, яратувчилик меҳнатини душманнинг ҳар қандай таъсиридан ишонч билан сақлашни талаб қилади. Империалистик разведкалар фойдаланиши мумкин бўлган ҳамма тешикларни беркитиб ташлаш зарур. Бу — шонли Ватанимиз ҳар бир ватанпарварининг бурчи ва тўғридан-тўғри вавифасидир.

ХУЛОСА

Улуф Октябрь социалистик революцияси бутун инсоният тарихида янги давр — капитализмдан социализмга ва коммунизмга ўтиш даврини бошлаб берди.

Янги жамият қурилиши тугилган кунидан бошлаб реакция кучларнинг шафқатсиз қаршилигига дуч келди.

Капиталистик дунё Советларга қарши, кейинчалик эса бутун социалистик системага қарши курашда бутун кучи борича телбаларча зўр бериб таъсир усулларини ишга солмоқда, куч ва маблағлар сарфламоқда. Ҳарбий интервенция ва локал урушлар келтириб чиқарилди, Гитлер Германияси бошчилигида фашист давлатларининг катта уруш коалицияси тузилди, ички контрреволюцион фитна ва исёнлар уюштирилди, узоқ вақт давомда ташқи сиёсий изоляция ва иқтисодий блокада амалга оширилди, куч билан хавф солиш ва дипломатик ҳужумлар қилинди, кўп сонли шпионлар юбориш ва Советларга қарши ҳамда социалистик мамлакатларга қарши компанияни ҳар тарафлама кучайтиришди. Ҳозирги замон империализмининг бутун қудрати бир неча бор синондан ўтди. Лекин Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар душманларнинг ҳар бир янги ҳужумини муваффақият билан даф этдилар ҳамда ҳамма олишувлардан янада кучлироқ бўлиб чиқдилар. Тарихнинг бориши социализмнинг қудрати тобора ортиб бораётганидан ва империализмнинг позицияси ўнганмас даражада кучсизлашиб бораётганидан далолат бермоқда.

Бунн тушунган империалистик лагерь корчалоқлари синфий курашнинг кўпгина традицион усулларидан воз кечишга мажбур бўлмоқдалар. Социалистик давлатларга қарши тўғридан-тўғри куч билан таҳдид қилиш, иқтисодий блокада, сиёсий изоляция, дипломатик дўқ уришлар иш бермайдиган бўлиб қолди.

Социалистик ҳамдўстликдаги мамлакатлар, биринчи навбатда СССР мудофаа қудрати юксак даражада ва

қун сайин ошиб бориши туфайли империализм ҳарбий кучларига қарши ишончли тўсиқ вужудга келди.

Империалистик система лидерлари ўз эътиборларини қандай йўл билан бўлмасин социализм позициясини бўшаштириш ва социалистик мамлакатлар ҳамдўстлигига нифоқ солиш учун ҳарбий бўлмаган усуллар ҳамда воситаларни кенгроқ қўллашга қаратдилар. Империалистик давлатлар идеологик кураши ва разведкасининг кўпорувчилик фаолияти ҳамда бошқа махсус хизматлари асосий ўринлардан бирига чиқиб олди.

Бу чуқур социал-сиёсий сабаблар билан боглиқ бўлган синфий курашдаги жиддий бурилиш эди. Бу империализмнинг социалистик мамлакатларга қарши кўпорувчилик фаолиятининг ҳамма томонларида ўз изини қолдирди.

Жаҳон империализмининг цитадели — Америка Қўшма Штатларида глобал разведка доктринаси ишлаб чиқилган ва ҳаракатга келтирилган ҳамда бунга бир қанча империалистик давлатлар қўшилган. Бу доктрина разведка функциясининг кенглиги жиҳатидан ўтмишдагиларга нисбатан кескин фарқ қилади. Разведка капиталистик давлатларни фақат социал-иқтисодий вазифаларни ҳал этишни таъминловчи разведка маълумотлари билан таъминлашнинггина эмас, балки империализмнинг бевосита йирик ички сиёсий ва айниқса ташқи сиёсий вазифаларини (баъзи ҳолларда мустақил равишда) бажаришни ҳам аста-секин ўз қўлига олди.

Асосий капиталистик мамлакатларда қисқа вақт ичида разведка хизмати бўйича ислоҳот ўтказилди, унинг Совет Иттифоқига ва бошқа социалистик мамлакатларга қарши ҳаракат қилувчи асосий бўлинмалари кенгайтирилди. Империализм разведка хизматининг лидери — АҚШ разведкаси жуда катта разведка бирлашмаларида ташкил топган. Ҳозирги вақтда бу мамлакатда илгарилари, жумладан иккинчи жаҳон уруши йил-

ларидангига нисбатан ҳам разведка хизмати составининг соини гоятда кўпайиб кетган. Разведка алоқаларини разведка ва алоқанинг Ернинг сунъий йўлдошини қўшиб ҳисоблаганда энг янги техника воситаларини билан қуроллантирилган. Разведка органлари фаолияти форма ва методлари такомиллаштирилмоқда.

Шу билан бирга ҳозирги замон империализми лидерларини томонидан разведка ролининг ошиб бориши нақобланмай, балки ҳар томонлама таъкидланмоқда. Капиталистик мамлакатларнинг китоб бозорлари плаца ва ханжар рицарлари фаолиятига бағишланган адабиётлар билан тўлдириб юборилган. Экранлардан шпионлар ва идеологик диверсантларнинг «ютуқларини» кўрсатувчи киножапранлар тушмаётир. АҚШнинг ўнг доиралари америка администрациясида разведка ролини кучайтириш тadbирларини муттасил амалга оширмоқда. 1971 йилнинг охиридан бошлаб АҚШ разведка хизматларига ташкилий ўзгартишлар киритишнинг охириги тури амалга оширилмоқда. Бу ўзгартишлардан мақсад— социализм билан империализм ўртасидаги курашнинг янги шароитларига разведка фаолиятини мослаштиришдан, разведка алоқаларини эффективлигини оширишдан, кўп сонли разведка хизмати фаолиятини марказлаштириш ва координациялашни кучайтиришдан иборат.

Америка империализмининг ўта реакцион гуруҳларининг продаси билан ўзининг махфий қўпоровчилик операцияларини амалга ошираётган АҚШ разведкаси алоқаларини АҚШнинг Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларига қарши кўпсонли агрессияси акциясининг тўғридан-тўғри айбдорларидирлар ва улар ўз характерлари билан ҳозирги замон империализми экспансионистик табиатини сурбетларча гавдалантирадирлар.

Империализм қўпоровчилик фаолиятининг асосий йўналишларидан бири—СССР ҳақида разведкага оид ахборотлар тўплашдир. Империалистик разведкалар, айниқса АҚШ разведкаси Совет давлатининг сиёсий,

иқтисодий, ҳарбий ва илмий-техник фаолияти доираси ҳақида кенг, узлуксиз янгилашиб турадиган маълумотлар олиб туришга эришишга интилмоқдалар. Ғарб разведкасининг совет фанининг турли соҳаларига қизиқиши сезиларли даражада ошди. Идеологик курашнинг кучайиши муносабати билан СССРнинг ички сиёсий аҳволининг турли томонлари тўғрисида, айниқса партия ва давлатнинг миллий масаладаги сиёсати ҳақида разведка ахборотлари тўплашга эътибор кучайди.

Ғарбнинг махсус разведка хизмати разведка вазифаларини ҳал этиш учун шпionaжнинг комплекс системасини яратдилар ва ундан Совет Иттифоқи ҳамда бошқа социалистик мамлакатларга қарши фойдаланмоқдалар. Унинг состав звеноси қуйидагилардан иборат: халқаро алмашиниш каналлари орқали бизнинг мамлакатимизга келувчи разведкачилар, агентлар ва буржуазия дипломатияси орасидаги амбассадорлар, консуллар, мутахассислар, ҳар хил делегацияларнинг иштирокчилари, олимлар, стажёрлар, аспирантлар, студентлар, туристлар ва капиталистик давлатларнинг бошқа граждaнлари; разведкачилар ва нолегал агентлар; социалистик мамлакатлар граждaнлари орасидан ёллашган агентлар; техника разведкасининг қўп сонли воситаларидир. Ҳар тарафлама, қўп каналлардан ташкил топган бу шпionaж системаси империализм тез-тез ўзгариб турувчи агрессив сиёсатига ва халқаро шароитнинг ўзгаришига элчиллик билан мослашмоқда. Шу билан бирга, империалистик доираларнинг асосий ишончи разведка агентурасини анча масъулиятли ва махфий звеносига юкланган.

Империалистик давлатлар разведкаси фаолиятида шпionaжнинг форма ва методларини тўхтовсиз такомиллаштиришга катта аҳамият берилмоқда. Психология, социология ва бошқа фанлар ютуқлари асосида махфий ҳужжатларни олиш ва уларни ишлаб чиқиш, давлат сирларига айгоқчилик қилиш, кузатиш ва аппаратлар орқа-

ли эшитишнинг нозик методлари ишлаб чиқилмоқда ҳамда тажрибада жорий қилинмоқда.

Империализмнинг разведкачилик активлиги донмо ошиб бормоқда. Фақат кейинги вақтларда америкаликлар Жекобсон, Бартос, Кларк, Мэтсон, Хэрзог, Ченпел, Хаммерс, Ричард, Рассел, канадаликлар Мандоуэл, Мотсон, австралияли Миссонг, японияли Утикава ва бошқаларнинг СССР территориясида шпионлик ишларини амалга оширишга урнишларининг олди олинди.

Социализм дунёси билан капитализм дунёси ўртасидаги идеологик кураш ҳеч қачон ҳозиргичалик авж олмаган ва Ғарб бу курашга ҳеч қачон ҳозиргичалик жуда катта куч ҳамда ниҳоятда кўп маблағ сарфламаган эди. КПСС XXIV съезди таъкидлаганидек, империалистик кучларнинг ҳозирги даврда социализмга қарши олиб бораётган гоявий кураши мунтазам идеологик уруш тусига кирди. Жуда кенг кўламда олпб борилётган бу идеологик уруш жуда кўп гаразли мақсадни, ҳатто социализмни тўла тор-мор қилишни кўзлайди.

Идеологик кураш бир кун ҳам тўхтамайди. Имперналистик доиралар СССРни ҳам қўшиб ҳисоблаганда социалистик мамлакатларда буржуа идеологияси ва ахлоқини ёйиш ва қарор топтиришга гоятда зўр бериб ҳаракат қилмоқдалар.

Империализм социалистик дунёга қарши идеологик курашда буржуазия идеалларини мақтаб ва илмий коммунизм ҳамда социалистик ҳаётни очиқ танқид қилишнинг традицион гоявий кураш формаларини кенг қўллаш билан бир қаторда кейинги йилларда идеологик диверсияни тобора авж олдирмоқда. Капиталистик дунёнинг идеологлари ва снэсатчилари улардан фойдаланиб, меҳнаткашлардан коммунистик онгни «ювиб ташлаш» га, уларнинг синфий дунёқарашини ўтмаслаштиришга, «оҳлста» контрреволюция оппортунистик гоясини тарқатишга ва аста-секин социализмни ичидан қўпориш учун шароит яратишга эришишга умид қилмоқдалар.

Идеологик диверсия импернализм ва унинг ревизионизм сафидаги малайлари, ўнг ва «сўл» оппортунизм идеологик курашининг махфий фронтидир. Бу фронтда кўпроқ идеологик таъсир кўрсатишнинг махсус танлаб олинган объектлари (социал-группалар, табақалар ва социалистик мамлакатларнинг айрим граждандлари) ишга солинмоқда. Идеологик диверсия кучайиб бормоқда ва идеологик кураш умумий манзарасини оғирлаштирмоқда. Халқаро импернализм идеологик қўпоровчилик акциялар орқали социалистик мамлакатлар жамияти ичидан жамоатчиликка қарши ва социализмга қарши кўри-нашларни келтириб чиқаришга уринмоқда.

Импернализмнинг бутун ятовий кураши сингари кучли идеологик диверсия ҳам Коммунистик партия ва Совет давлатига қарши, социалистик ҳаётга қарши қаратилмоқда. Идеологик акцияларнинг объектлари иштинлар синфи, колхозчи деҳқонлар, совет зиеллари, ёшлар, ҳар бир совет кишинининг дунёқарши, ахлоқий ва маънавий қиёфасидир. Шу билан бирга социалистик мамлакатларнинг социализм учун характерли бўлган ижтимоий онг даражасига тоъвий-сиёсий ва маънавий жиҳатдан жавоб бермайдиган граждандларида душманлик кайфиятини тугдирш мумкин, деб ҳисобланади. Идеологик диверсантлар кўрқаниса социалистик жамият ичидан сиёсий йўлдан адашган ва нигилистлар, туҳматчилар ва анонимчилар, техникхўрлар ва ичкиликбозлар, кўрқоқлар ва лақмаларни излайдилар, уларни буржуазия идеологияси ва ахлоқининг оғуси билан заҳарлаб, жамоатчиликка қарши ҳаракат қилишга ва халққа қарши жиноят қилишга мажбур этишга интиладилар.

Халқаро импернализмнинг турли хил давлат, коалицион, айрим ва жамоатчилнк звенолари идеологик диверсиялар ташкил қилиш ҳамда амалга ошириш билан бандлар. Уларнинг доимий иштирокчилари ҳамма турдаги ва хилдаги антикоммунистлардир. Идеологик диверсияларни амалга оширишда разведканинг қўпоровчилик

фаолияти алоҳида роль ўйнайди. Улар идеологик қў-
лорувчилик учун фойдаланиладиган сиёсий ахборот-
нинг анчагина қисmini таъминлаш билан бирга мақ-
садларни шакллантириш, объектларни белгилаш, идео-
логик акцияларнинг тактикалари, методлари ва қўллаш
усулларини ишлаб чиқишга ҳам ўз таъсирларини ўтказ-
дилар.

Импералистик дунёнинг лидерлари ўз идеологик ва-
зифаларини ҳал этиш учун жуда катта куч ва хилма-хил
воситаларни жалб этмоқдалар. Идеологик қуролининг
янада самаралироқ воситалари узлуксиз қидирилмоқда.
Эскириб қолган буржуа догмалари янгиланмоқда. Қўя
марталаб ва бир марта ишлатиш учун антикоммунистик
назария, концепция ва доктриналарнинг жуда катта
миқдорда «янги» ва «энг янги» запаси йиғилиб қолган.
Булар демократик фразеологиялар, ўйноқчи терминлар
ва бурама иборалар ҳамда бошқа антикоммунистик
хўйлаблар яширинган модернизациялаштирилган идеоло-
гик қуролдан иборат. Бир қанча капиталистик мамлакат-
ларда ёлгон, нотўғри ахборот бериш ва туҳмат давлат
миқёсига кўтарилган ҳамда гоёт усталлик билан қўлла-
нилмоқда.

Буржуа пропагандаси ва реклама ишлари империа-
листик разведканинг бузғунчилик фаолияти асосида
донмо мукамаллаштириб борилаётган идеологик ди-
версия тактикасини ишлаб чиққан.

СССРга ва бошқа социалистик давлатларга қарши
идеологик диверсия практикасида радио, матбуот ҳамда
оммавий коммуникациянинг бошқа воситаларидан кенг
фойдаланилмоқда. Антикоммунистларнинг социалистик
мамлакатларга қарши радиопропаганда воситасида олиб
борилган бузғунчилик фаолияти аслини олганда донмиё
равишда олиб бориладиган интервенция бўлиб қолди.
Идеологик диверсия жиддий равишда барбодга учраши-
га қарамай, идеологик бузғунчилик фаолиятини бўша-
штирмай бизнинг мамлакатимизга жалқаро алоқалар йўли

билан келаётган капиталистик давлатларнинг граждандаридан иборат агентлар, эмиссионерлар ва бошқа идеологик диверсантлардан идеологик бузгунчиликда актив фойдаланилмоқда. Антикommунистлар гарб разведкаси имкониятларига таяниб, махсус операция тариқасида уюштирилладиган идеологик диверсиядан кўпроқ фойдаланишга уринмоқдалар. Империалистик идеологик душманлик фаолияти марказида ХХР раҳбарлигининг пропагандистик аппарати ҳам ишламоқда. Мао корчадонлари Совет Иттифоқига, унинг ташқи сиёсатига қарши бўҳтон ёғдиришда, жаҳон коммунистик ҳаракати бирлигига қарши курашда, сохта революцион ревизионистик қарашларни ёйишда матбуот, радио ва телевидениедан актив фойдаланилмоқда.

Лекин тарих шундан гувоҳлик бермоқдаки, СССРга ва бошқа социалистик давлатларга қарши ҳар қандай репрессив курашнинг усмо оораётган бузгунчилик фаолияти фақат шу мамлакатларнинггина эмас, балки жаҳон прогрессив жамоатчилиги томонидан кескин қораланмоқда ва қатъий зарбага учрамоқда. Совет давлатига қарши агрессив махфий планлар ва сурбетларча шпионлик практикиси, душманлик, идеологик диверсия ва шунга ўхшашларнинг барбод бўлиши шубҳасиздир. Аввало Коммунистик партия томонидан тарбияланган совет кишиларининг юксак онглилиги, совет жамияти маънавий-сиёсий бирлиги ва СССРнинг иқтисодий ҳамда мудофаа қудратининг ошиб бориши туфайли душманларимизнинг уринишлари маглубиятга учрамоқда.

КПСС совет халқини коммунистик жамият қуриш йўлидан ишонч билан олға бошлаб борар экан, ўз сиёсатида ҳозирги замонни чуқур илмий анализ қилишга асосланади.

Совет Иттифоқининг қудрати ва обрў-эътиборига таянган КПСС ленинча актив ташқи сиёсати натижасида ҳозирги кунда жаҳонда халқаро кескинлик юмшамоқда, турли системадаги давлатларнинг тинч-тотув яшаши

принциплари кенг тан олинди, социалистик ва капиталистик давлатлар ўртасида бир қанча соҳалардаги алоқалар кенгаймоқда.

Аммо империализмнинг моҳияти ўзгарган эмас. Капитал мамлакатларида таъсирчан реакцион душман кучлар актив ҳаракат қилмоқда. Янги шаронгда реакцион империалистик кучлар ўз фаолиятларини тўхтатмай, балки кўнгини йўллар билан Совет Иттифоқига ва бошқа социалистик давлатларга қарши махфий равишда қўпурувчилик фаолиятларини кучайтирмоқда. Шу билан бирга шаронтнинг ўзгаришига қараб бу фаолиятнинг форма ва методлари ҳам ўзгармоқда.

Шунинг учун ҳам Коммунистик партия доимо империалистик кучлар фаолиятини ҳушёрлик билан кузатиб туришга чақиради. Бу борада КПСС Марказий Комитетининг апрель Пленуми (1973 й.) нинг Партия XXIV съезди қарорларини амалга ошириш юзасидан КПСС Марказий Комитетининг халқаро фаолияти ҳақидаги қарори ва ўртоқ Л. И. Брежневнинг 1973 йил 1 майда Москва меҳнаткашларининг тантапали митингида сўзлаган нутқи катта аҳамиятга эга. Ўртоқ Л. И. Брежнев ўз нутқида ҳозирги шаронтга баҳо бериб, бундай деди: «Мустаҳкам тинчлик учун курашни билан бирга биз тинчликка душман кучлар қуролларини ташламаганликларини унутётганимиз йўқ. Агрессив доираларнинг кирдикорлари ёдимизда, юксак даражада ҳушёрликни сақлаб турибмиз»¹.

Советлар мамлакати меҳнаткашларининг юксак гоъвий-сиёсий онглилиги, уларнинг Ватанга чексиз садоқати, марксизм-ленинизм идеяларига садоқати, ижтимоий тараққиёт қонуинларини чуқур билиши, ўзларининг ватанпарварлик бурчларини тушунишлари, интернационализмга садоқатлари, зарур бўлиб қолган тақдирда қурол билан ўз Ватанларини ҳар қандай душман ҳамласидан

¹ «Правда», 1973 йил, 2 май.

ҳимоя қилишга тайёр эканликларни сиёсий ҳушёрликнинг асосини ташкил этади. Шунингдек, сиёсий ҳушёрлик асосида миллий чеклаш, индивидуализм, таъмагирилик бепарволик фактларига мurosасиз бўлиш ҳам ётади.

Сиёсий ҳушёрлик унчалик жиддийдек туйулмаган фактлар орқали душманининг мақсади ҳаракатларини билдириб олиш ҳамда уларнинг олдини олиш чораларини кўришда ҳам ўз ифодасини топади.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси ва барча жамоат ташкилотлари сиёсий ҳушёрликни оширишга қаратилган жуда катта ишларни олиб бормоқдалар. Улар ҳар бир совет кишисига ўз Ватанидан гурурланиш ва синфий душманга нисбатан нафрат туйғусини сингдирмоқдалар, реакция буржуа идеологиясини қатъий ҳамда принципаал фoш этиш, унинг ҳар қандай кўринишларига қарши мurosасиз курашишга ўргатмоқдалар. Шу билан бирга жиноятчиликнинг олдини олишга қаратилган профилактика ишлари ва кўришни ҳамда ҳаётда мавжуд бўлган камчиликларга нисбатан мurosасиз бўлиш учун танқид ва ўз-ўзини танқид янада кучайтирилмоқда, кадрлар билан ишлаш ленинча принципига қатъий амал қилинмоқда; совет граждaнларининг кўнчилик қисми империалистларнинг СССРга қарши кўнрувчилик фаолиятининг форма ва методлари билан танишмоқдалар.

Давлат хавфсизлигини муҳофаза қилиш ишида кенг меҳнаткашлар оммаси тобора кўплаб актив иштирок этмоқда. Совет давлати тараққиётининг бутун тарихи давомида улар душман агентурасини тутиб олиш ва фoш этишда ҳамisha ёрдам бердилар ҳамда бермоқдалар. Улар кўп ҳолларда душманларимизнинг шпionлик хатти-ҳаракатларини пайқаб олиб, уларга ўзлари зарба берадилар.

Чегара районларида яшовчилар чегараларни кўриқлаш ва чегара бузувчиларни тутишда чегарачиларга ёрдам бермоқдалар.

Чет элларда командировкада бўлган, делегация соҳтавида ёки туристик группада бўлган совет граждaнларининг абсолют кўпчилиги ўз Ватанининг шуҳратини юксак қадрлаб, ўзини яхши тутиб юради. Совет кишилари бизнинг мамлакатимизга келаётган чет элликлар билан мулоқотда бўлганларида меҳмонларнинг СССР халқларининг ҳаёти ва тараққиёти тўғрисида тўғри тасаввурга эга бўлишлари учун қўлларидан келган ҳамма ишни қиладилар. Шу билан бирга, улар душманлик кайфиятидаги айрим чет элликларнинг қўпоровчилик ишлари олиб боришларига йўл қўймайдилар.

Совет кишилари империалистик пропаганданинг бузғунчиликлдан иборат турли хил миш-мишларини яхши тахлил қила биладилар ва идеологик диверсиянинг ҳар қандай акцияларига қақшатқич зарба бера биладилар. Советлар Ватанининг ватанпарварлари мамлакат ичидаги душман элементларнинг Советларга қарши фаолиятини активлик билан фoш этмоқдалар.

Социалистик қонунчиликка, шу жумладан давлат ва ҳарбий сирларни қаттиқ сақлашга қаратилган қонунларга сўзсиз риоя қилиш сиёсий ҳушёрликнинг муҳим қисмларидан ҳисобланади.

Лекин сиёсий ҳушёрликни ошириш билан бирга совет кишилари ўртасида шубҳа ва ишончсизлик муҳитини вужудга келтириш ярамайди. Ҳақиқий ҳушёрлик — ҳақиқий душманни аниқлай билишдadir.

Партия XXIV съезди ва Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг кейинги Пленумлари тархний қарорларидан илҳомланган қаҳрамон совет халқи мамлакатимизда коммунистик жамият қуриш йўлидан қатъий ва зўр ишонч билан бормоқда. Совет жамиятининг бу тарихий йўлига империализмнинг гов солишга, ёрқин мақсад — коммунизм сари боришимизни тўхтатишга бўлган барча интилишларининг маглубиятга учраши муқаррардир.

Кяриш	3
I. Имперализм СССРга қарши қўпоровчилик ишларини давом эттирмоқда	20
Американинг глобал разведка доктринаси—ҳозирги даврда имперализм сиёсатининг ифодаси	27
Разведка тармоқлари	36
Шакллар янги — мазмунлар эски	52
II. Шпионаж	73
Яширин ҳолатда	75
Дипломатик паспорт билан	84
„Линкольн операцияси“ ва бошқалар	101
Туристлар орасида	114
Хусусий иш билан совет мамлакатига сайёҳат	124
Жосус роботлар	135
III. Идеологик диверсия	152
Мақсад ва объектлар	165
Восита ва усуллар	181
„Назариялар“ ва „доктриналар“ ниқобидаги идеологик оғу	207
Эфирдаги интервенция	228
Халқаро алоқалар йўли билан	240
Махсус операциялар	263
Миси чиқди	277
IV. Совет кишиси чет элда. У хавф-хатарга дучор бўладими?	298
V. Қўпоровчилик ҳаракатлари ва „қора“ бизнес	321
VI. Қўпоровчилик ҳаракатлари учун асосий тўсиқ	339
В. И. Ленин. Коммунистик партия меҳнаткашлар сиёсий ҳушёрлигининг аҳамияти тўғрисида	341
Юксак ҳушёрлик-муштазам таъсир этувчи сиёсий қурол	356
Ҳушёр бўлиш — СССР гражданининг муқаддас ватанпарварлик бурчи	383
Хулоса	397